

КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

НА РІК ЗВИЧАЙНИЙ

1915

ЗЛАДИВ
ВСЛОДИМИР ЛОТОЦЬКИЙ

Ціна 60 цт.г.

КСШТОМ УКРАЇНСЬКОГО Н. С.Ю.З.

З ДРУКАРНІ „СВОБОДИ”,
83 Grand Street, Jersey City, N. J.
1914.

Які користи дає У. Н. Союз своїм членам?

Цілею У. Н. Союзу є зєдинити в одну громаду всіх Українців, замешкалих в Америці, без огляду на їх політичні чи релігійні переконання, нести матеріальну поміч членам і їх родинам на случай смерти або нещастя члена, пирити серед своїх членів просьвіту і науку через видаване часописи і просьвітних книжочок.

Головні користи для членів є отсі:

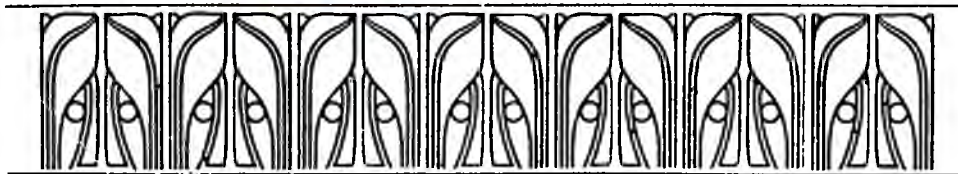
На случай смерти родина члена одержить посмертну заpomогу, і то в цілости в такій сумі, на яку член був обезпечений.

На случай каліцтва або неспосібности до праці одержить член заpomогу з фонду убогих.

Кожний член дістає часопись і просьвітні видання.

Крім того одержують члени, за місячною доплатою до народного фонду в сумі 25 цнт. за кожду дитину, діточу часопись, а на случай смерти дитини, заpomогу у висоті до \$200.00 (на покритє коштів ліччя і похорону дитини). Спосібним дітям уділяє У. Н. Союз стипендії з чокінчене наук у висших школах.

**Кожний свідомий Українець повинен
бути членом У. Н. Союзу.**

КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА В АМЕРИЦІ

НА РІК ЗВЧАЙНИЙ

1915

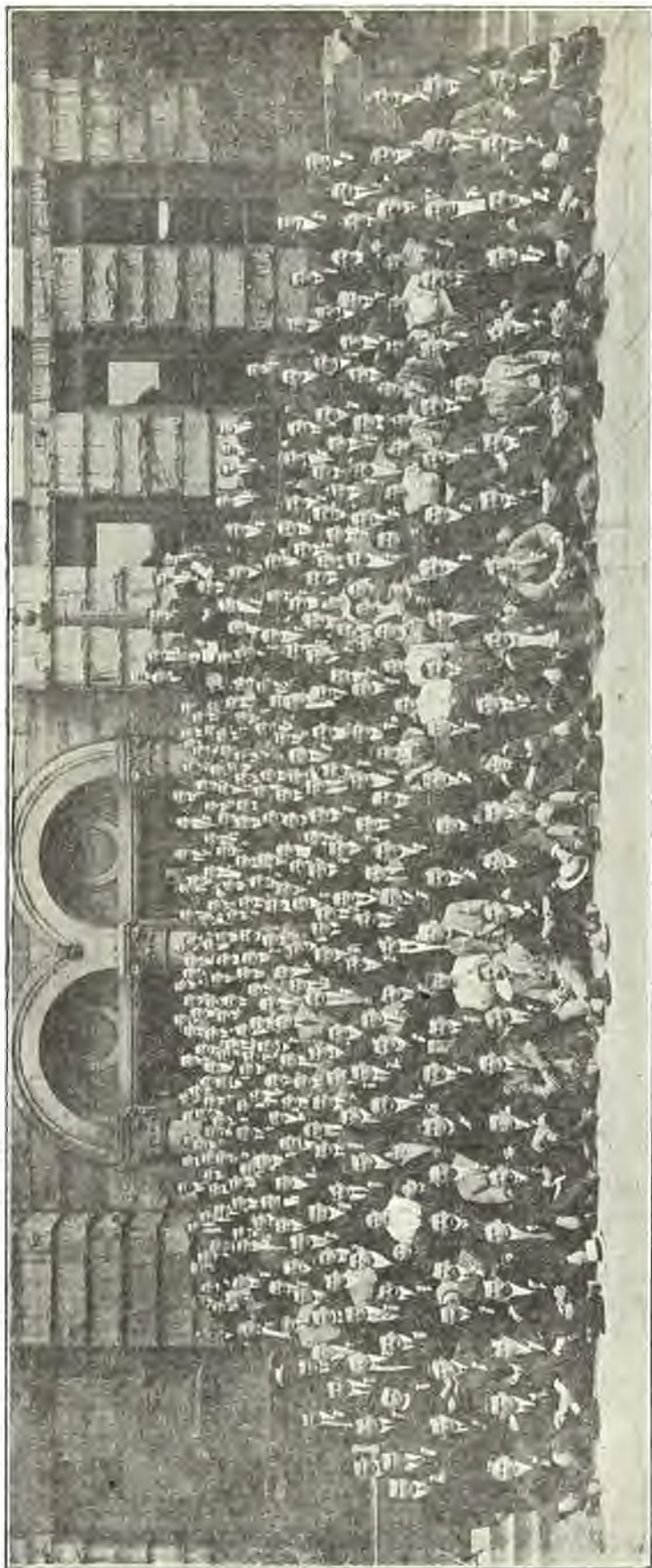
ЗЛАДИВ

ВОЛОДИМИР ЛОТОЦЬКИЙ

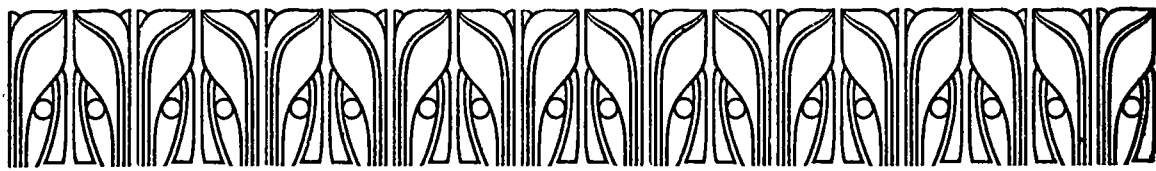
КОШТОМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

З ДРУКАРНІ „СВОБОДИ“,
83 Grand Street, Jersey City, N. J.
1914.

XIII. Конвенція Українського Народного Союзу в Бофало, Н. Й., 1914 року.

В короткім часі по приїзді з Галичини до Злучених Держав (приїхав я сюди **при** жінци січня 1914. р.) взяв ся я з порученя Головного Уряду Українського Народного **Со-**юза до зретагання календаря для членів У. Н. Союзу на 1915-тий рік.

Задача була се для мене, яко чоловіка — так сказати — нового на землі **Вашінг-**тона, не легка, але мимо того я старав ся вивязати ся з прийнятого на себе **обовязку** та доложив заходів і праці, аби отсей календар був по змозі як найцікавіший та, **що-**би відповідав вимогам і потребам наших переселенців в Америці. Передівсім мав я на меті дві річи: 1.) **щоби** в календарі відбивало ся наше українське житє і 2.) **щоби** український переселенець в Америці знаходив у нїм найконечніші інформації про **сю** прибрану вітчину. Оскільки ся моя перша проба на новій землі вдала ся, **оціняти** читачі.

*

При тій нагоді мушу зазначити, що європейська війна напакостила трохи і **нашо-**му календареві. Ізза війни пропало в дорозі з Європи (при конфіскації **англійськими** воєнними кораблями європейської пошти) багато цікавих статей, висланих до нашого календаря з Галичини і з других сторін Європи; між иншими пропало дві дуже **ці-**каві статі д. Мирослава Січинського, вислані з початком серпня, а прийшла тільки одна, вислана в половині серпня. Також пропало в дорозі багато дуже гарних **ілю-**страцій, висланих зі Львова, ще на місяць перед занятєм нашої галицької столиці.

Треба сподіватись, що ті страти дасть ся винагородити на другий рік.

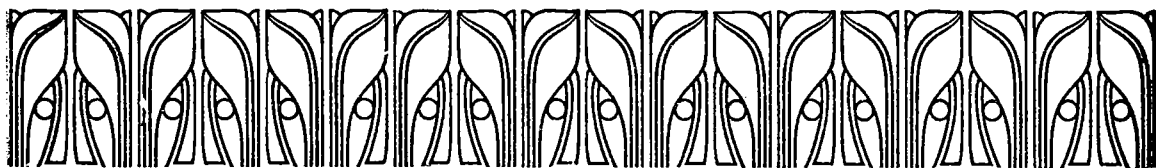
*

Вкінци зверну увагу ще на одну річ. Звичайно редакції календарів звертають **ся** до читачів свого видання із зазивом, щоби прислали свої замітки, що їм в останнім календарі подобало ся, а що нї та, що нового бажали би собі мати у новім календарі.

Порадно було би, щоби і читачі календаря У. Н. Союзу в тім напрямі висказали свої гадки.

Джерзи Сіти, в грудни 1914.

ВОЛОДИМИР ЛОТОЦЬКИЙ.

РІК 1915

Рік 1915. є звичайним роком з 365 днів або 52 тижнів і 1 дня; починаєть ся в п'ятницю, дня 1. січня після нового (Григоріанського) стилю, який відповідає дневи 19-ого грудня 1914-ого року після старого (Юліанського) стилю. Після того Юліанського стилю, збереженого ще і між Українцями, новий 1915-тий рік починаєть ся в четвер, дня 1-ого січня старого стилю, який відповідає дневи 14-ого січня нового стилю.

Грецька церква числить літа від сотворення світа (византийська доба). Вона означає сотворення світа на 1. вересня 5509. року перед народженням Ісуса Христа, значить, що теперішній 1915-тий рік є після того числення 7.424-тим роком, а починаєть ся він 1-го вересня старого стилю або 14-ого вересня нового стилю. Москалі й Українці від 18-ого століття числять вже роки від народження Ісуса Христа, а початок року від січня, але держать ся ще числення старого календаря остільки, що початок року випадає о 2 тижні пізнійше ніж в новім календарі.

Жиди числять свої роки від сотворення світа. Дня 9. вересня 1915-ого року починаєть ся у них 5676-тий рік.

Араби, Перси, Турки й інші ісповідники магометанської віри числять свої роки після мандрівки їх пророка Магомета з Мекки до Медини. Дня 19. падолиста 1914-ого року зачав ся їх 1333. рік, а дня 9. падолиста 1915-ого року зачнеть ся їх 1334-тий рік.

1915-ого РОКУ Є

від народження Ісуса Христа	1915 літ;
від розп'яття на хресті Ісуса Христа	1882 літ;
від заведення Юліанського календаря	1960 літ;
від заведення Григоріанського календаря	333 літ;
від заведення поправленого календаря	215 літ;
від відкриття Америки (1492. р.)	423 літ;
від проголошення незалежності Зл. Дер. (4. липня 1776. р.)	139 літ;
від винаходу стрільного пороку	535 літ;
від винаходу друкарської штуки	475 літ;
від винаходу парової машини	306 літ;
від заведення телеграфів	77 літ;

Пануючою планетою

в 1915-ім році після 100-літнього календаря є місяць.

ПОРИ РОКУ.

(Від зими 1914. до весни 1916.)

Зима починаєть ся	22. грудня, 11. год. передп. 1914
Весна	21. марта 12. год. пол. 1915.
Літо	22. червня 7. год. рано 1915.
Осінь	23. вересня 10. год. веч. 1915.
Зима	22. грудня 5. год. веч. 1915.
Весна	20. марта 6. год. веч. 1916.

Довгота зими 1914—1915, 89 днів 1 год.

Довгота весни 1915, 92 днів 20 год.

Довгота літа 1915, 93 днів 15 год.

Довгота осени 1915, 89 днів 19 год.

Довгота зими 1915—1916, 89 днів 1 год.

ЗАТЬМІНЯ В 1915-ІМ РОЦІ.

В 1915-ім році буде два затьм'я сонця; одно дня 14-ого лютого, а друге дня 10. серпня; об'я ті затьм'я сонця не будуть видні ані в Америці ані в старім краю на наших землях.

Затьм'я місяця в 1915-ім році не буде.

ПОСТИ ГРЕКО-КАТ.

Святий вечер перед Богоявл.

Великий піст.

Петрівка.

Спасівка.

В день Усієн. глави Йоана Крест.

В день Воздвиж. Чесн. Креста.

Пилипівка.

Середі і п'ятниці кожного тижня (крім загальниць).

НАВЕЧЕРІЯ ЗІ СТРОГИМ ПОСТОМ.

До Зелених свят — до св. Ап. Петра і Павла — до Успенія Пр. Д. М. — до Всіх Святих — до Непорочної Зачатя Пр. Д. М. — до Роджества Христового.

МЯСНИЦІ.

В 1915 році буде: мясниця 4 недіи і 4 дні від Різдва Хр. до неділі мясопустної.

Неділя мясопустна 7 лютого.

Неділя ниропустна 14 лютого.

Великдень 4 цвітня.

Вознесеніє 13 мая.

Зелені свята 23 мая.

Петрівки 6 неділь.

ПОСТИ РИМО-КАТ.

Великий піст.

Адвент.

Дні хрестні перед Вознесен.

н.с.	д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	П	Грудень. 1914 Боніфатія	19
2	С	Ігнатія Богоносця	20
3	Н	Перед Різдв. Юліяни муч.	21
4	П	Анастасій	22
5	В	10 муч. Мини і пр. в Криті	23
6	С	Навечеріє Р. Хр. Євгенії	24
7	Ч	Різдество Христове	25
8	П	Собор Пр. Богор. і св. Й. Обр.	26
9	С	Св. Стефана Первомучен.	27
10	Н	Нед. по Різдв. Христ.	28
11	П	14.000 дітей убит. в Вишл.	29
12	В	Анізії мучениці	30
13	С	Меланії Римлянки	31
14	Ч	Нов. Рік 1915 Василя Вел.	1
15	П	Сильвестра папи рим.	2
16	С	Малхії пророка	3
17	Н	Нед. п. Пр. Н. Б.	4
18	П	Навечеріє Бог.	5
19	В	Богоявлення Госп. (Йордан)	6
20	С	† Собор св. Івана Хрест.	7
21	Ч	Георгія, Єміл. і Домни	8
22	П	Поліевкта і Евстрата	9
23	С	Григорія і Дометіяна	10
24	Н	Нед. по Богоявл.	11
25	П	Татіани мучен.	12
26	В	Єрмила і Стратоніка	13
27	С	Отців в Синаї і Раїті	14
28	Ч	Павла Тивейського	15
29	П	Поклін оковам св. Петра	16
30	С	Антонія Великого	17
31	н	С 32 Н. по С	18

ПОСТИ ГР.-КАТ.

В Навеч. Різдва Христ.

Загальниця: Від Різдва Хр. до Богояв.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Божда неділя.

1. січня. Новий Рік. (Ню Йр Дей). Святку-
ють ся у всіх стейтах Злучених Держав, з виїм-
кою стейтів Арканзас і Месечусетс.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

1. січня. Новий Рік.

6. січня. Трох Королів.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

16. січня 1 Шебат 5675

30. січня 15 Шебат 5675

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Ясність є окрасою глибоких думок.

*

Неясність — се королівство пожибок.

І похибки, ясно висловлені, розв'язують ся са-
мі через себе.

*

Правда у дурних людей заблукаєть ся і стане.

Кількох дурнів сказало собі, що вони лише до-
брі люди і повірили собі.

*

По часі і людях всього можна сподівати ся і
всього бояти ся.

*

Діла людей не є ані такі добрі ані такі пога-
ні як їх наміри.

Вовенарг.

ЧИМ ПОВИННІ ВІДЗНАЧАТИ СЯ УКРАЇНЦІ В АМЕРИЦІ?

Передівсім повинні все і всюди показувати, що вони не вирекли ся ані не за-
були своєї вітчизни, прекрасної України. Навіть той, що вже не гадає
вертати ся на Україну, повинен джожити її долею, бо любов вітчизни —
се признака краси людської душі.

Політична думка і політичні домагання цілого українського народу повинні бути
законом і для його синів на чужині. Така єдність в політичній думці і до-
маганнях нації вказує на її політичну зрілість.

У великих хвилях, які переживає нація, її члени на чужині повинні виявити
сю зрілість — політичними виступами, згідними з домаганнями вітчизни, а
також і з жертвами для неї.

н. с.	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	П	Макарія	19
2	В	Евтимія Великого	20
3	С	Максима і Неофіта	21
4	Ч	Тимотея і Анастасія	22
5	П	Климента євщмуч.	23
6	С	Ксенії преподобн.	24
7	Н	Мясопустна	25
8	Ц	Ксенофонта	26
9	В	Перенес. мощ. Ів. Зол.	27
10	С	Преп. Єфрема Сирійського	28
11	Ч	Перенес. мощий Ігнат. Б.	29
12	П	Трох Святителів	30
13	С	Кира і Івана безсребр.	31
14	Н	Сиропустна	1
15	П	Стрітене Господнє	2
16	В	Симеона Богопр. і Анни	3
17	С	Ізидора преп.	4
18	Ч	Агафії мучениці	5
19	П	Вукола єпископа смирн.	6
20	С	Партенія єписк. і Луки	7
21	Н	1. Посту. Теодора	8
22	П	Никифора муч.	9
23	В	Харлампія і Порфирія	10
24	С	Власія св'ященемуч.	11
25	Ч	Мелетія ар. Антіох. і Ант	12
26	П	Мартиніяна преподобн.	13
27	С	Авксентія і Кирила єп.	14
28	Н	2. Посту. Онисима і Пафн.	15

ЗАМІТКА.

Богослуження Стрітєня переносить ся після у-
ставів церковних на неділю Сиропустну, коли се
св'ято припадає першого дня великого посту як
сего року.

ПОСТИ ГР.-КАТ.

В Навеч. Стрітєня Госп. Г. Н. І. Хр.

СВ'ЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

12. лютого. День уродин президента Абрага-
ма Лінкольна (Лінколнс Бортдей). Св'яткуєть ся
у стейтах: Каролайна, Колорадо, Конектикет, Де-
левер, Ілінойс, Айова, Індіана, Кензас, Мічіген,
Мінесота, Монтана, Невада, Нью Джерзи, Нью Йорк,
Норд Дакота, Орегон, Пенсильвенія, Савт Дакота,
Юта, Вашингтон, Вест Вірджинія і Вайомінг.

22. лютого. День уродин Вашингтона (Ва-
шінгтонс Бортдей). День уродин першого прези-
дента Злуч. Держав св'яткуєть ся у всіх стейтах.

СВ'ЯТА ЛАТИНСЬКІ.

22. лютого. Марії Громнічної.

17. лютого. Попелєц.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Коли доля хоче понизити мудрця, заходить до
нього тоді, як він зайнятий дрібними справами;
коли йому здасть ся, що не треба йому великої у-
ваги ані оборони.

*

Нема нічого на сьвітї, чого в людей не вмо-
жив би страх або надія.

*

Нема на сьвітї кривди, котрої би люди не про-
стили, коли вже відістять ся.

Вовенарг.

Любов є на службі людської душі і вона є луч-
ником між душами всіх людей. Любовю можна со-
творити великий твір людської душі.

*

Про великі скарби духа не може чоловік опо-
вісти словами, але може їх відчуті.

*

Господь Бог дає з вір'я та м зимовий кожух,
щоби люди не мерзли.

*

Більша сила в серці ніж в раменах.

*

ОБОВ'ЯЗОК кожного Українця і кожної Українки **ЗГЛЯДОМ СВОЄЇ РОДИНИ**
наказує їм належати до Українського Народного Союзу, бо се одинока
українська організація на чужині, яка може дати всім своїм членам повне
забезпечення на будуче того, що тепер обіцяє.

НАРОДНИЙ ОБОВ'ЯЗОК наказує кожному Українцеві і кожній Укранці у
Злучених Державах і в Канаді, щоби були членами Українського Народ-
ного Союзу в Америці, бо се одинока українська організація на чужині,
на якій може оперти ся як найширше дійсно народне українське жите.

н.с.	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	П	Лютій. Памфіла і Вал.	16
2	В	Теодора Тирона	17
3	С	Льва папи рим.	18
4	Ч	Архипа ап.	19
5	П	Льва еп. Катанськ	20
6	С	Евстахія і Тимотея	21
7	Н	3. Посту хрест. Петра і Ат.	22
8	П	Полікарпа	23
9	В	Обрізане год. св. Ів. Хр.	24
10	С	Тарасія архієп. царгор.	25
11	Ч	Порфірія арх. Гази	26
12	П	Прокопій ісповідника	27
13	С	Власія пустиножителя	28
14	Н	Март. 4. Посту. Евдокії прч.	1
15	П	Теодота еп. сьвщм.	2
16	В	Евтропія і Клеоніка	3
17	С	Герасима і Павла муч.	4
18	Ч	Конона мученика	5
19	П	42 муч. в Аморії	6
20	С	Василія і Єфрема	7
21	Н	5. Посту. Теофілякта еп.	8
22	П	40 муч. севастійськ.	9
23	В	Кондрата і Кипріяна	10
24	С	Софронія патріярха	11
25	Ч	Теофана ісповідника	12
26	П	Перенес. мощий Никиф.	13
27	С	Венедикта преподоб.	14
28	Н	Цьвітна. Атаф. і Тим. муч.	15
29	П	Савина і Папи	16
30	В	Алексія чолов. Вожого	17
31	С	Кирила Єрусал.	18

ПОСТИ ГР.-КАТ.

До неділі Цьвітної в понеділок, середу і п'ятницю.

П о к л о н и: В четвертім тижни посту, в середу вечір, дня 17-го марта.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

СВЯТА ЛАГІНСЬКІ.

19. марта. Св. Йосифа.

25. марта. Благовіщенє.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

1. марта 15 Адар (Шушан Пурим)

16. марта 1 Нізан

30. марта 15 Нізан (1-ший день Пасхи)

31. марта 16 Нізан (2-гий день Пасхи)

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Хто хоче мати з чого хосен, мусить з початку на якийсь час з нього зректи ся.

*

„Треба розірвати ся — кажуть деякі люди — покидаючи одно місце нудів, а переходячи в друге таке саме.

*

Неодин келськьо уживає те, що знає; а неодин добре уживає се, чого не знає.

*

Неодин обурюєть ся, як йому хто дає науку, але потім з неї користає.

Женщини є вже з природи консервативні; не люблять поступу... літ.

*

Женщина може власти чоловікови в око, стати йому в горлі, а випісти боком.

*

Жонатий — се засуджений на доживоте, а вдовець се засуджений, котрий вже свою кару відбув.

*

Подруже подібне до обляженої твердині. Ті, що поза нею, хотіли би до неї дістати ся; а ті, що в ній, хотіли би з неї видістати ся.

Кождий Українець і каждая Українка повинні дбати, щоби їх ДІТИ НА ЧУЖИ-НІ не забули на свій нарід, якого членами були їх родичі. Найліпше привяжете своїх дітий до української народности, коли змалку вже вони будуть користати з прав, які дає У. Н. Союз дітям своїх членів. У. Н. Союз опікуєть ся щиро ними і дбає про їх вихованє.

н.с.	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	Ч	Март. Хризанта (Ст. Чет.)	19
2	П	Велика Пятниця	20
3	С	Якова прещдб. (Вел. суб.)	21
4	Н	Воскресіння Христове	22
5	П	Світлий Понеділок	23
6	В	Світлий Второк	24
7	С	Благовіщенє Пресв. Бог.	25
8	Ч	Собор Арх. Гавриїла	26
9	П	Матрони солунської	27
10	С	Ілдіона Нового	28
11	Н	2. по Великодн. Марка еп.	29
12	П	Івана Лівчичника	30
13	В	Іпатія еп. чудотв.	31
14	С	Цвітень. Марії егип.	1
15	Ч	Тита і Амфіана	2
16	П	Никити іспов.	3
17	С	Йосифа іспов.	4
18	Н	3. по пасці. Мирон.	5
19	П	Евтихія преп.	6
20	В	Георгія	7
21	С	Геродія	8
22	Ч	Евпсихія муч.	9
23	П	Терентія муч.	10
24	С	Антипи і Януарія муч.	11
25	Н	4. по Вел. о розслабленім	12
26	П	Василія еп. іспов.	13
27	В	Мартина, папи іспов.	14
28	С	Арістарха і Пуда ап.	15
29	Ч	Агафії і Ірини муч.	16
30	П	Симеона, Акакія еп.	17

ПОСТИ ГР.-КАТ.

Від Неділі Цвітньої то є в Страстнім тижни мяса зовсім не вільно їсти.

За галъниця: Під Воскресєня до Неділі Томиної.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

2. цвітня. Велика Пявниця (Гуд Фрайдей). Святкуєть ся в стейтах: Алабама, Конектикет, Делевер, Флорида, Луїзіяна, Мериланд, Нью Джерси, Пенсилвенія і Тенесі.

4. цвітня. Великдень (Істер Дей). Святкуєть ся в цілих Злучених Державах.

19. цвітня. День патріотів (Патриотс Дей). Святкуєть ся в стейтах: Мейн і Мессечусетс.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

4. цвітня. Великдень.

5. цвітня. Велик. понед.

СВЯТА ЖИДИВСЬКІ.

5. цвітня 21 Нісан (7-ий день Пасхи)

6. цвітня 22 Нісан (8-ий день Пасхи)

15. цвітня 1 Іяр

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Любов солодка, — одначе люди нераз на неї сірко плянуть.

*

Що не є добре, того не роби; що не є правди-не, того не говори.

Як думаєш шляхотно, то заміни думку в діло; а як думаєш недобре, то забудь сю думку.

*

Криком навіть соломки не підіймеш.

*

Нема чоловіка без терпіння, болю і жалю, а як є, то се не чоловік.

Тайна продовження нашого життя полягає в тім, щоби його не скорочувати.

*

Одні очі і плачуть і сьміють ся.

*

Одні набувають знанє, щоби про других зна-ли, а инші щоби про них знали.

*

Не трать часу на пусту балаканку, але гово-ри, в чім діло або мовчи.

*

Не купуй непотрібних річий лиш тому, що во-ни дешеві.

Український Народний Союз в Америці — се НАША НАРОДНА ТВЕРДИНЯ. Кілько є членів У. Н. Союза, тільки повинно бути Українців і Українок, що готові все станути в обороні своєї народної твердині на чужині. Кож-дий повинен вважати собі за честь, що носить на грудях відзнаку У. Н. Союза і не повинен нікому дозволити плямити його.

н.с	Д.	Гр.-нат. свята	с.с.
1	С	Івана, уч. св. Гр	18
2	Н	5. по Вел. о Самарянинї	19
3	П	Теодора трїх.	20
4	В	Януарія і інших свщмч.	21
5	С	Теодора Сикеота	22
6	Ч	† Георгія великомуч.	23
7	П	Сави Стратилата муч.	24
8	С	† Марка апост. і еванг.	25
9	Н	6. по Вел. Слїпородженію	26
10	П	Симеона свщм.	27
11	В	Максима і Ясона	28
12	С	9 муч. в Кизиці	29
13	Ч	Вознесеніє Господнє	30
14	П	Май.	1
15	С	Атаназія Великого	2
16	Н	7. по Вел. Св. Отець	3
17	П	Палагїї прещм.	4
18	В	Ірини муч	5
19	С	Йова многострадат. і Варв.	6
20	Ч	Пам'ять з'явившого ся Хр.	7
21	П	† Ів. Богослов. Преп.	8
22	С	Ісаїї прор., Николая	9
23	Н	П'ятдесят. Зелечі Свята	10
24	П	Понед. св. Духа і Пр Тройці	11
25	В	Епіфанія і Германа еп.	12
26	С	Ілїкерїї і Алексан.	13
27	Ч	Ізидора муч.	14
28	П	Пахомія Велик.	15
29	С	Теодора Освященного	16
30	Н	1. по Сош. Всїх Свят.	17
31	П	Теодота Юлії	18

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

30 мая. День квітчання гробів. (Декорейшен Дей). В усіх стейтах, з винятком стейтів: Алабама, Аркензас, Флорида, Джорджія, Айдаго, Луїзіана, Місісіпі, Норд Каролайна, Нью Мексико, Савт Каролайна і Тексас.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

13. мая. Вознесеніє.

23. мая. Зелені свята.

24. мая. Понед. Зел. Свят.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Коли в суперечці тебе переконують, перестань говорити, бо чим довше будеш говорити, тим глузливша буде твоя бесіда.

*

Добро, яке ти зробив, не пропадає, хотяй би ти забув про нього.

*

Не звертай уваги на того, що всіх ганить, а лише тебе хвалить.

Стережіть ся тих, що тішать ся злим, гірше ніж тих, що роблять зло.

*

Декому вірять без доказів, а деяким навіть мимо доказів не вірять.

*

Година добрих діл і справедливости значить більше ніж сімдесят літ молитви.

*

Коли якого діла вимагає інтерес вітчизни, то доведи його до кінця, хоч би й ненависть мав на себе стягнути.

„Свобода” — СЕ ДЗВІН УКРАЇНИ НА ДАЛЕКІЙ ЧУЖИНІ. Він кожному Українцеві і кожній Українці на американській землі все перший голосить вісти, чи вони веселі чи сумні. Він закликає своїх земляків також до науки, до просвіти, до праці народної, до організації. Він кличе живих, будить мертвих. Звук його мильний своєму, а грізний ворогови! Може недалеко вже хвиля, що він рознесе громом вістку про — воскресенє України!

н.с.	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	В	Май. Патрикій свщмч.	19
2	С	Таладея муч.	20
3	Ч	† Константина і Єлени	21
4	П	Василиска муч.	22
5	С	Михайла єписк.	23
6	Н	2. Сош. Пресв. Евхар.	24
7	П	3. Об. ч. гл. Ів. Хр.	25
8	В	Карпа ап.	26
9	С	Терапонта свщмуч.	27
10	Ч	Никити преподобн.	28
11	П	Теодозії діви муч.	29
12	С	Ісакія далмат.	30
13	Н	3. по Сош. Ермія ап Ерм. м.	31
14	П	Червень. Юстина муч.	1
15	В	Никифора патріярха	2
16	С	Лукіяна муч.	3
17	Ч	Митрофана патр.	4
18	П	Пр. Евхар Д.	5
19	С	Висаріона чудотворця	6
20	Н	4. по Сомествію.	7
21	П	Теодора стр.	8
22	В	Кирила архієп.	9
23	С	Тимотея свщмч.	10
24	Ч	† Вартоломея і Варн. аж.	11
25	П	Онуфрія От.	12
26	С	† Состр. Пр. Богор.	13
27	Н	5. по Сомествію	14
28	П	Амоса прор.	15
29	В	Тихона єписк. чудотв.	16
30	С	Мануїла, Савла, Ісмаїла	17

ПОСТИ ГР.-КАТ.

Петрівка від Неділі Всіх Святих да самого празника св. Ап. Петра і Павла.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда Неділя.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

3. червня. Боже тіло.

29. червня. Петра і Павла.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

13. червня 1 Тамуз

29. червня 17 Тамуз (піст здоб. Єрус.)

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Як собі постелиш, то іди спати.

*

Люди мають звичай все говорите те, що думають. Але з того ще не виходить, аби думали, що говорять.

*

Не велика будучність такого народу, який не годен розрізнити добра від злого.

*

Лише тому не страшно лихо, хто все готовий його стрітати.

*

Силою добра не вчиниш.

*

Ніякі гроші не дадуть такого великого проценту, як гроші видані на просьвіту.

*

Відповідай добром на зло, а тоді убиваєш в злім чоловіці вдоволене, яке він osiąгає через своє діло.

*

Поборюй гнів лагідністю, зло добром, скупство щедротою, брехню правдою.

*

Ніяка ціль не може оправдати брехні.

*

І стара кобила везе, як фірман видючий.

*

Обов'язком Українського Народного Союзу є не лише дбати про забезпечення будучності родин членів його, але також про народно-культурне виховання своїх членів і їх родин. Сю задачу має сповнити передівсім „Просьвіта“, заложена при У. Н. Союзі для всіх його членів.

Знане — то сила!

н.с	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	Ч	Червень. Леонтія муч.	18
2	П	Юди ап. і Зосима	19
3	С	Методія св.	20
4	Н	6. по Сомествію	21
5	П	Евсевія єписк.	22
6	В	Агрипіни муч.	23
7	С	Ромдество св. Івана Хрест.	24
8	Ч	Февроїї препмуч.	25
9	П	Давида Солунського	26
10	С	Самсона страшнопріємця	27
11	Н	7. по Сомествію	28
12	П	Св. Ап. Петра і Павла	29
13	В	Собор 12 Апостолів	30
14	С	Липень. Косми і Даміана	1
15	Ч	Положене Ризи Пр. Д. М.	2
16	П	Якннта і Анатолія	3
17	С	Андрея і Марти	4
18	Н	8 по Сом. Кирила і Мет.	5
19	П	Атаназія Атонек.	6
20	В	Томи і Акакія	7
21	С	Прокопія велмуч.	8
22	Ч	Панкратія св'ящцм.	9
23	П	† Антонія Печерського	10
24	С	Євфимії і Ольги	11
25	Н	9. по Сомествію	12
26	П	Прокла і Іларія муч.	13
27	В	Акили і Онисима	14
28	С	† Володимира Великого	15
29	Ч	Антиногена і його учен.	16
30	П	Марини вмуч.	17
31	С	Якннта і Еміліяна муч.	18

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

4. липня. (форт оф Джулай). День Независимости (Індепенденс Дей); день, в котрім проголошено незалежність Злучених Держав в 1776-ім році. Святкується в цілих Злучених Державах.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

12. липня 1 Аб.

20. липня 9 Аб. (Піст збур. святині)

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Капіталісти нераз доводять до нужди робітників, щоби опісля показати ся милосерними для жебраків.

*

Свободу не можуть дати люди людям: свободу має тільки той, хто сам собі її здобув.

*

Поєтуп се неволя для тих, що не йдуть з ним разом.

Коли всякий замече сьміте перед своїми дверми, то вся улица буде чиста.

*

Думати, що слабкий ворог не пошкодить — се значить, що іскра не годна спричинити пожежу.

*

Людам не достає не сили, але волі.

*

Тисяч разів покаєш ся за се, що говорив, а один раз за се, що мовчав.

Народним обов'язком кожного Українця і кожної Українки є ширити між своїми дітьми, кривними, знакомими і взагалі всіми Українцями — сей здоровий і розумний погляд, що коли хочемо тут на чужині сотворити сильну непобідиму твердиню, яка дала би змогу розвинути також і просвітно-культурні товариства та школи українські в Америці, — то мусимо свої сили З'ЄДНАТИ, ЗЛУЧИТИ В ОДНО, В ОДНУ МОГУЧУ АРМІЮ, а не роздроблювати її.

н.с.	д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	Н	Липень. 10. по Соместв.	19
2	П	Іллі пророка	20
3	В	Симеона і Івана	21
4	С	Марії Магдалини	22
5	Ч	Трофима і Теофіля муч.	23
6	П	Бориса і Гліба муч.	24
7	С	Успеніє св. Анни	25
8	Н	11. по Сомествію	26
9	П	Єрмолая святих муч.	27
10	В	Прохора і Никанора	28
11	С	Калиника муч.	29
12	Ч	Сили і Силуана	30
13	П	Євдокима	31
14	С	Серпень. Проіск Ч. Хр.	1
15	Н	12. По Сомествію.	2
16	П	Ісаакія Далматина	3
17	В	Сімох молодців в-Еф.	4
18	С	Євсигнія мученика	5
19	Ч	Преображеніє Господче	6
20	П	Дометія преподмуч.	7
21	С	Ємільяна єписк. і іспов.	8
22	Н	13. По Сомествію.	9
23	П	Лаврентія архид.	10
24	В	Євкла і Клявдії	11
25	С	Фотія і Аникити	12
26	Ч	Максима ісповідника	13
27	П	Михея пророка	14
28	С	Успеніє Пресв. Богород.	15
29	Н	14. По Сомествію	16
30	П	Мирова мученика	17
31	В	Фльора і Лавра	18

ПОСТИ ГР.-КАТ.

Перед Успенієм Пр. Д. Марії що понеділка, середи і п'ятниці від дня 14-го до 28-го.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

1. серпня. День Колорада (Колорадо Дей). Святкуєть ся в стейті Колорадо.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

15. серпня (неділя). Вознесеніє Пр. Д. М.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

11. серпня 1 Елюль.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Для малої дитини колиска за широка, а для дозрілого чоловіка за тісний цілий світ.

Ф. Шіллер.

Світ все останеть ся світом, хотяй його сліпий не бачить.

*

Чоловіка ховають не тому, що він чоловік, а тому, що він перестав бути чоловіком.

*

Хто ніколи не зазнав смутку, той не відчуває веселости.

Неодин чоловік багато прожив, а мало пережив; а знова не один мало прожив, а багато пережив.

*

Ідеал — се провідна зірка, без якої нема напрямку, нема поступу, нема житя.

*

Не заставляй другого робити те, що можеш зробити самий.

*

Найгіршою язвою серед нашого народа є **МОСКВОФІЛЬСТВО**. Ся народна зрада найбільше принесла шкоди нашому народови.

Кождий Українець і Українка повинні старатись викорінювати сю недугу з нашого народа.

Народними зрадниками погорджують навіть чужі. **ЧЕСНИЙ МОСКАЛЬ НЕ ПОДАСТЬ РУКИ МОСКВОФІЛОВИ.**

Ми скорше можемо поєднати ся з Москалями ніж з москвофілами. З москвофілами можемо жити аж тоді, коли вони перестануть бути москвофілами.

ч.с.	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	С	Серпе-ль, Андрея Страт.	19
2	Ч	Самуїла пророка.	20
3	П	Тадея апостола	21
4	С	Агатиона муч.	22
5	Н	15. По Сомествію.	23
6	П	Евтихія Євангелиста	24
7	В	Вартоломея і Тита	25
8	С	Адріана і Наталії	26
9	Ч	Пімена преподобн.	27
10	П	Августина і Мойсея м.	28
11	С	Усікнов. гол. Іван Хр.	29
12	Н	16. По Сомествію.	30
13	П	Пол. пояса Пр. Діви М.	31
14	В	Вересень. Симеона Ст.	1
15	С	Маманта і Івана	2
16	Ч	Антима і Теоктит.	3
17	П	Вавили і Мойсея	4
18	С	Захарії прор. і Елиса.	5
19	Н	17. По Сомествію.	6
20	П	Созанта і Мак.	7
21	В	Роздество Пр. Діви Марії	8
22	С	Йоакима і Анни	9
23	Ч	Минодори	10
24	П	Теодори александр.	11
25	С	Автонома сьвящцм.	12
26	Н	18. По Сомествію.	13
27	П	Воздвиженіє Чесн. Хр.	14
28	В	Никити влмч.	15
29	С	Евфимії влмч.	16
30	Ч	Софії, Віри, Надії, Люб.	17

ПОСТИ ГР.-КАТ.

В день Усікн. ч. глави св. Івана Хрестителя
дня 11.

В день Воздв. Чесн. Хреста д. 27-го.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

7. вересня. День праці (Лейбор Дей). В ці-
лих Злучених Державах.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

8. вересня. Рождество Пр. Д. Марії.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

9. вересня 1 Тишри 5676 Новий Рік
10. вересня 2 Тишри 2 день Нов. Року
12. вересня 4 Тишри Піст Гедайлі
18. вересень 15 Тишри Судний День
23. вересня 15 Тишри 1 день кучок
24. вересня 16 Тишри 2 день кучок
29. вересня 21 Тишри день пальмовий
30. вересня 22 Тишри Шеміні Азерет.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Будь членом „товариства охорони звірат”, а-
ле не жалуй скотів серед людей.

*

Невдача — се пробний камінь для чоловіка.
Чоловік самий себе не знає, поки не перейде че-
рез сю пробу.

*

Признакою доброти у молодих — є любов до
старих; а у старих — любов до молодих.

*

Удаване — се покора проступку перед чесно-
стю.

Велика відвага полягає в тім, щоби і без свід-
ків зробити те, що чоловік готовий зробити в о-
чах других людей.

— — — — —

„Цілий порядок в кождім краю — політич-
ний, горожанський і всякий, все звязаний із зем-
лею та способом володіння нею. Коли є в чім у нас
в Росії тепер найбільше непорядків, то власне в
управі землею. І поки сього не упорядкуєть ся,
не ждїть тривкого упорядкованя у всім иншім...”
(Достоевський, „Дн. пис.”, серпень,
1876.)

*

Коли нарід думає про свою будучність, мусить передівсім бути **ЗДОРОВИЙ**.
Таксамо і кождий чоловік зокрема. Лише здоровий чоловік думає про
свою будучність і може забезпечити собі її. Хорий чоловік думає тільки
про хворобу, яка убиває в нїм всякі инші гадки і здатність до творчих дїл.
Найстрашнїшим убийником здоровля цілих народів і кождого чоловіка зокрема
є — алкоголь. Коли який нарід або чоловік позволить алкоголеви над
ним панувати, то зрінаєть ся свого **ЗДОРОВЛЯ** і своєї **БУДУЧНОСТИ**.

н.с	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	П	Евменія єпископа	18
2	С	Трофима і Таватія муч.	19
3	Н	19. По Сожествію	20
4	П	Кондрата апост.	21
5	В	Фоки Йони	22
6	С	Зачатіє свв. Йоана Хр.	23
7	Ч	Теклі первомуч.	24
8	П	Евфрозини прет.	25
9	С	Івана Богослова	26
10	Н	20. По Сожествію.	27
11	П	Калистрата	28
12	В	Киріяка і Теоф.	29
13	С	Григорія арм. свцм.	30
14	Ч	Жовтень. Покр. Пр. Бог.	1
15	П	Кипріяна	2
16	С	Діонізія	3
17	Н	21. По Сожествію.	4
18	П	Харитини муч.	5
19	В	Томи апост.	6
20	С	Кергін і Вакха	7
21	Ч	Целягії прсп.	8
22	П	Якова апост.	9
23	С	Евдлампія і Евдлампії	10
24	Н	22. По Сожествію.	11
25	П	Прова Андр.	12
26	В	Карпа апост.	13
27	С	Назарія і Параск.	14
28	Ч	Евтимія і Лукіана	15
29	П	Льон'іна сотн.	16
30	С	Озія прор. і Андрея	17
31	Н	23. По Сожествію. Луки	18

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

12. жовтня. День Колумба (Коломбос Дей). Святкується в стейтах: Алабама, Аркензас, Каліфорнія, Колорадо, Делевер, Айдаго, Ілінойс, Індіана, Кензас, Кентокі, Мейн, Мериленд, Месечусетс, Мічіген, Мізурі, Монтана, Небраска, Невада, Нью Гемпшер, Нью Джерси, Нью Мексико, Нью Йорк, Огайо, Оклахома, Пенсильвенія, Род Айленд, Вермонт, Вашингтон.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

1. жовтня 23 Тишри (Радість з права).
9. жовтня 1 Мархесван.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Суд історії не оправдує і найщасливішого злочину.
Карамзін.

Із усіх знань, потрібних чоловікові, найважливіше є те, щоби він робив як найменше зла, а як найбільше добра.

*

Ти відрікаєшся свого народу, а ще хочеш, щоб тебе люди шанували?

*

Не глядай за правдою у других, як у тебе її нема.

Самолюбство — се смерть, любов — се життя.

Найтяжший тягар, який чоловік носить, є те, що він зробив.

*

Чесний чоловік шукає собі товариства з чесними людьми.

*

Зрада повстає з причини слабого умового розвитку.

Хто каже, що є **УКРАЇНСЬКИМ ПАТРІОТОМ**, а розбиває українську народну організацію, — лож єсть.

Хто каже, що є **УКРАЇНСЬКИМ ПАТРІОТОМ**, а киричить в українській народній роботі, — лож єсть.

Хто каже, що є **УКРАЇНСЬКИМ ПАТРІОТОМ**, а відтягаєть ся від жертв на українські народні цілі, — лож єсть.

Хто каже, що є **УКРАЇНСЬКИМ ПАТРІОТОМ**, а нічого не робить, тільки кричить, — лож єсть.

н.с.	Д.	Гр.-кат. свята	с.с.
1	П	Пейла прен	19
2	В	Артемій муч.	20
3	С	Іларіона Великого	21
4	Ч	Аверкія, 7 Отц. в 155.	22
5	П	Іоана апост.	23
6	С	Арегі. Атан.	24
7	Н	25. По Сошествію.	25
8	П	Вм. Дмитрія	26
9	В	Нестора муч.	27
10	С	Параскевії, Терентія	28
11	Ч	Анастасій муч.	29
12	П	Зиновія і Зиновії	30
13	С	Отакія і Амалія апост.	31
14	Н	Подолист. 25. По Сошествію.	1
15	П	Акипдія муч.	2
16	В	Аксинія і Аїтала	3
17	С	Іоані іа Великого	4
18	Ч	Галактіона і Кніст.	5
19	П	Пілла єписк. і єп.	6
20	С	33 муч. в Мелітї, Ер. і Л.	7
21	Н	26. По Сошествію св. Михайла	8
22	П	Олнеіфора муч.	9
23	В	Креста ап.	10
24	С	Мунія і Віктора муч.	11
25	Ч	Іосифата єписк.	12
26	П	Іоана Златоустого	13
27	С	Філіппа апост.	14
28	Н	27. По Сошествію. Курія	15
29	П	Матей апост. євангел.	16
30	В	Григорія єп. і чудотв.	17

ПОСТИ ГР.-КАТ.

Піст перед Рожд. Христ. (Пилипівка) починаєть ся дня 27-го подолиста; що понеділка, середя і п'ятниці.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

3. подолиста. День загальних виборів. (Дже-нерал Елекшен Дей.) Святкуєть ся у стейтах: Алабама, Арізона, Калифорнія, Колорадо, Деле-вер, Флорида, Айдаго, Ілінойс, Індіана, Айова, Луїзіана, Мейн, Мерленд, Мічіген, Мінесота, Мі-зурі, Монтана, Нью Йорк, Норд Каролайна, Норд Дакота, Оклахома, Вірджінія, Вісконсін, Вайо-мінг; — (все в тих роках, коли в сих стейтах від-бувають ся вибори).

26. подолиста. День Подяки. (Тенксківінг Дей). Святкуєть ся в усіх стейтах, хоч не усю-ди приписано законом.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

1. подолиста. Всіх схвятих.

2. подолиста. День задушний.

28. падол. (неділя). Адвент.

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Маємо все доволі сили, щоби зносити терпіння других.

*

Помиляєть ся той, хто думає, що обійдець ся без помочи других, але ще більше милить ся той, хто думає, що без його помочи люди не обійдуть ся.

Нема нічого більше поучаючого як добрий приклад. Великі чесноти, таксамо як і великі злочини, не гинуть бездітно, значить без впливу на других.

В часі бурі, безпечніший корабель на повнім морі ніж коло берега.

Довіре у власні сили є початком довіря у дру-гих.

Розумний чоловік не жде на відповідний слу-чай, але сам творить той случай.

*

Люди липають тебе в найбільшій нещастю, але в щастю самого не липають.

Кождий Українець і Українка повинні бути СЬВІДОМИМИ ГОРОЖАНАМИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ, значить, що повинні знати і розуміти се, що вони є синами і доньками українського народу; що повинні знати його історію. його теперішнє житє і боротьбу та помагати йому по своїм си-лам в тій боротьбі і все бути готовими станути в його обороні.

Коли Ви так поступаєте, то ви є горожанами української нації, хоч не маєте на се жадних горожанських паперів.

н.с.	Д	Гр. кат. свята	с.с.
1	С	Подолист, Плятона і Ром.	18
2	Ч	Авдія і Варлама	19
3	П	Прокла і Григорія	20
4	С	Введеніє Пр. Діви Марії	21
5	Н	28 По Соместв. Филимон	22
6	П	Амфілохія і Григорія	23
7	В	Катерини муч.	24
8	С	Климентія і Петра	25
9	Ч	Алипія Столп. і Якова	26
10	П	Якова перськ. і Паладія	27
11	С	Стефана муч.	28
12	Н	29 По Сомествію. Парам	29
13	П	Андрея апост.	30
14	В	Груаень. Наума прор.	1
15	С	Авакума пророка	2
16	Ч	Софронія пророка	3
17	П	Варвари вмуч.	4
18	С	Сави Богоносного	5
19	Н	30. По Сош. Николая	6
20	П	Амбросія єписк.	7
21	В	Патапія	8
22	С	Непор Зачатія Пр. Д. М.	9
23	Ч	Міни і Єрмогена	10
24	П	Даніїла столпника	11
25	С	Спірідіона єписк.	12
26	Н	31 Нед. Праотець Евстрат.	13
27	П	Тирса, Левка	14
28	В	Елевтерія свцмч.	15
29	С	Аггея пророка	16
30	Ч	Даніїла пророка	17
31	П	Севастіяна муч.	18

ПОСТІ ГР.-КАТ.

Що понеділка, середи і п'ятниці.

СВЯТА АМЕРИКАНСЬКІ.

Кожда неділя.

25. грудня. Різдво. Христове (Крісмес Дей).

Святкуєть ся у всіх стейтах, з винятком стейту Кензас.

СВЯТА ЛАТИНСЬКІ.

8. грудня. Зачатіє Пр. Д. Марії.

25. грудня. Різдво Христове.

26. грудня. Св. Стефана.

СВЯТА ЖИДІВСЬКІ.

2. грудня 25 Кіслев (1-ий день Ханука)

8. грудня 1 Тебет (7-ий день Ханука)

9. грудня 2 Тебет (8-ий день Ханука)

ЗЕРНА ПРАВДИ.

Серце державного мужа повинно бути в голові.

*

Великий полковоць повинен щоденно повторити собі: Що я зробив би, колиб ворог показав ся на право або ліво? Доки не має певної відповіді, не в до війни готовий.

*

Коли про короля говорять що він ласкавий, то його пановане нездарне.

(З висказів Наполеона).

Багатство не в грошах, а в знаню. Адже ми також збогачуємо... але не себе, лише чужих. Отже передівсім треба знати, як збогачуватись. Тож наперед до науки!

*

Гарною прикметою чоловіка є **ОЩАДНІСТЬ**.

Ощадність є тоді — ощадністю, значить є корисною і похвальною прикметою чоловіка, коли він щадить на непотрібних, злишних і некорисних річах.

Чоловік ощадний не знає розтратности, але також не сьміє знати скупости.

СКУПІСТЬ — се не є прикмета, але хиба чоловіка. Чоловік-скупар — се каліна в неволі. Він добровільно накладає на себе вязницю і відбирає у себе вільну волю. Йому не вільно, як кождому чоловікови з душею іти за покликом серця і розуму, бо він наче мерлець нічого не чує і не видить довкола себе. Замикає очі, аби не видіти сьвіта та затишає уха, аби не чути нічого, що могло би премовити до його душі.

Тож будьте ощадними, але не скупарями.

Український Народний Союз.

Двадцять літ минуло від хвилі основання нашої славної організації. З малого, незамітного товариства виросла велика сильна організація, яка згуртувала в собі 25-тисячну армію членів нашої суспільности. Український Народний Союз став гордостю Українців на далекій чужині.

Через весь час свого існування сповняв Український Народний Союз свою задачу не лише яко запомогова організація, але був рівночасно осередком цілого нашого народного життя тут у Злучених Державах.

І дійсно Український Народний Союз остав вірний кличам своїх членів основателів. Він згуртував в собі весь свідоміший загальний нашого народу, розбудив серед нього народне життя і працює безвпинно далі.

Коли гадками перенесемо ся в історію минувшини нашої організації, побачимо, як вона мимо великих труднощів, мимо ворожих заходів різних внутрішніх і зовнішніх неприятелів, підносила ся чимраз вище, з кожним роком кріпшала, щоби остаточно дійти до нинішньої сили і здобути тривку підвалини до дальшого розвитку. Богато сил, багато праці треба було вложити, щоби побороти всі ті труднощі, які ставали колодами на дорозі розвитку нашої організації. Се було причиною, що видатність праці нашої організації в її початках не була так велика, щоби могла заспокоїти всі потреби нашого народного життя. Але сего вимагали тодішні обставини. Дотепер перемога над ворогами дала нашій організації спромогу стати на сильніших підвалинах.

Щоби пізнати ближше силу Українського Народного Союзу, перейдім біляне його дотеперішних успіхів, вислід його дотеперішньої праці.

Український Народний Союз, яко запомогова організація, гуртує в собі 400 товариств, розкинутих по цілих Злучених Державах. Число дорослих членів дійшло до 20.549. Крім сего числив він 188 діточих відділів з 4.786 членами. Всіх членів разом числив Український Народний Союз 25.335.

За двадцять літ свого існування виплатила організація вдовам і сиротам по членах \$1,170.974.43 посмертного і запомог. Коли до сего дочислимо запомог, виплачені членам відділами, то ціла сума дотеперішних запомог виносить около півтора мільйона доларів. Кілько сліз утерто нещасливим вдовам і сиротам? Кілько людей впратувано від нужди й загибелі?

В міру зросту членів зростав і маєток, фонди Українського Народного Союзу. Завдяки ощадности і господарности управи маєток Українського Народного Союзу числить нині поверх чверть мільйона доларів.

Під фінансовим зглядом заходила однак конечна потреба основної реформи Союзу. Поминаючи вже законні приписи, обов'язуючі запомогові товариства, треба було Союзови дати тривку фінансові підвалини. Се довершила послідна головна конвенція в Бофало, Н. Й. На тій конвенції знесено дотеперішню систему плачення розмету а заведено систему плачення після літ. Тим способом уратовано Союз від небезпеки, яка кожної хвилі могла знищити працю двадцяти літ. Тож в ювілейній році відновлено Союз і зрівнано його з подібними організаціями всіх культурних народів.

Український Народний Союз є не лише першою і найсильнішою заповоговою організацією серед американських Українців, але рівночасно першою й одинокою народною організацією взагалі. Крім статутом приписаних обов'язків взяв він на себе ще й многі народні обов'язки, які після змоги і сили старався виконувати.

Хто знає історію нашого народного життя тут в Злучених Державах, мусить признати, що його осередком все був і є Український Народний Союз. А коли праця на народній ниві може й заповоли поступала наперед, то головна причина сего лежала в браку відповідних фондів. Дотерва добровільне оподаткування членів дало спромогу поширити народну працю.

Одним із найважніших чинників в розбудженню народного життя серед американських Українців є „Свобода”, орган Українського Народного Союзу, який розходить ся в 25.000 примірників (в тім 4.000 примірників, друкованих латинськими буквами, призначених головню для угорських Русинів). Головною задачею „Свободи” було розбудити національну свідомість серед нашого загалу та познакомити його з відносинами в старій і новій вітчизні.

Другим не менше важним чинником є „Просьвітна Комісія” Вже на XII. головній конвенції покликано до життя першу просьвітну організацію, під назвою „Просьвітна Комісія” Перший рік її праці обнимав приготуване до властивої, після широкого пляну закроєної, просьвітної акції. У всіх важніших місцевостях, де гуртують ся наші імігранти, відбули ся просьвітні віча, які мали на цілі розбудити більше заінтересоване для просьвітної справи. З початком 1914 р. приступила „Просьвітна Комісія” до місячних видавництв: місячних книжочок для дорослих членів і газетки для дітей „Цьвітка” Діяльність „Просьвітної Комісії” не була обмежена виключно до членів Союзу, але обіймала весь загаль Українців у Злучених Державах. На послідній XIII. головній конвенції Союзу в Бофало, ухвалено зреорганізувати дотеперішню „Просьвітну Комісію” яко просьвітний відділ при Р. Н. Союзі.

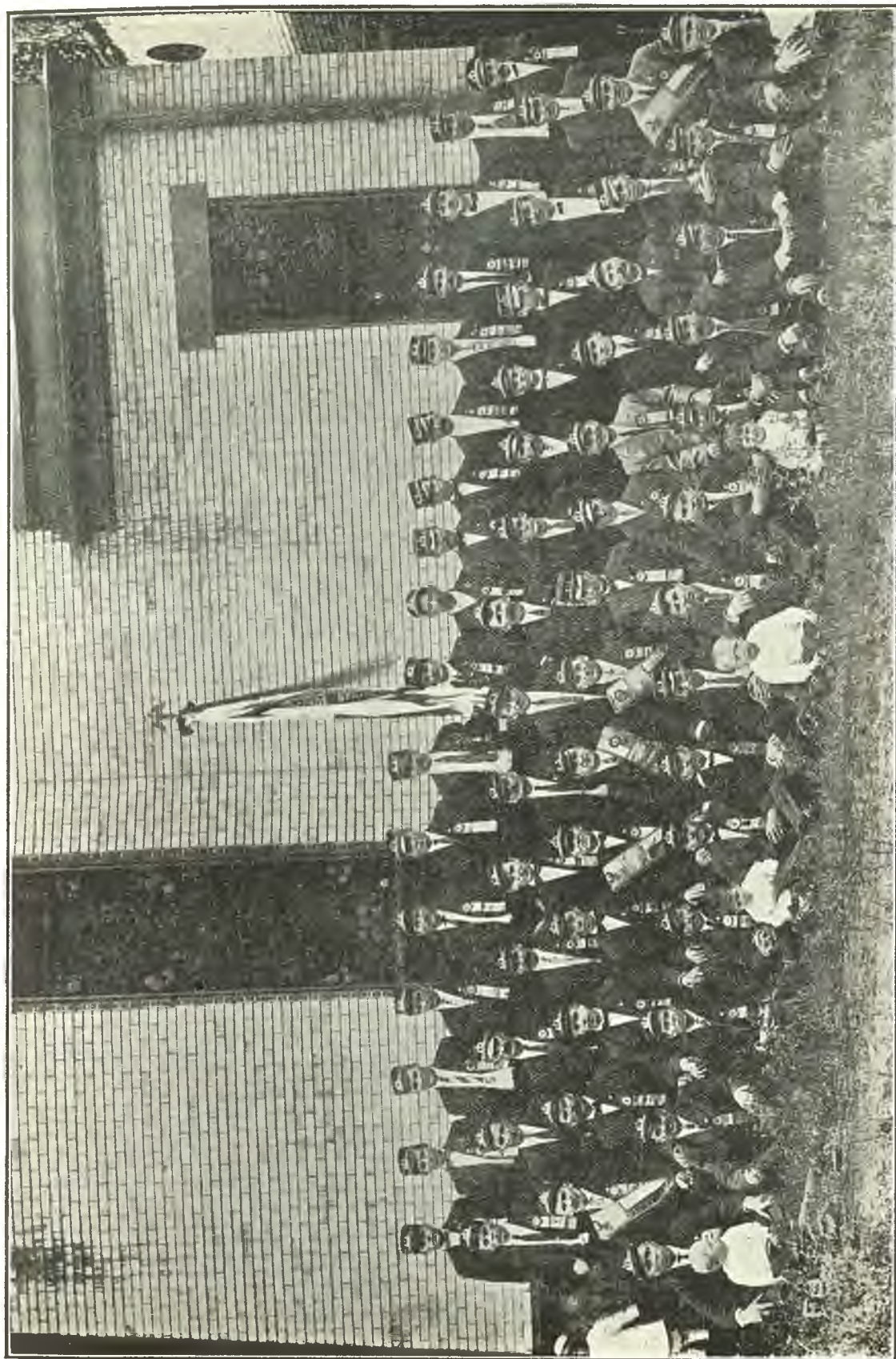
Коли в послідних часах рішав ся в конгресі іміграційний закон, Союз вніс на руки президента Злучених Держав протест проти деяких шкідливих проєктів отсего закону для наших імігрантів. Рівнож відповідний протест вислав Союз на руки президента з причини заборони святкування ювілейного свята в Росії і з причини європейської війни.

Одною з дуже пекучих потреб нашого народа є основане власного іміграційного дому, щоби охоронити від визиску наших імігрантів. З причини браку відповідних на се фондів, годі було се перевести в діло. Щоби однак хоч в частині зарадити лиху, Союз увійшов в близькі зносини зі „Славянським Іміграційним Товариством” в Нью Йорку. Союз, уділяючи йому річну заповогу в сумі \$500.00, застеріг собі право контролі в сей спосіб, що один із головних урядників Союзу входить в склад управи сего Товариства.

Зі старим краєм оставав Союз у тісній злучці. Він спішив радо на поклик старого краю і не жалувал матеріяльної помочи, коли сего вимагали народні потреби у вітчизні. В посліднім році зложив Союз і його члени на народні цілі старого краю \$12.826.66.

Щоби поширити політичну діяльність серед нашого загалу, приступлено на послідній головній конвенції до основаня політичного товариства „Української Народної Ради”

Безперечно, що дотеперішні наші здобутки в Злучених Державах в порівнянню зі здобутками інших народів є невеликі. Та при спільній і щирій праці нашого загалу зможемо в короткім часі здобути собі становище, яке зрівнає нас з іншими культурними народами. — Б. Д.

Братство св. Арх. Михайла, 23. від. У. Н. Союза, в Гомстед, Па.

До УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА В АМЕРИЦІ

належали з дн. 31. липня 1914 р. слідуєчі відділи:

Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.	Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.
1.	Шамокін, Па. Бр. сьв. Андрея	350	35.	Витней, Па. Бр. Трох Сьвятителів	48
2.	Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Димитрія	94	36.	Скатдейл, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	55
3.	Олифант, Па. Бр. сьв. Володимира	166	37.	Чісголл, Мінн. Бр. сьв. О. Ник.	78
4.	Джерзи Сіти, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.	54	38.	Обури, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая	117
5.	Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. П. і П.	91	39.	Сиракюз, Н. Й. Бр. сьв. Ап. П. і П.	83
6.	Бравнсвіл, Па. Бр. сьв. П. і П.	50	40.	Едвардсвіл, Па. Бр. сьв. Волод.	77
7.	Мекаду, Па. Бр. Покр. Пресьв. Бог.	195	41.	Вестморленд Сіти, Па. Бр. сьв. Мих.	31
8.	Едмайра Гайте, Н. Й. Бр. Арх. Мих.	67	42.	Пасейк, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.	154
9.	Ст. Клер, Па. Бр. Пресьв. Богор.	131	43.	Сімпсон, Па. Бр. сьв. Василя Вел.	26
10.	Ансонія, Конн. Бр. Ап. П. і П.	112	44.	Мт. Кармел, Па. Сестр. Пресьв. Бог.	11
11.	Ватербурі, Конн. Бр. сьв. Ів. Хр.	45	45.	Філядельфія, Па. Тов. „Любов”	47
12.	Йонкерс, Н. Й. Бр. сьв. Андрея	94	46.	Плимавт, Па. Бр. сьв. П. і П.	167
13.	Водервліт, Н. Й. Бр. сьв. О. Ник.	44	47.	Ембрідж, Па. Бр. сьв. П. і П.	73
14.	Ст. Люіс, Мо. Бр. сьв. Арх. Мих.	145	48.	Мекіспорт, Па. Бр. сьв. Ів. Хр.	110
15.	Бофало, Н. Й. Бр. сьв. Ів. Хр.	52	49.	Павгетен, В. Вір. Бр. Пресьв. Бог.	23
16.	Лансфорд, Па. Бр. Рожд. Пр. Бог.	259	50.	Деслодж, Мо. Бр. сьв. Благовіщення	27
17.	Вест Павлет, Вт. Бр. Рожд. Пр. Бог.	28	51.	ґейтсборо, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	33
18.	Сеймор, Конн. Бр. сьв. Ів. Хр.	37	52.	Голійок, Масс. Бр. сьв. Івана Хр.	18
19.	Гомер Сіти, Па. Бр. Воз. І. Христа	54	53.	С. С. Пітсбург, Па. Бр. сьв. О. Ник.	151
20.	Джесуп, Па. Бр. сьв. П. і П.	109	54.	Терривіл, Конн. Бр. сьв. Арх. Мих.	27
21.	Мейфілд, Па. Бр. сьв. Кпр. і Мет.	25	55.	Карнегі, Па. Бр. сьв. Ап. П. і П.	130
22.	Бруклін, Н. Й. Тов. Б. Хмельницького	23	56.	Вілінг, В. Вір. Бр. сьв. Івана Хр.	58
23.	Гомстед, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	92	57.	Когус, Н. Й. Бр. сьв. Ап. П. і П.	46
24.	Шамокін, Па. Бр. сьв. Йосифа Обр.	21	58.	Реймі, Па. Бр. сьв. Володимира	103
25.	Травгер, Па. Бр. сьв. Ів. Хр.	55	59.	Лейсенрінг, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	30
26.	Белл Вернон, Па. Бр. Пресьв. Бог.	28	60.	Балтімор, Мд. Сестр. сьв. Анни	21
27.	ґлен Лайон, Па. Бр. сьв. П. і П.	78	61.	Дунло, Па. Бр. сьв. Ап. П. і П.	96
28.	Маганой Плейн, Па. Бр. сьв. Пр. Ілії	293	62.	Лонсз, Па. Сестр. Покр. Пр. Діви Марії	20
29.	Рон, Па. Бр. сьв. Христа Спасеа	130	63.	Форд Сіти, Па. Бр. сьв. О. Ник.	94
30.	Бреслав, Па. Бр. сьв. Ап. Андрея	113	64.	Лонг Айленд Сіти, Н. Й. Тов. „З. Січ”	48
31.	Сенска, Н. Й. Бр. сьв. Володимира	17	65.	Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.	80
32.	Травгер, Па. Бр. сьв. Ап. П. і П.	39	66.	Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Андрея	56
33.	Нортгемптон, Па. Бр. Усп. Пр. Бог.	259	67.	Ансонія, Конн. Тов. „Запор. Січ”	23
34.	Олд Фордж, Па. Бр. сьв. П. і П.	20	68.	Мілвокі, Віз. Бр. сьв. О. Николая	14

Братство св. Ап. Петра і Павла, 39. від. У. Н. Союзу, в Сиракуз, Н. Й.

Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.	Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.
69.	Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Зоря”	31	119.	Лейтроб, Па. Бр. сьв. Михаїла	10
70.	Джерси Сіти, Н. Дж. Р. М. К. Поступ.	133	120.	Снанглер, Па. Бр. Пр. Богор.	71
71.	Маганой Плейн, Па. Сестр. У. П. Д. Мар.	30	121.	Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. Івана Хр.	126
72.	Алден Стейшен, Па. Бр. сьв. Волод.	98	122.	Трентон, Н. Дж. Сестр. Пр. Д. Марії	56
73.	Провіденс, Р. Ай. Бр. Кн. Данила	25	123.	Скрентон, Па. Бр. Пр. Діви Марії	61
74.	Гренвіл, Н. Й. Бр. сьв. Георгія	17	124.	Ормрод, Па. Бр. сьв. О. Николая	123
75.	Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Волод.	32	125.	Шікаго, Ілл. Сестр. Бл. Пр. Богор.	21
76.	Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Івана Хр.	83	126.	Бівер Дейл, Па. Бр. сьв. Михаїла	49
77.	Йорквіл, О. Бр. сьв. Стефана	27	127.	Бофало, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая	92
78.	Майнерсвіл, Па. Бр. сьв. О. Ник.	238	128.	Лорейн, О. Бр. сьв. Андрея	45
79.	Маєрсдейл, Па. Бр. сьв. Юрія	22	129.	Сайксвіл, Па. Бр. сьв. О. Николая	55
80.	Експорт, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	33	130.	Пітсбург, Па. Бр. сьв. Фльора і Лавра	44
81.	Балтімор, Куртіс Бей, Мд. Бр. сьв. П. і П.	51	131.	Бівер Медовс, Па. Сестр. сьв. Анни	28
82.	Нью Александрія, Па. Бр. сьв. П. і П.	77	132.	Мекіспорт, Па. Тов. „Зап. Січ”	44
83.	Карнегі, Па. Сестр. „Любов”	15	133.	Ньюарк, Н. Дж. Тов. Б. Хмельницького	125
84.	Кенонсбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	20	134.	Ернест, Па. Бр. сьв. О. Николая	31
85.	Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	206	135.	Смок Рон, Па. Бр. сьв. Георгія	82
86.	Олифант, Па. Бр. сьв. П. і П.	33	136.	Карнегі, Па. Тов. „Січ”	60
87.	Ланкестер, Н. Й. Бр. сьв. Василя	38	137.	Істон, Па. Тов. Б. Хмельницького	18
88.	Норт Тонаванда, Н. Й. Бр. сьв. П. і П.	20	138.	Глестонбурі, Конн. Бр. сьв. Івана Хр.	17
89.	Сімісон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	11	139.	Ойл Сіти, Па. Бр. Усп. Пр. Богор.	27
90.	Сентралія, Па. Бр. сьв. П. і П.	27	140.	Йонгстаун, О. Бр. сьв. Арх. Мих.	66
91.	Мекісракс, Па. Бр. сьв. Володимира	103	141.	Літл Фолс, Н. Й. Бр. сьв. О. Никол.	51
92.	Тейлор, Па. Бр. сьв. О. Николая	84	142.	Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.	74
93.	Ньюбург, О. Бр. сьв. Йосифа Обруч.	17	143.	Віндбер, Па. Бр. сьв. Димитрія	62
94.	Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. Тройці	47	144.	Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Тисмениця”	16
95.	Бівер Медовс, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	83	145.	Алтуна, Па. Бр. Пр. Богородиці	22
96.	Пітсбург, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	104	146.	Дітройт, Міч. Тов. ім. Січинського	25
97.	Маріон Гайте, Па. Бр. сьв. О. Ник.	29	147.	Алентаун, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	84
98.	Шенандоа, Па. Бр. сьв. Володимира	34	148.	Каліфорнія, Па. Бр. сьв. О. Ник.	28
99.	Віксбері, Па. Бр. сьв. О. Ник.	125	149.	Лакавана, Н. Й. Бр. Пр. Богородиці	49
100.	Мекіспорт, Па. Сестр. сьв. Ольги	20	150.	Пітсфілд, Масс. Бр. сьв. Димитрія	12
101.	Кенонсбург, Па. Сестр. Пр. Богор.	10	151.	Алентаун, Па. Сестр. Пр. Д. Марії	54
102.	Клівленд, О. Бр. сьв. П. і П.	98	152.	Гомстед, Па. Сестр. Покр. Пр. Бог.	57
103.	Супіріор, Віс. Бр. сьв. О. Николая	23	153.	Вест Бервік, Па. Бр. сьв. О. Ник.	30
104.	Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.	151	154.	Донмор, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	50
105.	Найстаун, Па. Бр. сьв. Володимира	37	155.	Перт Амбой, Н. Дж. Тов. „Зап. Січ”	137
106.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. О. Николая	157	156.	Шефілд, Па. Бр. сьв. Антонія	29
107.	Сейр, Па. Бр. Бл. Преосьв. Богор.	48	157.	Донора, Па. Бр. сьв. Димитрія	107
108.	Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Волод.	136	158.	Кріксайд, Па. Бр. сьв. Петра і Павла	38
109.	Бентлейвіл, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	86	159.	Вілмердінг, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	39
110.	Літсдейл, Па. Бр. сьв. П. і П.	29	160.	Джемейка, Н. Й. Бр. сьв. Юрія	72
111.	Н. С. Пітсбург, Па. Тов. „Зап. Січ”	41	161.	Тавер Сіти, Па. Бр. сьв. П. і П.	42
112.	Клівленд, О. Сестр. Пр. Діви Марії	25	162.	Скрентон, Па. Бр. сьв. Володимира	106
113.	Дерри, Па. Бр. сьв. Василя	45	163.	Літсдейл, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	28
114.	Донмор, Па. Бр. сьв. П. і П.	64	164.	Норт Гедлей, Масс. Бр. сьв. Ів. Хр.	7
115.	Нью Філадельфія, Па. Бр. сьв. Мих.	41	165.	Борн Сайд, Шікаго, Ілл. Бр. сьв. П. і П.	91
116.	Чіголм, Мінн. Бр. сьв. Михаїла	28	166.	Барнесборо, Па. Бр. сьв. П. і П.	49
117.	Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	93	167.	Кумбола, Па. Бр. сьв. П. і П.	49
118.	Пітсбург, Па. Сестр. Пр. Богор.	13	168.	Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. Вас. Вел.	83

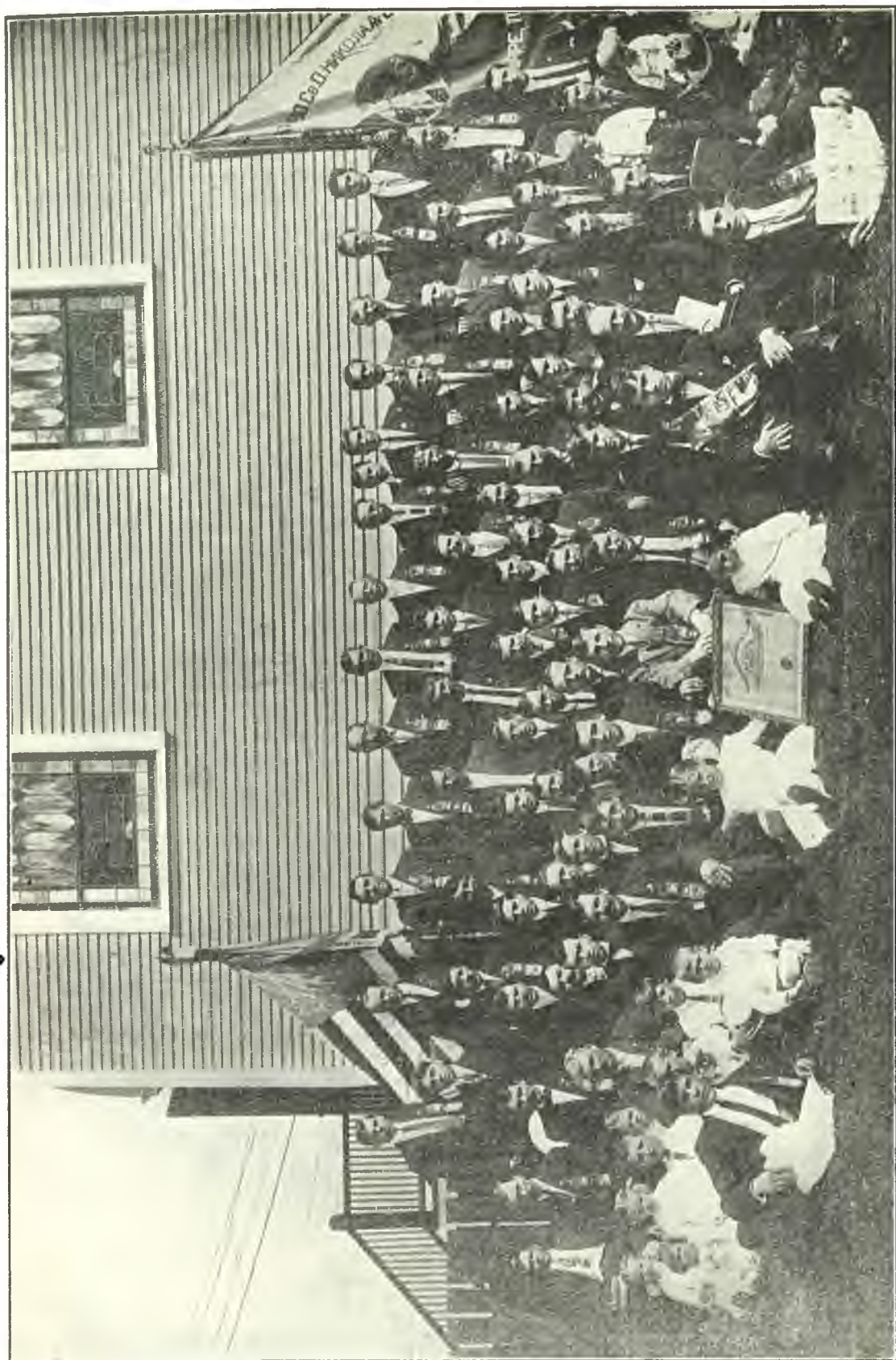
Братство св. Андрія, 66. від. У. Н. Союзу, в Нью Йорку, Н. Й.

Від.	Імена місцевостий Бр. і Тов.	Ч. член.	Від.	Імена місцевостий Бр. і Тов.	Ч. член.
169.	Скрентон, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	42	219.	Бейкертон, Па. Бр. сьв. П. і П.	68
170.	Джерзи Сіти, Н. Дж. Тов. „У. Соколів”	85	220.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. П. і П.	35
171.	С. С. Пітсбург, Па. Тов. „Зап. Січ”	14	221.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Стефана	127
172.	Фредеріктаун, Па. Бр. сьв. Ів. Хр.	43	222.	Маганой Сіти, Па. Бр. сьв. О. Ник.	144
173.	Клівленд, О. Сестр. сьв. Ольги	26	223.	Порт Бовклей, Па. Бр. сьв. Ів. Хр.	89
174.	Оксфорд Форнес, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.	30	224.	Белл Валей, О. Бр. сьв. О. Николая	44
175.	Дітройт, Міч. Бр. сьв. О. Ник.	67	225.	Деслодж, Мо. Бр. сьв. О. Николая	97
176.	Ньюбург, Н. Й. Бр. сьв. О. Ник.	32	226.	Іст Гемонд, Інд. Бр. сьв. Івана Хр.	28
177.	Борщів, Алта. Кан. Бр. сьв. Арх. Мих.	17	227.	Дерри, Па. Бр. сьв. Івана Хрест.	59
178.	Манчестер, Н. Г. Бр. Пр. Богор.	30	228.	Ст. Клер, Па. Сестр. сьв. Анни	28
179.	Ст. Люїс, Мо. Бр. сьв. Волод.	83	229.	Скрентон, Па. Бр. сьв. Василя	168
180.	Скарбро, В. Вір. Бр. сьв. П. і П.	31	230.	Йонгстаун, О. Бр. сьв. Івана Хрест.	66
181.	Менвіл, Р. Ай. Бр. сьв. Стефана	13	231.	Ешлей, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла	63
182.	Діксонвіл, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	87	232.	Ню Александрія, Па. Тов. „Зап. Січ”	44
183.	Сондерленд, Масс. Бр. сьв. П. і П.	32	233.	Ню Йорк, Н. Й. Тов. ім. Богородчани	26
184.	Вайтінг, Інд. Бр. Покрова Пр. Бог.	53	234.	Елізабетпорт, Н. Дж. Тов. „Зап. Січ”	83
185.	Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Кир. і Мет.	62	235.	Росфорд, О. Бр. сьв. Михаїла	40
186.	Мекаду, Па. Сестр. сьв. Ольги	53	236.	Ембрідж, Па. Сестр. Н. З. Пр. Д. Марії	18
187.	Форд Сіти, Па. Тов. „Зап. Січ”	66	237.	Честер, Па. Бр. Сош. сьв. Духа	81
188.	Гінтер, Па. Сестр. сьв. Анни	94	238.	Віндсор Лакс, Конн. Бр. сьв. Василя	30
189.	Савт Форд, Па. Бр. Усн. Пр. Бог.	23	239.	Філадельфія, Па. Бр. сьв. Георгія	82
190.	Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.	22	240.	Шікаго, Ілл. Сестр. сьв. Ольги	23
191.	Трой, Н. Й. Бр. сьв. Володимира	49	242.	Гавторн, Ілл. Бр. сьв. Михаїла	32
192.	Геркімер, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	88	243.	Вест Пулмен, Ілл. Бр. сьв. Мих.	18
193.	Ред Стар. В. Вір. Бр. Усн. Бог.	41	244.	Белфонт, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	30
194.	Міннеаполіс, Мінн. Бр. Усн. Пр. Бог.	53	245.	Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. П. і П.	112
195.	Пікекіл, Н. Й. Бр. сьв. П. і П.	20	246.	Кромптон, Р. Ай. Тов. „Запор. Січ”	68
196.	Вайтінг, Інд. Бр. сьв. Тройці	50	247.	Вілмінгтон, Дел. Бр. сьв. Івана Хр.	65
197.	Своєрс, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	76	248.	Котсвіл, Па. Бр. Сош. сьв. Духа	75
198.	Порт Джервіс, Н. Й. Бр. сьв. Арх. Мих.	27	249.	Нантіток, Па. Бр. сьв. О. Николая	53
199.	Вайтінг, Інд. Сестр. Кеп. Пр. Д. Марії	49	250.	Н. С. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Георгія	120
200.	Вудгейвен, Н. Й. Бр. сьв. Йосифа.	30	251.	Клівленд, О. Тов. „Зап. Січ”	49
201.	Вінпані, Н. Дж. Бр. сьв. Михаїла	28	252.	Нортгемптон, Па. Сестр. Н. З. П. Д. М.	37
202.	Обурн, Н. Й. Сестр. Пр. Д. Марії	19	253.	Лопез, Па. Бр. сьв. П. і П.	48
203.	Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. Тройці	35	254.	Ню Брітейн, Конн. Бр. сьв. П. і П.	32
204.	Ню Йорк, Н. Й. Тов. „Укр. Просьвіта”	38	255.	Вест Нютон, Па. Бр. сьв. О. Ник.	28
205.	Емералд, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	23	256.	Матіток, Н. Й. Бр. сьв. Івана Хр.	13
206.	Вунсокет, Р. Ай. Тов. „Зап. Січ”	51	257.	Спрінг Валей, Н. Й. „Укр. Просьвіта”	37
207.	Дженет, Па. Бр. сьв. Димитрія	43	258.	В. І. Пітсбург, Па. Бр. Покр. Бог.	25
208.	Кінгстон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	45	259.	Шікаго, Ілл. Бр. Пр. Д. Марії	57
209.	Картерет, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.	102	260.	Тейлор, Па. Бр. сьв. Кир. і Мет.	77
210.	Вестчестер, Н. Й. Тов. „Укр. Згода”	27	261.	Тейлор, Па. Сестр. Пр. Богор.	41
211.	Стейпелтон, Н. Й. Бр. сьв. Мих.	23	262.	Ансонія, Конн. Сестр. сьв. Єлени.	16
212.	Клівленд, О. Бр. сьв. Мих.	41	263.	Фултон, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	24
213.	Байон, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.	71	264.	Джулет, Ілл. Бр. сьв. Івана Хр.	36
214.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Василя	39	265.	Тейлор, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла	64
215.	Ню Йорк, Н. Й. Тов. „Поміч”	24	266.	Глен Лайон, Па. Сестр. Зач. Пр. Богор.	37
216.	Гейзелтон, Па. Сестр. Покр. Пр. Богор.	45	267.	Кінгстон, Па. Сестр. Пр. Меланії	27
217.	Рочестер, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата	99	268.	Дукейн, Па. Бр. сьв. Стефана	40
218.	Йонгстаун, О. Тов. „Сокіл”	64	269.	Іст Шікаго, Інд. Бр. сьв. Михаїла	30

Сестрицтво Усп. Пр. Діви Марії, 71. від. У. Н. Союзу в Магоной Плейн, Па.

Від.	Імена місцевостий Бр. і Тов.	Ч. член.	Від.	Імена місцевостий Бр. і Тов.	Ч. член.
270.	Джерзи Сіти, Н. Дж. Бр. сьв. Ів Хр.	45	318.	Нортгемитон, Па. Сестр. сьв. Ольги	39
271.	Тресков, Па. Бр. сьв. О. Николая	30	319.	Нюарк, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая	35
272.	Делано, Па. Бр. сьв. Михаїла	33	320.	Балтімор, Мд. Бр. Пр. Тройці	19
273.	Гудсон, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата	41	321.	Кліфтон Гайтс, Па. Тов. „Зап. Січ”	9
274.	Йонгстаун, О. Бр. сьв. П. і П.	33	322.	Гери, Інд. Бр. сьв. Арх. Михаїла	18
275.	Перт Амбой, Н. Дж. Сестр. Пр. Д. Марії	103	323.	Канзас Сіти, Канз. Бр. сьв. Волод.	33
276.	Ембрідж, Па. Бр. сьв. О. Николая	85	324.	Філадельфія, Па. Тов. „Мир”	29
277.	Гартфорд, Конн. Бр. сьв. Івана Хр.	44	325.	Ботлер, Па. Бр. сьв. Петра і Павла	43
278.	Білкесбері, Па. Бр. сьв. Василя	66	326.	Авока, Па. Бр. сьв. Івана Хрест.	36
279.	Глен Кембел, Па. Бр. сьв. Димитрія	32	327.	Олд Фордж, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	52
280.	Стактон, Па. Бр. сьв. Антонія	19	328.	Торонто, Онт. Канада. Бр. сьв. Івана Хр.	18
281.	Манчестер, Н. Й. Бр. сьв. Кузми і Даміана	28	329.	Лічбург, Па. Бр. сьв. Прор. Ілії	36
282.	Сиракуз, Н. Й. Тов. „Укр. Січ”	38	330.	Літл Фолс, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	61
283.	Обурн, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	36	331.	Гестінг, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	33
284.	Ром, Н. Й. Бр. сьв. Івана Хр.	21	332.	Рарітан, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.	37
285.	Глеспорт, Па. Бр. сьв. Петра	13	333.	Філадельфія, Па. Бр. сьв. Вас. Вел.	45
286.	Джерзи Сіти, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.	15	334.	Вестбури, Л. Ай. Н. Й. Тов. „Просвіта”	12
287.	Карнегі, Па. Бр. Покр. Бог.	17	335.	Сайкесвіл, Па. Сестр. Усп. Діви Марії	23
288.	Савт Бетлегем, Па. Бр. сьв. Димитрія	45	336.	Клівленд, О. Тов. „Сокіл”	51
289.	Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Василя	40	337.	Скрентон, Па. Сестр. Неп. Зач. Д. Марії	23
290.	Балтімор, Куртіс Вей, Мд. Сестр. Неп. Зач. Пресьв. Д. Марії	21	338.	Монесен, Па. Бр. сьв. П. і П.	75
291.	Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. О. Ник.	19	339.	Філадельфія, Па. Бр. сьв. Вас. Вел.	45
292.	Дітройт, Міч. Бр. сьв. Івана Хр.	76	340.	Бервік, Па. Тов. „Запор. Січ”	14
293.	С. Дукейн, Па. Сестр. Покр. Пр. Бог.	57	341.	Клівленд, О. Бр. сьв. О. Николая	42
294.	Мадера, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	36	342.	Картерет, Н. Дж. Тов. „Зап. Січ”	37
295.	Акрон, О. Бр. Сош. сьв. Духа	28	343.	Едвардсвіл, Па. Тов. „Запор. Січ”	24
296.	Ню Кенсінгтон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	50	344.	Бавндбрук, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.	30
297.	Дравосбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.	32	345.	Вайено, Па. Бр. сьв. О. Николая	46
298.	Голден, В. Вір. Бр. сьв. О. Николая	40	346.	Ст. Клер, Тов. „Зап. Січ”	9
299.	Кент, Па. Бр. сьв. Петра і Павла	51	347.	Мілвіл, Н. Дж. Бр. сьв. Василя Вел.	34
300.	Джанстаун, Па. Бр. сьв. О. Ник.	93	348.	Ютіка, Н. Й. Бр. сьв. П. і П.	23
301.	Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Димитрія	78	349.	Іклей, Па. Бр. сьв. О. Николая	16
302.	Трентон, Па. Бр. сьв. Стефана	33	350.	Стамфорд, Конн. Бр. сьв. Арх. Мих.	40
303.	Олвейн, Айова, Бр. сьв. Михаїла	26	351.	Найгара Фолс, Н. Й. Бр. Покр. Пр. Бог.	16
304.	Гілвуд, Па. Бр. сьв. О. Николая	49	352.	Шікаго, Ілл. Сестр. сьв. Анни.	14
305.	Брустон, Па. Бр. сьв. О. Николая	21	353.	Майнерсвіл, Па. Бр. сьв. Георгія	41
306.	Комбола, Па. Бр. сьв. Івана Хр.	25	354.	Гарвей, Ілл. Бр. сьв. О. Николая	23
307.	Вілкесбері, Па. Сестр. Зач. сьв. Анни	16	355.	Ст. Джозеф, Мо. Тов. „Зап. Січ”	37
308.	Іст Ст. Люїс, Ілл. Бр. сьв. Арх. Мих.	17	356.	Гунтінгтон, Інд. Бр. сьв. П. і П.	24
309.	Сиракуз, Н. Й. Бр. сьв. Димитрія	33	357.	Нортумберленд, Па. Бр. сьв. Мих.	25
310.	Гейзелтон, Па. Сестр. Пр. Д. М.	67	358.	Паркесбург, Па. Бр. сьв. Володимира	17
311.	Ню Йорк, Н. Й. Тов. ім. М. Шашкевича	10	359.	Клівленд, О. Тов. ім. Б. Хмельницького	51
312.	Рідінг, Па. Бр. сьв. О. Николая	57	360.	Лідвуд, Мо. Бр. сьв. Ів. Хрест.	34
313.	Трентон, Н. Дж. Сестр. Усп. Пр. Бог.	34	361.	Донора, Па. Сестр. Пресьв. Д. Марії	24
314.	Гейзелтон, Па. Бр. Сош. сьв. Духа	13	363.	Олієн, Н. Й. Тов. „Запорожська Січ”	30
315.	Джерзи Сіти, Н. Дж. Сестр. сьв. Ольги	20	364.	Клівленд, О. Бр. сьв. Васил. Вел.	23
316.	Рочестер, Н. Й. Тов. Вільних Козаків	49	365.	Фреквіл, Па. Бр. сьв. Анни	43
317.	Сиракуз, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”	44	366.	Фріленд, Па. Бр. сьв. Івана Хрест.	38
			367.	Рочестер, Н. Й. Тов. „Запорожська Січ”	27
			368.	Філадельфія, Па. Бр. сьв. Михаїла	31

Братство св. О. Николая, 99. від. У. Н. Союза у Вілксбері, Па.

Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.	Від.	Імена місцевостей Бр. і Тов.	Ч. член.
369.	Палмертон, Па. Бр. съв. О. Николая	47	385.	Міннеаполіс, Мінн. Тов. „Запор. Січ”	29
370.	Нью Гейвен, Конн. Тов. „Любов”	19	386.	Колвер, Па. Бр. съв. Петра і Павла	13
371.	Ньюарк, Н. Дж. Тов. „Запор. Січ”	22	387.	Олифант, Па. Тов. ім. Ів. Франка	43
372.	Бруклін, Н. Й. Тов. „Просьвіта”	20	388.	Честер, Па. Тов. „Запор. Січ”	17
373.	Лансфорд, Па. Сестр. съв. Анни.	23	389.	Бофало, Н. Й. Сестр. Пр. Діви Марії	23
374.	Кемден, Н. Дж. Бр. съв. Арх. Мих.	17	390.	Вунсокет, Р. Ай. Бр. „Пресьв. Родина”	23
375.	Картерет, Н. Дж. Сестр. Непор. Зач. Пресьв. Діви Марії	19	391.	Джерси Сіти, Н. Дж. Бр. съв. Стефана	24
376.	Сентралія, Па. Бр. Усп. Пр. Д. Марії	28	392.	Сублет, Вайомінг. Бр. съв. П. і П.	26
377.	Пембервік, Конн. Тов. „Просьвіта”	27	393.	Клівленд, О. Тов. ім. М. Січинського	20
378.	Пюрітен, Па. Бр. съв. Николая	17	394.	Мікалпін, В. Вір. Бр. Пресьв. Тройці	13
379.	Шікаго, Ілл. Бр. съв. Юрія	54	395.	Індіанаполіс, Інд. Бр. съв. О. Ник.	19
380.	Тейлор, Па. Бр. съв. Василя	21	396.	Пітсбург, Па. Тов. „Рогатинщина”	25
381.	Денбурі, Конн. Бр. съв. Николая	18	397.	Крайтон, Па. Бр. съв. П. і П.	18
382.	Вілмердінг, Па. Сестр. Пр. Діви Марії	14	398.	Ларквіс, Па. Сестр. съв. Благовіщення	13
383.	Гленвуд, Па. Бр. съв. О. Николая	20	399.	Френклін, Па. Бр. съв. Димитрія	16
384.	Карнегі, Па. Тов. ім. Т. Шевченка	21	400.	Айслін, Па. Бр. съв. П. і П.	22
				Разом	20.549

З дн. 31. липня 1914 р. належало до Українського Народного Союзу 400 відділів з 20.549 членами (17.387 на ціле посмертне, 3.162 на половину посмертного).

Р. М. Союз числив 188 відділів з 4.786 членами.

Білянс Українського Народного Союзу з 31-ого липня 1914 р.

ЧИННИЙ СТАН.

Готівка (на 15 банков. книжочках)	\$177.594.51
Позички (на моргечі)	33.600.00
Реальність	19.500.00
Друкарня „Свободи”	25.975.57
	<u>\$256.670.08</u>

ДОВЖНИЙ СТАН.

ФОНДИ У. Н. СОЮЗА (МАЄТОК У. Н. СОЮЗА).

Фонд резерв. матерного Тов. (У. Н. С.)	\$121.057.20
молодечого від. (Р. М. С.)	28.650.23
розпорядимий	24.607.07
убогих	11.680.57
„шкільний	9.903.23
	<u>\$195.898.30</u>

ФОНДИ ЧУЖІ.

Фонд сирітський	60.771.78
	<u>\$256.670.08</u>

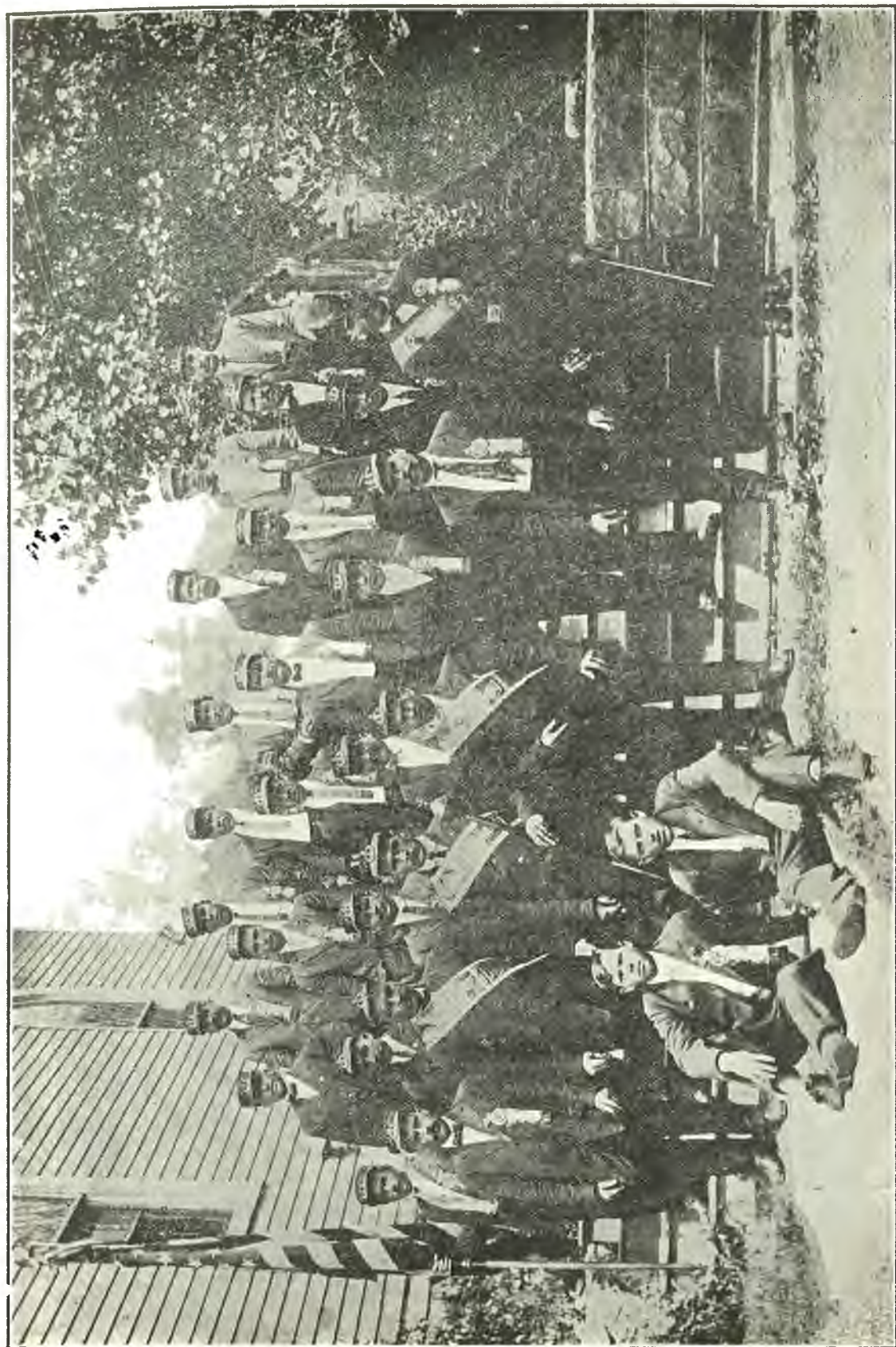

Братство св. Володимира, 108. від. У. Н. Союз, в Нью Йорку, Н. Й.

РОЗВІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

за час від 22. лютого 1894 р. до 31. липня 1914 р.

Число пор.	Рік	ЧИСЛО ЧЛЕНІВ		Вкладна, згідно перепису, місячний розмет	ПРИХОДИ	РОЗХОДИ	Посмертне і підмоги	Видатки на „Свободу“, канцелярію і пр.	Стан маєтку	Сиріт. фонд	Фонди Союзу	ФОНДИ СОЮЗА (МАЄТОК ТОВАРИСТВА)		
		на ціле померт.	на полов померт. ного									Резервувий	Розпорядний	Шкільний
1	1894			50	286.—	45.65		45.65	220.35		220.35		220.35	
2	1895			50	1.536.48	1.181.23	800.—	381.23	605.60		605.60		605.60	
3	1896		587	50	2.112.73	1.961.37	1.500.—	461.37	756.96		756.96		756.96	
4	1897		1.019	50	4.509.38	2.321.41	1.250.—	1.071.41	2.944.93		2.944.93		2.944.93	
5	1898		1.593	50	6.429.65	3.686.01	2.550.—	1.136.01	5.688.57	304.05	5.384.52		5.384.52	
6	1899		2.057	50	9.240.14	8.041.63	6.233.53	1.808.13	6.887.08	1.449.05	5.438.03		5.438.03	
7	1900		3.067	70	14.403.80	11.106.48	10.118.50	987.9	13.184.4	1.463.54	8.720.86		8.720.86	
8	1901		3.711	70	19.064.82	16.933.34	13.574.50	378.84	12.295.88	2.833.54	9.432.34		9.432.34	
9	1902		3.884	70	23.421.19	21.464.88	19.041.16	2.423.72	14.252.16	3.613.54	10.638.65		10.638.65	
10	1903		3.796	70	23.248.48	25.379.82	19.556.27	5.814.55	15.129.87	6.033.27	9.076.58		9.076.58	
11	1904		5.8	70	37.939.55	35.067.06	23.419.39	9.647.73	17.993.34	8.362.38	9.630.96		9.630.96	
12	1905		6.547	70	47.518.57	42.010.16	37.832.—	11.188.16	13.431.72	11.742.18	4.749.57		4.749.57	
13	1906		7.888	70	55.551.72	48.338.1	3.067.43	10.339.67	23.705.34	15.185.32	8.250.01		8.250.01	
14	1907		7.795	745	135.205.18	91.890.85	69.556.61	22.244.24	37.109.67	21.435.46	15.654.27	10.119.85	3.738.80	8.7.81
15	1908		8.039	756	88.373.76	79.412.17	65.493.90	14.008.27	49.071.26	21.017.50	25.053.76	10.046.27	5.193.45	1.647.03
16	1909		10.284	1.509	161.248.51	141.195.06	105.169.19	36.025.87	63.124.71	27.688.31	38.436.40	25.474.01	7.524.16	3.059.13
17	1910		12.669	1.761	172.733.68	137.317.32	103.560.17	33.757.15	100.388.96	38.870.95	61.718.01	37.538.91	15.234.45	4.735.31
18	1911		11.639	1.650	200.861.51	138.631.65	123.280.52	41.541.11	108.301.01	42.930.09	65.350.92	48.545.45	6.070.38	5.974.98
19	1912		12.707	2.210	239.347.62	202.311.98	147.165.45	21.466.20	140.530.87	47.468.46	93.062.41	68.501.92	8.122.68	4.760.10
20	1913		15.429	2.479	261.141.10	210.687.76	167.838.97	58.018.83	177.566.51	47.955.41	129.611.10	105.124.25	4.351.59	7.915.63
21	1914		17.387	3.162	1.648.756.44	1.420.736.59	1.102.150.65	42.448.79	228.019.85	60.771.78	167.248.07	121.057.26	24.607.07	9.961.81
														11.680.57
														9.903.23

Братство св. Димитрія, 143. від. У. Н. Союза, у Віндбер, Па.

РОЗВІЙ Р. М. СОЮЗА

за час від 1. мая, 1908 р. до 31. липня, 1914 р.

РІК	ЧИСЛО ЧЛЕНІВ	ПРИХОДИ	РОЗХОДИ	ПОСМЕРТНЕ	АДМІНІСТРА- ЦІЯ	РЕЗЕРВОВИЙ ФОНД
1909	1437	5.566.54	849.04	616.—	233.04	4.717.50
1910	1767	4.853.96	858.—	728.—	130 —	8.713.46
1911	1755	4.344.35	473 —	308.—	165. —	12.584.81
1912	1950	5.192.65	1.065.—	885.—	180.—	16.712.46
1913	3590	7.662.49	2.050.50	1.615.—	435.50	22.324 45
1914	4786	10.561.63	4.235.95	3.900.—	335.95	28 650 23
		38.181.72	9 531.49	8 052.—	1 479.49	

ЗАГАЛЬНЕ ЗІСТАВЛЕННЯ ПРИХОДІВ І РОЗХОДІВ:

ПРИХОДИ У Н. С. \$1,648.756.44

Р. М. С. 38.181.72 **\$1,686.938.16**

РОЗХОДИ У Н. С. \$1,420 736.59

Р. М. С. \$9 531 49 **\$1,430.268.08**

ФОНДИ ТОВАРИСТВА **\$ 256.670.08**

ОБОРОТ КАСОВИЙ: \$3,117.206.24

—0—

ПОСМЕРТНЕ І ЗАПОМОГИ

за час від 22. лютого 1894 р. до 31. липня 1914 р.

У. Н. СОЮЗ виплатив готівкою	1,102.150.65
„ „ „ зложив до депозиту (сирітський фонд)	60.771.78
Р. М. СОЮЗ виплатив готівкою	8.052.00
Разом	1,170.974.43

За двадцять літ існування виплатив Україн-
ський Народний Союз своїм членам посмерт-
ного і замож на суму = - - **\$1,170.974.43**

ГОЛОВНИЙ УРЯД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Михайло Угорчак,
рекордовий секретар.

Алексій Шаршонь,
каснер.

Семен Ядловський,
фінансовий секретар.

Іван Ваверчак,
містопредсідатель.

Дмитро Капітула,
предсідатель.

Марія Білик,
містопредсідателька.

Осип Стеткевич,
редактор „Свободи”

Андрій Савна,
завідатель друку. У. Н. С.

XIII. Головна Конвенція Українського Н. Союзу в Америці.

В днях від 7-го до 14-го вересня 1914. р. відбула ся в Бюфало, Н. Й., XIII. Головна Конвенція Руського — тепер Українського Народного Союзу. Хоч після ухвали на попередній конвенції Союзу, слідуюча конвенція мала відбутись доперва в 1915 р., то одначе з огляду на добро організації головний уряд уважав за конечне і необхідне прискорити реченець конвенції. Головною і властивою причиною прискіпшення скликання конвенції була конечність як найскоршої основної реорганізації Союзу. Треба було відповісти законним вимогам всіх тих стейтів, в яких Союз мав свої відділи і членів. Дальше зволіканє або не переведенє основної реформи в Союзі могло спричинити не лише величезні страти, але може і його упадок. Тому то дійсно на XIII. Головній Конвенції наступило цілковите відродженє Союзу. **Переведенє реформи** — се найкрасший спосіб, в який відсвятковано 20-літний ювілей істнованя Українського Народного Союзу.

В конвенційних парадах взяло участь 312 відноручників відділів У. Н. Союзу і 19 головних урядників. Предсідателем конвенції вибрано п. Теодора Талпаша, котрий перед 20-и літами був предсідателем Союзу.

Всі наради були ведені дуже поважно і відповідали вповні важкій хвилі, в якій рішала ся не лише доля Союзу але й цілої нашої Вітчизни. Найважнійші ухвали, які прийнято на тій конвенції, були отєї:

Реорганізація Союзу. — Конвенція прийала зміну статута, уложеного згідно із законними постановами всіх стейтів, в яких мешкають наші земляки. Одною із найголовніших змін в статуті є прийняте на місце дотеперішного розмету системи плачення вкладок після віку. Отсим по-

ложено тривкі і сильні основи під будову товариства.

Реорганізація „Просьвіти“. — Кождий член вже з титулу свого членства в Союзі стає членом „Просьвіти“ а за місячну вкладку 3 центів дістає видавництва „Просьвіти“ Дотепер платили на ту ціль члени Союзу місячну вкладку, але за видавництва „Просьвіти“ мусіли ще платити окремо. Треба надіятись, що в сей спосіб розбудить ся більше заінтересованє до науки і просьвіти серед загалу наших членів.

Зміна назви Союзу. — Дотеперішну назву „Руський Народний Союз в Америці“ (по англійськи The Little Russian National Union of America) перемінено на „Український Народний Союз“ (по англійськи Ukrainian National Association).♦

Жертви на народні ціли. — З головної каси Союзу ухвалено виплатити на ціли товариства „Української Народної Ради в Америці“ 1.000 доларів і 1.000 доларів яко жертву, призначену на галицьких і угорських Українців, ранених у війні, зглядно на вдови і сироти по убитих.

Основає політичного товариства під назвою „Українська Народна Рада“. — Користаючи з нагоди конвенції, на якій зібрали ся представники 400 відділів Союзу, котрого члени становлять головну зорганізовану силу Українців тут на чужині, положено основи під політичне товариство, яке згуртувало би сили наших імігрантів, щоби пляново вести народну працю.

Виданє маніфесту з причини війни і висланє відповідних резолюцій на руни президента Злучених Держав.

ГОЛОВНИЙ УРЯД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ.

Іван Глова,
радний.

Теодозій Талпаш,
радний.

Николай Ваверчак,
радний.

Стефан Мельник,
радний.

Василь Гришко,
радний.

Андрій Стефанович,
радний.

З КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ НАШИХ ІМІГРАНТІВ У ЗЛУЧ. ДЕРЖАВАХ.

Читальні.

Першу українську читальню у Злучених Державах заложив Володимир Сіменович в 1887. р. в Шенандоа, Па. Далше, в 1888. р., заложено ще читальні в Олифант, Па., в Пілмот, Па., і в Гейзелтон, Па.

Сей читальняний рух ішов рівно з закладанем склепів „Народної Торговлі”, і вели його тих пару інтелігентів, що приїхали були у той час до Злучених Держав та стали управителями (менеджерами) склепів „Народної Торговлі”.

Однак по упадку „Народної Торговлі” упали й ті читальні, а провідники читалень порозходилися, кождий в свою сторону, а з тим і сей гарно заповідаючийся читальняний рух переринувся.

Оживився на ново аж в 1894. р. під впливом накликувань „Свободи” Тоді засновано читальні в Шамокін, Па., Монт Кармел, Па., Джерзі Сіті, Н. Дж., Мейфілд, Па. і Міннеаполіс, Міни. Але й ті читальні скоро заснітилися; повстали зате нові в інших місцевостях. Та і ті скоро заснітилися, зате віджили давні. В 1898. р. були читальні в Монт Кармел, Па., — ім. Тараса Шевченка; Шамокін, Па., — також ім. Тараса Шевченка; в Мейфілд, Па., — ім. Івана Наумовича; в Олифант, Па., — ім. Маркіяна Шашкевича; в Ансонії, Конн. — ім. Івана Котляревського, вкінці читальні в Шенандоа, Па. і в Джерзі Сіті, Н. Дж. Скоро опісля повстають ще нові читальні, які таксамо скоро занепадають, але опісля таки відживають — в Пітсбургу, Па., в Нью Йорку, Н. Й., в Філадельфії, Па., у Вілкс Бері, Па., в Реймі, Па., в Карпегі, Па., в Монсен, Па., в Мек Кіспорт, Па., в Мек Кісраке, Па., в Ньюарку, Н. Дж., в Клівленді, О. (православної віснї), в Сен Франціско, Кал. (ім. М. Драгоманова) і т. д.

Причиною, що читальні раз-пораз то упадають то відживають є те, що іммігранти часто змінюють місця свого побуту, особливо молоді, ті, що ще найлегше даються приагітувати до читальні, й агітація за читальнями мусить безустанно вести ся між щораз иншими, новими іммігрантами. Тому, коли в якій місцевості найде ся одиниця, що постійно може займатися читальною і приагітувати до неї іммігрантів, то читальня держить ся; колиж та одиниця перестане читальною займатися або переїде до иншої місцевості, то читальня упадає.

Льокаль читальні находитъ ся звичайно в мешканю котрого з членів, або церковний комітет відступає для сходни читальників на певні дні, в певних годинах, церковну гаю (яка находитъ ся все на долі, під церквою), а тих пару громад, що побудували для парохіяльної школи шкільні будинки, відступають для сходни читальників одну з кімнат в шкільнім будинку. За льокаль читальні звичайно не платять нічого.

Сходини відбувають ся звичайно в котрімсь дні в тижні, найчастійше в неділю пополудні, як у вільнім від праці дні, і в часі, коли в церкві не відбуваєть ся богослуженє. На сходинах читають часописи або яку книжку звичайно з огляду на те, що часто члени читальні є також і анальфабетні, читає один з членів на голос, а решта слухає. Відтак слідує дискусія. Із часописей, крім тамошних, українських, читають старокраєві тижневики, популярні, де хто, що вже навчив ся англійської мови і читати по англійськи, прочитує яку англійську часопись і опісля прочитане розповідає по українськи: із книжочок читають популярні видання просвітних старокраєвих товариств: „Просвіти”, „Общества ім. М. Качковського”. видавництва „Українського педагогічного

ГОЛОВНИЙ УРЯД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

Контрольна Комісія.

Юліян Павчак,
член контр. комісії.

о. Валентин Балог,
предсідатель контр. комісії.

Василь Левчук,
член контр. комісії.

Просьвітна Комісія.

Володимир Лотоцький,
касир.

о. Володимир Сполітанкевич,
предсідатель.

Дмитро Андрейно,
секретар.

Товариства" і т. д., українські книжочки видані у Злучених Державах, далше твори Шевченка, Федьковича, Устияновича, Франка, А. Чайковського, Руданського і т. д., які звичайно знаходяться в бібліотеках читальень. Всі ті твори розпозичують також з бібліотеки домів. В деяких читальнях відбувають ся ще в означені дні і години курси для анальфабетів — читання і писання по українськи, а нераз ще й курси англійської мови.

Членами читальні бувають звичайно муштини; жінщини рідше.

Членські вкладки не всюди однакові. Декуди крім місячної вкладки 5 до 25 центів, платять ся ще вступне 25 або 50 центів, а навіть 1 до 2 дол. Декуди знова не платять ся ні вступного ні місячної вкладки а лише річну вкладку 25 до 50 цнт. Всі ті гроші ідуть на оплату льокалю, коли читальня не має вільного льокалю, на закупи книжок до бібліотеки читальні і на передплату часописів. На ту ціль уряджують також нераз балі, прогульки, аматорські театральні вистави і музикально-декляматорські вечери.

Парохіяльні школи.

Зразу культурна праця серед української імїграції у Злучених Державах огранічала ся до самих імїгрантів дорослих. Закладано їм читальні, видавано для них популярно-наукові книжочки, організовано хори і оркестри та уряджувано музикально-декляматорські вечери і театральні вистави. Але незадовго прийшло ся подумати вже і про молоде покоління, і то наймолодше, бож почали приїздити до Злучених Держав і дівчата, з ними подружали ся парубки, так і стало наростати молоде покоління. Треба було зайняти ся й ним. Вправді шкільний примус не позволяв дітям виростати дико, без школи, але всетаки одиниці вразливі на збереження національної свідомости у сего молодого покоління, почали побоювати ся, що англійська школа відчужить українських дітей від їх національного пня і вони для народу пропадуть. Так з'явила ся koniecz-

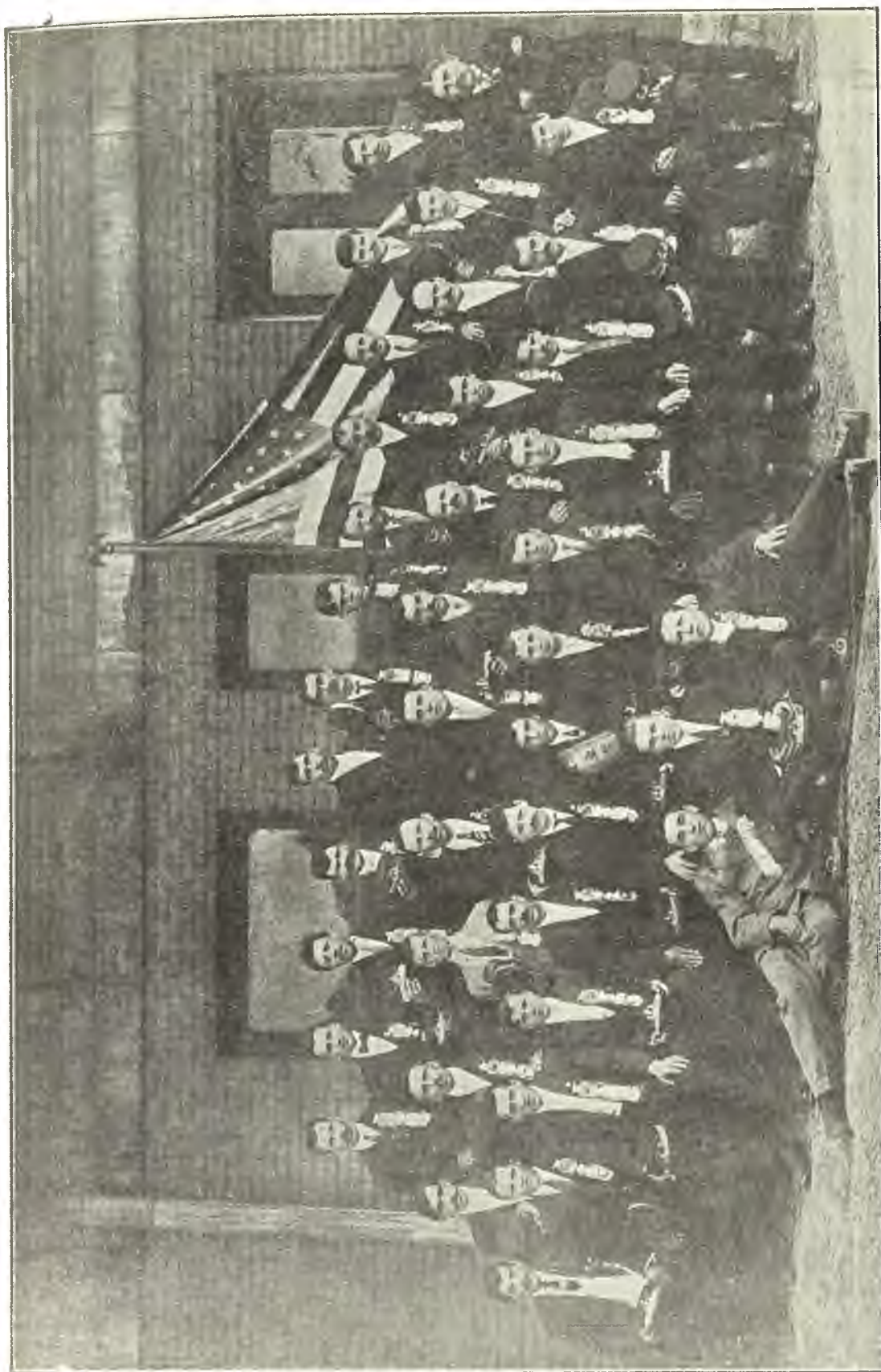
ність дати дітям, попри англійську ще й свою, рідну, українську школу, де би вони учили ся своїй мові й історії та переймали ся почутем приналежности до народности їх родичів.

Думка про закладане українських шкіл стала скоро приймати ся і серед самих імїгрантів. Їм лячно було, що їх діти, затративши почуте своєї народности, відчужать ся й від своєї церкви і обряду, не зможуть прочитати молитов у своїй мові і стануть — кальвінами...

Потребу закладання українських шкіл відчуте загально.

Першу українську дїточу школу założено в 1893. р. в Шамокін, Па., за старанєм Івана Констанкевича, тамошнього гр.-кат. нароха. Вістка про założене тої школи дала товчок до закладання шкіл і по інших місцевостях. В 1894. р. założено вже школи в Шенандоа, Па., Монт Кармел, Па., Пітсбург, Па., Оліфант, Па., Вілкс-Бері, Па. і в Мінеаполіс, Мінн., а в слїдуючих роках в Лайсенрінг, Па., Магоной Сіті, Па., Джерзі Сіті, Н. Дж., і т. д. Школи уміщувано в церковних галлях, в сутеринах, під церквою, — там уставлювано лавки, столи, таблиці, шафи і шкільні прилади. Декуди громади побудували ще й окремі шкільні будинки, прим. в 1896. в Лайсенрінг і в Майфілд, 1899. р. в Пасейк, Н. Дж., в 1901. в Оліфанті, в 1903 р. в Монт Кармел, 1904 р. в Магоной Сіті і т. д.

Усі ті школи удержують церковні громади, а церковні Комітети заряджують ними: відступають для науки церковну галю, зглядно будують шкільні будинки, старають ся о шкільні прибори, оплачують учителя (який є заразом дяком), визначають години на науку, вкінці устанавляють плян науки. Науку побирають діти звичайно безплатно, — кошти удержання школи і науки покривають ся із загальних доходів церкви, лише де-неде бідніші громади, яких церкви надто ще обтяжені довгами, накладають на родичів „шкільний податок" в висоті 40 до 50 цнт. місячно. Але книжки оплачують вже, майже всюди, самі родичі, рідко де в якій

Братство Пресвя. Богородиці, 149. від. У. Н. Союза, в Лакана, Н. Я.

громаді оплачує ще й книжки церковна каса.

Майже у всіх українських церковних громадах — гр. католицьких і православних — зорганізованих, то значить, де вже є церкви і при них дяки, позакладано уже школи. Але тим нема чого дуже радіти. Передівсім наука відбуваєть ся в цілком невідповідних до науки кімнатах, темних, низких, непривітних, часто в сутеринах — під церквою, а учать переважно люди, які не мають до сего найменшої кваліфікації — ні з огляду на свою власну освіту, ні з огляду на їх педагогічне підготовлене — дяки, які ще часто не покінчили навіть дяківських шкіл, і дякують завдяки тому, що підучили ся дещо з дяківства, підспівуючи в старім краю при дяку. До того, через те, що наука в тих школах не відбуваєть ся після пляну, приписаного для публичних шкіл, і дітий учать некваліфіковані сили, мусять діти ходити, з огляду на шкільний примус ще й до англійських шкіл, і то передівсім. отже для науки в парохіяльних школах лишаєть ся вечірний час, по науці в англійській школі; лише в суботу, як у вільнім дни від науки в публичних школах, лишаєть ся цілий день до науки в парохіяльних школах. Яка-ж може бути наука в тих парохіяльних школах? Діти приходять на науку цілком перемучені, оспалі. Який же можливий висхід такої науки? Очевидно — слабкий. Се бачать родичі і — щоби надробити те, чого не вдало ся зробити через рік, посиляють дітий до сеї школи ще і в часі літних ферій, в липни і в серпни. І діти, вже через цілий рік перемучені школою, не мають навіть в літі відпочинку, учать ся навіть тоді, коли їх ровесники, иншої народности, весело бавлять ся, на сонці, на отвертім воздузі.

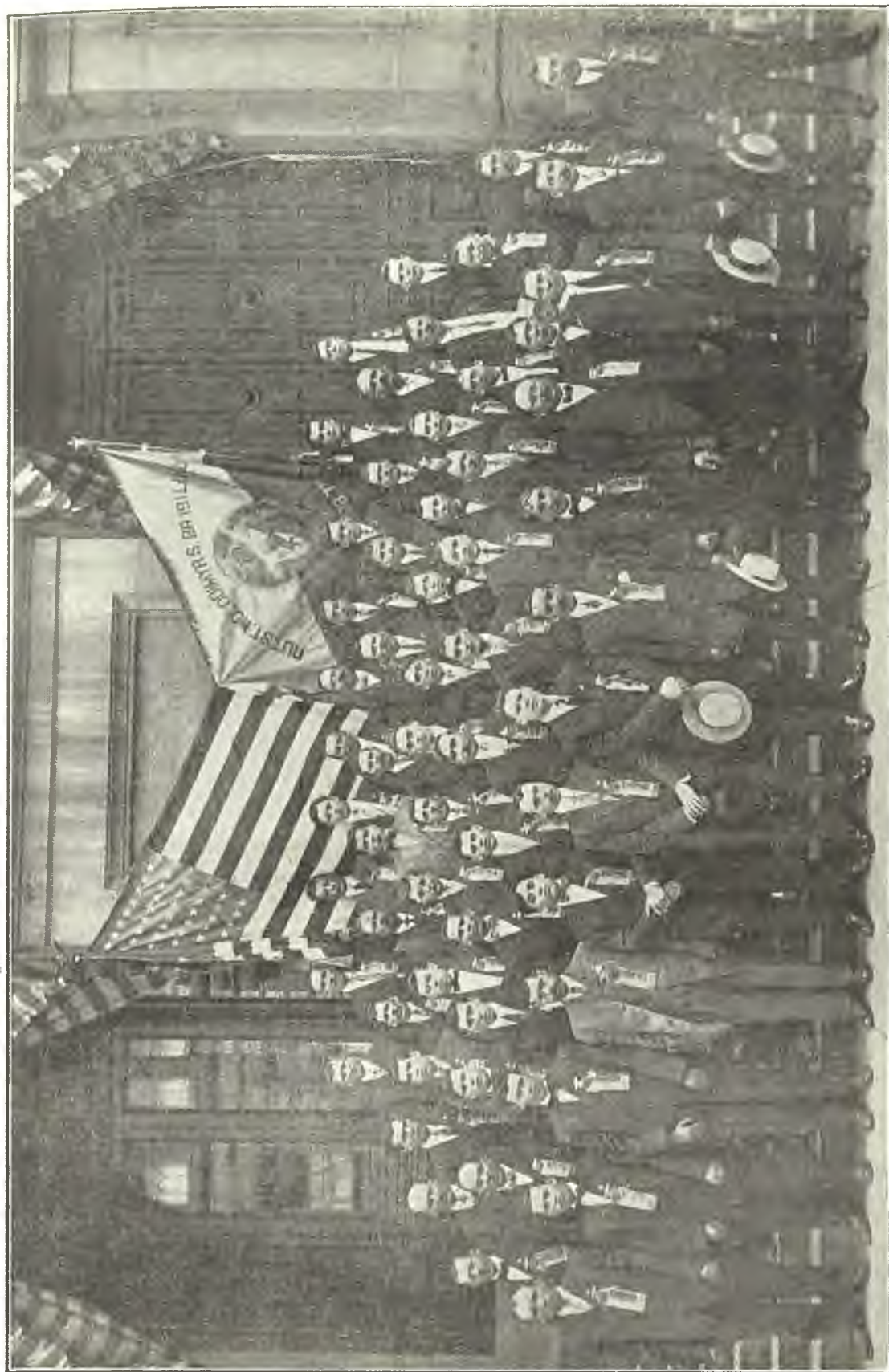
Плян науки в парохіяльних школах є або одностепенний або двостепенний. В одностепеннім (сей є переважно в угорських церковних громадах) учать дітий по українськи (в угорських громадах в угро-руським диялекті) читати і писати, читати і писати рахункові числа, катехізму і співу; в двостепеннім — на вис-

нім курсі, учать оповідань прочитаних з шкільних читанках устувів, чотири рахункові діланя, географію і історію Усраїни (в угорських церковних громадах географію і історію Угорщини), деклямації і співу. Декуди висший курс ділять на два або три степені і на ті степені розкладають весь материял. В православних школах учать знова читати і писати не в українській мові, а в московській, і замість історії України — історію Росії.

Вся наука відбуваєть ся на старокраєвих підручниках; в угорських школах на підручниках угорських видань, в галицьких на підручниках видань галицьких, а в православних на російських виданнях (для церковно-приходських шкіл).

Вже те, що наука відбуваєть ся на старокраєвих підручниках, незвичайно спиноє у дітий поступ в науці. Діти відразу і то раз-по-раз попадають на слова, котрих не розуміють і які годі їм як слід витолкувати, бо річий, які поодинокі слова означають, вони ніколи не бачать, приміром „село” або назви знарядів рільного господарства, яких дитина міського фабричного, або копальняного робітника ніколи не бачить.

З кінцем року, перед літними фериами, відбувають ся ще в тих парохіяльних школах, по приміру англійських шкіл, публичні шкільні пописи. В громадах, де сьвященик і учитель займають ся більше школою і ліпше уміють заінтересувати людей до школи, ті пописи відбувають ся навіть з деякою парадю. Шкільну галю, де має відбувати ся попис, прибирають зеленю і хоруговками, на столі розкладають зошити, для провіреня оскільки діти поступили в науці писаня, рахунків і т. п., а в часі попису перепитують дітий зі всего, що в році учили ся. По скінченім пописі роздають нагороди: книжочки, образки, пилки до гри („болс”), ножики, хустинки (дівчатам), цукорки і т. п. Знова слідуемого дня уряджують для дітий прогульку в ліс, де вже ціла громада вибираєть ся, і там усі, старі і молоді, проводять цілий день при забаві. Діти бавлять ся в хованки, перегони і т. п., а

Братство св. Володимира, 1911. від. У. Н. Союза, в Трой, Н. Я.

старші гуляють при музиці, співають і **ють**.

Згадати тут треба ще про школи в „Сирітських Домах”, де виховують ся українські діти-сироти. Перший „Сирітський Дім” заснувало залогове товариство: „Православное общество взаимопомощи” в 1905. р. при православній монастири (заложенім в тім-же році) в Савт Кенаан коло Мейфілд, де майже виключно українські сироти виховують ся під доглядом православних монахинь (з Росії) і кождочасного настоятеля монастиря, на кошт „Пр. Общ. Взаимопомощи” і православної місії, — там і учать ся після пляну науки православних приходських шкіл і з малку вже виховують ся в російсько-православній дусі. В 1912. р. заложив знова єпископ Ортінський гр. кат. Сирітський Дім в Чісіпк в стейті Мериленд при монастири Василіанок, які й виховують дитий-сиріт, і учать їх після пляну науки гр. кат. парохіяльних шкіл. Ціле удержане і шкільну науку дістають діти безплатно. Але є притій школі ще й конвікт для дитий заможніших імігрантів, де учать ся і виховують ся діти за місячною оплатою 10 дол.

* *

Усю мізерію парохіяльних шкіл скоро помітили одиниці, що займали ся справою українського шкільництва. Її й порушували вони в часописах, на вічах (в Йонкерс, Н. Й. 1903. р.; в Олифант, Па. 1904. р.), на Головних Конвенціях У. Н. Союза в 1908. р. і 1912. р. і Р. Н. Союза (нового) в 1913. ., порушувано її й на Просьвітнім вічу в Філадельфії 1909. р., і ще тепер є вона предметом сталих нарад „Просьвітної Комісії” У. Н. Союза. Та усі проби зарадити лихови не довели ще до нічого.

Вже в рік по першій горячій зазиві Григорія Грушки до закладання українських шкіл, уміщенім під заг. „Нам треба школи” в 5. ч. „Свободи” з 1894. р., та сама „Свобода” бачить ся змушена ствердити в довшій статі: „Наші школи в Америці” („Свобода“ чч. 26—28 з 1895. р.), що ті школи не представляють

ніякої вартости, не можуть нічого навчити і не пристосовані до американського життя, і вже тоді радить посилати українські діти лише до публичних англійських шкіл, а читати і писати по українськи, географію і історію України і т. д. повинні діти учити ся лише в суботи, у вільнім дни від науки в публичних школах, і то учити їх сего повинні не дяки, а сьвященники. В 1897. р. рішає знова гр. кат. громада в Шамокін перенести початкову науку в українській парохіяльній школі на час перед обовязковим шкільним віком в публичних англійських школах (в Пенсилвенії від 8 до 16 р. життя) і то від 6—8 р. життя, щоби, не перетяжувати дитий рівночасною наукою в публичних школах, а решта науки в українській школі провадити в доповняючій курсі, вправді в часі обовязкового шкільного віку, але лише в суботи.

В 34. ч. „Свободи” з 1903. р. звертає знова увагу Нестор Дмитрів в статі: „Дуже важна справа” на конечність виховування в Злучених Державах в англійських учительських семінарах кваліфікованих учителів-Українців, вказуючи на те, що без таких учителів українська школа в Злучених Державах ніколи не піднесе ся з тої низини, на якій знаходиться ся.

Та до реформи ні тоді ні тепер ще не прийшло. І не прийде поти, поки не виховається ся на місці, в англійських учительських семінарах, кваліфікованих українських учителів і не примінить ся в українських школах пляну науки публичних шкіл. Бо тоді доперва зможе дістати українська школа право публичности і українські діти зможуть бути увільнені від побирання науки в публичних англійських школах і учити ся в українських школах. Без сего всі заходи над уліпшенням української школи пройдуть безслідно, як пройшли безслідно всі дотеперішні заходи і всі наради на вічах в Йонкерс і в Олифанті, і на Просьвітнім вічу у Філадельфії і на Головних Конвенціях обох Союзів.

Юліян Вачинський.

Братство св. Арх. Михайла, від. 213, У. Н. Союзу в Бейон, Н. Дж.

НАЙВАЖНІЙШІ ПОДІЇ З НАШОЇ МИНУВШИНИ.

911. року. Договір князя Олега Віщого з Греками (Перша певна подія з нашої історії).

957. Гостина княгині Ольги Мудрої в Царгороді.

969. Умерла княгиня Ольга Мудра.

972. Умер князь Свѣтослав, син Ольги М.

988. Князь Володимир Великий прийняв християнську віру й охрестив Русь-Україну.

1015. Помер великий князь Володимир Великий.

1054. Помер великий князь Ярослав Мудрий, син Володимира Великого.

1097. На зазив князя Володимира Мономаха з'їхали ся русько-українські князі до Любечи на нараду і там присягли ся не воювати й не сварити ся зі собою.

1125. Помер великий київський князь Володимир Мономах.

1169. Москалі під проводом свого князя Андрія Боголюбського збурили і зрабували столицю України Київ.

1185. Похід князя Ігоря Свѣтославича на Половців, що покінчив ся нещасною битвою, в якій князь дістав ся в половецький полон. Про сей похід доживала ся з сих часів дуже гарна поема невідомого поета, славна на весь світ, написана давньою русько-українською мовою.

1187. Помер галицький князь Ярослав Осмомисл.

1205. Погиб галицько-волинський князь Роман Мстиславич у битві з Поляками під Завихостом.

1223. Перший прихід Татар на Україну, битва з Татарами над рікою Калкою.

1240. Другий похід Татар на Україну. Татари руйнують Київ.

1255. голицький князь Данило Романович коронував ся в Дрогоичині на короля.

1264. Смерть короля Данила.

1340. Смерть князя Юрія II. (Болеслава Тройдеповича) останнього галицького князя.

1349. Король польський Казимір В. прилучив Галичину до Польщі.

1387. Королева польська Ядвіґа прилучила Галичину знова до Польщі.

1569. Люблинська унія: злука Литви й України з Польщею.

1578. Іванови Підкові, запорожському кошовому велів польський король Степан Баторий стягти голову на ринку у Львові.

1592. Повстане Христофа Косинського.

1596. Церковна унія української церкви з римською в Берестю. (Берестейська Унія.)

1621. В битві під Хотиним Поляки відносять побіду над Турками, головню завдяки помочи гетьмана Сагайдачного з козаками.

1622. Сагайдачний умер від ран, які одержав під Хотиним.

1625. Повстане козаків під проводом Жмайла, бій під Криловом і згода над Курукувним озером.

1630. Повстане козаків під проводом Тараса Трясила. („Тарасова Ніч”).

1637. Повстане Павлюка. (Битви під Кумейками та під Боровицею. Павлюка, що добровільно віддав ся в руки Полякам, карають Поляки смертю.

1638. Повстане Остряниці та Гуні.

1648. Повстане українського народу проти Польщі під проводом гетьмана Богдана Хмельницького. 2. мая (22. цвітня старого стилю) на Січі вибрали Богдана Хмельницького гетьманом. Із Січі рушив Хмельницький з козаками і Татарами на Україну. По дорозі збував Кодак. 13. мая при Кам'янім Затоні на Дністрі злучили ся з Хмельницьким реєстрові козаки. 14. мая побіда над Степаном Потоцьким під Жовтими Водами. 26. мая побіда Хмельницького під Корсунем. 30—31 серпня побіда Хмельницького під Пилявцями. 16 жовтня Богдан Хмельницький почав облогу Львова. 3. падолиста гетьман Хмельницький відступив від облоги Львова і 15. падолиста прийшов під Замость і почав його облягати й облягав його до 4 грудня.

1649. р. 14. січня вїзд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва. 10. червня: початок облоги Збаража. 15 і 16 серпня Хмельницький побив польського короля Яна Казиміра під Зборовом. 19. серпня зборівська угода.

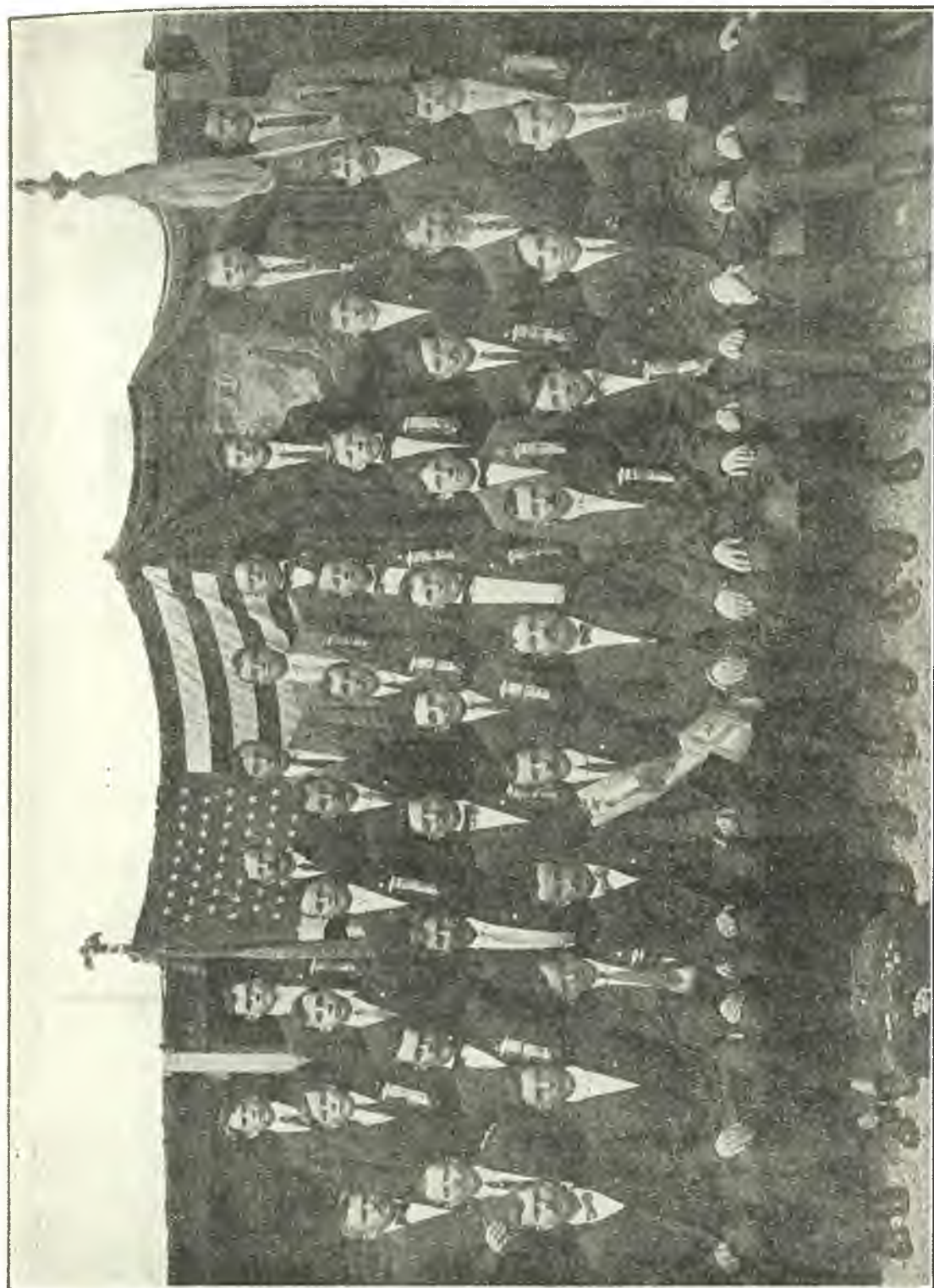
1651. 20. марта винницький полковник Іван Богун побив під Винницею польського гетьмана Калиновського. 29. червня початок боротьби під Берестечком. 27. вересня білоцерківська угода.

1653. 8. червня побіда Б. Хмельницького над Поляками під Батогом. 10. вересня весіле Тимона Хмельницького з Розанною Лупулівною.

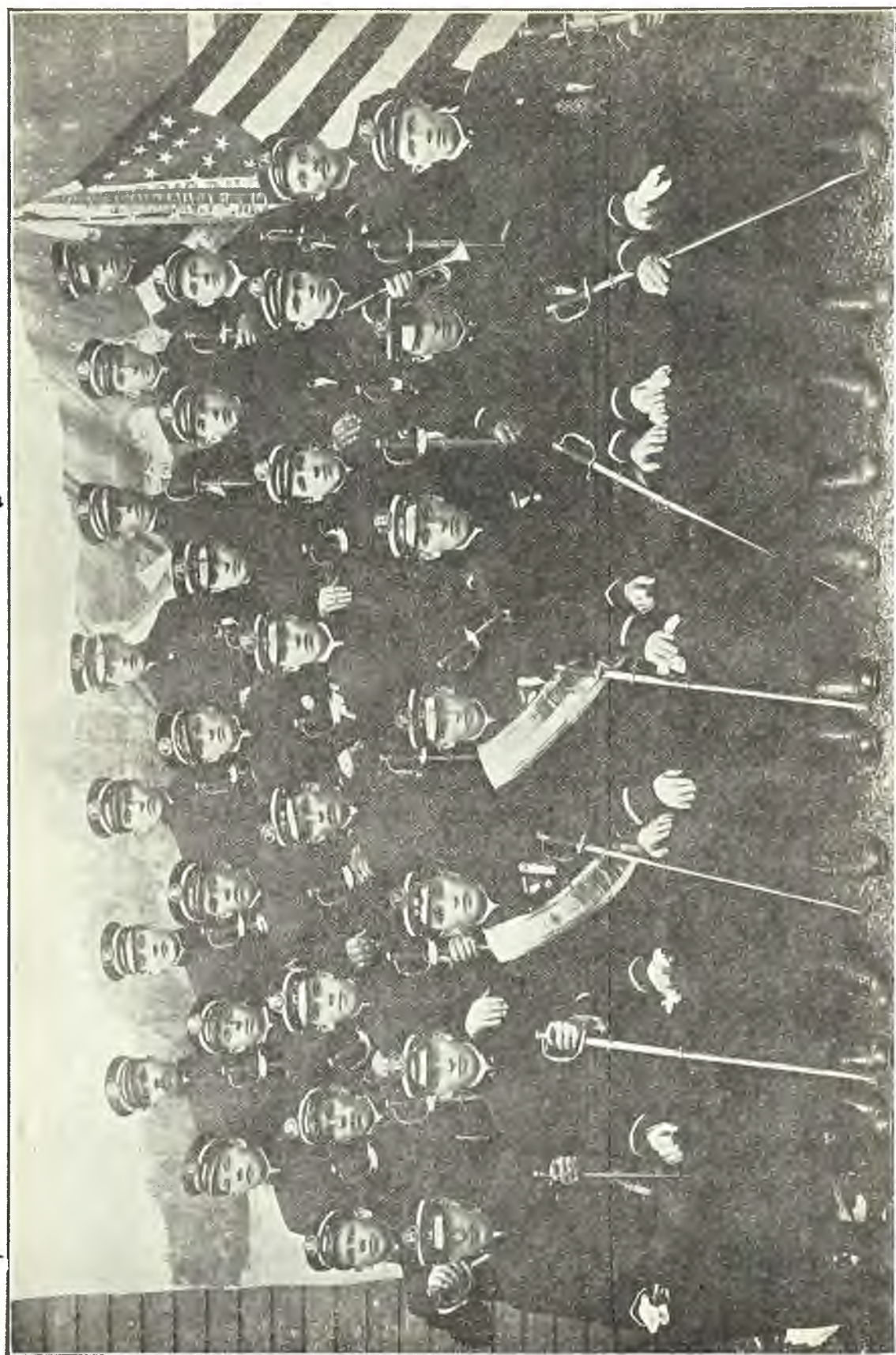

Братство св. Єлени, 262. від. У. Н. Союза, в Ансонії, Конн.

1654. 18. січня: Переяславська рада, на якій ухвалено, щоби Україна злучила ся з Московою.
1657. 5. серпня помер гетьман Богдан Хмельницький. 3. вересня Іван Виговський вибраний гетьманом „на той час”.
1658. 16. вересня рада в Гадячі.
1658. 16. вересня рада в Гадячі.
1659. 7. липня гетьман І. В. говський побив Москалів під Конотопом.
1667. р. 23. січня в містечку Андрусові згода Москалів з Поляками, на якій поділено Україну: лівобічну взяла Москва, а правобічну Польща.
1669. Дорошенко піддав ся Туреччині на тих самих умовах, на котрих були піддані Молдавія та Волощина.
1687. 5. серпня вибір Івана Мазепи гетьманом.
1709. 18. червня: зруйноване старої (Чортмилицької) Січч. 8. липня нещаслива битва під Полтавою. 2. вересня помер гетьман Іван Мазепа.
1722. 27. мая виїшов маніфест царя Петра І. про заведення „Малоросійської колегії”
1724. 29. грудня помер у Петропавловській кріпості наказний гетьман Павло Подуботок.
1727. 11. вересня Данило Апостол вибраний гетьманом.
1734. 27. січня помер гетьман Данило Апостол.
1750. 4. марта гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України.
1764. 27. грудня скасовано гетьманство.
1768. Гайдамацьке повстання під проводом Гонти та Залізняка. 29. червня Гайдамаки здобули Умань.
1769. 10. вересня родив ся поет Іван Котляревський.
1772. 17. серпня прилучено Галичину до Австрії.
1775. 18. липня зруйноване Січч.
1783. заведено кріпацтво (нанцину) на Україні.
1798. Поява „Енеїди” Івана Котляревського, першого твору народною українською мовою.
1803. р. 22. січня помер гр. Кирило Розумовський останній гетьман України, а 4. грудня того року помер Іван Калнишевський, останній кошовий Запороської Січч.
1811. 6. листопада родив ся поет Маркіян Шашкевич.
1814. 8. марта родив ся Тарас Шевченко.
1834. 8. серпня родив ся поет Юрій Федькович. 10. листопада помер поет Іван Котляревський.
1837. Поява „Русалки Дністрової”.
1838. 4. мая викуп Т. Шевченка з кріпацтва.
1843. 7. червня помер поет Маркіян Шашкевич.
1847. 17. цвітня арештовано Тараса Шевченка.
1848. 15. мая знесення панщини в Галичині.
1856. 3. серпня родив ся Іван Франко.
1857. 14. мая Т. Шевченко дістав волю.
1861. 2. марта знесення кріпацтва в Росії. 9. марта помер Т. Шевченко. 18. мая перевезено тіло Шевченка на Україну й поховано на Чернечій горі під Коневом.
1868. 8. грудня засновано тов. „Просвіта” у Львові.
1876. 11. червня указ російського царя, яким заборонено друкувати книжки в українській мові.
1885. 18. січня повстал перша українська організація у Злучених Державах в Шенандоа, Па., під назвою „Братство св. Николая.
1888. 11. січня помер поет Осип Федькович.
1893. 15. вересня почала виходити „Свобода” перша українська часопись у Злучених Державах.
1894. 22. лютого основано Руський Народний Союз, котрого назву змінено на ХІІІ. Головні Конвенції в Вофало Н. Й. дня 8. вересня 1914 на: Український Народний Союз.
1894. 17. червня помер український учений Михайло Драгоманів.
1897. 26. лютого погіб Петро Стасюк з Чернівців, в Галичині, пробитий жандармом в часі виборів до парламенту.
1898. 29. червня заведення виїмкового стану в Галичині.
1902. 17. липня зачали ся хліборобські страйки в Галичині.
1903. 12. вересня відкрито в Полтаві пам’ятник поетови Іванови Котляревському.
1906. Знесення царського указу, яким заборонено було друкувати книжки і газети в українській мові в цілій російській державі.
1907. 8. марта. Іменоване С. С. Ортинського першим єпископом для Русинів-Українців греко-католиків у Злучених Державах.
1908. 6. лютого помер Марко Каганець в Коропці, пробитий багнетом трох жандармів при виборах до сойму. 12. цвітня Мирослав Січинський застрелив гр. Андрія Потоцького.
1913. 28. мая утворене самостійної грецько-католицької єпархії у Злучених Державах.

Братство св. Димитрія, 301. від. У. Н. Союза в Шікаґо, Ілл.

У К Р А Ї Н Ї

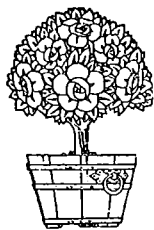

Як би само великеє стражданє
Могло тебе, Вкраїно, відкупити,
Було-б твоє велике пануванє,
Нїкому-б ти не мусїла вступити.

Як би могутість, щастє і свобода
Відмірялись по мірі крови й слїз,
Пролитих з серця і з очий народа,
То хто-б з тобою супірництво знїс?

О, горе, мамо! Воля, слава, сила
Відмірюють ся мірою борби:
Лиш в кого праця потом скрань зросила,
На верх той вибеть ся із темної юрби.

Та праці сеї, мамо, в нас так мало!
Лежить облогом лан широкий твій.
А кільки нас всю силу спрацювало,
Щоб жить без дяки, в каторзі чужій!

Тарасови Шевченкови.

Він був мужицька дитина, а став владарем в царстві духа.

Він був кріпак, а став велитнем в царстві людської культури.

Він був невчений ляїк, а показав професорам і книжним вченим нові, ясні і вільні стежки.

Він десять літ стогнав під мускетом російського салдата, а для свободи Росії вчинив більше ніж десять побідних армій.

Доля переслідувала його за життя, скільки могла, а прецінь не змогла перемінити золота його душі в іржу, його чоловіколюбства в ненависть і погорду, його божественного довіря в розпуку і песимізм.

Доля не щадила йому мук, але не поскупилася й радощами, які плили із здорового жерела життя.

А однак же що найкрасше і найцінніше вона відмовилась дати йому, аж звалила його смерть — а то непроминаючу славу і все на ново розцвітаючу радість мільонів сердець, яку викликають його твори.

Тим був і є для нас Українців Тарас Шевченко.

ІВАН ФРАНКО.

На могилі Тараса Шевченка коло Канева над Дніпром в 1913-ім році.

В 52-ті роковини смерті поета тисячі Українців з Києва і з близьких сторін спішили на його могилу віддати поклін тіням найбільшого сина України.

На могилі Тараса Шевченка в Каневі над Дніпром в 1914. р.

В 100-літні роковини уродження поета російський уряд вислав на могилу Кобзаря жандармів, котрі з набитим оружжем пильнували, аби Українців не пустити там, де спочиває їх безсмертний співець і пророк. Ся московська сторожа на могилі Шевченка нагадує нам сторожу воїнів на могилі Ісуса Христа. Але як безсильна була сторожа римська на могилі Спасителя, так безсильною буде також сторожа московська на могилі Тараса. Як запанувала Христова наука у світі християнським, так запанує Шевченкове слово на Україні.

НА ШЕВЧЕНКОВІЙ МОГИЛІ.

Я на Тарасовій могилі
Стою сама в журбі німій;
Сплели ся в думки легкокрилі
Моя задума й смуток мій.

Нема юрби, немає гуку,
Мовчить околиця смутна,
Та виразнійш про давню муну
Могила мовить самотна...

Я чую дух сьвятої сили
Під сим Пророковим хрестом,
І до величної магили
Я прихилию ся чолом.

Та не кладу вінець терновий,
Хоч муни тяжкії були;
Не буде се й вінець лавровий,
Емблема бучної хвали; —

Я положу барвінку вітку,
І хрест я нею обівю,
І полеву кладу я квітку,
Зірвану в близкому краю.

Тарасе батьку! Ти вгадаєш,
Де квітка тая процьвіла,
Красу журливу ю пізнаєш,
Що в краю рідному зросла.

То „сон-трава”, що на могилах,
Тобою вспіваних, буя,
Де ти витав на тихих крилах,
Де думна плакала твоя!

Княжна Я. Кочубейвна.

Галицький митрополит граф Андрій Шептицький,
фундатор Українського Національного Музею у Львові.

НАША РІДНА МОВА.

1. Простір української мови.

В устах майже 40 мільонів людей гомонить наша українська мова. Український нарід стоїть щодня до числа на семім місцях поміж європейськими народами, а поміж славянськими народами займає друге місце по Москалях. Збитою масою заселює наш нарід цілу східну Галичину, полудневу підгірську частину західної Галичини, північну та західну частину Буковини й північно-східну частину Угорщини. Але головна сила українського народу, бо цілих дев'ять десятих живе в російській державі. Там займають Українці отсі губернії (одна губернія велика менше-більше як ціла Галичина): полтавську, чернігівську, харківську, катеринославську, київську, херсонську, подільську й волинську, більшу частину так званої кубанської області та частину таврійської, вороніжської, минської, гродненської, сідлецької і люблінської губернії. До вичислених земель треба додати менші і більші, рідше й густійше заселені Українцями оселі в Австро-Угорщині (Боснії, Славонії) й європейській таї азійській Росії, Румунії, Туреччині, північно-американських Злучених Державах, Канаді і Бразилії.

Всіх Українців вдвоє більше ніж Польків, звиш в четверо більше ніж Чехів, в семеро більше ніж Болгар, а в осмеро більше ніж Сербів (без Хорватів). Не тільки майже вдвоє численніші від нас Москалі, але й значно менші народи від нашого, як болгарський і сербський нарід, мають власні держави.

Простір який займає наш нарід в Австро-Угорщині, виносить 72.000 квадратних кілометрів, а в Росії 780.000 квадратних кілометрів. Разом займає український нарід 850.000 квадратних

кілометрів простору, значить, дев'ять разів більше, ніж ціла Галичина. Простір української землі більший від простору цілої Австро-Угорщини о 180.000 квадратних кілометрів, а о 400.000 квадратних кілометрів від простору цілої Німеччини. На жаль, хоч так дуже численний український нарід і такі широчезні простори заселює, не має він ні власної держави, ні навіть не здобув собі такого становища та впливу в державах, в яких живе, як здобули собі два рази менше численні Поляки та звиш у четверо менший від нашого чеський нарід.

2. Наша мова давна. Сього одинокого скарбу не мали сили забрати нам вороги.

І ми мали колись протягом більше ніж п'ятьсот літ власну державу. Початки нашої державної організації сягають ще дев'ятого віку. Але в порівнянню з початками колишньої нашої держави українська мова далеко старша.

Княжі межусобиці довели до упадку українську державу. В першій половині XIV віку увійшла галицька Україна в склад Польщі, а в 12-й половині того століття прилучено київську Україну до литовської держави, яку також пізнійше підбила Польща. Протягом багатовікового історичного лихоліття: татарського, турецького, польського і московського затрачував наш нарід поволи все те, що складається разом на національне добро. Звичаї й обичаї переживалися або підпадали сильним чужим впливам. На місце багатств наступили чорною хмарою нужда, злидні, недостаток. Лютий ворог загарбав українську землю, а її дітий, колишніх вільних горожан, зробив панськими підданими та наємниками. На тім не перестали сильні переможці. Поважилися навіть заглянути в душу того

народу, обмежали на кождім кроці свободу віри. Почестями й гідностями приманили виспі українські верстви на свій бік. Вони перейшли в польський і московський табір або розвивали таку діяльність, яка не наразила би їх на неласку їх наставників. Все таки не змогли нам видерти вороги нашого найціннішого скарбу, нашої української мови. на школи, на друкарні, на книжки, бо зрозуміли сю правду, що просвітити гарт можна тільки найрозумнішою для нього, отже його рідною мовою. Дитина найкраще розуміє се, чого її вчать у школі, коли вяснює їй се учитель в мові, яку з молоком виссала з материнних грудий. Чужої мови треба щойно навчитися розуміти, а се потягає за собою стра-

Український Національний Музей у Львові.
Оснований заходом і коштом митрополита графа Андрія Шептицького.

Заслуга в тім селянських і міщанських верств українського народу.

3. Правдива просвіта та культура можлива тільки в рідній мові; докази з нашої історії.

Більше ніж триста літ тому побачили наші предки, що наш нарід по утраті державної самостійности марнуєть ся в безпросвітній темноті. Тому доложили всіх заходів, не щадили грошових жертв

ту багато дорогого часу й дуже утруднює початкову науку. Зрозуміли се давно наші предки, розуміють се всі просвічені народи. А школа се одинока дорога до культури, до всього того, що дотикає освіти і просвіченого життя: письменства, науки, штуки, доброго уладження родинного, громадянського й народного життя та господарського добробуту.

До початку XVIII. століття українські землі все стояли висше від московських

під зглядом просвіти, шкіл і взагалі культури. За гетьманованя Богдана Хмельницького переїздив через Україну один Грек зі Сирії Павло з міста Алепа. Він в описі своєї подорожі дивувався, які гарні порядки були тоді на Україні, які роботящі і розумні були наші господарі, як дуже дбали про сиріт, про бідних і калік, як щиро дбали за просвіту. Усі діти, навіть дівчата були письменні. В кождім селі була школа. В ній учили своєю рідною українською мовою. Письмених тоді було може більше ніж нині.

До першої половини XVIII. в. йшли з України в Московщину люди, що заводили там школи, закладали бібліотеки, були вчителями, писали і друкували. Довгий час всі висші духовні в Московщині були споміж Українців, довгий час Московщина жила українською наукою. За царя Петра Великого Українці були головними його помічниками при перетворюваню Росії на новочасну культурну державу. В нагороду за те стогне ще нині девять десятих нашого народу під московським кнотом у безпросвітній темноті, бо українські діти мусять вчитися у школі в чужій, московській мові.

4. Народна творчість. Її велике значіння і виховуюча сила.

Знаємо з власного щоденного досвіду, що в ніякій чужій мові не можна краще висловити наших найглибших бажань, які ворухаються в нашій серці, як у рідній мові. Свій розум, своє серце, свою душу, своє чуття, свої думки, свою радість і журбу, сум і розпукку виявив наш нарід у власних творах, які стали гідними подиву в усіх культурних народів і здобули признання найбільших учених світа. Дітям оповідали чудні казки. Історичними переказами, повними щирої любови до рідної землі і свого народу, заціплювали вони привязане до всього, що своє і гарне. Свій життєвий досвід висловлювали в коротеньких жартовливих або поважних, сумних або веселих, а все дотепних і розумних приповідках, поговірках, примівках і пословицях. З таких приповідок довідуємося про характер і

світогляд нашого народу в давнині, про те, що український нарід уважав добрим, а що злим, що шанував і поважав, що висміював, де бачив правду та справедливість, а в чім брехню і кривду.

Світову славу здобули собі пісні нашого народу. Найбільші вчені на світі, найрізнородніші народи: Поляки, Москалі, Німці, Французи й інші признали наші пісні одними з найкрасших на світі. Українські пісні відзначаються великою музичністю у доборі слів і малювничістю. Коли слухати нашу пісню, стає перед нашими очима як живе або малюване все, про що співається у ній. Велика ніжність наших народних пісень, щире чуття, вилито в них, надзвичайна сердечність і дібрана гарна мелодія — все те складається на велику поетичність наших пісень. Нерідко пісня робить на нашу душу дуже сильне вражіння. Нерідко буває, що як хто гарно та з чуттям заспіває сумну пісню, витискає сльози з наших очей, а весела пісня так і підносить наші ноги до танцю. Зі сказаного видно, як надавала ся наша гарна, гнучка, милозвучна, поетична і богата мова, відколи існує український нарід (а він так давний як усі інші славянські) до вииспівання найрізнородніших пісень, від найвеселіших до найсумніших, від найбільше жартовливих до найповажніших. Складали такі пісні й інші твори, що переходять з уст до уст серед народу, з одного покоління до другого, різні українські стани, верстви: хлібороби, дружинники княжих часів, лицарі козацької доби, чумаки, невільники, письменні і неписьменні, дяки, вихованці київської Академії й інших шкіл, кріпаки і бурлаки, панщизняники і пани. Одним словом всі українські стани та верстви всіх часів брали в сім участь.

Заки Українці прийняли християнство, довго перед тим співали всілякі пісні в різних порах року: колядки, веснянки, русальні пісні, весільні, похоронні і господарські. Крім того оповідали собі наші поганські предки різні казки, мали оповідання про своїх поганських богів, байки, загадки, приповідки, заклин-

нання і т. д. По прийняттю християнства за-
 чало духовенство викорінювати все, що
 заносило поганством. Тому народні тво-
 ри з поганських часів підпали сильним
 змінам або й забувалися. Нові історич-
 ні події, зміна життя зроджували нові тво-
 ри; преріжні історичні перекази, пісні про
 Володимира Великого, про княжі усоби-
 ці, про татарські і пізнійші турецькі на-

зложив сі твори, приміром безліч коло-
 мийок, таких людей по найбільшій части
 не вміємо назвати. Інакше маєть ся річ з
 писаними творами. Знаємо, що Шевчен-
 ко написав велику поему „Гайдамаки“,
 що Грицько Квітка є автором повісті
 „Маруся“, що „Наталка Полтавка“ се
 твір Івана Котляревського. Збір усіх пи-
 саних творів українського народу, пере-

Будинок українського асекураційного товариства „Дністер у Львові.
 (на розі улиць Руської і Підваля).

пади, про козацьких лицарів, про Гай-
 дамаччину, про опришків, про панщину,
 про кріпацтво, про бранку, словом все,
 що живо зворушило народну душу.

**5. В нашій устній словесности та в літе-
 ратурі замкнене багатство української
 мови. Літературна мова. Шевченко рі-
 шив раз на все її долю.**

Збір таких творів в українській мові,
 про які була щойно бесіда, називаємо у-
 країнською устною словесністю. Хто

дівеім збір так званої красної літератури
 (белетристики), отже поезій, драматич-
 них творів і таких прозових творів, як о-
 повідання, повісти, байки, називаємо пи-
 сьменством або з латинська „літерату-
 рою“. З устної словесности та з літера-
 тури можемо пізнати всю красу та ціле
 багатство української мови. Наша усна
 словесність і література се найбільший
 скарб українського народу. Висловив в
 них наш нарід усі свої радощі і горе, всі
 свої невдачі і здобутки, всі почування,

змагання, полишив вічний пам'ятник свого світогляду та стану просвіти в різних часах історичного життя.

Як у всіх просвічених народів, так і в нас мова писаних книжок різниться в дечім від щоденної мови, бо звичайна щоденна мова вічно розвивається і змінюється, а писана мова приймається одна для цілого народу і так добирається, щоб її розуміли у всіх закутинах українських земель, хоч в її говорах є найрізномордніші відміни та відклонення від літературної мови.

В щоденній мові мусять бути різниці. Наш нарід розкинений на дуже широкі просторах. Мова се ніщо инше тільки висловлюване наших думок звуками. Як люди живуть близько себе, висловлюють свої думки однаково. Чим далі віддалені люди, тим більші різниці повстають у висловлюванню таких думок. Так знаємо, що Лемки дещо відмінно говорять від Гуцулів і від Подолян, що на російським пограниччю галицький і російський Українець говорять однаково, а вже трохи інакше Українець з околиць Харкова. Менші відміни у мові називаємо говорами (говір лемківський, бойківський, гуцульський і т. д.), а більші відміни — наріччями.

Живу українську мову ввів в українську літературу щойно при самім кінці XVIII. віку Іван Котляревський з Полтави. Перед тим друковано в нас книжки штучною мовою, зложеною з церковно-славянських і українських слів. Слідами Котляревського пішов харківський гурток письменників з Грицьком Квіткою на переді. Геніяльний наш кобзар Шевченко доказав придатність української мови до поетичних перлин всесвітнього значіння. Він увів українську мову в ряд тих мов, що видали найбільших геніїв на полі літератури. Чим є Шевченко в розвою української літературної мови, дуже влучно виспівав се наш славний поет Володимир Самійленко в отсій гарній поезії п. з. „Українська мова“:

Діамант дорогий на дорозі лежав, —
Тим великим шляхом люд усякий минав

І ніхто не пізнав діаманта того.
Йшло багато людей і топтало його,
Але раз тим шляхом хтось чудовний ішов
І в пилу на шляху діамант він найшов.
Камінець дорогий він відразу пізнав
І до дому приніс і гарненько, як знав,
Обробив, обточив дивний той камінець
І уставив його у коштовний вінець.
Сталось диво тоді: камінець засіяв
І промінем ясним всіх людей здивував,
І палючим огнем кольористо блищить,
І проміне його усім очі сліпить.

Так в пилу на шляху наша мова була,
І мислива рука її з пилу взяла.
Полюбила її, обробила її,
Положила на ню усі сили свої,
І в народний вінець, як в оправу ввела,
І як зорю ясну висше хмар піднесла,
І на злість ворогам засіяла вона,
Як алмаз дорогий, як та зоря ясна.
І сяяти-ме вік, поки сонце стоїть,
І лихим ворогам буде очі сліпить!
Хай же ті вороги поніміють скорійш,
Наша-ж мова сия що година яснійш!
Хай коштовним добром вона буде у нас,
Щоб і сам здивувався у могилі Тарас,
Щоб поглянувши сам на створіне своє,
Він побожно сказав: „Відкіля нам сіє!”

Своїми поезіями виховав Шевченко цілу українську інтелігенцію з її змаганнями й ідеалами, отже сотворив з нас новочасну націю. Своє слово поставив Шевченко на сторожі коло національних прав українського народу на самостійне культурне та політичне житє. Від часів Шевченка розвинула ся наша література високо як у російській Україні так і в галицькій, де ввів народну мову в книжки Маркіян Шашкевич, а також в буковинській, де нову добу української літератури розпочав Юрій Федькович.

До вироблення української мови на літературну причинили ся пізнійше дуже багато: Панько Куліш, Панас Мирний, Іван Левицький, Степан Руданський, Борис Грінченко, Олександр Кониський, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Іван Франко й багато інших письменників. В українській мові маємо найріз-

народній часописи та фахові підручники. Українська мова є в галицькій і буковинській Україні викладовою в народних і середніх школах і в університетах. Вкінці українська мова має там в урядах після закона рівні права з другими мовами.

6. Науковий світ про українську мову.

Так здобуває тепер українська мова се признание, яке мала вже п'ятьсот літ тому і яке визначив їй науковий світ.

казав, що українська мова красна від московської і білоруської. Польський учений Мацейовський назвав нашу мову гарнійшою від чеської, а другий учений Раковецький жалував, що наша мова не стала пануючою у цілій Росії. Навіть московський письменник Даль-Луганський признав нашій мові першенство перед московською мовою, як народною так і літературною.

Найбільші славісти, значить, такі вчені, що науково досліджують різні

Співацький хор з Баришполя, в Київщині, на російській Україні.

Ще в XIV. століттю підбили Литовці Українців оружною силою, а Українці Литовців культурою. До часів Жигмонта Августа була українська мова мовою урядових грамот і законодатних книг. Української мови вживали на дворах польських королів. Українська мова була урядовою у зносинах з Туреччиною і Молдавією (Румунією).

Великі учені признали красу та самостійність нашої мови. Польський учений Бандтке уважав українську мову найкрасішою між усіма славянськими. Найбільший польський поет Міцкевич

славянські мови, й Петербурська царська Академія наук признали українську мову самостійною, окремою від московської. Є між сими вченими представники різних славянських народів. Ось кілька імен таких учених, щоби не наводити багато: Шляйхер, Мікльосіч, Інафарик, Копітар, Шахматов і багато інших. Навіть самі московські вчені доказали, що вже з часів пановання синів Ярослава Мудрого маємо письменні свідощтва, що вже тоді українська мова була цілком відмінна від московської. І від тоді ще більше віддаляли ся від себе московська

й українська мова, а нині без попереднього вивчення не порозуміє Українець Москаля, а Москаль Українця.

Зрештою був час, що й Поляки не признавали нашого народу особним народом, а про нашу мову твердили, що се повітовщина польської мови. Минуло кількадесять літ і тепер вже тільки деякі оголошені шовінізмом Москалі важать ся відмовляти нашій мові прав до школи, письменства й науки. Такі Москалі раді би злити нас зі своїм народом.

7. Шануймо нашу рідну мову.

Доля нашої мови спочиває у наших руках „Як си постелиш, так і виспиш ся“ — говорить народна приповідка. Дорогу показали нам Румуни, що в ХІХ. віці вичистили свою мову з не-румунських слів, і Чехи, що всі чужі слова заступили своїми. Норвежцям, яких усього вісім мільйонів, дораджували Німці (таксамо як нам Москалі, звані по вченому також Великоросами) не розвивати своєї норвежської мови, а взяти готову німецьку. Наша мова красша від вашої — говорили Німці до Норвежців — а що більше, в нас велика й красна література. Але Норвежці доложили всіх заходів, щоб в рідній мові розвинути як найгарнійшу літературу. І нині твори норвежської літератури можуть гідно стати поруч найкрасших творів німецької літератури.

Шевченко є дуже гарним доказом, що наші найтонші почування, що все, що найдорозше нашій душі, що думки, скриті в глибинах нашого серця, можемо найгарнійше висловити тільки в рідній мові. Хоч Шевченко знав добре не тільки у-

країнську, але й московську мову, його поезіями, котрі писав в українській мові, любить ся цілий світ, величає їх і перекладає на різні мови, а в піснях Шевченка, котрі він писав по московськи, нема вже сеї краси та сили, що в тих славних його творах в українській мові.

Московські вчені доказали, що Українець Микола Гоголь став що правда знаменитим письменником і в московській мові, але він думав по українськи й українську думку вбирав в московську одіж.

Один мудрець сказав такі слова: „по-неволений нарід, що хоронить свою мову, держить ключ від своєї вязниці у своїх руках“. Не забувати нам се. Через рідну мову станули ми на ноги, ввійшли в сімю просвічених європейських народів. Пійдемо тим скорше й певнійше вперед, чим більше Українців все та всюди устно та письменно, дома й поза домом, в суді, в уряді, перед рівними собі і перед висшими буде вживати своєї рідної української мови. Є се прикмета рабського, панського льокая, а не свободного горожанина закидати в рідній мові всякими чужими словами та зворотами. Культурний чоловік буде також усе говорити гладко та делікатно. Щоби добре знати рідну мову, треба її вчити ся від малку до гробу, в школі і поза школою, з книжок і від людей. Хто знає, що треба, та вміє пошанувати свого батька і матір, той розуміє, яку пошану винен зін рідній мові.

Без мови нема розуму, без рідної мови нема власної літератури і культури, без власної літератури і культури нема народу.

Ой, пійду я у степи безкраї,
Де велике сонце вільно сходить,
Вільний птах під хмарами співає,
Вільна дума по травиці бродить...

Я козацтва силу позбираю,
Я розвію в полі хвилю суму,
Пісню волі всім я заспіваю,
В серцях збуджу я народну думу.

Христя Алчевська.

МОЯ ВІТЧИНА.

*Де степ широкий наче море,
Де дише пахощами гай,
Де небо зоряне, прозоре —
То мій святий чудовий край.*

*Де житом ниви зеленіють,
Де пісня жалібно луна,
Де у садках хати біліють —
То мила рідна сторона.*

*Де доля криється в руїнах.
Де звичай, мова йдуть на гній,
Де воля стогне в мурах-стінах,
То край се безталанний мій.*

*Де люд забувши власне, скаче,
Під лад чужий, де вся земля
Синів на зраду не настане, —
Вітчино ти гірка моя.*

В. Залізняк.

КОРОТКИЙ ОПИС УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ.

Великі і просторі сі землі, де живе наш нарід, велика наша Україна. Простягається вона від Карпат аж по Кавказ здовж на 1000 кілометрів, а вишир на 6000 кілометрів.

Велечина її виносить 850 тисяч квадратних кілометрів, то значить о 180 тисяч квадратних кілометрів більша ніж ціла австро-угорська монархія, а 11 разів така велика як ціла Галичина (ціла Галичина східна і західна має 78 тисяч квадратних кілометрів).

Колись давно творили сі землі одну велику самостійну українську державу, а нині належать вони до двох чужих держав Австро-Угорщини і Росії. Значна, багато більша часть української землі належить до Росії, а меньша до Австро-Угорщини. Тай українського народу на російській Україні живе понад 30 міліонів, а в Австро-Угорщині понад 4 міліони.

Сусідує Україна на півночи з Білорусами. Поляками та Москалями, на сході з Калмуками, на полудни з Черкесами і Татарами, а на заході з Румунами та Мадярами.

Землі і міста.

Російська Україна ділить ся на такі землі, або провінції: Правобережна і Лівобережна Україна, Запороже, Чорноморе, Степова Україна, Слобожанщина, Холмщина, Кубанщина, Волинь і Поділля.

Австрійська Україна ділить ся на Галичину (східну) і Буковину. В Угорщині за Карпатами угорська Русь.

Важніші міста на Україні такі:

На російській Україні: Кнїв, найбільше, найстарше і найславнійше місто, столиця цілої України від найдавніших часів, Полтава, Харків, Чернігів, Переяслав, Одеса, Володимир Во-

линський, Каменець Подільський та інші.

В австрійській Україні: Львів, столиця Галичини, а крім нього в Галичині: Станиславів, Перемишль, Коломня, Тернопіль, Галич і н. На Буковині Чернівці.

На угорській Україні: Унгвар і Сигот.

Українська земля по найбільшій часті рівна, або творить легко погорблені височини. Тільки на заході є високі гори Карпати, а на полудневім сході стрімкі гори Кавказ.

Гори.

Карпати довгі на 1300 кілоом. і тягнуть ся дугою від Дунаю недалеко Відня аж до границь Румунії й Сербії, знова при Дунаю. Ділять ся на три головні части. Українська часть Карпат се середуща, а зветь ся вона Східними або Лісними Карпатами. Східні (Лісисти) Карпати ділимо на 4 части: 1) Низкий Бескид, 2) Високий Бескид, 3) Горґони і 4) Чорногору. З них найвисша і найкрасша Чорногора. Найвисший верх Чорногори зветь ся Говерля, високий на 2060 метрів.

Підкарпатє або Підгірє се бічні пасма Карпат, а простягають ся вони здовж Карпат від Перемишля до Коломиї.

Кримські гори на Кримі над Чорним Морем довгі на 150 кілоом., а широкі на 35 кілоом. Найвисший хребет Яйла, а в нїм найвисші шпилі: Чатирдаг і Романкош (1500 метрів).

Кавказ, (між Чорним і Каспійським морем), довгий на 1.100 кілоом. Верхи вкриті вічним снігом. Найвисші шпилі Єльбрус (5630 метрів) і Казбек (5.040 метрів).

Височини.

Земля, що лежить висше як 20 метрів над верхнею моря, зветь ся височиною. На Україні розпостерла ся широко Чорноморська височина, яка ділить ся в західній части на: 1) Поділе, 2) Розточе, 3) Волинську та 4) Правобічну височину й у східній части на: 1) Лівобічну височину і 2) Донецький кряж.

Поділе від ріки Верещиці, Дністра аж до Буга, високе на 460 метрів. Верхню творить родючий чорнозем. Лісів мало, крім околиці Рогатина. Серед Поділя є скалисті гори Товтри або Медобори, що сягають від Бродів до Каменця Подільського. На півночі Гологори й Вороняки. Ріки вижолбили собі глибокі, круті долини, що зветь ся ярами та балками. Продовженням Поділя є покутсько-бесарабська височина між ріками Дністром і Прутом.

Розточе лежить між Сяном і Бугом. Се невисоке (до 400 метр.) й лісисте узгір'є.

Волинсь між ріками Бугом, Прип'єттю та Богом, се лісисті плоскі горби. Земля на полудне чорноземна, на північ пісковата.

Правобічна височина поміж Тетеревом, Дніпром і Богом вкрита родючим чорноземом. Правим берегом Дністра скрізь невеличкі горби.

Лівобічна височина сягає від Дністра до Донця. Земля чорноземна, а декуди пісковата.

Донецький кряж здовж південного берега ріки Донця, се плоске узгір'є.

Низовини.

Низовиною зветь ся земля, що не підносить ся понад верхнею моря висше як на 200 метрів. Таких низовин є на Україні чотири.

1. Підлясє від вододілу Буга та Прип'єти до Розточа. Верхня Підлясє дуже рівна з ріками та лісами. Почва пісковата.

2. Полісє понад Прип'єттю, вкриті пісками та багнами. Великі торфовища вкриті сосновим лісом.

3. Лівобічна низовина по лівім березі Дністра аж до порогів. Є тут піски й чорнозем і мочарі та степи.

4. Чорноморська низовина від Чорного Моря до Подільської та Донецької височини, а від устя Дунаю до устя Дону. Се степи вкриті могилами.

Ріки.

Українські ріки влисають ся до Чорного і Балтійського моря.

Найбільша ріка України се Дніпро, оспіваний у наших піснях. З ним вяжуть ся всі події історичного життя України. Над Дніпром лежить Київ,

Провідники Українців у Галичині:

Др. Кость Левицький, голова Українського парламентарного клубу у Відни.

столиця колишньої української держави, над Дніпром зросло козацтво зі своєю самоуправною державою: республікою Запорозжем. Довгий він на 2.100 кілометрів. Впливає Дніпро в Білоруси в Смоленщині. Коло Києва він широкий вже на 850 метрів. В долішнім бігу за Катеринославом аж до Александровска виступають Дніпрові пороги. Є їх 12. Найбільший Ненаситець або Дід. Низше порогів Дніпро розливаєть ся широко і творить острови Хортицю, Нову Січ і

Чортомлик. На сих островах була в ріж-
ниж часах столиця Запорожа: Стіч. Добі-
гаючи до Чорного моря, зливається з
рікою Богом у великий лиман. До Дні-
пра впадає багато менших рік, як Бе-
резина, Припять, Стугна, Рось, Десна.
Сула, Ворскла.

Друга по величині ріка се Дні-
стер. Випливає у Високім Бескиді.
Спершу се ріка гірська, а коло Нижнева
входить в подільський яр. Довгий він на
1.300 кілометрів. До Дністра впадають
з правого боку: самбірська Бистриця.
Стрий, Сьвіча, Лімниця, солотвинська і
надвірнянська Бистриця і Стрваж, а з
лівого: Верещиця, Гнила й Золота Ли-
па, Стрипа, Серет, Збруч, Смотрич, У-
щиця, Мурахва і Ягорлик.

Крім сих двох найбільших важнійші
ще отсі: Дон у Слобідській Україні,
Бог на Поділю, Кубань з Кавказу.
Прут, що випливає з Говерлі, Се-
рет на Буковині. Всі ті ріки впадають
до Чорного Моря.

До Балтійського моря вливається
через Вислу з Карпат: Попрад, Вислока,
Сян, а з Розточа та Підкарпатя: Їшния,
Скю. Вепр, Буг, Полтава й і.

Як бачимо, земля наша велика і про-
стора. Та вона й богата. Українська зе-
мля найкрасша і найбільше урожайна в
цілій Європі, яка родить всякі збіжа; є
на Україні ліси великі, а в них звіря й
птиці всякої багато. Крім того українські
землі мають також багато природних
скарбів. Із землі добувають у нас сіль в
Галичині на Підкарпатю та над Чорним
Морем, нафту й земний віск у східній
Галичині та під Кавказом; залізо коло
Катеринослава й на Волині, а камінний
уголь над Доном, в Катеринославщині
та на Покуттю. Богата наша земля. На
жаль, з тих багатств користають більше
чужинці ніж наш нарід. Чужинці на на-
ших землях багатіють, а ми бідуюмо. Та
чейже з просвітою прийдемо до сього,
що заберемо сї добра нашої землі в свої
руки й самі будемо з них користати.

Герман Лінг.

ВЕРНУВ СЯ Я НА СЕЛА РІДНІ.

Вернув ся я на села рідні,
Все там було, як і давно:
Те-ж небо, ті-ж пісні свободні,
Все те-ж було — й не те воно.

Як перше філя грала в річці,
Серна як перше бігла в ліс,
Теленькав дзвоник на дзвіничці,
І шпиль гори у тінях ріс.

Лиш перед домом край гостинця,
Де перше мати ждала нас,
Побачив я лице чужинця:
Пропав мій рай на вічний час!

Мов з филь десь голоси озвались:
Чого шукаєш? геть іди!
Ті, що любив ти їх, забрались,
І не вернутись їм сюди.

З німецького переклав В. Щурат.

ЛЕМКИ.

Великий наш нарід. Тепер уже рахують його на близько 40 мільонів. Тож і не диво, що в такому великому народі в різних околицях найдуться відміни, чи там люди більше займаються випасом худоби ніж управою землі. На поділю землі родючої багато, то там головню займають ся хліборобством.

Провідники Українців у Галичині:

Др. Евген Олесницький, посол до парламенту у Відни.

то в ноші (одежі), чи в звичаях, чи в мові. На се вплинули різні причини. Само собою, що в горах мусить чоловік инакше жити ніж на долах, инакше в лісистих околицях як у степах. У горах родючої землі обмаль, а зате багато полонин, покритих буйною травою. Оттому

Та загалом треба признати, що ті різниці серед нашого народа не дуже великі. Коли наприклад наш чоловік із Галичини зайде на російську Україну, хоч би й найдальше, нехай аж геть над Чорне Море, то зараз пізнає, що се свої люди. Таксамо майже говорять, такісамі

пісні співають. Ще найбільше може ріжниць в мові є в нас у горах. Воно то-жу, що в горах село від села далеко, люди з тих сіл мало сходять ся зі собою, мало знають ся і тому серед них витворюють ся ріжницьі — в мові, у звичаях і в одягах. Найважнійші племена в горах, які різко ріжнять ся від себе, се: Гуцули, Бойки та Лемки.

Лемки живуть вузким пасмом по обох боках Бескида, значить живуть вони в Галичині та на Угорщині. В Галичині живуть вони в повітах: ясельським, сандецьким і сяніцьким.

Земля заселена Лемками гориста, мало родюча так, що не все може їх вижити й тому Лемки здавна шукали заробітку в інших сторонах, а в останніх десятиліттях дуже багато переселило ся до Америки, особливо до Злучених Держав. Земля на Лемківщині родить із збіжжя головню овес, а вже добре мусить бути оброблена, щоб родив ся ячмінь, жито та пшениця. Головною поживою Лемків є отже овес, а крім того картопля (бараболя) та капуста. Хліб їсть Лемко найчастійше вівсяний, часом тільки примішує трохи житної або бараболяної муки. Кукурузи, яку Лемки називають тендериця, вони не люблять. Тільки змушений голодом Лемко купить її і тому купувати і їсти „тендерицю” — значить у них терпіти голод.

„Тендериця, найби ся родила,
Лем до нас би не ходила”

— каже лемківська пословиця.

Те, чого не дає Лемкови управа землі, він стараєть ся винагородити годівлею, випасом та торговлею волами й вівцями. Найбільший заробіток мають Лемки на вівцях. Вони звичайно весною йдуть до Бойків і Гуцулів, у самбірський, стрийський, а часом і в коломийський повіт, купують вівці з ягнятами, приганяють до дому, через літо пасуть, а на осінь продають. Є купці, які вівці гонять до Кракова і там із хісном продають. На волах мають менший заробок, бо замало мають пасовищ. Конний держать мало.

Неврожайність, як уже говорило ся, примушує Лемка глядати заробітків подалше, поза Лемківщиною. Родини висилають одного або двох членів на заробітки на Угорщину. Жінки, чоловіки, дівки й парібки йдуть на жнива зі серпом. По жнивах вертають ся до дому на свої жнива, тільки парібки остають ще до молоченя. Заробляють також тим, що виробляють лопати, вила, віячки та гонти й и.

Лемки, як і цілий наш нарід, дуже люблять співати. Чи жне жінка, чи доїть корову, чи на жорнах меле, все разом і співає. Дівчина таки не розлучаєть ся з піснею. Коли одна дівчина пічне співати яку пісню, то зараз тусаму пісню підхоплює друга, а відтак третя і так по горах та горбах, де лиш є яка дівка, несеть ся одна пісня й одним голосом. Парібки мало співають. При роботі ніколи, тільки коло товару на переміну то співають то грають на фуюрках і сопілках; або при танцях. Дівки й жінки при танцях не співають.

Пісні Лемків можна поділити на пісні, які співають при всякій нагоді та на весільні й колядкові. Перші щодо походження і змісту дуже часто словацькі. Вони також співають ся мовою напів словацькою й співаєть ся в них про предмети ближші Словакам ніж нам. Ось наприклад:

„З біло’го яво’ра во’да те’че (2 рази)
Што мі мо’я, мн’ла ре’че,
Ей, та най мі ре’че, не бою ся,
Вербують гусаре, звербую ся.”

Ся пісня ще бодай мовою українська (руська), а инчі пісні того рода мають і мову напів словацьку, навіть імена які в них приходять такі, які в Словаків найбільш улюблені як наприклад Марця, Ганця, Яничко. Тих пісень виучують ся Лемки на Угорщині, в часі заробітків і, вернувши до дому, співають та других учать. Новість людям подобаєть ся, тому підхоплюють її инші, співають, а zarazом замінують деякі слова словацькі на наші так, що пісня зразу чисто

словацька, стає словацько-українською,
а відтак зовсім українською.

Ось наприклад:

„Малам сой милого годзинаря,
Што робил години пред цісаря,
Як зачала годзина биц,
Мала я милого, юж не мам нич.
Мала я милого фуяроша,
Што робил фуярки до Вароша —
На фуярі ду-ду-ду-ду,
Мала я милого, юж не буду.
Малам сой милого коминаря,
Впав він мі з комина до Дуная,
Лапайце го, тримайце го,
Знайдзе драпачку піля него.”

або инша:

Фраїречко моя, под ня випровадиц,
Кі на нону гору, де ня мают забиц!
Кі на нону гору, на нону ґоричку,
Де мі мают стяти мою головичку.

Інакше пісні весільні та колискові.
Вони не переняті від чужих народів, а
свої. В них мова чистіjšа і звичаї оспі-
вані не чужі, а рідні. Ось приміром пі-
сня, яку співають при вінкоплетинах:

„Встала Марися рано,
Ще раньше, як свитало;
Почала ся журити,
Же ніт з чого вінця вити.
Пришов к ней Василько ей:
„Не жури ся, Марисенько,
Мам я талярок битий,
Куплю віночок витий.
Ой мам я і червений,
Куплю вінок зелений;
Такий он буде красний,
Як місяченько лений,
Такі на нїм листочки,
Як на небі зіздовчки.”

А коли ведуть молоду до дому моло-
дого, співають:

„Збирай ся, Марисю, з нами,
Вер шубоньки з лисами,
Корсетик вибиваний,
Кабатик з гальонами,
А запасочка шлянська,
Вшитка виправа панська.

Провідники Українців у Галичині.
Юліян Романчук, віцепрезидент парламенту
у Відні.

Загалом весільні пісні змістом дуже
гарні. Ось наприклад:

Подумай, Марисю, собі,
Чи не жаль буде тобі,
Од паняночок одстати,
Межи невісти пристати.
Подумай, Марисю, собі,
Чи не жаль буде тобі
Той жовтої косоньки,
І дівоцької подобоньки.
Юж ем собі подумала,
Же не буду жалувала,
Де ся косонька діла,
Чи в поле полетіла,

Ци на дубонька сіла,
Ци ся в гомелку*) звिला.

В піснях сих висказуєть ся любов матери до дочки та дочки до матери, жаль і тугу при розстаню. Приміром:

Повибивай матко клинці,
Де вішала Марися вінці,
Най ти не заважают,
Най ти жалю не додают.

Мати з домашніми співають:

„Верни ся, Марисю, верни!
Наша, Марисю біла,
Де-жесь нам залетіла?
Залетілась між гуси,
Там привикати мусиш.

Молода завсіди ховаєть ся і просить батька, щоби не пускав зятя до себе:

„Ей, татоньку-душенько,
Заперай ворітенька,
Не допущай зятенька.”

Таксамо чисто народними, нашими не позиченими в других треба вважати й колискові пісні. В них співаєть ся про дитячу невинність, про материну любов до дитини, про будучину дитини в пізнійшій віці.

Як бачимо вже з наведених пісень, сі пісні і мовою і змістом гарні. Коли порівнати мову сих пісень з теперішньою мовою Лемків, то багато слів, які приходять у пісні, тепер вже не вживаєть ся. З того можна догадувати ся, що ті пісні дуже старі. „З пісні слова не викидають”, отже і слова, хоч в звичайній мові вже не вживають ся, в пісні лишили ся. До таких слів належать приміром отсі: замість журити ся, тепер кажуть турбувати ся тай то замість: не жури ся було-б „не жур ся”, замість шовковий тепер кажуть Лемки едвобний.

Хати Лемків невеличкі, низкі та звичайно чисто удержані. Родинне жите Лемків тихе, спокійне. Діти послухні батьковн та матери. В громадськім жи-

тuo беруть участь тільки газди. Десятники скликають їх на раду в різних громадських справах. На таких сходинах відбуваєть ся й громадський суд. Він є неначе першою інстанцією, на якій судять всі справи громадян. Тільки, коли громадський суд не задовольнить Лемка, він удаєть ся до повітового суду.

Щодо звичаїв Лемків, то вони в головнім такі як і скрізь на Україні, та всетаки є децо й відмінного. Передівсім нема в них ніяких спільних забав, отже нема в них і так загальної в нас великодної „гаївки”. Перший день Великодня обходять вони тихо по своїх хатах. „В той день усі спочивають і я хочу мати спокій” — каже Лемко. Другого й третого дня вже веселійше на селі. Одні до других ідуть у гостину, дають собі писанки, співають, обливають ся. Весело обходять Лемки празники. Перед празником іде звичайно „просатнар” до знайомих і свояків на інші села і просить на празник. Гості приходять в день празника до церкви, а по Службі Божій беруть їх свояки і знайомі до себе в гостину. Господар не пускає гостей, задержує їх на попразниче; лишают ся вони і на третій день. Відходячи пють ще на здоровле господарів по чарці. При празниках, як і в інші великі свята буває в селі й музика, яка складаєть ся з одного або двох „гудаків” (музикантів) на гусях (скрипках) і одного на басі. Є в селах і свої музики, та найбільше грають Цигани. Танці є різні. Танцюють: козака, коломийку, польку, штайпира, мадяра; найбільше парадним танцем є так званий „обертак” Він дуже поединчий і легкий: іде пара за парою, стають при музиці, парібок співає якусь пісню, а потім пари обертають ся на місци в один і другий бік.

Дуже святачно обходять родинні події, як от хрестини, весіля та похорони. По похоронах зараз або в три дни або тиждень опісля справляють поминки, потім винос, а по році „річні поминки”.

Вечерниці в Лемків менші ніж на долах, бо хата від хати на Лемківщині

*) Гомелка, гомля — обручик, що на нього звивають волосє під хусткою.

далеко і сходять ся тільки молодіж із найблизших хат.

Одежа Лемків коротка, бо сього вимагає житє в горах. Більша часть Лемків носить „чугу”: се плащ з довгою

При штанах все дуже довгий, пуговицями прикрашений ремінь, яким можна оперезати ся два й три рази. Мають Лемки також рід камізельки, так звані „лейбики” із синого сукна з гудзиками

Провідник Українців на російській Україні.

Михайло Грушевський, професор університету у Львові. Пробиває він більше у Києві та займаєть ся разом з иншими визначними діячами цілим національним рухом на російській Україні.

пелериною через плечі, на якій є то-роки. Чугу вони дуже рідко вбирають на рукави, які ціле літо зашиті і служать тоді замість кишень. Штани у Лемків беруть ся на другі і є вишиті синими, а часом і червоними суконними пасками.

в два або три ряди. Капелюхи-носять Леки чорні, круглі з широкими за-дертими до гори крисами. На капелюсі шнурок або широка стяжка з китицями, за котрою порібки носять цвіти або па-вині пера. В зимі носять шапки, що їх

можна спустити й на уха. На ногах носять, як усі верховинці, ходаки, які вони зовуть „керницями”. Жінки носять на голові здебільша білі хустки, а при роботі старші жінки носять також сині хустки з білими або жовтими кратками. У сьвята старі жінки носять червоні хустки. Повязують ся так, що один довгий кінець через плечі спадає на долину. Дівчата не повязують ся ніколи, а ходять усе з відкритою головою, з волосем, заплетеном в одну косу. Корсети роблять із синого, червоного, або якої иншої ясної краски сукна. Без корсета жінка в літї до роботи в поле не вийде. Спідниці („кабати”) на щодень сині з білими крайками, на сьвята білі з цвітками. Богаті жінки мають часом шовкові зелені спідниці зі срібним гальоном долиною і їх називають „спідницями”. Жінки ходять також у ходаках, та до церкви беруть чоботи („скірни”) чорні або жовті. На верх беруть жінки й дівки пілку, вузку та довгу плахту, якої вживають яко шаля. Жінки носять ще менту, плац підбитий лисами. В такій „менті” мусить молода йти до шлюбу і коли не має своєї, то позичає.

Оттак пізнали ми житє і звичаї Лемків. Ми бачили, що хоч вони живуть на пограничї зі Словаками та Поляками, то все таки вони заховали багато давних наших звичаїв. Польським впливам вони майже зовсім не піддають ся, зате більше піддають ся впливам словачини. Передівсім словацька пісня і мова мають великий вплив на лемківську мову. З польських впливів можна би бачити тільки вплив на наголос (притиск) на словах. Ми кажемо „вода“, „вівця“, „чоловік“ то є з сильнішим притиском вимовляємо останні части слів: „—да“, „—ця“, „—вік“, а вони так як Поляки другі склади від кінця вимовляють сильнішим й кажуть „во́да, ві́вця, чо́ловік“. Та мимо того і лемківське нарічє має для нас велике значінє, бо мимо чужих впливів у нїм задержало ся багато давних наших слів, які тепер в инших околицях вже забули ся. Ось взо-

рець лемківської мови: „Бо то чу́те, єсть в нашім лісі керниця, што ся зо́ве сьвя́та во́да. А зна́те ви, чом вона ся так зо́ве? Бо то раз коли́си, але юж барз а барз давно, тому юж ані тямки ніг, — при́шли Татаре до нашо́го се́ла. Вся́дий бив великий страх, бо то во́ни лю́дей брали з со́бов, села палили, худобу одбирали. Вши́тки люде з се́ла цовтікали до ліса, але та зна́те, ліс наш пе́рше, як то і́щи ста́рі лю́де і мій дідо памятали, бив гет і бівший і густійший. Там в лісі сиділи довго, аж ту їх за́шли Велико́дні сьвята. Што-ж ту робити? — Але бив з лю́дми і пан-о́тец, барз старе́нький, — повіда́ют же од старо́сти ся аж тряс, а сиве́нький як голуб. О́ни каза́ли па́ски попе́чи, о́сьвяти́ли воду в тій студні і о́сьвяти́ли ньов паску. Од вто́ди во́да то́та зо́ве ся сьвя́та во́да, і види́те і́щи те́пер о́на помагає, кед ко́го о́чи бо́лят”.

Оттак приглянули ся ми житю й звичаям тай мові Лемків. Бачимо, що мова їх така як наша скрізь, тільки з маленькими відмінками. На сі відміни вплинуло се, що Лемки живуть уже на пограничї нашого народу й сусіднують із чужими а то: Поляками та Словаками. Вплив словацької мови бачили ми на словах, а вплив польської на притиску (наголосі). Але бачили ми також, що багато є таких слів, яких нема ані в польській ані в словацькій, та нема й у нашій! Однак, коли читаємо дуже давні наші книжки, то бачимо, що такі слова там є. Значить, Лемки переховали нам їх. А стало ся се тому, що Лемки яко верховинці, рідко розселені, не часто зносять ся з рештою нашого народу і не мають нагоди присвоїти собі нові слова тай держать ся старих. І перехованє значної кількості сих старих слів се їх заслуга.

Рідке розселенє Лемків має одначе й дуже злі наслідки. Просвіта ширить ся там дуже поволі. З того скористали наші вороги і післали там своїх агентів, щоби ширили русофільство. Темний нарід дав ся тим агентам піддурити і нині Лемківщина се найтемніша часть

Галичини. І ніщо дивного, що багато їх дало ся збаламутити цареславним недовченим понам, стало в деяких селах переходити на цареславе. Однак тепер змінило ся й на Лемківщині трохи на ліпше. Просвіта й там робить своє і москвофілство падає поволи, а на його місце ширить ся правдива свідомість народа: Тепер є вже багато свідомих Лемків, які знають, що ми самостійний, окремішний народ. А прийде час, що всі вони пізнають, що правда по стороні тих, що кажуть: Ми сами собі пани, а нічий наймити, земля наша рідна наша земля а більше нічия, і тільки ми маємо з неї жити, а не чужинці; все одно чи Москалі чи Поляки. Правда мусить побідити!

ЛЕМКІВСЬКІ ПІСНІ ПРО АМЕРИКУ.

1.

Добрі тим женатим у той Гамерице,
Бо тяжко не робят, мают добре жице.
Мают добре жице, лем під земльом ходят,
Попід зем, попід зем, попід сиви скали.
Як хробачки мали, як хробачки мали.
Лем ім то милий Бог, лем тільки дозволив,
Што ім за калапом ясно світло горит.
Ясно світло горит, Англик му гуторит,
Владуй но Гунґаре, бо тя нич не болит!
Не болит ня глава, анї ножки мої,
Лем мі з рук кров тече, хто мі їх загоїт?
Хто мі їх загоїт, кед ту нїт доктора,
Загоїт мі мила с тамтой страни моря.

2.

Кед єм ішов з Гамерики до дому,
Не повів-єм, милий Боже, нікому,
Лем повів то дівчату єдному,
Же я іду з Гамерики до дому.
Кой єм зас шов з Гамерики на шифі,
Здигали ня штири риби велики —
Шифнапітан бере канав, набиват,
Не бойте ся, мої діти, я при вас.
Як би ми ся, шифнапітан, не бали,
Кой нам жени, діти в краю zostали.
Котра двоє, котра троє діти ма,
Ой там плаче і нарікат із німа.

3.

Подуй, вітре, подуй по ярі пшеници,
Поздрав, пане Боже, няня в Гамерице.
Няню мій, наню мій, мій сивий голубе,
Хто мі даст волоньки, як мі вас не буде.
Цит, дівонько моя, єст Панбіг на небі,
Єст Панбіг на небі, даст волоньки тобі;
Єст Панбіг на небі богатий, богатий,
Даст він ті волоньки рогати, рогати.

Тарас Вірний.

ПРАЩАНЄ.

(Американському Козацтву посв'ята).

„Пращай, мій сину, будь здоровий,
Зайдь щасливо гень за море —
Шануй ся там, пиши до мене,
А лекша буде мука й горе...

Пиши про все, які там люди,
Яка там церков, ріки, поля —
Ти чув, що всі газети пишуть,
Там більше хліба, правда, воля!...

Нехай тобі всьміхнеть ся щастє
І квітом стелить ся дорога;
Щоб жив в здоровлю, в супокою,
Щодня молитись-му до Бога”

— Моліть ся, мамо! — син промовив —
Пора у поїзд, прощайте,
Про вас ніколи не забуду —
І ви полекші сподівайтесь”

Вже рушив поїзд, крізь віконце
Глядить ще син на вбогу неньку —
Вона-ж стоїть, дрижить і плаче
І чує біль страшний в серденьку.

Ще раз поглянула за сином...
Його вже більше не видати —
Коби щасливо... Вістки з моря
Вона щодня ме ожидати...

Обтерла сльози, так на ново
Вони котили ся в долину —
Мов темна ніч, пририта горем
Війшла в самотницю хатину...

І сіла мовчки коло скрині
І дні минулі пригадала,
Як син що вечера приходив
І з ним книжки про Січ читала.

Читала, як козак поїхав
Із Турком бити ся на морю —
Його-ж взяли в ясир в кайданах
І літ чимало мучивсь в горю.

Йому давали срібло, злото,
Щоб він відрік ся України,
Забув про степ, ліси та луги
І рідних міст страшні руйні.

Козак волів вмирати в кайданах
Як вірний син свого народу —
Волів по вік любить Вкраїну,
Ніж панську ласку та вигоду...

Таке вона читала з сином,
А він, бувало, завжди каже,
Що й в нього кров козацька грає,
Що й він в потребі так поляже!...

Тут з сумом радість обняла ся,
Спокій сповив вдовиці душу:
„І там він рідним сином буде,
В се вірю сьвято й вірить мушу!”

Сказала мати, усьміхнулась,
Про біль забула на хвилину —
Й до образів молитви слала,
Душею линула за сином...

Христя Алчевська.

ДІТИ БІДНОГО НАРОДУ.

Ви всі — братя Українці,
Діти бідного народу,
І воюєте без збруї
І в погоду і в негоду.

Я несу вам пісню волі,
Щоб полекшити стражданє,
Я несу вам гомін філі,
Вітру буйного літанє.

Я несу вам вільні співи,
Вільний гомін, подих моря,
І поклін мій з України,
Де вже сходить волі зоря!

Христя Алчевська
талановита наша поетка з росій-
ської України.

Україна.

Вона занедбана й забута,
Ще тліє іскрами надій
Моя Вкраїна лихом скута
В ночі безпросвітній, глухій...

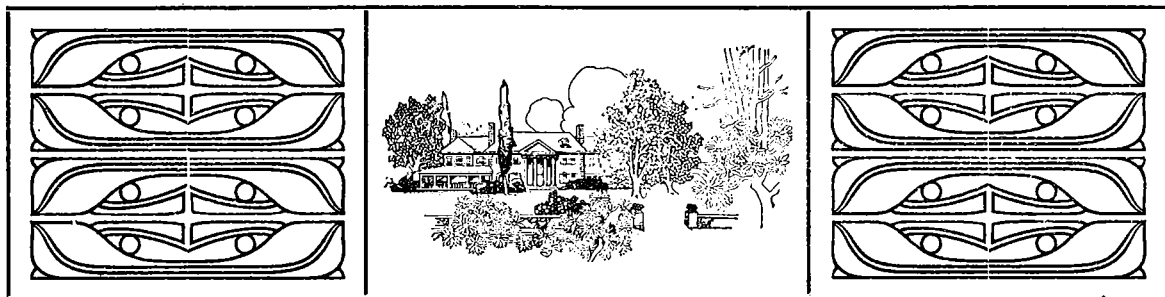
Чи зацьвіте ще красна доля
Для вбогих, темних наших хат?
Чи на стернях пустинних поля
Заграє сьвітло денних шат?

Чи задзвенять нескуті пісні?
Чи рознесеть ся волі спів?
Чи засия рожеве сонце
В заклятій мовчанці степів?

Нехай як буде так і буде!
Але як хто забув свій край,
Як хто за темність люд свій гудить
Або збайдужів уже в край —

Нехай проклони того знищать,
Хай пійде той в неволю сам,
Віддасть дітий своїх гиенам
І серце власне кине псам!...

Свою-ж покинуту, забуту,
Сповиту мороком густим
Країну рідну, хай не кличе
Іменем М а т е р и сьвятим!...

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ ЮВІЛЕЙНИЙ ЗДВИГ 1914 Р. У ЛЬВОВІ.

„Соколи” і „Січи” в Австрії святкували столітні уродини Тараса Шевченка величавим здвигом у Львові. Здвиг зачався так, що в суботу 27. червня 1914. зійшлося 3.174 осіб в „Спортовій Палаті” на Привітний Вечір.

Що то був за вечір!

Хори „Бояна” і „Бандуриста” співали велично боеві пісні, співак М. Менцінський відспівав 8 пісень, а поет В. Лепкий декламував свої бадьорні стихи.

Слухачі були ошоломлені. Спортова Палата гуділа від оплесків і окликів. Далеко над Дніпром будилися з могил духи козаків, добували мечів і линули над Львів: „Слава не поляже, а розкаже, що діялось в світі...”

В своїй бесіді говорив голова „Сокола-Батька” професор Іван Боберський про князів і про гетьманів, желав сокільським і січовим полкам сили і перемоги, а передівсім згоди і злуки. Кожда армія стає міцна, коли лучить всі сили, нікого не поминає, ніким не погорджує, всіх до роботи ставить.

Від чеського народу говорив привіт сокіл Ф. Машек і желав, щоби Українці безперестанною працею здобули собі значіння у світі. Праця веде до перемоги.

Неописана радість, дрож щирого зворушення огорнула малих і великих, старих і молодих, коли від американ-

ських братів зза широкого океану промовив в імені Українського Народного Союзу о. МIRON Данилович. Складав привіт „Соколови-Батькови” і всім гостям, які прибули на здвиг, вітав здвиг і цілу армію. Оплески тривали кілька минут. Від американського жіноцтва передала привіт п. Скубова з Нью Йорку, яка також особисто прибула на здвиг.

Через цілу ніч, з суботи на неділю спішили „Соколи” і „Січи” в столицю Львів. Ішли пішки, їхали верхом і возами, їхали звичайними поїздами, а крім того ще їхали надзвичайними окремими поїздами, котрих було двацять один.

Львів роївся від сокільських одностроїв, від синих і червоних лент. Всіми улицями свого давнього королівського міста ступали чети української армії з прапорами на чолі. Всюди гомоніла українська мова. Поляки були до крайності здивовані і перестрашені, як се опісля показалося з їх часописів. Якийсь граф написав наприклад опісля в часописи „Газета Народова” так: „Огорнула мене відразу до товпи і переняв мене страх перед нею” — та зажадав, щоби всі Поляки готовилися до бою з „українською товпою”.

В Українськiм Городі відбулася в 6—10-тої години рано проба до вправ. Опісля устали в порядники людей до походу. О 11-тій годині рушив похід

3 Шевченківського здвигу у Львові.
Чета львівського українського Сокола у
здвиговім поході.

з кадетської ulиці в місто. Осібно подаємо тут в календарі опис походу через письменника Остапа Грицяя, тогосамого, що написав гімн для Українців в Америці.

„Се був величавий похід.

Львів дрожав від гомону оплесків і окликів. Жіноцтво сипало цвіти на дорогу Соколам, Січовикам, Пластунам і Стрільцям. Товпи народу зібрали ся скрізь по обох боках ulиць, куди переходили руховики. Похід тягнув ся п'ять чвертий години, перетяв ціле місто ulицями Коперника, 3-го Мая, Карла Людвика, Скарбківською, Краківською, Ринком, Академічною, Мохнацького, Супінського. Початок вже дефілював на початку ул. Стрийської, а кінець переходив доперва коло кадетської школи. В поході взяло участь 153 членів „Січового Союзу” з Буко-

вини 183 учеників у пластових одягах (скавт), 2.709 членів „Українського Січового Союзу” в Галичині. Се була друга часть походу. Першу часть походу творили Соколи і Січовики „Сокола-Батька”, а було їх 9.581 люда, можна сказати кругло 10.000 членів „Сокола-Батька”. Всіх учасників в поході було отже 12.313 людей. Між ними було 210 їздців і 29 музик з 320 музикантами. Много людей було так зворушених тим величавим видом, що їм стояли сліози в очах”.

Пополудни о 4-тій годині розпочали ся здвигові виправи в Українськiм Городі, на тiм куснику землі, який всі маємо помогти купити, щоб наш нарід посідав у Львові свою твердиню і опанував нею ціле місто. Між видцями було дуже много ошнувателів Українського Города що покупили були по 1, по 2, по

3 Шевченківського здвигу у Львові.
Чета львівських українських Соколок у здвиговім поході.

4 метри землі. Вони оглядали перший раз Город і не могли нахвалити ся, як все порядно уладжене. Питали, кілька вже метрів закуплених і довідали ся, що куплено вже 9.421 метрів по 5 корон. До самої північної Америки вислав „Сокіл-Батько” в роках між першим (10. IX. 1911) а другим здвигом (28. VI. 1914) просьби о закупню одного метра до 5.579 осіб, а крім тих просьб 6.927 пригадок і листів до різних осіб в Америці. Після точного обчислення прислала Америка за наведений час 9.818 корон на закупню землі під Український Город, а могло би бути легко тількисамо доларів. Тут прецінь майдан для наших руховиків, наших стрільців, які мають зорганізувати ся до бою за Україну. Де вони можуть се зробити? Всі висказували в розмові щире бажанє, щоби кожний прошений чимскорше прислав свій долар чи там своїх 5 корон. Без такого города немислима у Львові ніяка народна маніфестация, ніякий здвиг, ніяка вистава, немислимо зорганізувати молодіж в руховиків і стрільців.

Якжеж виглядали здвигові вправи? На високім підвисшеню стояло погрудє Шевченка серед темної зелени смерічок і споглядало на цілий майдан. Довкола майдану непроглядні товпи видців. Всюди порядок мимо великої глоти. Вожд здвигу дає зі своєї вежі знаки синьо-жовтою хоруговцею. Військова музика грає козачі, бадьорі мелодії. Перед очима великої товпи виступають карні ряди, стають і виконують точно і

рівночасно приказані рухи, стягають ся в стовпини і виходять сьміло, рівно, весело. Видці кличуть без упину „славно” і бють бурливі оплески. Сонце кидає золоті лучі на побідних руховиків, на майдан, на видців. З радістю глядять всі на старанно виведені вправи членів „У. С. С.” і „С.-В.”: вправи руховиків вільноруч, топірцями і списками, на вправи руховичок хустинками, лентами і булавами, на вправи приладові, трійкові вежі, вежі на драбинках, вправи стрільців крісами. Всі точки гарні. Велике вражінє зробили вправи стрільців з крісами, які розсипали ся по майдані, підбігали роевими лініями вперед і виконали напад вперед. Се наше будуче військо. Щоби його вишколити, потрібний нам конче Український Город у Львові.

Між гістьми находив ся намісник Галичини В. Коритовський і краєвий командант Кольошварі. Перший раз відвідали такі високі австрійські достойники українське сьвято.

Сонце заходило. Здвиг скінчив ся о годині 8-мій. Цілу ніч з неділі на понеділок відїздили руховики, одні звичайними поїздами, другі своїми 21 окремими поїздами, інші пішки або верхом.

Здвиг випав прегарно і лишив у всіх спомини сили і величі, наповнив серця заохотою до дальшої праці на всіх полях народного житя. Здвиг такий є все лише овочем правдивого, щирого труду в цілім народі.

Львів, 7. серпня, 1914.

Іаоєну.

Не зітхай, а працєю,
Марно часу не гай,
Праці щирої жде
Вже давно рідний край!

Не зітхай, а працєю
І одно памятай:
Що лиш праця одна
Захистить рідний край!

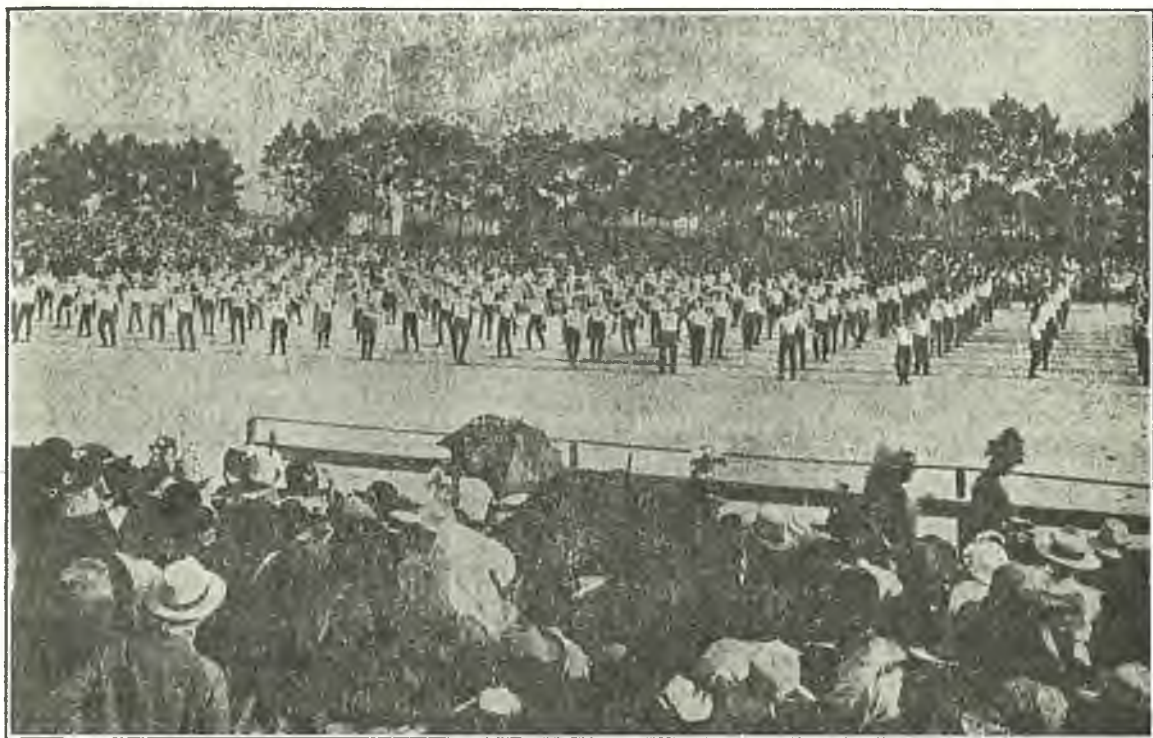
Т. Романенко.

УГОРСЬКА РУСЬ.

ОБОООООО

Наша земля, земля заселена українським народом, як звичайно кажесть ся, простягаєть ся від Карпат по Кавказ. Сего однак не треба так розуміти, бо-цімто вже за Карпатами чи за Кавказом не було би зовсім Українців. Ні, і за

зі своїх рук ні найменшої пяди землі. Так і ми — український народ. Хоч і не багато нашого народа за Карпатами та за Кавказом, хоч і не багато нашої землі, особливо за Карпатами, на Угорщині, та все-таки нам не слід забувати про него,

З Шевченківського здвигу у Львові.

Вправи вільноруч львівських українських Соколів.

Кавказом і за Карпатами є Українці. Тільки, що на просторі між тими горами живе нас збитою масою близько сорок мільонів, а поза тими горами вже багато менше. От тому для лекшого означення ми ті гори вважаємо границею нашої землі.

З того знов не виходить, аби наш на-рід мав вирікати ся сих братів, що їм доля судила жити поза сими межами тай зрікати ся прав до землі, яку вони засе-люють. Ні, добрий господар не пускає

зрікати ся її. Не слід зрікати ся і ли-пати ворогам.

А доси ми так робили. Ми мусимо вда-рити ся в груди і сказати собі, що ми не були добрими господарями. Ми доси ли-пали межі нашої землі самі собі, не дба-ли про них. І діждали ся сего, що сей про-стір нашої землі, де живуть угорські Ру-сини, се найтемніший з усіх частий на-шої землі і там вороги роблять, що їм за-хочеть ся;—ширить ся там зрада рідного народа: москвофільство, а і мадярщенє.

Час, крайний час нам виступити проти сього і боротись з лихом, бороти ся все й усюди. А до сього треба нам передівсім пізнати сю занедбану, забуту нами країну. І то не тільки сим, що живуть у старім краю, але й сим, що поселили ся й жипоть на вольній землі Вашингтона. До Америки приїздить багато угорських Русинів. І вони то мусять тут в Америці просвічати-сь, освідомлювати-сь, щоб, коли хто з них вернеть ся в рідну землю, міг там ширити народну свідомість, бороти ся проти тамошнього москвофільства і мадярщениця.

Що-ж се таке угорська Русь, хто се угорські Русини?!

Угорська Русь — се обіч Лемківщини найдальша закутина нашої землі на заході. Вузкою смугою тягнеть ся вона по західних згірях Карпат, на межі Угорщини й Галичини. Тут на просторі 230 квадратних миль, головню довкола отсих п'яти столиць: Шаринської, Земплінської, Ужської, Бережської й Мармарошської живе більше ніж пів міліона Русинів-Українців. Точно обрахувати їх число трудно, бо мадярське правительство, стараючи ся зменшити число иемадярських народів на користь мадярського, нараховує нашого народу на Угорщині всего 383 тисячі, та наш учений Володимир Гнатюк, нараховує їх що найменше на 530 тисячів.

Про се, відки взяли ся там Русини-Українці, говорять ріжно. Одні кажуть, що вони жили там від найдавніших часів, ще нім Мадяри прийшли на Угорщину, інші повідають, що Русини прийшли там разом з Мадярами більше як тисячу літ тому назад, а ще інші, що їх спровадив там 1339. року майже 600 літ тому назад литовсько-український князь Хведір Коріятович. Найправдивіше буде так, що частина жила там уже від найдавніших часів, може ще й перед приходом Мадярів, а частина прийшла з князем Коріятовичем.

Здавна були відділені політично закарпатські наші землі від передкарпатських і тому тамошні наші братя жили окремішним життям і тільки слабонькі

відомости доходять до нас про їх давнйше життя. Догадуємо ся тільки, що колись, ще як у нас були свої князі, закарпатські наші землі мусіли бути в тіснійших зносінах з нашими князівствами, головню з галицьким князівством. А догадуємо ся про се з того, що за сі гірські землі довго йшла боротьба між Галичиною й Угорщиною. Угорські королі хотіли забрати галицьке згіре й часам, бодай на короткий час їм се вдавало ся, а знов галицькі князі пробували забрати собі закарпатські землі, заселені нашим народом.

В давні часи наш нарід на Угорщині жив із Мадярами яко-так. Мадяри ще не переслідували їх ні за віру ні за народність. Аж від 16-ого століття (300 літ тому назад) почали Мадяри переслідувати наш нарід. Насамперед взяли ся до віри та zarazом до мадярщениця нашої інтелігенції так, що з часом нашою мовою говорили тільки селяни, а інтелігенція як світська так і духовна говорила тільки по мадярськи. Майже 300 літ тому назад прийняли угорські Русини-Українці унію з католицькою церквою, та се не вратувало їх від релігійних переслідувань, які скоро перемінли ся й у переслідування національні, то значить, що стали переслідувати вже не тільки за віру, але й за мову. У 18-тім століттю, за цїсаревої Марії Тереси і за цїсаря Йосифа II. полекпало трохи угорським Русинам і вони могли сподівати ся красної будучини. Для них засновано тоді окреме єпископство, духовну семинарію і середню богословську школу (теологічний ліцей), а угорсько-руське духовенство зрівнано в усіх правах з латинським. Се все помогло до того, що наше тамошнє духовенство стало почувати ся руським (українським) і говорило й писало рідною мовою. Серед угорських Русинів почав ся живійший науковий рух і тіснійші взаємини з іншими частинами великої нашої землі. В угорсько-руських школах учили ся деякі Українці з Галичини і противно, до Львова їздили вчити ся в семинарії угорські Русини.

Та сі гарні часи на Угорщині не тривали довго. З початком минулого (19-ого) століття Маляри почали рости в гору і стали небавам пануючим народом та всюди заводили малярську мову. 1849. р. вибухло малярське повстання проти Австрії. Се повстання мало страшні наслідки для угорських Русинів. Тоді на поміч Австрії проти Малярів прийшло російське військо. Російські генерали й офіцери збаламутили наше тамошнє духовенство, що Росія

женою до російської, а нашу мову називали мовою простою, мовою свинопасів. І так почало ся на Угорщині серед нашого народу москвофільство.

Коли 1849. р. по знищенню повстання Малярів, австрійський уряд настановив Адольфа Добрянського надзупаном (намісником) угорської Руси, він почав вводити національні реформи. Та, на жаль, він був уже тоді москвофілом і замість нашої рідної мови почав всюди вводити московську. Австрійський

З Шевченківського здвигу у Львові.

Вправи топірцями українських сільських Соколів.

дуже дбає про руський нарід і, що все буде виступати в їх обороні. Наше духовенство відділене від Росії Карпатами й Галичиною, не знало ніщо про різницю між нашим народом і московським, а чуючи, що вони, ті російські генерали називають себе „руськими”, думали, що вони належать до одного руського народу і від того часу почали щораз більше підпадати під вплив московщини. Угро-руські письменники старали ся відтоді писати „панською” мовою, збли-

уряд скоро пізнав ся на тім і скинув Добрянського з посади, а тут ще й Малярі погодили ся з австрійським цісарем і дістали власть над цілою Угорщиною. Малярі зараз взяли ся заводити всюди малярську мову. Угро-руська інтелігенція приняла се дуже спокійно, тимбільше, що російської мови, яку завів був Добрянський, вони не розуміли, а малярську знали. Инакше було би, колиб Добрянський був завів нашу народну мову. Тоді наша тамошна інтелі-

ґенция не так легко була би зрікла ся її; була би її боронила всіми силами. А так вона воліла говорити мовою мадярською, бо вчила ся її в школі, ніж московською, якої ніхто не розумів. А тут ще за мадярську мову могла сподівати ся й ріжних ласк.

То так було з інтелігенцією. А що-ж із селянством? Про селян не дбав ніхто. Інтелігенция погорджувала „простою” мовою, „мовою Гриців-свинопасів”, як вона говорила, вважала селян чимось низшим, яким не треба науки, просвіти. „Література пишеть ся всюди для панів, а не для слуг” — казали вони. І селяни жили своїм житєм, жили в темноті й нужді. Ніхто ними не журился, ніхто їх не знав — знало тільки мадярське правительство, коли брало податки, знало тільки змосковщене та змадяршене духовенство, коли брало з них треби і знали Жида, що користали з народної темноти, розпоювали нарід горівкою та дерли з него останну шкіру.

Теперішнє становище угорської Русии дуже сумне. Уся інтелігенция і світська і духовна змадярщила ся; про наші народні справи нічого не знає тай не хоче знати, а мадярський уряд стараєть ся щораз більше, щораз сильнійше мадяршити наш нарід і ддятого скрізь заводить тільки мадярські школи, скрізь тільки мадярську мову. Мадяри отверто кажуть, що хочуть всі не-мадярські народи перемінити на Мадярів, бо коли дозволити иншим народам на Угорщині розвивати свою народну культуру, то сї народи пічнуть думати про політичну незалежність, а се нібито загрожує цілості мадярської держави. Крім того Мадяри вважають, що їх замало, аби могли удержати свою мадярську державу і тому старають ся збільшити число свого народу коштом Русинів-Українців, Румунів. Словаків і п. Одна мадярська будапештєнська газета: „Пешті Гірлян” кілька років тому писала таке: „Національних агітаторів (не-мадярської народности) треба арештувати. Нарід ми спочатку подумаємо, а потім змадярщимо. Треба всю країну засипати ма-

дярськими книжками, а для дорослих улаштувати безплатні курси мадярської мови. Сьвящеників і урядників, що не схочуть нам помагати, ми проженемо!” Прикладів на се, як Мадярин ненавидять усе, що не мадярське, можна навести дуже багато. Наведемо один: Раз мадярський урядник був у гостині в руського сьвященика. Почувши, що сьвященикова дитина говорить по руськи (українськи), він встав зза стола і сказав: „Я не хочу бути в хаті, де гавкають таким жаргоном”. Так то Мадяри відносять ся до всіх не-мадярських народів. І нема нічого дивного, що наш нарід там найскорше впав. Ми-ж бачили вже, що наша тамошна інтелігенция погорджувала своєю рідною мовою, а своєю вважала „панську” — московську. А що тої „панської” мови не розуміла тай не легко було її навчити ся, то вона стала вживати другої „панської” мови, мови мадярської, якої легше можна була навчитись, бо вчили її у школах. І тепер руська інтелігенция на Угорщині не вважає вже себе навіть руською, а мадярською. В них нема навіть охоти подбати про долю наших тамошних селян. І коли навіть мадярський уряд узяв ся вже хоч трохи ватувати селян із страшної нужди, то їм, тій змадяршеній інтелігенції і не в голові взятись до праці для народу. От, до чого то довело москвофільство. Так то, хто раз виречеть ся свого, не опреть ся на ріднім народі і його мові, сьому легко стати зрадником, ворогом народу. Коли в 1906. р. вибрали до угорського сойму двох наших сьвящеників, то вони оба вписались до мадярських клубів. В останних роках кількох молодих сьвящеників взяло ся працювати для добра угро-руського народу. Вони заснували спілку „Унію” яка видає для народу газетку „Наука” Та, на жаль, вона мало займаєть ся народними справами; статі в ній зовсім не цікаві тай мова хоч і зближена до народної, все ще не зовсім народна. Редакция, правда заявила, „що вона писала, пише і буде писати чистымъ „ма-

Домашній промисл на російській Україні.
Молочарка з Київщини.

лорусскимъ языкомъ”, по правиламъ церковно-этимологического правописа- нія, котрое пдѣ нашому языку приспособи- тии усилуемо ся” Редакция признае, що „у насъ лишь народна малорусска литература має будучность”, але з дру- гого боку вона вважає, що „вікраїнщи- на” вѣ нашой малорусской литературѣ е такимъ самымъ блудомъ якъ и строга московщина. Правда, каже, находится по серединѣ и мы по той средней доро- зѣ желаемо птти” Сей страх перед У- країною показує, що навіть красші пред- ставники угро-руської інтелігенції не знають добіе наших справ не то на ро- сійській Україні, але і в Галичині. Не знають, що в нас і в Росії тільки рідна мова, мова простого народу, отся „ві- країнщина” як вони з насмішкою її називають, виратувала наш нарід від загибелі. Не знають, що коли в них нарід темний, то винно сьому власне те, що тамошна інтелігенція погорджу- вала народною мовою, а чужа москов- ська або малярська мова не могла ні в них викликати любови до народу ані помощи до просвіти народу, а против- но заглубила нарід у темноті так, що

він не скоро з неї вирветь ся. А тимча- сом не тільки Мадяри, але й Росія не ситть. Користаючи з народної темноти, вона посилає там платних зрадників на- роду, які ширять москвофільство тепер і серед селян. Росія має в тім інтерес, бо хоче через Галичину й угорську Русь дістати ся до полудневих Славян, Хор- ватів та Сербів, щоб і їх взяти в свої лабеті та мати доступ до Середземного Моря. Найлекше для Росії робота серед темних угро-руських селян, тож Росія від них і зачинає. Знаючи, що серед те- много селянства найлекше ширити всяку справу при помочи віри, російські агі- татори почали ширити там православє. І довели темних селян до звісного ве- ликого мармарошського процесу. Темних селян обжалував уряд о державну зра- ду, та вскорі й самий пересвідчив ся, що не вони тут винні. А винні російські агітатори тай селянська нужда, а також

Домашній промисл на російській Україні.
Дівчина-пряха з Полтавщини.

і темнота селян. Колиб угорський уряд подбав був про просвіту селян і то правдиву просвіту в рідній мові та про економічне піднесенє селянства, то певно не було би й мармарошського процесу. Не було-б, бо свідомі національно таї матеріяльно добре стоячі селяни не дали би себе так легко взяти на московську вудку.

Та нас не дуже обходить, що там собі зробить угорське правительство. Ми мусимо дбати, щоб для нашого народу не було шкоди і тому освідомляймо, де тільки можемо темних угро-руських селян і робітників, освідомляймо вже хоч би тому, що вони на межі земель заселених нашим народом, вони неначе гранична сторожа цілого нашого народу.

На кінець пригляньмо ся ще мові наших закарпатських братів. Мова сих Угро-русів, що живуть в горах, дуже подібна до говорів наших верховинців Гуцулів, Бойків та Лемків, а мова дальших дуже вже пословачена та багато в ній мадярських слів.

Ось для приміру одно коротеньке оповіданє про добру бабу та чорта:

„На селі нігда іще не бивав коминар чистити комини і люде го не виділи; аж раз ішов овін до нопа вимітати комини, — та ішов через лїс, а там баба гриби збирала і коли го увиділа, думала, ож то чорт. А перед ним стояло два пішники, еден на право, а другий на лїво.

— Жено, котрим пішником ближе в село, ци правим, ци лївим?

— Правим пішником би вам ближе, — але бо там на кінці села стоїт хрест... так ідьте лївим, хоць дальше”.

А ось друге:

Святий Петро з Павлом на весілю.

„Петро із Павлом, братом, як апостолом Христови ходили по землі Запли до єтного села і там була свадьба. І Павел говорить Петрові

„Брате, там музика. Я ще того не видів нігда. Я дакус піду посмотріти”. Але брат Петро йому говорить: Ти там не прошений. Не ходь ти там, бо будеш битий, бо там п'яни люде с'ут. Але Павел гварит: „За што би мене дахто бив, кед я нікому нич не довжен? — Але прийшов Павел до хижки на свадьбу. — Він був молодий і красний чоловік, а його хотіли взяти до танцю, жеби танцював з тима, што били на свадьбі. Він не хотів піти танцювати з п'яними. Они його взяли межи себе і почали його бити. Але Петрові за свого брата жаль било, же його б'ють там. Пішов його боронити. Павла пустили, а Петра обили добрі, а й накопили до нього. Вишли на драгу обидва. Петро говорить Павлові: „Видиш, брате, де тебе не просят, та там не ходь нігда. І я обитий і ти обитий. Што їм за то даме? — Даме їм за то такий розум, жеби били все глуши люде. І так одошли зась на другу страну драги”

Як бачимо, в тих оновіданях угорська мова ще не так дуже ріжнить ся від сеї мови, якою пишемо в книжках, значить від мови зрозумілої для всіх Русинів-Українців. Є деякі слова инакші як от: „нігда” замість „ніколи” „овін” замість „він”, „пішник” замість „стежка”, „било”. „бив”, замість „було”, „був”, „драга”, зам. „дорога”. але є таж відмінн слів такі, яких у нас в Галичині не уживають, та зате уживають їх на російській Україні, як ось: Петрові, Павлові. його, свого, а не так як у Галичині: Петрови, Павлови, его, свого.

В тих оповіданях мова, як бачимо, ще всім зрозуміла мимо деяких инакшних слів. Се тому, що тут мова ще чиста від чужої мови словацької та мадярської. Але в деяких околицях угорської Руси мова тамошних людей дуже пословачена. Ось приміром б а й к а про х о р о г о л ь в а т а л и с а :

„Кед лєв уж раз устарел і не мог ніяку жвігину за себе уловіц і сфравел ше хорім і начял йойчиц. На то

го другі жвірі ішли патріц. Хторі при-
шол до його дзірі патріц, а вон каж-
дого жедол і с тім себе живот одальо-
вал. Чекал вон раз, же прідзе і лішка;
але лішка була така мудра, же му
до дзірі не вошла, дем з нїм з далека
бешедовала. А лев ей гварел: Шіцкі
жвірі уж ме булі патрец у мовї хо-
роті, а ті не! Лішка на то отповела,
же вельо пріходза, а мало отходза,
та я за то така мудра, же бліско ку
тебе не пойдзем, бо ті не такі хорі як
ше гладні”

Українська дівчина з Києва.

Кожний, хто прочитає се, замітить
велику ріжницю в мові від попередних
оповідань. Хто навіть не знає словаць-
кої мови, то пізнає, що тут багато є чу-

жих слів і окінчень. Така вже доля кож-
дої мови на межах із другими мовами,
що вона підлягає впливам чужої мови.

А тепер ще кілька угро-руських пі-
сень:

Висока сосна горела, під нѣм мой міла седзела;
Іскорки на ню падали, вшитки паробці плакали...
Дем тот еден не плакав, што ей найвецей облапав.
Облаплялі ей гайдуці, в зеленом гаю на луці,
Облаплялі ей гайтаре, най же їх Пан Бог покаре.
Згорів ей вінок і парта і една шнурѣ з золота;
Плащіці воду носілі, високу сосну гасілі.
Ой сосна, сосна, горкий дим, міловал бим ся, не
[мам с ким!
Міловал бим ся з дівчетом, в кудзельней хижі
[за пецом.

Дочка пташка.

Дала матка церу
Далеко од себе,
Заказала ей,
Пріказа ей,
Бі не ішла до ней,
За седем дні,
За седем тижні,
За седем мешачкі
І за седем рочкі.
Справім я ше, справім,
Пташком ярабом,
Пойдзем до мамочкі,
Шеднем на лелїї
І на розмарїї.
Прідзе моя маці
Петружочку жаці,
Будзе ме зганяці:
Яй гіша, гіша,
Птачку ярабі,
Погребеш лелїю!
Хто ю посадзел,
Тот ю поGREBE,
Сто раз крашша будзе.

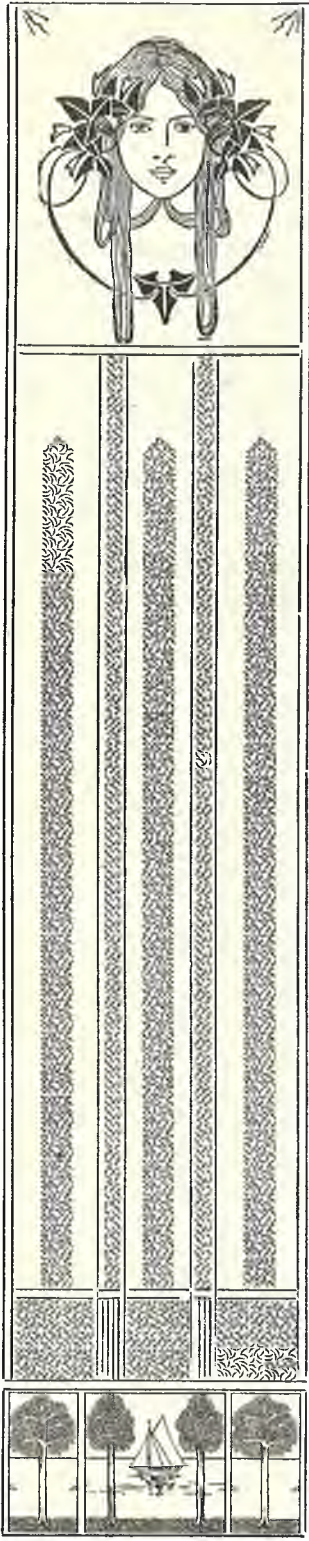
Леонід Глібів.

Журба.

Стоїть гора високая,
Понід горою гай,
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай.
Під гаєм встє ся річенька,
Як скло вода блищить;
Долиною зеленою
Кудись вона біжить.
Край берега, у затишку
Привязані човни;
А три верби схиляли ся,
Мов журять ся вони,
Що прийде liebe літєчко,
Повіють холоди,
Осиплєть ся їх листєчко
Й полетить до води.

*

Журю ся я над річкою...
Біжить вона, шумить,
А в мене бідне серденько
І мліє і болить.
Ой, річенько, голубонько!
Як флєчки твої,
Пробігли дні щасливїї
І радощі мої...
До тебе, люба річенько,
Ще вернєть ся весна;
А молодість не вернєть ся,
Не вернєть ся вона!...
Стоїть гора високая,
Зелений гай шумить;
Пташки співають голосно,
І річенька блищить.
Як гарно тут, як весело
На білїм свѣті жити!...
Чого-ж у мене серденько
І мліє і болить?
Болить воно та журить ся,
Що вернєть ся весна,
А молодість... не вернєть ся,
Не вернєть ся вона!

Українські кобзарі.

ХРИСТЯ АЛЧЕВСЬКА.

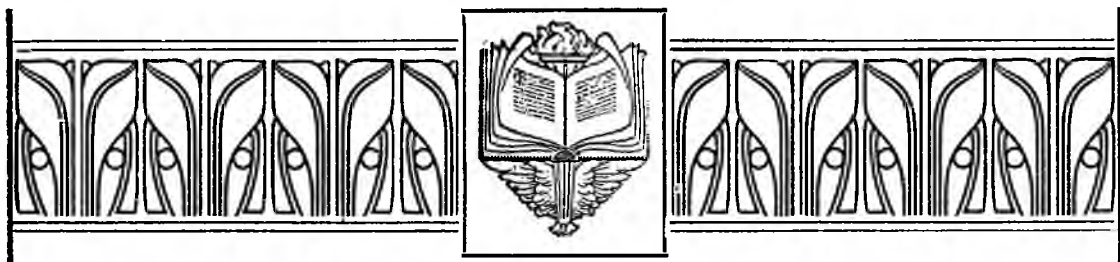
КОБЗАРІ.

Забуті, обдерті. в старенькій свитині
Сумними степами ідуть кобзарі....
Незрячі — вони про свободу співають
І сонце витають на ранній зорі.....

Під хатним віконцем, в садочках вишневих,
І в панства лихого, на панському дворі.
І в дощ і зимою, закурені снігом
Розкушують правду і волю старі.....

Шукають сліпії і начебто бачать;
А зрячі сумліне на нівець звели:
Знущають ся з пісні, їх кобзи розбили,
Іх думу і слово в полон узяли.....

Так чом же злих пімства людська не спалить?
Чом з неба не вб'є їх караючий грім?
Чом сонце велике й рожеве свободи
Не зійде, не встане над краєм моім?!...

АНТІН ЛОТОЦЬКИЙ.

НАША НАРОДНА ПОЕЗИЯ.

Незавидна доля нашого народу. Живемо на найкрасшій землі в Європі, на землі, на якій родить ся всяке збіже і то так богато, що ним прогодовують ся не тільки ті, що живуть на сій землі, але й значна часть інших країн Европи так, що наші землі називають шпихліром Европи. Є в нас і багато чималих лісів, є сплавні ріки, а в лісах повно звірини, а в ріках повно риби всякої. Є величезні копальні нафти і соли. Добувають на нашій землі уголь і залізо. Одним словом є все, чого треба людині, щоб жити вигідно та щасливо.

І живуть! Живуть, та не ми! Широко, широко стелять ся лани збіжа й роблять на них, проливають кровавий піт наші селяни. А спитайте їх, чи се їх лани. Ні, не наші, скажуть, пана Поляка, чи Москаля, чи Жида. А ліси чий? Таксамо: Поляка, Москаля, Жида! А полонини? Жидівські. А копальні нафти? Німецькі, англійські, бельгійські, жидівські.

Все, все чуже! А ми? Ми або робимо на сих ланах, в лісах та в копальнях яко зарібники, або, коли вже й того нам не дають у рідній землі, — втікаємо за море шукати красної долі. А колись було пнакше. Колись ми

самі були панами в себе. Та богата земля принадила сусідів і вони постановили забрати її собі. І хитрощами та лестню розсіли ся в нашій хаті, а відтак взяли ся нас сварити зі собою. І ми зі собою сварили ся або бороли ся, а вороги тимчасом розгосподарили ся і нас із нашої хати прогнали, зробили своїми наймитами, невільникми. А щоб ми часом не пригадали собі, що ми колись були в себе панами та знов не забажали бути ними, то заборонили нам учити ся, просьвічати ся в рідній мові. „Хлопови до ціпа та до плуга, а не до науки” — говорили вони. І ми повики привикли до сього, стали забувати „хто ми, чий сини, яких батьків” Темнота нашого народу довела до сього, що серед нас самих найшли ся зрадники, які за гроші пійшли на службу ворогів і стали на їх приказ голосити, що ми не окремий, не самостійний нарід, а частина московського, чи польського, а наша мова, не мова — а тільки говір, „жаргон” (попсована мова), частина, одні казали польської, а другі московської мови.

І так стали вмовляти, пересьвідчувати і нас і сьвіт весь, що нас нема! І вже ділили шкіру на живім медведю.

Та забули одно! Забули, що сей поневолений нарід, хоч погорджений, прибитий має такі скарби, про які їм і не снило ся, а яких забрати йому не всілі

не то вони, але ніяка сила у світі. А зложені ті скарби власне в сій погордженій, „мужицькій” мові, в сій „жаргоні” Що-ж се за скарби? Се оті казки, що їх вечерами собі наші люди оповідають, се ті приповідки, пословиці, що їх при кожній нагоді говорять, а найголовнійше — се оті пісні, що їх все і всюди співають наші люди, старі і молоді: чи в хаті, чи в полі, в смутку чи в радості. Забули про се вороги і голосили світови що нас „не було, нема й не може бути” Та світ не повірив їм! Сказав: „Нема їх, кажете!? а хто-ж то зложив оті чудові народні пісні, що рівних їм не має ніякий нарід, тай чия-ж се мова, що нею сі пісні зложені?! Ні, нарід, що має такі пісні, не згине, не пропаде, його жде славна доля! — сказали вчені цілого світа; — жде, хоч би ви як давили його! Отся пісня не дасть йому згинуті, пропасти”

Так, то наші народні пісні се наш найбільший скарб, скарб, якому чудується весь світ і не може начудувати ся! Недаром сказав наш найбільший поет Тарас Шевченко:

„Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине,
От де, люди, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменя,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово.”

*

*

*

Чим же то такі славні ті народні твори: народні оповідання, казки, пословиці та пісні? Чим вони так причарували до себе світ? Причарували його своєю незвичайною красою. А краса та в будові пісні, в цікавих і гарних малюнках, а передівсім у співності. В українських піснях багато влучних висловів і чудових порівнянь чоловіка з різними річами в природі приміром дівчини із зіркою, з квіткою, з пташкою, з калиною; хлопця з дубом, з явором, ор-

лом чи соловейком. Все відповідно до сього, про що і як у пісні співаєть ся.

„Ой зійди, зійди, ти зіронько та вечірняя,
Ой виydi, виydi, дівчинонько моя вірняя.
Зіронька зійшла — все поле освітила,
Дівчина виyшла — козаченька звеселила.

співаєть ся в одній пісні, а в иншій:

„Ой дівчина-горлиця
До козака горнеть ся,
А козак, як орел,
Як побачив, так і вмер.

В піснях сих є чарівні малюнки долі й неволі, щастя та горя, нещасної любови, зради. Наші народні пісні мають велике значінє тому, що вони тісно вяжуть ся з народним житєм. Все, що нашому народови довело ся пережити від найдавніших часів і, що доводить ся переживати — все те оспіване в сих піснях. А оспівано воно там так гарно і так правдиво, що кожного аж за душу хватає. Оспівана там журба матери над колискою маленької дитинки; любов молодих хлопців і дівчат; доля й горе покинутої, зрадженої милої; туга відданиці за батьком, матірью; за рідною хатою; терпіня жінки, що її чоловік п'яниця пропиває майно та ще і катує її; горе вдовиці, плач сироти; — одним словом: ціле жите від колиски до гробу. Та не тільки про теперішнє жите співаєть ся в народних піснях, але й про нашу славу минувшину, про завзяті боротьби наших предків, голов-но козаків.

Пісень тих народних дуже, дуже багато. Вчені наші й чужі, що цікавили ся тими піснями списали їх цілі величезні книги, а кілько їх ще й доси не записано, й доси ще живуть вони тільки в пам'яті народу. Пісні оспівують, як вже говорило ся, жите народу від найдавніших часів тай теперішнє його жите, а крім того одні з тих пісень співають люди колинебудь, при всяких нагодах, а инші тільки при певних нагодах, обрядах то-що. І після того, про що в них співаєть ся або, коли їх співаєть ся, можемо поділити сі пісні на такі головніші поділи:

1. Пісні, що їх співають на Різдво та на Щедрий Вечір т. зв.: колядки й щедрівки або гагілки; пісні, що їх співають на Купала (св. Івана Хрестителя) і пісні обжинкові, що їх співають у жнива. Всі ті пісні називають учені **обрядовими**.

2. Пісні з **родинного життя**: колискові, любовні, весільні, похоронні.

3. Пісні **станові**, що їх співав або співає тільки певний стан, як наприклад: козацькі, чумацькі, ремісницькі, хліборобські та ін.

4. Пісні **історичні** т. є. пісні, що в них співається про нашу минувшину.

Обрядові пісні.

З тих пісень одні зложені дуже давно, деякі навіть перед тисячами літ, ще тоді, коли наші предки були поганамі, а інші вже новіші. До тих пісень, що дуже давно зложені, зараховують учені пісні обрядові. А пізнають вони це з того, що там дуже часто є згадки ще про поганських богів, в яких наш нарід вірив ще, закн прийняв християнство та й богато заховалося там згадок про давню минувшину, наприклад про князів, про княжих дружинників (війско). Крім того й мова тих пісень відмінна, старша. Само слово колядка значить пісня в честь різдва бога сонця (Дажбога), якого почитали наші предки-погани. Св'ято коляди припадало в тусаму пору, в котру припадає тепер Різдво Христа і тому тепер колядки співають на Різдво. У цих колядках співають про гордого та пишного пана-господаря, який живе в дворі, обгородженім золотим терном і з золотими ворітьми. Пан-господар сидить за столом, рахує гроші і дожидає гостей. Перед ним стоять золоті свічі і золоті чарки, повні вина та колачі з ярої пшениці. Учені догадують ся, що пан-господар, то найстарший бог Сварог, бог світла й лисавки; його двір то небо, тернова огорода — лисавка, а золото — зорі. Гості се інші боги, яких почитали також наші предки. В иншій колядці співа-

ють про Грошовика, бога грому, що або гонить насти вівці або управляє поле або яко воївник виправляється в поле.

Ще в инших колядках співають про „красну дівоньку” або про „гречную панну”, що сплітає вінок із пав'яного піря або стереже винограду перед райськими птицями. Ся „гречная панна” се богиня Зоря, а райські птиці се соняшне проміне, що від него гине ранна роса. Ось одна така колядка про „красную дівоньку”, записана яких 80 літ тому в Калущині в Галичині:

„Ой у садоньку павоньки ходять,
Павоньки ходять, піренько ронять.
Ходить за ними красна дівонька,
Піренько збира, в рукавець кладе,
З рукавця бере, на столик кладе,
З столика бере, віночок плете,
Все приміряє на головоньку;
Диви ся, ненько, чи оздібненько? —
Пійшла дівчина рано по воду,
Та схопили ся буйні вітрове,
Буйні вітрове, шайні дощове,
Шайнули вінком під крутий беріг,
Під крутий беріг, в глибокий дунай.
Плине віночок крайом-дунайом,
Вона-ж за нею все берегою
Та іздибає три рибарева,
Три рибарева панськїї слуги:
„Май-біг, помай-біг, три рибарева,
Три рибарева, панськїї слуги!
Чи не стрічали, чи не спіймали
Пав'яний вінок, чистий барвінок?”
„Ой ми стрічали тай ми спіймали,
Та що нам буде за переємець?” —
„Одному буде золотий перстїнь,
Другому буде хустка від боку,
Третому буде сама молода,
Сама молода як та ягода.

А ось колядка про сотворенє сьвіта:

Коли не було з нащада сьвіта
Подуй же, подуй Господи,
Із сьвятим духом по землі!

Тоді не було неба ні землі,
А тільки було синєє море,
А серед моря зелений явір,
На явороньку три голубоньки:
Три голубоньки радоньку радять,
Радоньку радять, як сьвіт снувати:

„Та спустимо ся на дно до моря
Та дістанемо дрібного піску,
Дрібний пісочок посіємо ми,
Та нам ся стане чорна земляця;
Та дістанемо золотий камінь,
Золотий камінь посіємо ми,
Та нам ся стане ясне небонько,
Ясне небонько, світле соненько,
Світле, соненько, ясен місячик,
Ясен місячик, ясна зірниця,
Ясна зірниця, дрібні зіздоньки.”

Весною, в часі коли ми обходимо Великдень, обходили наші предки сьвято Весни. Тоді співали, вони радісні, веселі пісні, що їх багато й доси співають на великодних забавах. Се веснянки та гагілки.

Літом, під теперішнє сьвято св. Ів. Хрестителя, обходили наші предки Купала, себто сьвято в честь бога Сонця. Тоді палили огні і перескакували їх та пускали вінки на воду. Сі звичаї в деяких околицях ще й доси задержали ся, а купальські пісні співають скрізь. Ось одна така купальська пісня:

„Чорна хмаронька наступає,
Ой, то царонько виїзжає
Та до царівни на зальоти.
А царівнонька злякала ся,
Під тройдереву сховала ся.
— „Ой слуги-ж мої вірненькі,
Крешіте огні ясененькі,
Будем палити тройдереву,
Будем шукати царівноньку.”
А царівнонька злякала ся
Та до службоньки озвала ся:
— „Ой слуги-ж мої вірненькі,
Гостріте ножі гостренькі,
Буду краяти сороченьку,
Поїду з царем до шлюбоньку.”
Не потрапила в полотенце
Тай розкrojла собі серце.”
„Ой, краще мені в землі гнити,
Ніж за цароньком в світлі жити.”

До обрядових пісень належать ще обжинкові пісні. Обжинкові були здавна тай тепер є одним із найбільших сьвят, бо що-ж для нашого народу може бути важливіше над жниво. В обжинкових піснях величали наші предки бо-

гів і дякували їм за гарний урожай та щасливі жнива.

В обрядових піснях зображені головні релігійні вірування нашого народу. З них пізнаємо, як і в що вірили наші предки, заки ще прийняли християнство. Та попри се пізнаємо з них і родинне жите давних наших предків.

Пісні з родинного жита.

Ще краще пізнаємо се жите в піснях з родинного жита. Тут маємо змальоване селянське жите, як се ми вже згадали, від колиски до гробової дошки.

В колискових піснях оспівана любов матери до дитини та журба матери над сим, що станеть ся з її дитятком, коли воно виросте. Ось наприклад одна така колискова пісня:

Ой, спи дитя без повитя,
Поки мати з поля прийде
Та принесе три квіточки.
Одна буде дрімливая,
Друга буде сонливая,
Третя буде щасливая.
Ой, щоб спало, щастя
Та, щоб росло не боліло,
На серденько не скорбіло,
Ой рісточки у кісточки,
Здоровлячко на сердечко,
Розум добрий в головоньку,
Соньки-дрімки у віченьки.”

Або отся загально відома пісонька:

„Ой ходить сон коло вікон,
А дрімота коло плота.
Питаєть ся сон дрімоти:
— Де будемо ночувати?
Де хатинка тепленькая,
Де дитинка маленькая.”

Найбільше в нашій народній поезії є пісень любовних. В сих піснях оспівана любов хлопця до дівчини й навідворот. Залюблені взіймно оспівують красу і принаду одно одного, оспівують щастє й горе своєї любови, перепони, тугу за милим чи милою, біль по втраті милої особи, вірність, зраду і и.

Любовних пісень не лише що найбільше, але вони й найкрасші, найкрас-

ше оброблені. Ось кілька любовних пісень. Як гарно в отсій пісні оспівана стріча залюблених:

„Сонце низенько, вечір близенько,
Спішу до тебе, моє серденько.
Через річеньку, через болото,
Подай рученьку, моє золото.
Спішу-сь, спішу ся тай не застану,
Згорну рученьки, плакати стану.
Через річеньку, через болото,
Подай рученьку, моє золото.
Через річеньку через биструю,
Подай рученьку, подай другуу.”

Милому, що покидає дівчину, каже вона:

„Як не хочеш, мій миленький, дружиною бути,
То дай мені таке зілля, щоб тебе забути,
Буду пити, буду пити, каплі не опуцу,
І тоді тебе забуду, як очі заплющу.”

Любов має різні перепони, то батько-мати не годять ся, то інші люди стоять на перепоні.

„Ой не шуми, луже, зелений байраче,
Не плач, не жури ся, молодий козаче.
Не сам же я плачу, плачуть карі очі,
Що нема спокою, ані в день ні в ночі.
Сусіди близькі, вороги тяжкі,
Не дають ходити, дівчини любити.

А ось знов як парібок оплакує своє горе, що любка зрадила його:

„Чи се тая керниченька, що я воду брав,
Чи се тая дівчинонька, що я і кохав...
Ось се тая керниченька і ключ і відро,
А вже мене дівчинонька забула давно.
Засипалась керниченька золотим піском,
Злюбила ся дівчинонька з другим козаком.”

Чи можна коротше і красше описати все те, що тут описано. Отсих шість рядків наводить нам перед очі цілий образ. Парібок довідався, що його любка зрадила його. В журбі та горю не знає, що діяти. І мимоволі йде на те місце, де найчастійше стрічався з милою — до керниці. Приходить і згадує, як то він тут сходився з нею, розмовляв, як тут йому було мило. Місце таке саме як було перше і керниця і ключ і відро, тільки його дівчина не

та — вже иншого любить. Для нього, колись так любя йому керниця тепер не мила — засипалась для нього піском так як його доля.

А як прегарно, з яким чутєм змальований жалі по втраті милого в отсій пісні:

„Ой, гаю мій, гаю,
Та густиий, не прогляну,
Випустила соколонька,
Тепер не спіймаю.
Ой, хоч і спіймаю,
Та вже не такого,
Не приляже моє серце,
Ніколи до нього.”

Вже з тих кількох пісень, що тут наведені, можна пізнати, які гарні українські народні любовні пісні. А треба знати, що се не найкрасші. Пісень таких є багато, дуже багато — можна би цілі великі книги списати тільки ними, а всі вони одна красша другої так, що вибрати найкрасші дуже трудно. Тай ще одно. Так як ми їх тут бачимо, читаємо, то се тільки половина краси. Щоб пізнати всю їх красу, треба чути, як їх співають. А спів тих пісень чарує не тільки нас, ними одушевляють ся й чужинці, навіть Німці, Французи та Англіїці.

Не менше гарні, хоч вже не так численні, є пісні про подружжє. В сих піснях оспівується переважно лиху долю замужної жінки, але є й пісні, хоч їх далеко менше, де оспівується не доля чоловіка, що має лиху жінку. Найчастійшеж описується тут важке життя жінки за чоловіком-нелюбом, за якого силою віддали її родичі, горе жінки з чоловіком п'яницею, лиху свекруху і н.

Ось пісня про се, як чоловік-нелюб бє жінку, а вона безборонна переказує ненці про свою долю:

„Ой, там за горою та за крем'яною
Не по правді живе чоловік з женою.
Вона йому стелить білу постілоньку,
А він їй готує дротяну нагайку.
Біла постілонька порохом припала,
Дротяна нагайка біле тіло рвала.

Біла постілонька порохом присіла,
Дротяна нагайка кровю обкипіла.
Ой, мужу-ж мій, мужу, не бий мене дуже,
В мене тіло біле, болить мене дуже!
Пусти мене, мужу, в вишневий садочок,
Най я собі випву рожевий квіточок.
Взяла роже-квітку тай вергла на воду:
„Плини, плини роже-квітко до мого роду,
„Плини, плини, роже-квітко, плини по дунаю,
Як побачиш мою неньку, принлини до краю!”
Вийшла стара мати в дунай воду брати,
Як узріла роже-квітку тай стала ридати:
„Деж ти, роже-квітко, тут ся обьявила?
Відай тебе моя доня в воду упустила?”
„Ти гадала, мати, мене не згодуєш,
Дала мене за нелюба, а тепер бануєш!
Ти гадала, мати, що мене не збудеш,
Така прийде годинонька, ще плакати будеш.”

Правда, який вірний образок, а який мимого суму гарний. Чоловік бє жінку, а вона далеко від роду, нікому її оборонити. Тільки в садку, в куті може поплакати над своєю долею. Ніким вістки передати. Хиба квітку з рожі пустити на воду. А мати, що її так любила, пізнає, що се квітка від її доньки. Мати плаче, що занастила долю рідної доні, та вже запізно. Кому-ж, хто читати-ме сю пісню, хоч воно таке звичайне, таке часте в життю людей, кому не виписне вона сліз із очий?

Найдавнішими піснями, що оспівують родинне жите, є весільні пісні. В піснях і обрядах весільних маємо цілий ряд образів, які нагадують нам не раз дуже давні часи, коли родинне жите не було ще таке як тепер, наприклад, коли молодий приходить по молоду, щоби її забрати вже до свого дому, брат молодій не дозволяє молодому взяти її. Він засідає зі сестрою і її подругами за стіл і відтам боронить її так довго, поки молодий не дасть якогось окупу. Сей обряд, се памятка дуже давних часів, коли то молодий парубок із дружиною нападав на дім молоді та силою добував собі жінку. Пізніше був звичай, що молодий купував собі жінку, даючи окуп родині молоді. І один і другий звичай є ще й сьогодні в многих ди-

ких племен. Ось пісні, що нагадують ці звичаї:

- 1) Ой не находь, Литво,
Будем тебе бити,
Будем бити, воювати,
Марусеньки не давати.
- 2) Біжи, біжи, кониченьку, в тестя двір,
А до мої Марусеньки поза стіл:
Пустимо стрілу перлову,
Вибемо стіну кам'яну,
Візьмемо Марусеньку молоду.
- 3) Ой Татар, братчик Татар!
Продав сестру за талар,
Русу косу за шістак,
Біле личко таки так.

В першій і другій пісні маємо спо-мин про се, як то давно здобували жінок. Про давність пісні говорить се, що там співається ся про стріли та про розбиване мурів, значить пісня походить з часів, коли ще не знали пального оружя і воювали мечами та стрілами, а мури розбивали таранами. Третя пісня виразно говорить про продаж дівчини молодому. Деякі з весільних пісень дуже гарні і високо поетичні. Ось пісня, що її співають при від'їзді молоді з дому батька та метери:

„Ступила молоденька з порога
Тай каже: „А бувай, моя мамко, здорова!
Та не плач же, моя мамко, за мною,
Бо не все я забираю з собою...
Лишаю тобі дрібні слюзи по столу
Тай лишаю дай слідочки по двору,
Тай лишаю своє зіле в городочку —
Тай на свою рідненьку мамочку.
Та хто буде моє зіле поливати?
Буде поливати рідненькая мати,
Ранними тай пізними зоречками
Тай своїми дрібненькими слізочками.
Та дай-же, моя мамко, мені соколятко,
Щоби воно раненько щибетало,
Тай би мене пробуджало:
Бо свекруха не мамочка,
Тай не встане, тай не збудить,
Але пійде до сусіди тай посудить,
Та могому серденьку жаль буде.”

Похоронних пісень у нас не так вже багато тай не всюди вони співають ся.

В них оспівуєть ся смерть когось із родини або похорони. Є се плачі й голосяня по помершим.

Станові пісні.

З пісень станових, пісень, в яких оспівуєть ся якийсь окремиий стан, найбільше є пісень чумацьких. Чумаки, се були люди, що їздили з України по сіль у Крим. Вони збирали ся разом нераз по кільканийцять і під проводом отамана рушали в дорогу. Такий відділ називав ся валка. В давніших часах така дорога була небезпечна, бо в степах могли напасти Татари й чумаки мусіли бути все зоружені. Для безпечности брали вони собі в охорону нераз відділ козаків, за що платили їм певний податок.

Ось пісня про чумацьку гулянку:

„Гуляв чумак на риночку,
Та пив чумак горілочку.
Пропив воли, пропив вози,
Пропив ярма ще й занози,
Все своє добро.

Прокинув ся чумак в ранці
Тай почалав у гаманці:
Всі кишені вивертає,
Аж там гроший вже чорт має,
Нічим похмелитись.

Прийшов чумак до шинкарки,
„Сип, шинкарко, хоч пів кварти!”
Шинкарочка з горда дметь ся
Ще й з чумаченька сьмість ся,
Що гіркий п'яниця.

Скинув чумак жупанину:
„Сип, шинкарко, четвертину!”
„Ой не всиплю четвертину,
Добудь гроший хоч з полтину,
Тоді пий, гуляй.”

Ой вийду я на могилу
Та погляну у долину:
Лежать воли, стоять вози,
Висять ярма, ще й занози,
Все чумацькеє добро.

Ой пішов би я до дому,
Та бою ся поговору,
Будуть бити ще й ганити
Та заставлять ще й косити,
А я козак не здоров.

Ой пійду я у Молдаву
Та сім років погорюю,
Та сім літ я погорюю,
Воли й вози покуюю,
Знов буду чумак.

Змальована тут безжурна, легкодушна вдача чумака. Він пропиває весь заробіток, воли й вози так, що не має чим їхати в Крим. Лишаєть ся йому, хиба вертати до дому на господарство. Та він не хоче, бо там заставлять косити, а чумаки, що привикли до мандрівки, до вольного життя на широких степах, не любили сидіти на місци та займатися одною роботою. Головнож не любили хліборобської праці. Є инша чумацька пісня, в якій селянин кличе чумака до себе на роботу косити сїно, однак він не хоче, волить бідувати ніж взяти ся за косу. Так і тут. Він волить сім літ у Молдаві горювати, щоб тільки знов купити собі воли й чумацьку мажу (віз) ніж працювати дома наполи.

Козацькі пісні вяжуть ся здебільша з історичними. Ремісницьких пісень у нас мало. Господарські пісні оспівують житє селян, тому до сього поділу треба зарахувати й багато колядок, щедрівок, гагілок, а передівсім обжинкові пісні. В піснях господарських маємо опиши жнив, сїнокосів і и.

Історичні пісні.

Найважнішим, найбільшим скарбом у нашій народній поезії се наша **історична народна поезия**. В них змальована ціла наша минувшина від найдавніших часів аж по найновіші, змальовані славні й сумні картини з нашого життя. До наших часів переховало ся народних історичних пісень з часів княжих дуже не багато. Та не все так було. Колись і про ті часи було в нас багато пісень. Маємо про се згадки в літописях наших. Та прийшли инші часи, часи козацькі, які народови припали більше до вподоби і нарід покинув тамті пісні, а захопив ся козацькими.

Та все таки і з тих давних княжих часів маємо пісні головно колядки та

щедрівки. В деяких колядках і щедрівках уже ті сюмнини неясні, баламутні, але все ще можна пізнати якусь подію з нашої історії. Ось наприклад з історії знаємо, що в давних часах наші люди наймалися до війська в Царгороді. Се описується в одній колядці:

„Ішли молодці рано з церковці,
Ой, дай, Боже!
Ой ішли, ішли раду радили,
Раду радили не однакую,
Не однакую, а троякую:
„Ой ходімо-ж ми до ковальчика,
До ковальчика, до золотника,
Покуймо-ж собі мідяні човна,
Мідяні човна, золоті весла.
Ой пустимо-ж ся на тихий Дунай,
Долів Дунаєм під Царгород,
Ой чуємо ми там доброго пана,
Що платить добре за служеньку:
Ой дає на рік по сто червоних,
По сто червоних, по коникови,
По коникови тай по шабельці,
Тай по шабельці, по парі сукон,
По парі сукон тай по шалочці,
Тай по шалочці тай по ланночці.”

В інших колядках, щедрівках чи веснянках описується облога города, боротьба з Татарами, в деяких згадується навіть ім'я князя, як от приміром князя Романа.

Як я вже згадував, сих пісень мусіло бути більше, та славно **козацька доба** витворила багато нових пісень і нарід, співаючи єї нові пісні, які його більше займали, забував поволи старі.

Чому-ж то так нарід зацікавився козацькою добою, козацтвом? А тому, що в княжій добі нарід майже не брав участі в політичній життю, тільки князі та бояри й дружинники (військо). Інакше в козащині. Тут, хто хотів, міг стати козаком, а до того козацтво все виступало в обороні селянства. Тому ніщо дивного, що нарід так сподобав собі козащину і на її честь зложив тільки пісень і дум та переховав їх у пам'яті аж до наших часів.

Найдавніші козацькі пісні оспівують боротьбу козацтва з Татарами і

Турками. Маємо пісні, в яких описується напад Татар на Україну, як руйнують села й міста, як беруть людей у полон та важка доля полонянників у татарській і турецькій неволі, головню на турецьких галерах (кораблях).

„Зажурилась Україна, що нїде прожити,
Витоптала орда кінями маленькій діти,
Ой маленьких витоптала, великих забрала,
Назад руки постягала, під хана погнала”

співається про напад татарської орди. А ось як описується, як Татари ділять між себе полон:

„За річкою огні горять,
Там Татари полон ділять.
Село наше запалили
І багатство розграбили,
Стару неньку зарубали,
А миленьку в полон взяли.
А в долині бубни гудуть,
Бо на заріз людей ведуть:
Коло шиї аркан вєть ся,
А по ногах ланцюх бєть ся. —
А я бідний з діточками,
Пійду лісом, стежечками.”

В іншій пісні зазуля питається берези, чому вона біла, не зелена. Береза відповідає, що вона не може бути зелена, бо під нею стояли Татари, обтинали шаблями її гілля та розкладали огні, копитами гасували землю, зпід коріння добували воду. В пісні про полон Коваленка описується, як богач Коваленко зібрав женців, щоб жалі пшеницю. Привів їх на лан і каже, що в неділю відвідає їх. Пійшов Коваленко до дому та в дорозі зловили його Татари. В пісні про полон Волинянки (дівчини з Волині) описується, як Татари полонили Волинянку, а батько її жене в погоню за нею. Дівчина просить батька, щоб вернув ся, бо труд його даремний.

„Верни ся, батеньку, верни ся рідненький!
Вжеж мене не однімеш,
І сам старенький загинеш;
Занесеш голову на чужую сторону,
Занесеш очиці на турецькі границі.”

Найкрасшою з тих пісень є пісня про полон трох попадянок. Дуже гарні є думи, т. зв. „невольницькі плачі”. Ко-

зак у неволі, в кайданах, просить со-
кола, щоб поніс вістку до батька-мате-
ри, щоби визволив їх із неволі. На се
відповідає йому брат, що не слід по-
силати вістки до батьків, бо вони й так
не знати-муть, де їх шукати. Плачі та-
кі кінчать ся звичайно просьбою до
Бога.

„Визволь, Господи, всіх бідних невольників
з каторги бісурменської
На тихі води,
На ясні зорі,
У край веселий,
Між мир хрещений.”

Багато наших невольників стогнало
в турецькій неволі по тюрмах та на га-
лерах. Галери, се були великі кораблі,
до яких були приковані невольники-
веслярі. Багато було там наших неволь-
ників, та всі вони воліли зносити зну-
щання ніж зректи ся своєї віри та своєї
народности й вітчизни. Рідко тільки лу-
чали ся одиниці, що „для панства ве-
личного, для лакомства нещасного” по-
турчили ся, побісурменили ся. І їх не
забула народна поезія і згадує їх з по-
гордою. Більшість невольників не під-
давала ся спокусі. Більшість їх відпо-
відало так, як отся мати, що дістала ся
в полон до зятя-Татарина, відповіла сво-
їй дочці зрадниці:

„Ліпше мої вбогі лати,
Ніж дорогі твої шати,
Я не хочу панувати,
Пійду в свій край загинати.”

Не згадує лихим словом, а добрим
тільки одну, що „потурчилась, побісур-
менилась” — Марусю Богуславку, а
се тому, що хоч вона й потурчила ся,
так не забула про свій рідний край і
визволила невольників із тюрми.

Часом удавало ся невольникам вте-
кти з неволі. І про се є багато пісень.
Найбільші з них і найкрасші се дума
про азівських братів і дума про Самій-
ла Кішку. В першій з них оповідаєть ся,
як трох братів утікало з неволі, з Азова;
— два кінні, третій піший. Піший брат
просить, щоб вони його взяли між ко-
ні, та вони не хочуть. Піший брат ги-

не в степу від безхліб'я та безвідя. Але
два кінні гинуть також. Їх догоняє та-
тарська сторожа й убиває. В другій ду-
мі, найдовшій із усіх народних дум о-
писуєть ся, як Самійло Кішка, користа-
ючи з того, що ключник галерський за-
снув п'яний, викрав у нього ключі та
повідмакав кайдани невольникам-галер-
никам і відтак враз із ними вирізав ту-
рецьку сторожу й утік на Україну.

Багато дум і пісень описує походи
козацькі на турецькі й татарські землі
й боротьбу козаків із бісурменами на
суші й на мори. Найбільше дав ся в
знате Татарам і Туркам кошовий Іван
Сірко.

Значна пайка історичних поезій о-
співує боротьбу козацтва з Польщею.
Важке було житє нашого народу під
небіжкою Польщею. Ось як описує його
народна дума:

„Ой то ляхи-гайдамаки
Вкраїну зрубали,
Течуть річки кроваві
Темними лугами.
Ступай, коню, підо мною
Широко ногами,
Ідуть ляхи-гайдамаки
В погоні за нами.”

Зривав ся наш народ кілька разів
проти сього гнету, та все не вдавало ся,
не вдавало ся головню тому, що не було
згоди. Та біда й досвід навчили. Прий-
шов славний 1648. рік і на поклик бать-
ка Богдана Хмельницького весь україн-
ський народ виступив одностайне про-
ти ворога й очистив Україну так, що
став одиноким паном у своїй країні. І
тоді заспівав:

„Та немає краще та немає красше,
Як у нас на Україні:
Та не має Ляха, та не має пана
Не буде зміни.”

Про сї славні часи, часи Хмельни-
чини переходило ся до наших часів най-
більше нагодної поезії. Все в тих по-
езиях і думах оспіване і знущання Ля-
хів і Жидів над нашим народом і як
Хмельницький завзиває нарід до бороть-
би за волю і боротьба й славні побіди

й утеча ляхських понів і Жидів з України й очищуване України й могутність та слава козацтва й вольне житє українського народу.

Ось як у народній думі кличе Хмельницький народ до боротьби за волю:

„Друзі, панове молодці,
Охотники, броварники,
Годі вам по броварях пива варити,
По винницях да й по проваллях валяти ся;
Да ідіть ви жидів да Ляхів
Із України згоняти, то будете ви собі мать
Хоч на три дні хорошенько
По козацьки погулять...
Друзі, панове молодці,
До Случи річки прибувайте,
Жидів да Ляхів у нень рубайте,
І до них по козацьки словами промовляйте:
— Жиди да Ляхи, примічайте,
Ото буде по той бік Случи ваше,
А по сей бік пана Хмельницького і наше.”

А ось пісня про битву під Жовтими Водами:

„Чи не той то хміль, що коло тичин веть ся?
Гей той то Хмельницький, що з Ляхами беть ся.
Чи не той то хміль, що по ниві грає,
Ой той то Хмельницький, що Ляхів рубає.
„Чи не той то хміль, що у пиві кисне,
Ой той то Хмельницький, що Ляшеньків тисне.
Гей поїхав Хмельницький ік Жовтому Броду,
Гей не один Лях лежить головою в воду.
Не ний Хмельницький дуже тої жовтої води:
Іде Ляхів сорок тисяч хорошої вроди...
„А я Ляхів не бою ся і гадки не маю,
За собою великую потугу я знаю.
І ще татарську орду за собою веду,
А все, вражі Ляхи, на вашу біду!”
Утікали Ляхи, погубили шуби...
Гей не один Лях лежить вишіривши зуби!
Становили собі Ляхи дубовії хати,
Прийдесть ся Ляшенькам в Польшу утікати!”
Утікали Ляхів деякії полки,
Їли Ляхів собаки і сірії вовки.
Гей там поле, а на полі цвѣти:
Не по однім Ляху заплакали діти.
Гей там річка, через річку глиця:
Не по однім Ляху осталась вдовиця.”

Не стало Хмельницького, не стало й згоди на Україні, а тут уже не один

ворог а два: Польща й Москва. Важко прийшло ся українському народови — і вже не так весело співав він. Заспівав він тоді:

„Ой горе нам на Гетьманщині,
Надокучила вража панщина,
Що ходячи наїсись, сидячи виспиш ся!
Як на панщину іду, торбу хліба несу,
А з панщини іду, ні кришиночки,
Обмивають мене дрібні слізочки.”

Московські царі бояли ся, щоби воля, яка панувала на Україні, не спонукала й московський нарід, який здавна стогнав уже в царськїм ярмі і привик двигати кайдани, подумати про волю для себе й тому постановили знищити волю на Україні, знищити український народ. І взяли ся насамперед до козацтва. Полк за полком висилали на чужину копати канали, де вони від голоду та нездорового підсоня (клімату) вигибали трохи не всі. А на Україну насилали московські війська, які стояли постоями по містах і селах і обдирали український нарід до останної сорочки.

„Москалики, соколики!
Поїли ви наші волики,
А коли вернетесь здорові
Поїсьте й останні корови.”

— жалував ся український нарід на сі постої московських салдатів, яких український нарід зове москалями. А козаки, що були на канальних роботах на чужині заспівали про себе:

„По чім же ти, Мозире, знаєш,
А що жовтії піски?”
— Туди ішли з сірими волами,
А назад прийшли пішки.”
„По чім же ти, Бобруйську, знаєш,
А що різанії фоси,
Туди ішли в червоних чоботах,
А назад прийшли босі.”

Зруйнувавши гетьманську Україну, взяли ся Москалі й до Запорожа. Ще 1709. р. в часі повстання Мазепи під проводом зрадника колишнього Запорожця Галагана облягли вони Січ, яка тоді була на острові Чортомлику і зруйнували її.

Запорожці перенесли Січ до Туреччини. Добре їм там було, та все то на чужині.

„За все добре, миле братя, та під Турком жити, Тільки одно неприємно, що на віру бити.”

Настрашилися Москалі того, що Січ у Туреччині заснувала, а їй стали перемовлювати Запорожців до себе:

„Ой пише Москаль тай до кошового:

„А ідїть до мене жити!

Ой дам я вам землю та по прежнему

А по Дністер — границю!”

Та не вірили вже Запорожці їй відповіли йому:

„Ой брешеш, брешеш, превражий Москалю, Що у тебе добре жити,

Ой як підем ми у твою землю,

Будеш нам лоби голити.”

Та перемогла туга за рідним краєм і Запорожці вернули на Україну, хоч знали, що там їх не гаразд жде й заснували нову Січ між ріками Підпільною та Базавлуком 1734. р. Та простояла вона там всего 41 рік. Прийшов 1775. р. Цариця Катерина, яка знищила вже гетьманство 1764. р., задумала тепер зробити кінець і Запорожжю. І вислала на Запорожжє військо під проводом Текелія:

„Ой зза гори, зза Лимана вітер повіває,
Кругом Січи запороській Москаль облягає,
Облягає Москаль Січи, лягерями стали,
Вониж свого генерала три дні ожидали.
Шатнула ся по курінях запасу шукати,
А московська вся старшина церкви обдирати.
Та беруть срібло, беруть золото, ще й воскові

[свѣчі,

Зостаєть ся пан кошовий з писарями в Січи.

„Ой устань, Харку, устань, батьку, просять

[же нас люди,

Як станемо на границі, по прежнему буде.

Як вийдемо на границю та впросим царицю,

Щоб оддала степи вільні по прежнему границю

„Та не на теж я, вражі сини, москаля зібрала,

Щоб степ добрий, край веселий назад завертала.

„Ой устань, Харку, устань, батьку, щож ми

[наробили,

Що степ добрий, край веселий тай занапали.

Та тече річка невеличка з під білої кручі,

Заплакали Запорожці від цариці йдучи.

Стає хмара зза лимана, а другая з поля,
Заплакала Україна, така її доля.”

Осьтак співає народна пісня про останню руїну запороської Січи й Запорожжя Москалями.

Осьтак перейшли ми історичні пісні. Вже з сих нечисленних примірів бачили ми, що в народній історичній поезії оспівана трохи не вся наша минувшина часів козаччини. Найбільше пісень з Хмельниччини, бо се найсвітліша доба нашої минувшини й тому найбільше вбила ся в пам'ять народови.

Лишають ся ще пісні суспільно-політичні, які тісно вяжуть ся з історичними.

До пісень суспільно-політичних належать пісні про рекрутчину, про панщину, про нужду та пісні про волю.

*

*

Ось і все про народну поезію, однак слід сказати, що сей огляд далеко не повний, на повний докладний огляд тут не стає місця. Навіть поділ поданий на початку не повний. До сього поділу можнаб ще додати пр. пісні сьмішні, насьмішливі, пісні релігійні, а вкінці коротенькі віршики як от коломийки. Та тут поданий тільки поділ важніших родів поезії. Скажу ще тільки про коломийку. Коломийка се коротенькі, найчастіше двовіршеві поезійки. Самих сих поезій можна би назбирати сотки тисяч, хоч не всі їх і дасть ся записати. Вони повстають, можна сказати, що дня при всякій нагоді. Богато з них, як скоро повстає так скоро й забуваєть ся. Затягають ся тільки красні, або котрі якусь важнішу подію оспівують. Одначе богато між ними є дуже гарних і формою і змістом.

Ось приміром:

„Падуть роси, падуть роси на білу березу,
А я своєму миленькому сорочку мережу.”

Який гарний образок. Дівчина сидить і вишиває миленькому сорочку, а на зелену березу падуть срібні краплини роси, так як під вправною рукою дівчини хрестики мережки на білу сорочку.

Ось ще коломийка для приміру:

- 1) Нема цвітку на всім світку як на тій
[калинці,
Ніхто не є такий милий як мати дитинці.”
- 2) Мої любі коломийки, де я вас подію,
Занесу вас в чисте поле — там я вас розсію;
Та як буде добра доля — я вас позбираю,
А як буде лиха доля, я вас занехаю.”

*

*

Вже з цього коротенького огляду можемо пізнати яка богата, яка гарна наша народна поезія. Не диво, що вона причарувала собою й учених чужинців. Вони захоплені красою нашої народної поезії й признають, що красшою не має ніякий інший нарід. Ось що каже про нашу поезію німецький учений Боденштед: „Нема такої країни, деб дерево народної поезії принесло такий роскішний овоч, нігде дух народний так живо, так дійсно не виразився в своїх піснях як на Україні. Яке глибоке, правдиве, людяне чуте, який пориваючий душу сміток висловлений в сих піснях. Які нестоїчі спаровані з юнацькою силою пробивають ся в піснях про кохане. Але такт і соромливість чутя, що панує в них скрізь, надто вступаютъ. Між усіма піснями українськими нема ніякої, щоб змушувала лица найсоромливішої дівчини почервоніти” А другий Німець Француз пише: „Народна українська пісня не тільки може порівнати ся з піснею кожного иншого на-

роду, але більшість їх вона перевищує ніжною чужістю й багатством і глибокістю чутя”

Ось-так говорять чужинці про нашу народну поезію. То для них вона має таке велике значінє. А для нас має вона значінє не тільки красою, має значінє й тим, що вона виратувала наш нарід від загибелі, навчила нарід любити своє, пригадувала йому його славу минувшину, дала початок новій нашій писаній літературі, бо наші поети писали й пишуть за взірцями народної поезії, а й на стару літературу мала нераз великий вплив. Одним словом, народна поезія се наш найдорозший скарб. Плекаймо-ж її, а головно всі ті, що їм доля судила жити на чужині. Вона-ж на чужині пригадує рідний край, рідний нарід, вона перемінює нам чужину в рідну землю, лучить усіх нас, хоч би з як різних сторін ми зійшли ся на чужині в одну родину. Оповідает один подорожний, що раз ішов далеким чужим містом. Довкола чужа-чужина, чужа мова, чужі люди. Нараз почув за собою тихий спів:

„Соловію маленький,
В тебе голос тоненький,
Заспівай же ти мені,
Бо я в чужій стороні.”

Він прискочив до цього, що співав і відразу став його обнимати. Сей, що співав теж не питаючись ніщо обняв першого. Що-йно, коли осьтак привітали ся стали, розшитувати один одного, відки вони. І показало ся, що один з Австрії з Коломийщини, а другий з російської України з Катеринославщини, з землі, де колись була слава Січ. Рідна пісня злучила їх, зробила з них приятелів, братів.

Плекаймо-ж її, шануймо, любім її.

О. Олесь.

ПУТА РОЗРИВАЙ!

Сніг в гаю... але весною

Розівсть ся гай...

Може долею ясною

Зацвите й мій край.

В небі мла... а сонце гляне

Й мла ростане вмить...

Може й мій народ повстане

Й скрикне: „Будем жить.”

Сон... але всю землю збуде

Жайворон-гінець

Може й ти, мій сонний люде,

Знайдеш сну конець.

На обличчю рабство, туга,

Безпросвітна мла,

Деж гординя твого духа,

Вольного орла?!

Як вулькам стоїш ти згаслий,

Але чую я,

Що в душі твоїй нещасний

Море ще огня!

Вірю я, що ще схороне

Сам себе мій край,

І кричу: „О, мій Самсоне,

Пути розривай!”

Олександр Колесса.

В СВІТ ЗА ОЧИ.

Ранні зорі серед неба мерехтіли,
Як леbedі тиху воду сколотили.
Не леbedі злопотіли крилоньками,
Виходили бідні люди з дітоньками;
У незнану вибирались сторононьку,
Покидали свою рідну родиноньку...
Покидали рідні хати без опіки,
Мандрували за далекі гори-ріки.
Може річку глибокою переплинем,
А у рідній сторононці марно згинем...
Ой, чужая сторононька, чужі люди,
Та вже гірше на всім світі нам не буде!
Ой, далека сторононька і незнана:
А у рідній—що заробиш,—все для пана.
Опадають чорні руки від роботи;
Марно гинуть нхші діти попід плоти.
Та не жаль нам працювати-гарувати,
Аби пальців із голоду не глодати.

Сироти.

Дітки маленькі кликали маму:
„Вставай, голубко, нене кохана,
Прокинь ся швидше та кидай яму,
Бо ми не їли з самого рана!”
Даремно ждати; побігли в клуню:
„Чом не йде мама? — скажи татуню!”

„Пождїть, не плачте, дітоньки милі;
Небавком прийде ваша матуся,
Зварить кулеші, булки дасть білі,
Я скоро в хату також верну ся.
Не ждеть ся дітям — побігли в клуню,
„Деж наша мама? — скажи татуню!”

Голову сумно тато понунив,
Обійняв діти, та що казати,
Трома струмками піт з нього дзюрив...

Лишив роботу, побрив до хати,
Злагодив їсти і знов у клуню...
А дітки в голос: „Куди, татуню?”

Зростають дітки і голі й босі,
Вже не питають, бо зрозуміли,
Чом не приходить матуся й досі.
Нелюдські злидні кругом обсіли,
Усе порожне, комора й клуня;
По заробітках женуть татуня.

На дворі люто, тріщать морози,
А він працює і дні і ночі;
Краялось серце, змерзали сльози,
Поки заплющив на віки очі.
Побіжать діти із хати в клуню:
„На кого кинув ти нас, татуню?”

Козак і кінь.

(Народна пісня.)

Ой три літа, три неділі
Минуло ся на Вкраїні,
Як козака Турки вбили,
Під явором положили.
Під явором зелененьким
Лежав козак молоденький;
Його тіло почорніло,
А від вітру пострупіло.
Над ним коник зажурив ся,
По коліна в землю вбив ся.
— Не стій, коню, наді мною,
Бачу-ж я щироньку твою!
Біжи-ж степом та гаями,
Долинами, байраками,
До моєї родиноньки,
До вірної дружиноньки.
Стукни в браму копитами,

Тай забрязкай поводами.
Ой вийде брат — понуристь ся,
Вийде мати — зажуристь ся,
Вийде мила — порадіє,
Стане, гляне — тай зімліє!”

— Де ти, коню, пана скинув?
Кажу-ж, коню, чи не згинув?”

— Мене Турки надігнали,
Пана мого з мене зняли,
Постріляли, порубали,
Там над Дністром лихували!..

Ой цить, мати, не жури ся,
Вжеж бо син твій оженив ся,
Взяв він собі за жіночку,
Зелену могилочку,
Тай крутую долиночку.

ЮРІЙ СІРИЙ.

ВІДРОДЖЕНЕ РОСИЙСЬКОЇ УКРАЇНИ.

В 1914. році 9. цвітня минуло 260 літ від того часу, як Росія прибрала до своїх рук Україну. Минуло 260 літ перебування великого народу під гнетом самодержавного російського царя і гуртка його прислужників. Час сей занадто довгий, остільки довгий, що на протязі його зникли деякі цілі держави, лишивши по собі тільки спомин, народилися нові держави, змінилися порядки в старих державах, що колись були подібно як в Росії самодержавній, себто правились царями ні перед ким невідповідальними. Час сей занадто був довгий і на те, щоби прилучений український нарід довести до знищення, стерти не тільки його, а й назву саму з лица землі. Се було і тепер є завданням російського уряду. Не жалів він і не жаліє сил на те, щоб знищити український нарід, не снитяється перед жадними способами і веде в тім напрямі скажену боротьбу. Принявши 260 літ тому Україну яко рівну собі і самостійну державу, Росія скоро зрадила ті постанови і знищила навіть натяк на якусь самостійність, а тепер старається знищити й ті ознаки національного життя, які властиві українському народови.

Одначе побороти, вбити цілий народ вона не змогла. І тепер, по 260 роках тяжкої неволі ми не тільки не знищені, не тільки не співаємо сумних пісень над похороненою Україною, а навпаки маємо щастє писати про її відродженє, про побідоносний похід до славної будучини. Той факт, що ми йдемо до будучого, що не вішаємо в безсилі на вербах своїх гарф, як найкрасше свідчить про те, що Україна не вмерла, а

живе і не сьогодні, так завтра пірве зовсім кайдани, якими так старанно заковувало її російське правительство та заспіває гімн волі разом зі своїми братами, що в силу історичних обставин належать до Австрії й інших держав, а також і з тими братами, що в силу економічних або політичних обставин мусіли шукати собі ліпшого життя в таких далеких країнах, як Америка і ин. Той день нашого съвята, нашого визволення вже недалеко. Вже бачимо ми промінї нової зорі, що зійде над багатоміліонним і багатотрадальним народом українським.

I.

Російська Україна простягається від австрійського кордону, а власне від Галичини на схід понад Чорним морем, або як його звали в минулі часи Козацьким морем, аж до Чону. Україна російська, як і вся Росія поділена на окремі великі округи, що звуться губерніями. Займає Україна такі цілі губернії: Київську, Подільську, Волинську, Херсонську, Катеринославську, Полтавську, Харківську та Чернігівську. Окрім сих губерній у величїм числі живуть наші люди в околицях (губерніях): в Холмщині, Бєсарабії, Таврії і переважно заселяють Кубанську околицю. Всього-ж займають Українці в Росії площу землі, яка виносить приблизно 750 тисяч квадратних кілометрів.

Щодо числа населення то російські Українці серед народів, що творять російських підданих, займають друге місце; їх найбільше по Москалях; мень-

ше-більше всіх російських Українців є 35 мільонів.

Але не все був наш нарід таким великим і не все мав під собою таку велику землю як тепер. З історії знаємо, що були такі часи, коли наш нарід займав тільки невелику околицю над Дніпром. Але то були вже занадто далекі від нас часи. Колиж ми візьмемо такий час як триста літ приблизно і оглянемося назад, то довідаємося,

кляло російське правительство на те, щоб з тих людей, котрі ішли на нові місця, поробити Москалів. Не спинилося воно перед тим, щоб заводити скрізь мову пануючого, пробувало воно мішати переселенців в той спосіб, щоб половина села було Українців, а половина Москалів, але все те ні до чого не вело. І по кількох десятках літ ті Москалі, що переселялись сюди російським урядом для

Будівля в українським стилю.

Вестибуть другого поверху будинку губернського земства в Полтаві на російській Україні.

що й тоді наш нарід був далеко менший. Такі губернії як Херсонська, Таврійська, Катеринославська, Кубань, Харківщина, були зовсім незаселені. То були величезні простори вікових степів, якими блукали кочівники Татари та робили напади на наші українські землі. Але на протязі трох сот літ зробила ся величезна зміна. Всі ті землі ми бачимо досить густо заселеними і то переважно народом українським. Факт заселення таких просторів свідчить найкраще про життєві сили та енергію, яка криється в нашій народі. І не треба забувати того, що робив він се при страшенній боротьбі. Всі сили

змосковщення Українців, самі робили ся Українцями і забували свою російську мову, хоч за ними стояв уряд російський і російські порядки. Се ще краще свідчить про життєвість і силу нашого народу.

Все, що жне на світі чи то буде рослина, чи тварина, чи людина, для того, щоб жити, потребує життєвих засобів, з яких найголовнішою звичайно є пожива. А для людини, щоб вона жила і розвивала свої природжені духові сили крім звичайної поживи для тіла потрібна ще й пожива для душі. Найголовнішим знарядом для здобуття

духової поживи є слово. Бож за pomocню слова люди порозумівають ся межн собою і через слово здобувають собі знане. Коли відняти у людини слово, заборонити їй говорити тою мовою, яка їй рідна і знана з років дитячих, а примусити говорити мовою чужою, то людина стає безпомічною і не тільки не розвивається розумово, а навпаки — тупіє, йде ніби назад.

Се дуже добре розуміло навіть і таке немудре правительство на чолі зі своїм самодержавцем як російське і, коли не могло з Українців зробити Москалів при помочи московської колонізації, взяло ся заборонити його рідну мову, знищити його культуру, звичаї і т. інше. Отже поруч з боротьбою, яка вела ся за заселені землі, вела ся ще й нинішня боротьба і то далеко трудніша — боротьба за рідне слово, за звичаї свої рідні, за свою культуру.

II.

Ми вже згадували, що 1654. року Україна прилучила ся до Москви як самостійна держава. Прилучила ся для того, щоб знайти поміч в боротьбі проти Польщі. Однак Московщина відразу зрадила і стреміла до того, аби приборати Україну до своїх рук, та завести скрізь свої порядки. Коли переглянути той стан в яким була в ті часи Росія і Україна, дивним здається те, що розмірно так легко Московщині вдало ся заволодіти Україною, дивним здається, що така дика, варварська держава так вжерлась в Україну. Бо й справді порядки московські в той час були значно злі. Перш за все Московщина уявляла тоді країну темну, дику, некультурну. Про якусь просвіту там і мови не могло бути і людина, яка могла сяк-так прочитати слово, або підписати своє прізвище, вважала ся дуже освіченою. Порядки в Московщині були тяжкі. На чолі всього стояв цар, котрий міг безвідповідально робити все, що хотів, міг, як кажуть, карать і милувать. Звичайно сам цар правити не правив, а

дорунав се своїм приближним, які та-кож безвідповідально робили в державі все, що хотіли. Весь працюючий на-рід московський був під владою панів, закріпощений таксамо, як і в Польщі в ті часи. А Україна навпаки в ті часи відзначала ся іншими порядками. Перш за все на Україні просвіта стояла так високо, що дивувались навіть люди закордонні, які там подорожували. Неграмотних було мало, кождий Українець дитину свою навчав у школі не тільки читати і писати, а й інших наук. Правив собою весь наш на-рід. Нарід вибирав гетьмана, старшину, судіїв, попів. Вибрані урядники повинні були робити так, як того хоче на-рід, бо були відвічальними перед народом. Що-ж найголовніше, то на Україні не було панщини. Визволившись знід Польщі, Україна знищила і панщину.

Отже над культурною Україною запанувала дика Московщина. Як се робило ся, не будемо подрібно оповідати, бо всякий може докладно довідатись про те з книг наших істориків. Скажемо лише, що велику ролю як-не-як тут відіграла сама українська старшина. Як гяжко, а треба сказати, що вже тоді були між старшиною і зрадники і запроданці. За ласку московського царя, за щедрі подарунки, „за шмат гнилої ковбаси”, як каже наш поет, продавали вони свою матір, а найбільше продавали для того, щоб зробитись богачами, бо московський уряд, прибираючи до рук Україну, заводив там свої порядки, землі дарував старшинам покірним, а непокірних засилав на Сибір, закріпощав родини і віддавав його панам московським і старшинам українським. Нарід боров ся за свої права і вольности, але ворог був сильніший і за помочию зрадників-старшин взяв гору над Україною.

З окремої держави з власним гетьманом Україна стала ся звичайною провінцією Московщини. Скрізь Московщина позаводила свої порядки, людей відда-

ла панам, на користь Московщини заведено великі податки, людей українських стали брати до московської служби яко жовнірів, українські школи знищено, щоб нарід був темний. За кількадесять літ вже не можна було пізнати України: виснажена боротьбою вона скоїла ся і, здавало ся, заснула віковичним сном; здавало ся, що кінець прийшов навіть самому істнованю українського народу.

„Енеїду” і видав з початком 19-ого століття „Наталку Полтавку” Головна його заслуга полягає в тім, що „Енеїду” свою написав він такою мовою, якою говорить наш нарід і героями свого твору взяв людей наших. За прикладом Котляревського починають іти й другі. З’являється цілий ряд письменників, котрі пишуть і говорять українською мовою, котрі словом своїм пробуджують національну свідомість

Будівля в українським стилю.

Головна галя зі столами для земських гласних в будинку губернського земства в Полтаві на російській Україні.

III.

Але по довгій часі відпочинку, саме в найлютішій часи починає справа змінити ся на красше, починає ся новий рух відродження.

Зорею сеї боротьби являєть ся вже не шабля і рушниця, як то було ранійш, а рідне слово, не лицарі закуті в панцирі, а наші письменники, вчені і поети — починаєть ся відродження нашої літератури.

Батьком нової української літератури являєть ся Іван Котляревський, що написав свою безсмертну

людей. Письменники сї були переважно роду панського і круг їх діяльності обіймав, здебільшого панів та всяких чиновників урядників. Але в 1814. році під стріхою кріпака народив ся Тарас Шевченко. Сьому синові селянина-кріпака судило ся стати провідною зорею в нашій відродженю, судило ся стати невмирущим народним генієм. Своїми поезіями, своїм житєм, своїми муками за рідний край він „воістину поправ” ту смерть, яка здавало ся, справляла бенкет над Україною і воскресив її до нового життя. Ми не будемо тут спинятись над житєм Шев-

ченка, бо про нього мусить знати кождий свідомий Українець. Скажемо тільки, що Шевченко не обмежував своєї діяльности писанєм поезій та малюванєм картин, до чого мав незрівняний талант. Поза сим він брав найдіяльнішу участь і в практичній політичній роботі разом з иншими тодішніми українськими діячами. Найголовнішою бідою, всенародним горем була тоді панщина. Робучі люди-селяни були панським „бидлом”, кріпаками і пани робили з ними все, що хотіли: примушували їх до незмірно тяжкої роботи, ставились до селян як до скотини, катували їх за найменші провини, знущалися селянські доньки, завдавали до війська на довгі роки селянську молодь і навіть не соромились міняти людей за псів. Шевченко не тільки бачив страждати народу, а й сам їх переніс на власній ший, бо, як відомо вже нам, походив він родини кріпаків. Тому то він і ставав так завзято в обороні людей перед панами, тому він і клав усі свої сили на те, аби визволити людей від панщини та кріпацтва. Боліла його і доля України, що була під владою Московщини. Він знав, чим була Україна в минулий, бачив і те, що мусить вона знову стати вільною. І от для того, щоб визволити Україну з неволі московської, він разом з иншими діячами, а головню під проводом відомого історика М. Костомарова взяв був участь в роботі товариства, що звалося „Кирило-Методіївське братство”. Братство се було засновано заходами М. Костомарова в Києві 1846 року і воно було першим товариством, що мало на меті змінити державний лад, який панував тоді в Росії. Свідомість народна в ті часи вже досить була зросла, щоб утворити ґрунт для діяльности братчиків. Товариство се бажало зближення і з'єднання всіх славянських народів, але в такий спосіб, щоб кождому них забезпечено цілковиту свободу. Статут, вироблений членами Кирило-Методіївського братства полягав ось в чім: Кождий із славянських народів (Москалі, Поляки, Українці, Сер-

би, Чехи і ин.) мав утворити окрему республіканську державу, де всіми справами порядкував би сам нарід через своїх вибраних представників. На чолі кождої такої республіки мав стояти вибраний на певний час президент. Всі справи кождого народу окремо провадили би ся і рішали би ся в краєвих соймах через вибраних народних заступників, а справи, які торкали ся спільно всіх народів, котрі належали до союзу або федерації, мали розглядати ся і розвизуватись у соймі, зложенім з вибраних послів від усіх народів. Голова союзу мусів бути виборний. Се головні основи статута товариства. Поза тим братчики вважали потрібним перевести як найскорше в житє такі річі: скасованє по всіх славянських землях кріпацтва і всяких привілеїв одного стану людей перед другими; всі люди мусіли бути рівними і вільними; заведене загальної освіти; загального виборного права і т. и. Переведене в житє сих постанов товариство хотіло зробити без повстання, мирним шляхом. Для того воно мало вже досить міцний ґрунт і в народі. Але діяльність його припинилась дуже скоро. Через донос російський уряд довідав ся про істнуванє сього товариства. Його члени були заарештовані і покарані. Особливо люто покараний був Шевченко. Його завдав російський нар Микола І. в неволю в москалі і вислав над далеке Аральське озеро в пустинні степи. Одначе з розгромом Кирило-Методіївського братства рух український не спинив ся. Все більше та голосніше входив він в житє, а в 1860. році засиував ся навіть український орган в Петербурзі „Основа”, що виходив в 1861. році і десять місяців 1862. року. Разом з тим в Києві закладають ся гуртки, що провадять просвітну роботу серед народу, заводять школи, видають народні книжки і т. и. Але російський уряд не спить і всі сили напружує, щоб сей рух задушити. Звичайно йому се вдасть ся легко і вже в другій половині шістдесятих років усі школи бачимо замкненими, книжки народні видавати заборонено,

Будинок „Просьвіти” в селі Мануйлівці на російській Україні.

а красивих діячів заарештовано і позамикано до тюрми. Та трудно і не можливо сшишити живе життя. Як не дбало російське начальство про те, щоб убити рух український, та не змогло і в сімдесятих роках знову починається робота, яку ведуть люди, що згуртувалися коло так званого західного відділу географічного товариства. Хоч переважно робота ся була чисто науковою, але для України мала вона велике значінє. Та скоро і сю діяльність примняє уряд російський і кладе на все свою важку лану. В 1876. році російське правительство в своїй лютий боротьбі дійшло до того, що видало варварський закон, якими заборонило друкувати українською мовою все, що може йти на користь народови. Заборонило ся друкувати книжки наукові, популярні, дитячі, релігійні. Дозволяло ся, та й то правонисю російською і по цензурнім перегляді видавати тільки вірні й оповідання. Остільки сей закон був суворий і варварський, що навіть таке правительство як російське не відважилось оголосити його вселюдно. Видало воно його тайно, тільки для чиновників, щоб вони ним руководили ся, а чиновники за ласку вищих панів готові робити все, не зважаючи чи то йде на користь тому народови, що їх зодягає і годує, чи на нікому. А в данім разі вони радо перетворили в життя те, що наказало їм правительство. Найменша проба видати

якусь книжку корисну була даремною. Здавало ся вже, що далі не було жадних надій і способів до веденя національної боротьби нашому народови. Одначе український літературний рух і по тім безглуздім законі не завмирає. Вже в 1882. році в Києві починають Українці видавати журнал в російській мові під назвою „Кіевская Станица”. Сей місячник був цілком призначений українському життю і українським справам. Окрім того, що він давав відомости про минуле й сучасне життя України, він гуртував коло себе українських учених і письменників і особливо значінє його зросло з того часу, як в ній дозволено було друкувати оповідання мовою українською.

Але все таки літератури було надто мало в ті часи, щоб могла вона робити в повній мірі діло просвіти народу; про якісь виклади або відчити пе-

Українські дівчата з Полтавщини на російській Україні.

ред народом на його рідній мові й думати ніхто не сьмів. Народним учителям заборонено було говорити до народу його мовою і взагалі правительством стояла на тім, щоб саму назву „Україна” винищити. Слово „Україна” було заборонене і в мові і в літературі. В ті часи живе українське слово можна було почути тільки в театрі на виставах. І театр був справді одним з найголовніших чинників, що двигали нарід до пробудження національного. Особливо велику службу зробив театр, що заснував ся в 1881. році.

З великими зусиллями і великими труднощами повстав він. Але ті люди, що взяли ся за се діло, перемогли всі трудности і з нічого майже утворили такий театр, який прославив ся не тільки на Україні, але в цілїм сьвіті. Першими оснувателями і проводирями українського театру були Кропивницький, Старицький, Карпенко-Карий, М. Заньковецька, Саксаганський, Садовський, Затиркевич та інші. Почали вони виставою „Наталки Полтавки”, аж пізнійше репертуар їх збогатив ся їх таки творами, бо М. Кропивницький, І. Карпенко-Карий і М. Старицький були не тільки артистами, а й добрими драматургами. Кождий з них написав багато драм більшої вартости. Одначе не треба думати, що театр наш користувався ласкою російського правительства. Навпаки, до сього прояву українського життя воно відносилось таксамо як і до інших. Щоб унеможливити виставу добрих штук, воно їх забороняло, а пропускало до вистави тільки такі, де не було натяку на політичні чи суспільні умови життя нашого народу. Забороняло ся таксамо виставляти на сцені лише українські штуки. Конче мусів гурток театральний в тойсамий вечір ставити по українській штуці ще й російську і то в стільки актах (розділах), в кількох була українська. Приміром, коли трупа хотіла виставити штуку „Ой, не ходи Грицю на вечерниці” в пяти діях, то в той же вечір мусіла виставити на тій же сцені перед тими-ж глядачами ще й штуку

російську на 5 розділів. Чи можливо се було? Ні, скаже читальник. Одначе артисти наші уміли се робити і знаходили шляхи. Всі такі утиски відбивали ся сумно на розвитку нашого театру; не міг всюди являтись, бо наприклад вступ української трупи в такі міста як Київ. і Олтава зовсім був заборонений. З цих містак доходило навіть до того, що начальство забороняло снівати на концертах пісні мовою українською. Так наш іклад, коли в Одесі гурток на вечірні хотів проспівати пісню народню „Дощик, дощик, каша з дрібненький” то начальство строго заборонило. Мусіли зробити переклад на мову французьку і тоді співати перед слухачами Українцями. І випадків такого поведєня, такого глуму над нашим народом, над нашими сьвятощами зі сторони російського уряду було дуже а дуже багато. Так багато, що й діти наші не зможуть всіх пригадати, щоб за них віддячитись достойно.

Отже утиски були доведені до того, що національне життя ледви-ледви пробивало ся.

Тепер було одно спасєнє для українських діячів — се перенести всю свою діяльність за межі російської дійспости. в такі місця, де-б не міг чіпати їх уряд. Таким місцем була Галичина, де була хоч сяка-така свобода нашому народови українському. Сим починають користувати ся Українці ще від шістьдесятих років. Туди все більше та більше спроваджуєть ся наших учених і письменників, туди посилають ся літературні праці і гроші, а в 1873. році в Галичині заходами Українців з російської України і Галичини засновуєть ся Товариство імені Шевченка, котре пізнійше перетворено в Наукове Товариство імені Шевченка, а тепер йде до того, щоб стати українською Академією наук. Товариство се з самого початку являєть ся огнищем нашої науки і культури. З українських учених на початку його існування особливо положив багато

праці М. Драгоманів. Переслідований російським урядом він в 1876 році мусів виїхати за кордон і звіттам переводив свої думки між український народ російської України і Галичини. Трудно в сій статі зазначити і обговорити ту великанську працю, яку робив Драгоманів. Скажемо тільки, що в особі Драгоманова український рух поступив ще далі наперед. В цілм ряді книжок, брошур і статей Драгоманів розробляв і розвивав те, як Україна мусить визволитись від пановаия над нею чужинців і утворити порядки нові, гідні такого великого народу.

Згадавши тут про Галичину, не можемо ми не зазначити того, що вона відіграла і відіграє величезну роль в українськім національнім русі взагалі й у відродженю російської України зокрема. Мимо важких умовин свого життя вона робить ся осередком того руху. Тут заснують ся перші наші наукові інституції, школи, гімназії, виклади українською мовою в університеті. Тут повстають партії, тут пробуджуєть ся і творить організацію люд робітничий, якому безперечно належить найкрасше будуче у світі і який іде в боротьбі першим. Все те, що дієть ся і що діялось в Галичині в той чи инший спосіб, відбиваєть ся на Україні російській. Зносини сих, щучно поділених земель, заселених нашим народом, чимраз стають жвавійшими і не припиняють ся доси.

Велику роль у відродженю України відіграв ще один наш учений історик М. Грушевський. Будучи запрошеним австрійським урядом на кафедру львівського університету викладати всесвітню історію, він переїздить з Києва до Львова на початках 1890. року. Переїздить сюди повний сили, з великим науковим засобом, з європейською освітою і починає свою наукову і громадянську роботу і за короткий час стає на чолі культурного, наукового і політичного життя Галичини. Не помиляючись, можемо сказати, що тільки завдяки його невтомній праці за такий короткий час Галичина стала на таку

висоту, а українська наука завоювала собі таке почесне місце серед світових наук.

З початку сього огляду я зазначив, що буду говорити тільки про Україну російську і коли згадав тут про Галичину, то лиш настільки, наскільки вона мала вплив на відроджене України російської. А вплив той був справді великий. Галичина не тільки була в ті часи місцем де переховувала ся наша наука, література і взагалі культура до красних часів. Ні, вона була і жерелом, з якого користувала ся довший час живою водою Україна російська.

Живіший видавничий рух зачав ся на російській Україні в 1898-ім році. Показником сього являєть ся хоч би засноване в 1898. році в Петербурзі „Добродійне Товариство для видаваня загально-корисних і дешевих книжок”, і розвиток видавничого товариства „Вік”, що було засновано в Києві 1895. року гуртком тодішних академиків, а теперішних діячів в українській літературно-громадянській роботі. Отже книжка починає все більше та більше проникати в широкі народні маси, заохочувати їх до рідного слова і будити національну свідомість. І вже в 1903. році такі події як відкрите памятника І. Котляревського в Полтаві, та святковане ювілею славного нашого артиста і музика М. Лисенка показують, оскільки виріс національний рух на Україні російській. На сих святих вже видно стало, що український рух не є явищем, котре під напором царського уряду зникне, а сила, якої не зломить ніщо.

Разом з сими подіями виростають і утиски російського уряду на все, що носить признаку українського і власне ті утиски йдуть уже не тільки від уряду, а й добровільних його співробітників, здебільша ренегатів, що виїшли з українських родин, і продались Москалям за тепленьку посаду, за грубий гріш. Але вже спинити того, що почало ся, не в силі було російське правительство. Український рух перейшов від інтелігенції в широкі маси і вже не обмежував ся літературою,

а прийняв форми політичної боротьби і звернувся до революційних способів, до чинних виступів проти російського уряду. На початку ХХ. століття повстають на Україні і розвивають сильну діяльність українські соціалістичні і революційні партії. Першою такою організацією українською була „Р е в о л ю ц и й н а У к р а ї н с ь к а П а р т и я”. (В 1905. році вона перетворилася в „У к р а ї н с ь к у с о ц и я л - д е м о к р а т и ч н у П а р т и ю”). Ся партія складалася з людей відважних і знайомих народ, робітництво, його потреби та знала, що такими шляхами як досі йшла українська інтелігенція, далі йти не можна. Щоб ожила Україна національно, культурно, треба аби в роботі прийняли участь найширші робітничі і селянські маси, а щоб могли прийняти її маси участь, — треба їх визволити з тої політичної неволі, в якій тоді була вся Росія. Люди, що входили в її організації, взяли ся до боротьби революційної і заслуга їх така велика, що годі оцінити її тепер. Вони перші сміливо й отверто покликали за собою народ до боротьби. Царський уряд, як відомо, вже з попередніх моїх слів, не дозволяв друкувати таких українських книжок, що були-б корисні народови, забороняв інтелігентній людині входити в зносини з простим людом з ціллю якоїсь пропаганди. Отже організація „Р. У. П.” потайки друкує книги й листи, корисні народови і потайки розповсюджує свою літературу між робітниками і селянами. Се перше рідне слово було, яке перечитали селяни і робітники на своїй землі, бо як не-як, а інтелігенція панська до сього часу не зміла близько підійти до народу. Помимо розповсюдження книжок члени „Р. У. П.” йдуть і самі в нарід та розкривають темному народови очі на те, звідкіля походить його лихо. Вони вказують на найбільшого ворога робітництва і селянства, на панів і капіталістів, які самі нічого не роблять, а живуть чужої праці під охороною і захистом російського царського уряду. Щоб побороти капіталістів і панів, що

паявками сидять на тілі працюючих мас, треба найперше побороти той царський уряд, який обороняє їх силою війська і т. д. Вони учать селян і робітників, що для боротьби треба бути зорганізованими, проти сили війська ставити оружну свою силу. Вся така наука вела ся в українській мові, роздавали ся в такій мові листки й газетки, які друкували ся здебільша в Галичині („Селянин”, „Добра Новина”. „Гасло”). Разом з наукою і розповсюдженням літератури члени організації показували і своїми прикладами, як треба вести боротьбу з царським урядом. Урядники царські стежили за тим усім, затрачали великі гроші на те, щоб ловити сих революціонерів, а зловивши, завдавали їх на тяжкі муки, карали в'язницею, засідали в холодні сибірські місця. Та се не лякало борців за народне діло. Вони сміло йшли на муки, а на місце їх ставали нові лави борців. Ся праця великий вплив мала на широкі маси. Простий люд тепер побачив, хто їх справжній оборонець. Він вірив тим людям, які не жалували свого життя і йшов за ними в боротьбі.

НОВА ДОБА.

На сі-ж часи припадає війна Росії з Японією. Поза всіми інтересами царський уряд в сій війні, маючи надію вийти переможцем, гадав тим самим утвердити свій стан і далі провадити реакційну політику у себе. Але війна була, як відомо, нещаслива для Росії. Значно менший японський нарід побідив Росію і громадянство побачило, оскільки існуючі порядки кенські. Починаєть ся визвольний рух, котрий переходить у справжню революцію 1905. року. Під напором революції царський уряд мусів пійти на уступки та обіцяти перевести цілий ряд реформ, котрі могли-б поліпшити положення російських громадян.

Революційний 1905. рік сміло можна вважати початком нової доби в історії українського руху. Йдучи поруч

з російським громадянством в боротьбі за загальні політичні права, українське громадянство голосно заявляє і про свої національні потреби. Перш за все підносить ся голос з домаганем знести закон 1876. року, що забороняв вільно видавати книжки й часописи українською мовою, а також і домагане дати українському народови право вчити дітей у школах рідною мовою. Довго не годилось російське правительство скасувати ганебний закон 1876.

давання газети, але уряд місцевий довго бореть ся з тими заходами й аж з початком 1906. року в Києві почав виходити щоденний орган „Громадська Думка” і місячник „Нова Громада”. Та „Громадська Думка” не проіснувала й року. Вже в осені 1906. року в редакції перевела російська поліція ревізію, багато співробітників заарештовано й віддано до в'язниці, а видаване газети заборонено. „Нова Громада” припинилась по скінченню

Українські діти, що були учасниками Шевченкового свята в Києві, столиці України в 1910-ім році.

року, аж під напором революції мусіло се зробитися. Явилась можливість вільного вислову думок рідною мовою. І відразу починають ся заходи коло видавання газет рідною мовою. Першою такою газетою являється „Хлібороб” в Лубнях на Полтавщині. Газета та мала величезний успіх серед населення, але уряд відразу почав число за числом конфіскувати, а на пятім числі припинив її зовсім. На місце „Хлібороба” в грудні 1905. року починає виходити тижневик „Рідний Край”. Починають ся заходи і в Києві, в тім серці України, коло ви-

дання з тої причини, що до Києва був перенесений зі Львова журнал „Літературно Науковий Вістник”, який відразу здобув велику популярність серед українців.

По кількох місяцях по припиненню „Громадянської Думки” в Києві починає виходити щоденна часопись „Рада”, яка й до сього часу мимо всяких трудностей існує. Не будемо тут перечисляти всіх газет і журналів, які починали виходити в сі часи на Україні. Їх було багато, але вік їх був недовгий. Правительство всюди забороняло такі видання, а співробітників і редакторів

спроваджувало до в'язниць і накладало на них величезні й тяжкі кари. Особливо довелося зазнати горя й витримати мук народній часописи „Село”, яка почала виходити в Києві 1909. року. Вплив сеї газети на села був дуже великий. Коло неї були згуртовані всі ліпні співробітники російської України. Боролася вона 1½ року, але не могла наренті встояти проти кар, що з неймовірною щедрістю сипалися на неї і припинилася. Властиво спочатку не припинялася, а перемінила назву. Замість „Села” почав виходити „Засів”, але й сей витримав тільки рік і мусів припинитись, не маючи змоги витримати тих кар, що накладав на нього уряд. Щодо теперішнього стану преси на Україні, то можна сказати, що вся вона переважно в Києві і в сім році виходять там такі головні часописи: щоденник „Рада”, тижневик „Маяк”, місячники: „Літературно-Науковий Вістник”, „Дзвін”, „Українська Хата”. Крім того виходять „Записки Київ. Науков. Товариства” і „Україна”, оба журнали чисто наукові та „Світло”, журнал педагогічний.

Поза сим виходять спеціальні журнали: „Наша кооперация” і „Ріля”. Поза Києвом виходить дуже мало і то не регулярно. З важніших можна вказати на „Рідний Край”, що перенісся до Гадяча, „Молода Україна”, дуже розумно ведений і корисний орган для українських дітей. В Петербурзі виходить ще „Український Студент”, орган молодіжи. Се більш-менш все, що виходить періодично на Україні. Як бачимо, преса за мала для тридцять мільйонного населення. Але, на жаль, і та ледви животіє. Головна причина сумного стану преси знову полягає в тих переслідуваннях, які робить над нею російський уряд. Помимо кар грошових і кар в'язничних над співробітниками та редакторами, уряд не спинається й перед карами над тими людьми, що передплачують українську газету. Всім служашим в урядових інституціях заборонено висипати урядниками передплачувати газети

в українській мові, а звичайним людям (селянам, робітникам) просто не віддають газети з почти, коли він передплачує. Скаржитись передплатник не може, бо з того все одно користі не буде ніякої. Почтар завсідни може сказати, що він не видає часописи з огляду на її шкідливий напрям і сього досить для його виправдання. Але всетаки преса наша на Україні не до упадку йде, а все більш розвивається і кріпне.

Не можна промовчати про другий рід друкованого слова, а саме про різні книжки і т. д. Як відомо з попередніх слів, до 1905. року на російській Україні було тільки два видавництва, що стояли більш-менш міцно — се „Добродійне Товариство” у Петербурзі і видавництво „Вік” у Києві. Від 1905 року сеї видавництва розвинули дуже квалі свою діяльність, а поруч з ними нагромаджують ся й нові видавництва, які не обмежують ся вже видаванем тільки красного письменства, а видають книжки найрізноманітнішого змісту. В Петербурзі в 1906. році powstaють видавництва „Боротьба” і „Праця”, які видали ряд книжок революційного змісту, які через утиски російського уряду мусіли скоро припинити свою діяльність. В той же час у Києві powstaє вид. „Рапок”, котре видало найвдатнійші праці М. Драгоманова, призначені для народу: в Полтаві засновується вид. „Український Учитель”, що видає книжки педагогічного змісту. Пізнійше се видавництво перейшло до Києва і тут розвиває свою діяльність. З київських видавництв, що powstaли по 1905. році і до сього часу працують, можемо зазначити „Лань”, котре видало цілий ряд народних і дитячих популярних книжок. „Час” — видає дешеві книжки для народу. „Дзвін” найсоліднійше з нових видавництв, котре видає повні зібрання найкрасших наших письменників, праці економічної науки і різні популярні книжки для робітників і селян. „Криниця” видавництво, що по характері своєї діяльності підходить до „Часу”. Поза сими видавництвами є

багато дрібніших і спеціальних, але на них ми спинятись не будемо. Згадаємо ще про видавництво київського Товариства „Прогресивіта” яке видало цілий ряд популярних книжок, але припинило свою діяльність в 1909 році наказу уряду Взагаліж можемо сказати, що видавнича ро-

1906. року на всю Україну була лише одна книгарня українська в Києві „Книгарня Київської Старини”, тепер ми маємо в Києві крім „Київ. Старини” книгарню „Літературно-Наукового Вістника” і книгарню вид. „Час” Багато маємо українських книгарень і поза Києвом. З них найголовніші в Харкові,

Хлопці-жартуни на російській Україні (в Харківщині).

Хлопці обіцяли кацанови, що „зроблять його патрет” на паркані, а кацал сидить спокійно і чекає на свій „патрет”

бота йде на російській Україні досить добре. рік-річно випускають у світ сотні тисяч книжок різноманітного змісту. Книжки ті, без огляду на заборони, всеж таки розповсюднують ся серед народу і знаходять читачів. Посередниками головними між видавцями і читачами являють ся українські книгарні.

Полтаві, Катеринодарі (Кубань), Катерининславі, Сдесі, Петербурзі. (Московщина) Житомирі і т. д. Всі книгарні вже міцно стоять на своїм ґрунті і випродують масу книжок. Стже рух видавничий і рух книгарський свідчить найкрасше про те, оскільки вже виросла народна свідомість і, яка велика потреба у людей наших мати книжку,

написану рідною мовою. Цікавлять ся і читають російські Українці не тільки ті книжки, що виходять на території російської України, а спроваджують великими масами також і книги з Галичини. Головним посередником в тім ділі є книгарня „Літературно-Наукового Вістника”. Зазначаючи в попередніх словах те, оскільки наш нарід горнить ся до рідного слова, всеж мусимо сказати, що наслідки того не такі добрі. Сьому причиною являєть ся найголовніше те, що російська Україна ще й до нині не має ні одної школи, де би наука викладала ся рідною мовою.

Про негайну потребу шкіл рідних на Україні не будемо говорити. Кожда людина мусить знати, що без рідної школи нарід не може розвиватись, не може зростати культурно, а мусить лишатись заведі в задніх рядах культурних народів. Знав і знає се народ український і завзято веде боротьбу на протязі цілого часу за рідну школу, народню, середню і вищу. Особливо ся боротьба завзято вела ся в 1905. і 1906. році, в часи найвищого підняття народного руху. Майже не було на Україні такого села, такого хутора, де би не збирали ся віча і нарід сам у вимогах політичного характеру ставив пункт, що на Україні мусять бути скрізь заведені школи, де би дітний їх учено рідною мовою та вказувалось на те, що теперішні школи з мовою викладовою московською не тільки не дають людям користі, а навпаки затемнюють дітям голови і відбивають у них охоту до науки. Що се й справді так, ми маємо багато доказів. До того часу поки Україна мала свої школи, майже не було людей неграмотних, вчились тоді і хлопці і дівчата, Україна давала багато вчених людей, які працювали не тільки на Україні, а й в Московщині, котра в ті часи не мала своїх вчених і освітою не могла лишатись. Тепер ми бачимо не те. На Україні тепер грамотність упала до неможливості. Діти хоч і ходять до школи, але звідтіл знаня не вино-

сять, бо мова в школі для них чужа і незрозуміла. Навіть ті, що вчили ся і скінчили народну школу, по двох-трох роках ледви-ледви можуть зробити свій підпис. Народ український тепер просьвітно стоїть на останнім місці між иншими народами. От, до чого довів його російський царський уряд! І тепер, коли нарід вимагає рідної школи, уряд напружує всі сили, щоб придусити ще більш його та загнати ще далі в темний кут. Він добре знає, що, давши школу українському народови, тимсамим дасть йому змогу рости культурно і дізнаватись про ту правду, яку перед ним ховаєсь. В своїй боротьбі з українським народом царський уряд не знає меж і знову дійшов до того, що забороняє в школах тримати книжки писані мовою українською, забороняє учителям говорити до дітний їх рідною мовою, навіть дітям забороняє між собою розмовляти рідною мовою. Але сей глум, се знущанє катів над цілим народом вже не страшить нас. **Настане час і вже близко він, коли скинемо ми з себе ярмо і змемо все те смітя, всю ту грязь, яка дусить це нас своєю силою.** Вже останні роки показують, що той час близко. Все смілійше та смілійше виступає нарід в боротьбі за свої права. Особливо гучно пролунали голоси з вимогами народної школи з рідною мовою на останнім учительськім з'їзді, що відбув ся в Петербурзі з кінцем 1913. року. На сьім з'їзді було щось коло 6.000 народних учителів і майже одностайно ухвалили резолюцію, в якій для всіх поневолених народів, що заселяють Росню, домагають ся шкіл з рідною мовою.

Наслідки сього з'їзду покищо сумні: Учителям, що брали там участь здебільшого виповідають службу і садять до в'язниць. Але учителі ті були виразниками потреб народних, їх можуть посадити, та не зможуть посадити всього народу до в'язниць. Разом з домаганєм народної школи у рідній мові провадить ся боротьба і за середню та вищу школу і ся боротьба припинить ся тільки

тоді, коли народ наш вийде переможцем і здобуде собі своє.

В початках 1906. року українська інтелігенція, щоб хоч трохи зарадити сумному просвітному станowi України починає заводити скрізь по більших містах і місточках товариства „Просвіти”. На протязі короткого часу „Просвіти” густою сіткою вкрили Україну і коло них згуртувалися численні маси народу, але вік сих товариств був не довгий. Одна за другою посипались заборони уряду і з великого числа лишилися тепер тільки в деяких місцях „Просвіти”, та й ті не можуть вести свої роботи в бажаних розмірах.

Однак життя і рух український не схиляється: він іде і в ширину і в глибину. Вже тепер маємо багато інституцій на Україні не тільки просвітних, а й економічних, маємо докази й того, що рух український іде все жвавійше і набирає політичної ваги. Вже тепер ясно виставили Українці й те, що вони домагаються не тільки шкіль і борються не тільки за рідне слово, а домагаються і борються за автономію України, за ті права, які так нахабно відібрав Україні російський царський уряд. Тільки вільна, автономна Україна зможе розвиватись, зможе провадити життя своє так, як того воно вимагає. Боротьба за автономію виросла тепер до тих розмірів, що замовчувати її немає потреби. Участь беруть тут

не тільки інтелігенти, а й селянство і робітництво. Найкрасшим доказом того, оскільки вже виріс український рух, були 1914. року столітні роковини нашого генія Тараса Шевченка. Російський уряд повів скажену боротьбу проти того свята. Заборонено не тільки робити по містах на Україні в сей день засідання або обходи, присвячені Т. Шевченкови, а навіть заборонено правити за него по церквах панахиди. Але на сей раз царський уряд не розрахував вже своїх сил. Заборонами своїми він не затулює ротів Українцям, а навпаки, справа українська стала ще голоснішою. На весь світ пролунали голоси про єї ганебні вчинки російського уряду. Не зміг він заборонити вже й самого свята. Маса народу, не маючи змоги святкувати в домах, вийшли на улицу і демонстративно заявили походами, революційними піснями і піснею „Вічної пам’яті” Т. Шевченкови, що вони на далі не дозволять знущатись над собою російському урядові. Сі походи, єї виступи показують, оскільки виросла вже свідомість нагодна, дають надію й на те, що ми стоїмо вже на порозі справжньої свободи, дають надію на те, що не далеко вже той час, коли „розкують” ся заковані люди” і стануть до будови нового життя. Небо вже жевріє й палає і ранок недалеко.

Петербург, дня 15. мая 1914.

Г. Левчик.

РАЗОМ БРАТЯ!

(З білоруського.)

Разом, братя, будьмо в згоді
Чи в неволі, чи в пригоді
І злучім ся в шнур як гуси,
На гаразд всієї Білорусі!

Бо чи хто коли був в силі
Виник поломать відразу? —
Не здоляє — тільки вилле
Много поту, сил і часу!

А коли його розв’яже,
Кожду він тоді прутинку,
Як візьметь ся, як наляже,
Переложить як билинку.

Так і ми, коли в громадї
Разом станемо стійною,
Разом будем жить і радить,
Не злякають нас бідою.

Степан Руданський.

ЧОРНІ ДУМИ ЗВИСЛИ.

Не згадаю гадки,
Не змишлю я мисли!...
Як чорнії хмари
Чорні думи звисли!
Порадь, мати, що діяти,
Ой чи жити, чи вмирати:
Порадь, моя мати!
Роспукає серце,
Каменіють груди...
Скажи, моя нене,
Що зі мною буде?
Кажуть люде: „в світі чари,
В світі люде, не татари:
Не будеш без пари!”
Ой світе мій, світе!
Лушпина оріха!
Де твої роскоші,
І де твоя втіха?
Нудно в тобі, як в неволі,
Тільки мука, тільки болі, —
Нї волі, нї долі!
І ви, мої люде,
Люде — не татари.
Чи хоч раз ви руку
Сироті подали?
Кому горе — горе й буде,
Другим жалю не прибуде...
Люде-ж мої, люде!
Наоколо глянеш —
Та й каменем станеш,
А на себе глянеш —
Як билина вянеш.
Лист за листом опадає,
Рік за роком упливає,
Назад не вертає!
Не згадаю гадки.
Не змишлю я мисли,
Як чонії хмари,
Чорні думи звисли.
Порадь, мати, що діяти:
Ой чи жити, чи вмирати:
Порадь, моя мати!

Степан Руданський.

ХТО-Ж РІДНЕНЬКИЙ ТАМ ЗАПЛАЧЕ?

Не дивуйтесь, добрі люде,
Добрі люде, ви сусіди,
Що задумуюсь між вами,
Що журюся я завсіді.

Літа мої молодії...
Що-ж по тому, що-ж по тому,
Як без щастя, як без долі
Жити в світі молодому?

Моє щастє за горами
Може другим помагає.
Може доля враз з Дунаєм
В синє море упливає.

Житє моє! житє моє!
Ти — покошена нива.
Не осталась, не пригнулась
Жадна квіточка щаслива.

Жар серденько пригриває,
Душа рада-б в холодочок, —
Та де гляну — щоб то нущик! —
Тільки камінь та пісочок.

І я сохну, засихаю,
Як в степу билина тая,
Поки мене не пригорне
Де могилонька сирая.

І григорне могилонька!...
Хто-ж рідненький там заплаче?
Хиба ворон чорнокрилий
Пролітаючи заграє.

І пригорне могилонька!...
Хто-ж за мене спогадає?
Як подумаю за сеє,
З жалю серце розпукає.

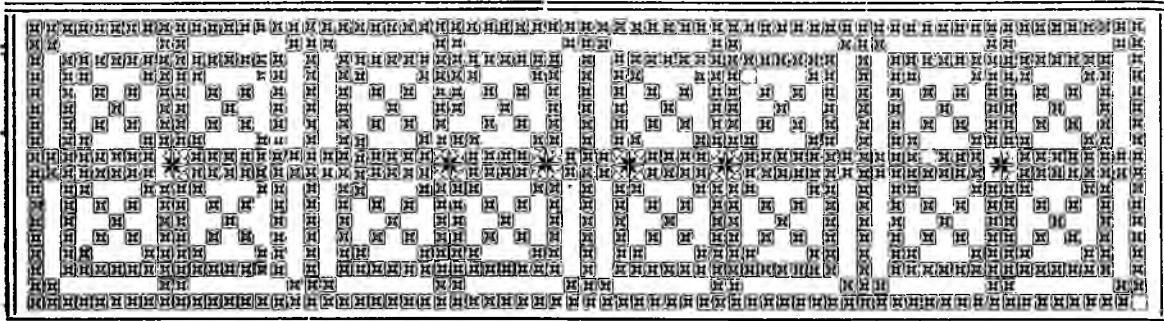
Не дивуйтесь же ви, люде,
Не дивуйтесь ви, сусіди,
Що задумуюсь між вами,
Що журюся я завсіді!

Могила українського поета Степана Руданського
в Ялті на Кримі.

На камени видно напис з іменем поета і датою
смерти, а в горі отсей цитат з його поезії:

„На могилі не заплаче
Ніхто в чужині,
Хиба хмаронька заплаче
Дощем по мені.”

Антін Лотоцький.

СЕСТРА-КОЗАЧКА.

00000000

Історичне оповідане на основі народної пісні.

I.

Та запороських землях, недалеко границі, між горішнім бігом рік Орелі та Донця стояв чималий хутір. У сьому хуторі жив уже від непамятних часів рід Петренків. Як давний був сей рід ніхто не знав, навіть у сем'ї Петренків. Оповідали лише собі в їх роді, що колись давно прийшов був на Січ козак Петро.

Завзятий був се козарлюга, лицар славний на ціле Запороже, а при сїм сплач над сплачамп. Кількома наворотами був він кошовим отаманом, багато битв звів із Турками й Татарами, а все

його честь. В часі одної виправи на Туреччину визволив він враз із иншими невольниками й одну дівчину. Як побачив її козак Петро, zalubив ся на смерть, така краля була вона. А й дівчина всім серцем покохала молодого, гарного, славного козака. Не жити вже йому на Січ! Ось і віззав він товариство на раду тай каже:

— Панове молодці, славні Запорожці! Думав я вік увесь у наший славній Січи звікувати, враз із вами козацької слави добувати, так доля инакше сутила! Сподобала ся мені дівчина, сам Бог мені її післав, так хочу я у власній хаті з нею вік звікувати. Та не кину я, товарищі, моєї шаблюки сестриці. У кождій тривозі, у кождій потребі, на перший поклик я прибуду з вами добувати козацької чести та слави.

— Славно, славно! — загули Запорожці, славно батьку Петре!

Тут виступив генеральний писар і каже:

— Панове товариство, дозвольте й мені до вас слово держати! Коли вже така Божя воля, щоби наш батько кошовий та на своз хазайство перейшов, то нехай уже так буде! Та не слід нам згодити ся на се, щоби він наші землі зо-

всім покинув. Згадаймо його славні діла, його заслуги для Запорожа. Чи не слід нам його винагородити? Здавна вже водило ся так, що товариство давало своїм заслуженим братчикам землю. Наділім же й ми нашого батька кошового землею. Нехай живе, коли вже не на Січи, так на наших землях на славу й честь Запорожа.

— Згода, згода! — закричало товариство, підкидаючи в гору шапки.

Петро вибрав собі землю в орельській паланці*) й там зараз таки по весілю побудував ся та поселив ся.

* * *

Від сього то козака Петра й почав ся рід Петренків.

Із сього роду походили й Супрун**) та його сестра Оріся. Були вони сиротами. Батько Василь погіб у борбі з Татарами, а мати вмерла небаром із туги за ним. Супрунови було тоді всего 14 літ, а сестрі 10 кінчило ся. Лишили ся вони сиротами, а при них тільки старий дід Опанас та його жінка Катря. Обоє старі ще Супрунового та Орісиного батька малим затимили, а тепер прибули на хутір помагати молодим сиротам-внукам у господарстві. Але хоч і молоденькі ще були Супрун та Оріся, скоро взяли ся за хазяйство й не дали йому запропастити ся, пильно рук прикладали та очий не спускали. І добра в хазяйстві прибувало, хазяйство росло, збільшало ся. Всі дивували ся, що вони обоє, брат і сестра такі ще молоді, а такі вже добрі хазяї з них.

Оріся з Супруном дуже любили ся. Ще з малечку одно без одного й хвилиночки бути не могло. І не раз тай не двічі обоє присягали собі, що одно одного в пригоді, в нещастю боронити буде.

Оттак живуть вони, ростуть. Йому вже поза двадцятий пішло, а їй шіснацятий кінчив ся. І бачить сестра,

*) Паланка те саме, що в нас повіт. Таких наланок було 8 на Запорожю.

**) Софрон.

чогось братчик її любий голову понурив, сумує, чогось задуманий ходить! Яка-б то сьому причина? Рада би сестра знати, щоб розрадити брата, прогнати сум, задуму від нього. І питає його: „Чого ти, братіку, так усе сумуєш, чого ти якийсь не той став?” А брат їй на се було лиш рукою махне тай скаже: „Ніщо, оттак!” Аж якось раз, коли сестра наставляла на нього, щоби виявив причину свого смутку, каже він: „Ой, як мені, сестро не журити ся! Усі мої предки й батько й дід і прадід, усі вони були на Січи й там слави лицарської здобували, а я..., а мені годі, хоч я вже й до літ дійшов. Молодші від мене йдуть на Січ”

— А то чому тобі годі?

— Чому? І ти ще питаєш ся! А як-жеж мені хазяйство линати! Щоб змарнувало ся?

Зажурила ся й сестра. Справді від найдавніших часів, від їх предка Петра почавши, кождий хлопець з їх роду був на Січи, слави козацької добував, а її любий братчик мав би не бути! Та хазяйство справді! Що діяти?!

Зажурила ся сестра і як звичайно в таких справах подала ся за порадою до бабусі Катрі. Від смерти батька та матери вони обоє, старі Опанас та Катря були їх одиницями дорадниками. Сумна удала ся Оріся до бабусі Катрі, яка заходила ся в пекарні коло вечері. Катря зараз помітила зміну на лиці Орісі і спитала:

— Що з тобою, Орісю, чого ти така сумна?

Оріся розповіла свою журбу, а бабуса зараз і каже:

— Ото найшла чим журити ся! Чиж ми: ти, я та мій Опанас не дамо ради хазяйству, як Супрун буде на Січи. Дамо! Він най іде та слави добуває, а ми тут і без нього гречку сіяти-мемо.

— А й справді, бабусю, що я на сю гадку не впала! Пійду скажу йому, най не журить ся хазяйством та іде на Січ.

— Йди, йди, Орісю, а я пійду і скажу своєму старому, най і він його вмовляє.

Й Оріся зараз побігла до брата й почала його вмовляти. Небавом прийшов і старий Опанас тай у двоє так і переконали, намовили його.

— Ми тут у трійку доглядати-мемо хазяйства, а ти, Супруне, не гай ся, а мерщій лагодь зброю, сідлай коня та гайда в дорогу. За хазяйство не бій ся, ми всі троє доглядати-мемо його як ока в голові...

І так усьогоїли Супруна, що він рішив ся не гаятись, а таки на другий день їхати на Січ.

II.

На другий день скоросьвіт уже ввесь хутір був на ногах..

На подвірю перед ґанком держав наймит осідланого вороного коня, котрий нетерпеливо бив коцґтами об землю, а біля коня стояв спертій рукою на сідло Супрун та розмовляв з дідом Опанасом. Оподалік стояла вся служба.

Небаром вийшла й Оріся зі старою Катрею. Оріся несла в руках шаблю з дорогою рукояттю і пістолі сріблом оковані. Підступила до брата, подала йому зброю тай сказала:

— Отсею шаблею, братіку, твій батько, дід і прадід рідну землю від ворогів боронили, козацьку славу добували, нехай і тобі послужить вона до слави й чести козацької.

Брат узяв із сестриних рук батьківську зброю й обняв та поцілував сестру на прощанє. Відтак попрощав ся зі старим Опанасом, котрий сказав йому:

— Їдь здоровий, сину, та не зроби сорому предкам твоїм, не зроби сорому й мені, що вчив тебе воєнного ремесла.

Попрощавши ся ще з Катрею та з усіми домашніми, скочив Супрун на коня, поклонив ся ще всім та рушив у дорогу.

Обернув ся ще і сказав до сестри на нів жартом:

— А не забудь, Орісю, на се, що ти мені присягалась оборонити мене в погребі.

— Не забуду, ні! — відповіла сестра поважно й рішучо. — Тільки ти про себе знати давай!

Супрун пустив ся чвалом і за хвилю зник усім домашнім із виду.

III.

І так Оріся лишилась сама, без брата. Сумно їй було. Тільки літ із малечку жили разом, майже ні на хвилюку зі собою не розлучали ся, а тут нараз розлука на довгий час, а може... може й на віки. Але годі інакше було. Годі, аби він, козацький потомок, та на Січи не побував.

Колись малою, коли дід Опанас учив Супруна на кони їздити та з рушницї стріляти, вона нераз просила діда, щоб і її вчив. Дід зразу не хотів, казав, що дівчині кужіль прясти, а не воєнного ремесла вчитись, але опісля, коли вона не переставала просити, взяв ся і її вчити. Дівчина скоро навчилася й конем уганяти і рушницею орудувати, а й шаблею володіти! Старий Опанас дивувався та нераз говорив: „Шкода, Орісю, що ти дівчина, а то-б на Січ пійшла. там би з тебе бравий козак був!” А тепер вона й сама жалувала, що не могла йти на Січ разом з братом любим.

Довго не могла вона привикнути до сього, що нема брата коло неї. Їй усе здавалось, що в хазяйстві хибує голови. Перше бувало все: „Брате, треба би те а те зробити, як ти думаєш?” І хоч брат усе притакував, на все годив ся, вона ніколи сама нічого не робила, ні в чім сама не розпоряджалась, у всім питала братової згоди. А тепер нема до кого звернутись, хіба от до старих Катрі та Опанаса.

Та правду сказати, як би не се хазяйство, не хазяйські клопоти, то хто знає, яке-б то й житє її було. Туга може би звялила її як ненечку покійницю. Хазяйство було її одинокою розрадою. Та ще вісти від брата, чи то через

людей, чи листами, були їй потіхою в смутку. Але сі вісти й листи від брата приходили щораз то рідше, а ось від якогось часу, від більше як пів року вона ніякої вісточки від брата не має. Сумує, журить ся бідненька, як горличка побиваєть ся. Що там з братом її дієть ся, де він пробуває, чому вістки ніякої про себе не подає, може в бісурменську неволю попав ся, а може й погіб від бісурменської кулі.

IV.

А брат Супрун тимчасом у Січі пробуває, з Турками, Татарами воює, в пень

малі татарські відділи не давали спокою границям Запорожа. Найбільшеж нападали на табуни козацьких коней та грабили їх. Отже кошовий велів Супрунови обганяти границі Запорожа від сих харцизів, але наказав йому zarazом не заганяти ся в татарські землі, щоби опісля Татари не могли скинути вини за зломане мира на козацтво.

І Супрун таки зараз з більшістю свого куреня виправив ся на границю Запорожа стерегти її від Татар. Зразу держав ся він приказу кошового, але опісля щораз частійше переходив із своїм відділом запороську границу й напа-

Львів, столиця Галичини.

їх січе рубає, козацької лицарської слави добуває. І всі братчики Січовики його люблять та хвалять і величають, лицарем, козарлюгою називають і рік ще не минув, як Супрун прибув на Січ, а вже його козаки курінним отаманом обібрали.

Раз якось покликав його кошовий до себе і припоручив йому з чималим відділом козаків податись на границі Запорожа, боронити їх від нападів Орди, а радше ординських харцизів, бо з Ордою Запороже було замирилось на кілька літ. І Орда сама не нападала, але

дав на татарські улуси. Вело ся йому. Богато татарських улусів пійшло з димом, багато Татар упало від козацьких шабель та самопалів, багато християнських невольників скинуло кайдани і вольні вернули ся в рідну землю. В одній такій боротьбі возволив Супрун молодого козака, котрий лишив ся відтак у його відділі. Супрун дуже сподобав собі його, бо був веселий та жартун, а попри се завзятий козак. А й молодий козак привязав ся до свого отамана. А ще коли в одній січі Супрун виратував його від неминучої смерті, то відтоді він

не розлучався з ним. „Вірним тобі, батьку, буду чурою до смерті!” — говорив він йому.

Велося Супрунови, але одного разу він захоочений удачами, загнався за глибоко в татарські землі. Тут в боротьбі відлучився якось від свого відділу й опинився посеред Татар. При нім не було нікого, тільки його вірний чура Семен. Турки оточили їх довкола. Завзято боронилися оба Супрун з Семеном. Чимало татарських голів покотилося від їх шабель. Та не сила-ж їм обом перемогти цілу хмару Татар! Мимо завзятої оборони оба вони поналися на татарські аркани, обох узяли Татари в полон. Оба вони дісталися при поділі татарському ватажкові. Ватажок повів їх обох у свій улус. Скоро пізнав він, що Супрун се козацький старшина тай не востий і каже до нього:

— Дай викуп за себе, так я тебе пущу на волю.

— Як жеж я тобі дам викуп, коли нема ким до дому переказати, щоби приєхали грони.

— Я пущу твого чуру, нехай він іде тай викуп приносить, а тоді оба пійдете на волю.

Зрадів Супрун. „Добре!” — каже.

І посилав свого чуру та каже йому:

— Спіши ти, Семене, наперед до кошового, нехай він військо збирає та йде на Татар, а тоді ми без викупу пійдемо на волю. А коли кошовий не схоче, так ти не гай часу і спіши до моєї сестри, до зимовика*) Петренків в Орельській паланці і проси мою сестру, нехай вона статки, маєтки збуває, мене з неволі визволяє. Ось тут даю тобі ще й лист до кошового та до сестри. Захочай їх добре.

Поїхав Семен, а слуги татарського ватажка провели його аж до границь Запорожжя. Навчав на крилах летів Семен, коли вже опинився на запорозьких землях і вскорі прибув на Січ. Тут зараз і подався до кошового, дає йому лист від

*) Оселя женатого козака на Запорожжі, хутір на Запорожжі.

Супруна й говорить усе, що велів йому сказати Супрун.

А кошовий відразу:

— Ні сьому не бути! Мені ані в гадці йти визволяти Супруна. Годіж мені ізза нього задиратися з Ордою, накликаючи на свою голову. Ми тепер якось поладналися з Татарами та маємо трохи спокій, а тут... Я післяв його берегти наших границь перед татарськими харцизами, а не нападати на татарську державу, на спокійні татарські улуси. Татарський хан жалівся вже переді мною на напади козаків. Я відповів йому, що се не козаки а харцизи нападають. Ні, нехай не сподівається від мене помочи! Умів нападати без мого дозволу, нехай уміє й визволити ся без моєї помочи!

Бачить Семен, що нічого не вдіє, сідлає коня й вихром жене до хутора Петренків. Прибув, станув під брамою. Слуги за дозволом старого Опанаса впустили його на подвір'я.

Питає його Опанас, до кого він та, чого хоче.

— До панни Орисі Петренківни в дуже важній справі! — відповів Семен, зіскакуючи з коня.

Вийшла Орися на ганок.

— Ось і вона сама! — сказав дід Опанас.

Семен поклонився їй низко та каже:

— Приїжджу до вас, панно, від брата вашого.

— Від брата! — крикнула Орися весело. — Що-ж він?

— Він у неволі в Татар.

Орися зблідла як сніг.

— У неволі! Давно? — спитала ся слабим голосом.

— Більше як два місяці вже! — відповів Семен та оповів їй все докладно, як кошовий вислав Супруна на границі Запорожжя берегти їх від Татар, як він не послухав приказу кошового, як опісля через се кошовий не хотів його боронити, визволити з неволі. Семен скінчив сим, що брат просить сестру, щоби зі-

брала гроші та переслала викуп за нього і подав їй лист від брата.

Сестра задумала ся.

— Ні, я не дам, не пішлю викупу за нього — сказала вона рішучим голосом. — Козакови не слід грішми викуповати ся з неволі, а шаблею!

незвичайну дівчину і тепер вперве стрінули ся їх очі та не на довго. Обое вмиль спустили зір в долину. Лиця обоіх покрив живий румянець, мила дроз пройняла їх обое. По добрій щойно хвили спитав ся Семен:

— Та де війська набрати?

Руська греко-католицька церква св. Івана Хрестителя в Сиракуз, Н. Й.

— Та хтож визволить його шаблею! Кошовий не хоче! — сказав Семен сумно.

— Хто визволить? Я! Я обіцяла йому, що в біді, в нещастю поспішу йому з помічю і додержу слова!

Козак глянув із зачудованем на сю

— Війська? Оголошу в нас по зимовиках та в Гетьманичині по хуторах і слободах, що готовить ся похід і до тижня мати-мемо війська тут у себе доволі! Гроші, що мали би пійти на викуп, пійдуть на військо.

V

Не минуло ще й дві неділі від приїзду Семена на зимовик, як на обістю зимовика Петренків заройло ся від оружних людей.

Коли вже назбирало ся достаточне число війська, почали Оріся й Семен готуватись до походу. Оріся й Семен, кажемо, бо Оріся нічого без поради зі Семеном не робила. Він був її правою рукою. Від першої стрічі, як ми бачили, почули ся вони близькими. А за час двох неділь ще більше пізнали ся й переконали ся, що їм одному без одного не жити, одним словом покохали ся щиро та вірно.

Та покищо найважнішим для них обоїх було визволити Супруна з неволі і тому старались як найскорше рушити в похід.

Й одного дня ще дуже вранці стояв на обістю зимовика відділ добре зоруженого війська, на сильних козацьких конях. Стояв готовий до від'їзду. Лиш попередю стояв один кінь осідланий ще без їздця. Держав його за поводи Семен, що теж сидів уже на кони.

Ось і вийшла Оріся. На ній козацька зброя.

Вийшла, вклонила ся війську і промовила:

— Панове молодці! Зібрала я вас на се, щоби ви під моїм проводом рушили в татарську землю, визволити мого брата з неволі. Нехай вас те не дивує, що дівчина сама береть ся проводити війском. Є між вами чимало славних і заслужених лицарів, що могли би обняти провід, але я обіцяла братови, що в нещастю сама поспішу йому з помічю і мушу додержати слова.

„Славно, славно!“ — крикнули козаки, а Оріся метнула ся на коня й узявши від Семена поводи, вдарила коня та рушила наперед а за нею все військо.

Ішли вони степами, мало й спочиваючи. Оріся на вдивовижу всім видержувала всі невідгоди походу й усе на-

пирала, щоби скорше йти. На крилах рада-б сердечна злетіти до брата визволити його з неволі.

Прибули в татарську землю. Тут усім вони обережно продиратись. Дорогу вказував Семен.

Було вже геть під вечір, коли вони наблизились до улуса, в котрім жив Супрунів пан. Козаки скрили ся в лісі; ждали ночі.

Стемпіло. Відділ козаків наче сі нічні мари висунув ся з ліса тихо, тихесенько. Попереду їхала Оріся із Семеном. Він вів їх просто до житла татарського ватажка. Підкрали ся під дім. Вартові не спали і зачали кричати та стріляти на сполох, але в сій хвилі опинили ся на козацьких ножах і повалили ся до долу.

Однак крик і стрільба вартових не проминули марно. Збудили всіх жильців дому ватажка і сусідних домів, а небагом і цілий улус збіг ся та виступив з оружем проти козаків. Татар було майже двічі стільки, що козаків, але козаки сміло й відважно наперли на Татар. Почала ся завзята сїча. Довго одні й другі не подавали ся. А попередю всіх Оріся! Беть ся завзято, начеб зросла в боротьбі. А за нею в слід усе поступає Семен та все накликає за собою товаришів, боїть ся, щоб Оріся не відлучилася від війська та не попала ся між Татар і щоб з нею не склало ся се, що із Супруном.

Довго, довго тривала боротьба. Вкінці Оріся найшла ся близько татарського ватажка та з острою шаблею на нього замахнула ся, щоб відрубати йому голову, але Татарин відбив шаблю й замахнув ся собі, однак тут прибув у поміч Орісі Семен і рубнувши Татарина шаблею по руці, відрубав йому руку враз із шаблею. Тепер Оріся замахнула ся вдруге й Татарин повалив ся до долу. І боротьба була вже майже рішена. Не стало ватажка й Татарин не знали, що їм діяти. А козаки ще завзятійше наперли на них. Оріся власним прикладом і словами додавала духа ко-

закам. І небаром боевище вкрило ся татарськими трупами. З козаків лише кількох унало. Вже лиш тут то там би-ли ся кунки Татар.

Аж тепер сказала Оріся до Семена:
— Ходімо увільнити брата з неволі!

Семен кликнув ще кількох козаків і разом пішли до склепу, де були зачиплені невольники. Козаки взяли ся розбивати двері. Двері скоро подали ся. Козаки увійшли в середину. Оріся шукала зором брата. Найшла. Він зразу її не пізнав, але вона пізнала його.

— Братіку мій — крикнула вона й кинула ся розковувати кайдани — ти вольний, я сповнила мою присягу, визволила тебе з неволі!

Другі козаки кинули ся розковувати інших козаків, а Семен помагав Орісі.

І вскорі збільшило ся число козаків визволеними.

Небавком Татари вже всі вигинули від козацьких шабел, але й козаків згинуло значне число.

— Братя, — каже Семен — по інших татарських хатах є ще чимало нашого брата в неволі, ходімо і їх визволити.

І козаки розсипали ся по цілیم улусі. А сестра з братом стояла, розмову вела, розпитувала. Брат не міг їй надякувати ся.

— Чим я тобі, сестро, віддячу ся за твої труди?

— Нічим, братіку, нічим, я лиш свою повинність сповнила. І ти-б не інакше поступив, колиб я попала ся в неволю.

Пройшли козаки весь улус, зруйнували його, визволили невольників, на-брали добичі та пустили хати з огнем.

Весело вертались козаки на Україну. А вже найвеселійші були Супрун та Оріся, а при них і Семен. Супрун скоро пізнав, що Семен з його сестрою люблять ся, але нічого не говорив, лиш у душі тішив ся, що з них гарна пара буде.

Приїхали на зимовик. Супрун справив бенкет козакам.

Підчас бенкету дякував він усім, що зважили ся на небезпеку і пішли в чужу землю визволити його. Та при всіх вас мушу зложити подяку — кінчив він — моїй рідній сестрі, бо вона то скликала й повела вас туди. Дякую тобі, сестричко, ще раз і бажаю тобі всього доброго. Дякую й тобі, Семене, за всі твої труди. Сестро й ти, друже Семене, не всілі я вас за всі ваші труди винагородити. Думаю, що хоч у часті віддячу ся вам, коли тепер в сей радісний день при всіх оповіщу ваші заручини.

— Славно, славно! — загули козаки. — Хай живуть молодята, хай живе сестра-козачка.

В кілька неділь опісля відбуло ся весіле Орісі із Семеном. Гучне було весіле, гостий було повно з усіх усюдів Запорожа й Гетьманщини. А тягло ся весіле цілісінкний тиждень.

По весіллі сказав Супрун до сестри та Семена:

— Ви лишіть ся тут на хазяйстві і жийте щасливо та виховуйте дітей, щоб і сини і дочки ваші були такими хоробрими та бравими козаками й козачками як ти, Орісю і ти Семене, а я пійду на Січ, дальше мечем служити Запорожу й усій Україні!

Др. Іван Франко.

ЗЕМЛЕ МОЯ!

Земле, моя всеплодючая мати,
Сили, що в твоїй живе глибині,
Краплю, щоб в бою сильнішіє стояти,
Дай і мені!

Дай теплоти, що розширює груди,
Чистить чуте і відновлює кров,
Що до людей безграничну будить,
Чисту любов!

Дай і огню, щоб ним слово налити,
Душі стрясать громовую дай власть,
Правді служити, неправду палити
Вічну дай страсть!

Силу рукам дай, щоб пута ломити,
Ясність думкам—в серце кривди влучать,
Дай працювати, працювати, працювати,
В праці сконать!

ПОЛОН ТРОХ ПОПАДЯНОК.

(Народна пісня.)

Коли Турки воювали,
Білу челядь забирали;
І в нашої попадоньки
Взяли вони три дівоньки.
Одну взяли попри коні,
Попри коні на ремені;
Другу взяли попри возі,
Попри возі на мотузі;
Третю взяли в чорні мажі...
Що ї взяли попри коні,
Попри коні на ремені,
Тота плаче: „Ой, Боже мій!
Косо моя жовтенькая!
Не мати тя розчисує,
Візник бичем розтріпує!”

Що ї взяли попри возі,
Попри возі на мотузі,
Тота кричить:
„Ой Боже мій! ніжки мої!
„Ніжки мої біленькі,
Не мати вас умиває,
Пісок пальці роз'їдає,
Кровця пуки заливає!”

Що ї взяли в чорні мажі,
Тота плаче, тота кричить:
„Ой, Боже мій! очка мої!
Очка мої чорненькі!
Тільки краю проходили,
А білий світ не виділи.

В. Дорошевич.

ЯК МІНІСТРИ УЩАСЛИВЛЮЮТЬ НАРІД.

(Хінська історія, подібна до російського життя.)

Нин Неба — хай імя його пережне всесвіт — цісар Лі-О-А стояв біля вікна своєї порцелянової палатки. Він був молодий і тому добрий. Серед блиску і величавости, що окружали його, він ніколи не переставав думати про убогих, оминених долею.

Ішов дощ. Лив струями. Небо плакало, а разом з ним цвіті і дерева проливали сльози. Серце стиснуло ся цісареві з жалю і він викликнув:

— Яка гірка доля того, котрий навіть не має капелюха, щоби накрити голову в такий дощ!

І, вернувши ся, цісар сказав звертаючи ся до свого палатного управителя: „Я хотів би знати, скільки бідаків в моїй столиці в Пекіні не має капелюхів?“

— Світло Сонця! — сказав управитель Цсунг-Хі-Цсанг, падаючи на коліна і схиляючи голову, — чи ж є щонебудь нездійснене для володаря всіх володарів!! Скорше ніж зайде сонце, ти будеш знати, о Батьку Зорі, се, що ти бажаєш знати!!

Цісар ласкаво усміхнувся, а Цсунг-Хі-Цсанг з усієї сили пустив ся бігти до першого міністра Сан-Ші-Санг. Він прибіг задиханий, а до того ще змішав ся так, що навіть не міг віддати всіх

почестий, які належали ся першому міністрови.

— Загальна Радість, наш наймиловитивіший цісар, — промовив він, ледви дихаючи — дуже занепокоєний. Йому додають жалю ті люди, котрі ходять по місті без капелюхів, і він нині ще хоче знати, скільки їх в Пекіні!

— Є такі поганці! — відповів Сан-Ші-Санг, і зараз таки приказав прикликати Пі-Хі-Во, головного начальника міста.

— Погані всти йдуть із палати! — сказав він, коли Пі-Хі-Во на знак пошани склюпив голову до самої землі. — Повелитель нашого життя запримітив непорядок!

— Що? — зі страхом викликнув Пі-Хі-Во. — Як же се могло стати ся, коли прегарний тіннестий сад зовсім відділяє палаг від Пекіна?

— Не знаю, як се стало ся — відповів Сан-Ші-Санг, — але цісаря страшно занепокоїло, що ріжні голодранці ходять в дощ без капелюхів. Він нині ще бажає знати, скільки їх є в Пекіні. Розвідайте ся про се.

— Зараз же прикликати сюди стару собаку, начальника поліції Джір-Санга! — розгнівано викликнув Пі-Хі-Во, обертаючи ся до своїх підданих.

І коли начальник міської поліції, дрожаючи і блідніючи зі страху, кинув ся йому до ніг, розгніваний начальник міста обсилав його градом проклятих.

— Нужденний, неробо, підлий продажний чоловіче! Ти хочеш, щоби всіх нас розчетвертували разом з тобою!?

— Поясни мені причину твого гніву, — дрожаючи сказав начальник поліції Джір-Санґ, — щоби я міг зрозуміти ласкаві слова твої. Інакше, боюся, що недоступний буде мені язик твоєї мудрости.

— Стара собако, тобі стерегти безроги, а не пильнувати порядку найбільшого міста на світі! Сам володар Китаю запримітив не порядок в місті: по улицах ходять різні голодранці, котрі не мають капелюхів, щоби накрити голову підчас дощу. До вечера мусиш мені донести, скільки таких непотрібів найдеться в Пекіні!

— Все буде сповнене точнісінько! — відповів Джір-Санґ, тричи вдаряючи головою в підлогу. І за хвилину він вже стукав ногами і кричав на своїх поліцаїв, скликаних ошоломлюючими звуками гонґа (гонґ се великий мідяний дзвін, формою подібний до решета).

— Непотріби, — кричав він до своїх поліцаїв — я вас усіх знищу, вивішаю, спалю живцем на жаріючих углях! Як ви наглядаете порядку в місті?! Люди ходять без капелюхів! Щоби мені за годину зловлено всіх тих, що не мають капелюхів бодай з морської трави!

Жовніри кинули ся сповнити приказ і цілу годину по всіх улицах Пекіна відбувалися лови на людей, котрі не мали капелюхів.

— Держи його, лови — кричали поліцаї хапаючи прохожих без капелюхів.

Вони витягали їх зпід плотів, парканів, зпід домів, де вони сховалися наче щурі, котрих переслідує кухар, щоби приготувати з них смачну страву.

І за годину всі ті, що не мали капелюха в Пекіні, стояли на вязничнім подвір'ю.

— Скільки їх? — спитав начальник поліції Джір-Санґ.

— 20.871, — відповів поліцай, кланяючися до землі.

— Карай їх! — сказав Джір-Санґ.

І за пів години 20.871 Китайців з відрубаними головами лежало на подвір'ю вязниці.

Джір-Санґ пішов до Пі-Хі-Во, Пі-Хі-Во пішов до Сан-Ші-Сана, а Сан-Ші-Сан доніс про все Цсунґ-Хі-Цсанґови.

День клонився до вечера. Дощ настав. Надлетів вітрець. Він сколихнув деревами і брильянтовий дощ посипався з дерев на запашині цвіти, котрі горіли і мінілися в промінях сонця.

Цілий сад був повний сяєва і запаху, і володар Син Неба Лі-О-А стояв біля вікна своєї порцелянової палатки, любуючися чудовим краєвидом.

І тому, що він був молодий і добрий, то і в сю хвилину не забув він про нещасних.

— До речі — сказав він, обернувшись до найстаршого міністра Цсунґ-Хі-Цсанґа — ти мав дізнати ся, скільки людей в Пекіні не має навіть капелюхів, щоби заслонити ся перед дощем.

— Волю володаря всесвіта свята виповнили його слуги — відповів Цсунґ-Хі-Цсанґ з низким поклоном.

— Скількиж їх? Лише, вважаю, скажи мені всю правду.

— В цілїм Пекіні нема ніодного Китайця, котрий не мав би капелюха, щоби накрити голову підчас дощу. Клянусь, що я говорю чисту правду!

І Цсунґ-Хі-Цсанґ підняв обі руки до неба і склонив голову на знак святої присяги.

Лице доброго цісаря засіяло від щасливого радісного усміху.

— Щасливе місто! Щаслива країна! — викликнув він. — І як щасливий я, що народи так добре живуть ся під моїм пануванєм.

А Сан-Ші-Санґ, Пі-Хі-Во і Джір-Санґ одержали ордери Золотого Змія за батьківську опіку для добра народа.

СОКІЛЬСЬКІ КЛИЧІ.

Все вперед! Всі враз!

*

Не лебедіти, але стреміти!

*

Народна честь,
Сьміле око,
Сильні груди,
Мало слів,
А діл багато!

Не плачем, а мечем!

Ділами, не словами!

Сьвіт посідає той, хто його здобуває.

Байдужі гинуть!

Нероба стає рабом.

Хто не йде, той лишає ся позаду.

Природа дає перемогу всім сотворіням рухливішим.

Виховане тіло — се шлях до виховання духа.

Хто сам своєї честі не цінить,
того ніхто не цінить.

Руханка се лік на байдужність, лїнь, кириню.

*

Кожде покоління відповідає за прикмети тіла і ду-
ха слідуєчого покоління.

Слідуєче покоління має стати ліпше ніж попереднє.

*

Молодіж се будучність народу.
Ліпша молодіж, красша будучність.

*

Нарід, що не стремить до єдности підчас мира,
не має карности підчас війни.

*

Руханка робить тіло гарним,
а дух відважним.

Треба вже молодіж виховувати в рухливости, че-
сности, карности, а цілий нарід набуде тих
прикмет.

Хто вміє слухати, той буде вміти приказувати.

Руханка учить приказувати і учить слухати. Ру-
ханка виховує вже в молодіжї організаційний
змісл, при звичає до поділу праці, до відвічаль-
ности за обняту задачу, до совісности і точности,
до опанованя роботи правильною напругою, до
віри в свої сили.

*

У сьвіті легше знайти маєток, ніж енергічних,
розумних, совісних, щирих і точних робітників
до якоїнебудь роботи. Виховане солідних робітни-
ків є найбільшою задачею кожного народу.

*

Сьвіт слухає слів, але глядить на діла.

*

Розвивай свої сили, бо як ти слабкий, то сьвіт
скрутить тобі карок.

Осу.

Степан Руданський.

ЗВЕЛА МЕНЕ НЕ БІДА.

Звела мене не біда!

Звела мене,

Моя нене,

Звела мене не біда,

А дівчина молода, —

А дівчина

Як калина,

А дівчина молода.

Брівоньками звялила;

Брівоньками,

Хмароньками,

Брівоньками звялила,

Оченьками спалила,

Оченьками,

Зіроньками,

Оченьками спалила.

Губоньками зраїла

Губоньками —

Сливоньками,

Губоньками зраїла.

Личеньками строїла

Личеньками —

Чароньками,

Личеньками строїла.

Ой дівчино, не вяли,

Ой дівчино,

Ти рибчино,

Ой дівчино, не вяли,

Мого серця не пали!

Мого серця

Край реберця,

Мого серця не пали!

Коли любиш — не жартуй!

Коли любиш,

Та не губиш,

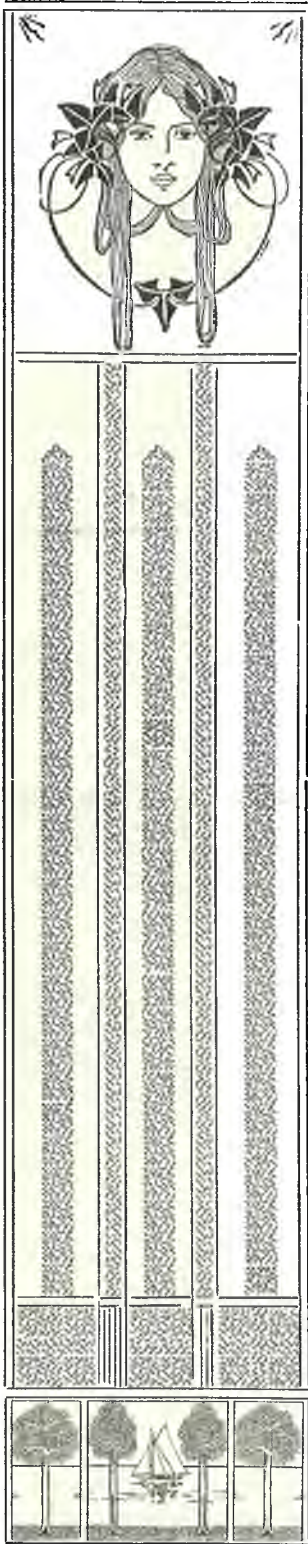
Коли любиш — не жартуй!

Як не любиш — розчаруй!

Як не любиш. —

Тільки губиш,

Як не любиш — розчаруй!

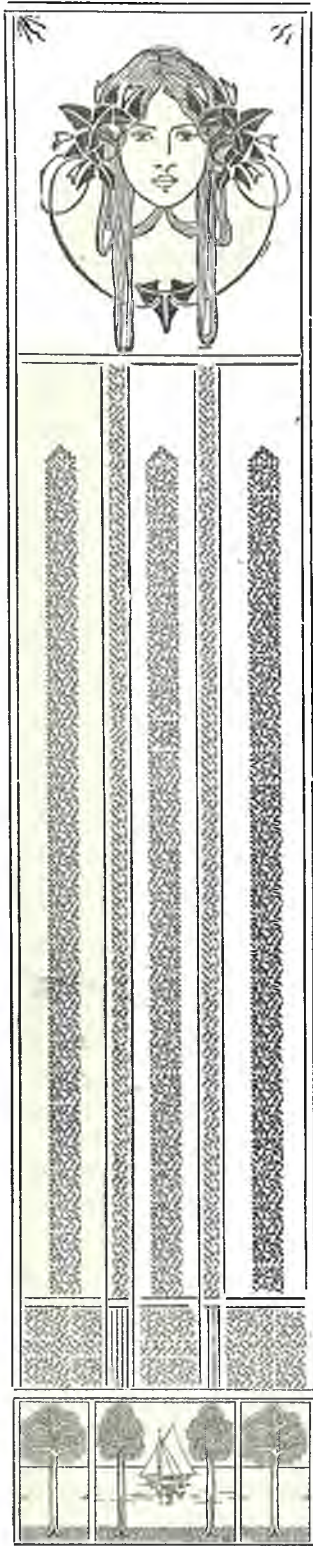

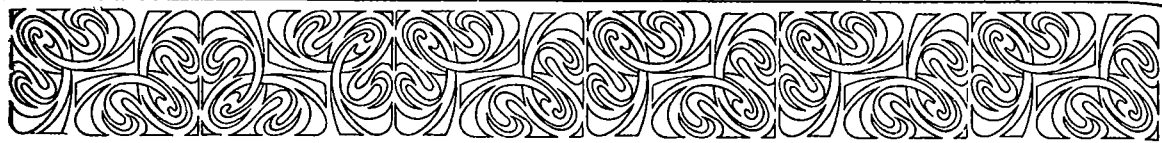
Тарас Шевченко.

Суботів.

(Могила Богданова.)

Стоїть в селі Суботові
На горі високій
Домовина України
Широка, глибока.
Отто церква Богданова:
Там-то він молив ся,
Щоб Москаль добром і лихом
З козаком ділив ся.
Мир душі твоїй, Богдане!
Не так воно стало:
Москалики, що зазріли,
То все очухрали;
Могили вже розривають;
Та гроший шукають;
Льохи твої розкопують
Та тебе-ж і лають,
Що за труди не находять...
Оттак-то, Богдане!
Занапастив-еси вбогу
Сироту Україну.
За-те ж тобі така й дяка!
Церкву-домовину
Нема кому полагодить!
На тій Україні,
На тій самій, що з тобою
Ляха задавила,
Байстриюки Єкатерины
Сараною сіли.
Оттак-то, Зиновію,
Олексій друже!
Ти все віддав приятелям,
А їм і байдуже!
Кажуть, бачиш, що „все-то те
Таки й було наше,
А що ми тільки наймали
Татарам на пашу
Та Полякам.”
Так сьміють ся з України
Сторонній люди...
Не сьмійте ся, чужі люди!
Церква-домовина
Розвалить ся, а зпід неї
Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Сьвіт правди засьвітить,
І помолять ся на волі
Невольничі діти.

Др. Іван Крип'якевич.

РУСЬ-УКРАЇНА І МОСКОВЩИНА.

(Змагання України до визволення з московської неволі від часів Хмельницького).

Злука України з Московщиною не починала ся під щасливими ворожбами. Вже на Переяславській раді в січні 1654. р. появилася сильна опозиція проти союзу з московською державою, до якого змагав гетьман Богдан Хмельницький, примушений безвихідним політичним положенням України. Коли московські бояри зажадали, щоби козаки присягли цареві на вірність, козацька старшина заявила, що повинні присягати в царській імені московські бояри, що цар буде шанувати українські права і не видасть Українців Польщі. Бояри не хотіли зложити присяги, бо, казали, що цар самодержець не присягає підданим... Се викликало обурення між козаками. Тільки з трудом здержано вибух і з податливими переведено комедію з'єднання.

Але свідомі і політично вироблені одиниці не хотіли погодити ся з московським панованем. Визначні козацькі полковники як Богун, Сірко й інші зовсім відмовили ся присягати цареві. Потім остигли в приязни до Московщини навіть і найбільше рішучі її прихильники. Дуже скоро показало ся, що московське правительство цілком не думає обороняти Україну перед чужими, але бажає використати її для своїх цілей, зруйнувати край економічно і політично та піддати його під важке ярмо самодержав'я. Дуже скоро прийшли й українські повстання проти Московщини.

Першим, що хотів підняти зброю проти московської влади на Україні,

був Богдан Хмельницький. Нераз несправедливо осуджувало великого гетьмана, що він був піддав Україну під московську зверхність; сам Шевченко кидав на тій Хмельницького гіркі обжалування... Правда — Богдан подав перший руку Москалеви, але як побачив свою помилку, то перший покинув шкідливу дружбу і всі зусилля обернув на се, щоби відірвати Україну від Московщини. Останні два роки життя старого гетьмана се час безнастанних переговорів із сусідніми державами і воєнних приготувань на Україні, щоби привести цілковиту зміну політичного положення. Хмельницький заключив союз з північним ворогом Московщини Швецією, а також із Семигородом, що тоді підносив ся до більшого значіння та з Туреччиною, а все, щоби не дати загинути в московській неволі „вольному народові”

Передчасна смерть Хмельницького 1657. р. на хвилю перепинила сї змагання. Але новий гетьман Іван Виговський вів далі Богданове діло і проголосив отверто розрив із Московщиною. В маніфестах до чужих держав і в універсалах до народу пояснено причину розділу тим, що Московщина не додержала зобов'язань щодо України. „Свідимо про невинність нашу” — голосив маніфест гетьмана Виговського — „і кличемо Бога в поміч — ми примушені для заховання своєї свободи взяти ся до законної оборони, щоби скинути з себе те ярмо і шукати помочи сусідів. Не на нас спадає вина сї війни,

що вже починає горіти. Ми були вірні й остаємося вірні нашому великому князеві і проти волі нашої беремося за зброю”.

На жаль, міждержавні відносини тоді змінилися і Виговському удалося тільки заключити договір з Польщею — звівши гадяцьку умову, що утворила Велике Князівство Руське під польською зверхністю. Однак воєнні кроки пішли ліпше як політичні. Коли 1659. р. московське військо увійшло в північну Україну і почало облогу міста Конотопа, Виговський несподівано напав на російську армію і погромив її в небувалий спосіб: Знищено ціле військо московське, двох воєвод взято до неволі; московські відділи серед переполоху втікали з української землі. Але та **славна перемога під Конотопом 1659. р.** не принесла сподіваних успіхів. З внутрішніх причин мусів Виговський уступити з гетьманства, а його наслідник, слабкий Юрій Хмельницький помирився з Московщиною.

Та мир не тривав довго. Тяжко було удержати приязнь з Московщиною, навіть найбільшим її прислужникам. Наслідник Юрія Хмельницького Іван Брюховецький був відданим слугою Москви до крайніх границь. Він перший з гетьманів їздив з поклоном до царя, оженився з Московкою та готовий був віддати всю управу в московські руки. Але гнет і переслідування Москвитини і йому допекли так, що він схопився за зброю. При підмозі правобічного гетьмана Петра Дорошенка з початком 1668. р. піднялося повстання проти Москвитини. Зазивні універсали Брюховецького знайшли всюди охотний послух, бо здирства московських урядників і насильства війська знищили всю прихильність для царського пановання. Почалася дрібна війна проти московських залог, розсіпаних по краю, десятки і сотки солдатів гинули щодня, козацька старшина рішучо приготувалася до повстання.

Московські залоги трималися ще тільки в Києві і Чернігові. Мало вже

прийти до остаточної розправи з головним корпусом московського боярина Ромодановського, коли смерть Брюховецького поклала кінець сьому другому повстанню. Дорошенко не міг продовжати війни, а новий лівобічний гетьман Дам'ян Многогрішний, хоч неохотно, але мусів відновити договір України з Московщиною. Сумно скінчилися для обох гетьманів знайомства з Московщиною. Многогрішного цар засланив на Сибір, де він прожив до смерті у великій нужді, а Дорошенко також докінчив вік в далекій північній губернії, на „почеснім” заслано...

Іван Самійлович, вибраний потім гетьманом ішов слідами Брюховецького, — уступчивостю і покорою намагався здобути прихильність для свого правління. Синів повисила на науку до Москви, як би в заклад своєї вірності, доньку віддав за московського воєводу та згодився на знесення автономії (самоуправи) української церкви. Але і він під кінець свого життя заслужив собі назву зрадника Росії. В 1672. р. Московщина задумала похід проти Татарів, в якому мусіли й козаки брати участь. Похід не вдався, бо Татари завчасу випалили стени. Невдачу походу приписала Московщина гетьманові Самійловичеві, мовляв, він умисно все так уложив, щоб знищити московське військо. Не знати, чи це тільки була клевета боярина Голіцина, чи справді Самійлович мав такі замисли. Але підозріння вистарчило і Самійловича скинули з гетьмана та вислали його з родиною до Москви. Там його арештовано і з одним сином заслано на Сибір. По твох роках він умер в місті Тобольську. Другого сина, що був чернігівським полковником і задумав повстання, віддано під суд і покарано жорстокою смертю.

Невдачі проби повстання підняв новий гетьман Іван Мазепа. З початком гетьманства він також не думав зривати з Московкою. Все мав злудну надію, що покірністю можна охоронити Україну перед остаточною загрозою. Але сумна дійсність не давала йому ба-

вити ся мріями. Цар Петро почав сильною рукою нищити останки автономії; вишуканими способами став руйнувати нещасливу країну. Податки, походи, постій військ, роботи при північних кріпостях, — все те показувало, про що думає цар. І людям „відпадало серце до великого государя” До Мазепи звертали ся поклики народа: „Як ми за душу Хмельницького завсїгди Бога молимо, так навпаки ми і діти наші во вічні роди будемо душу і кости твої прожжати, коли нас за гетьманства свого в московській неволі оставиш... Очи всіх на тя уповають...” Коли шведський король Карло XII. розпочав війну з Росією, пригадали ся давні часи зносин України зі Швецією, давні надії на незалежність козацької держави під шведським зверхництвом. Почала ся перемисла, переговори, приготування. Але рішучі події прийшли скорше ніж приготування. Король Карло несподівано в осени 1708. р. вернув ся з військом на Україну. Але тут не були приготувані. На Україні стояли сильні московські залоги, більшість козацьких військ за царським приказом була на Білій Русі, а між рештою не було порозуміння і єдності. Мазепа зі старшиною подав ся до шведського табору, потім прибув і **Сордієнко** із січовим товариством, але все те було мало і кампанія скінчила ся невдачею під Полтавою в червні 1709. р.

Се останне українське повстанє проти Росії.

Українська опозиція виравді не зашмовкла і пізнійше, але бажання свої проявляла тільки меморіями, а не оружем. Найбільше завзятим ворогом російського панованя на Україні лишив ся **Фили Орлик**, бувший генеральний писар, вибраний гетьманом по смерти Мазепи. Разом з українською еміграцією подав ся він до Туреччини, потім до Швеції і по роках знов на схід, пробуючи у всіх держав збудити заінтересованє для української справи. Наслідник Мазепи на Гетьманщині гетьман **Іван Скоропадський** не

міг думати про оружний сиротив по недавній невдачі, але всіми силами ратував автономію України; так переймав ся він справами краю, що коли цар установив „Малоросійську Колегію” для нагляду над українською управою, з жалю занедужав і умер 1722. р. Ще більше сміливо виступав наказний гетьман **Павло Полуботок**, котрого за оборону давних прав України цар Петро велів арештувати й осадити у вязниці. В Петропавловській кріпості в Петербурзі умер гетьман Полуботок 1724. р., лишаючи память горячого патріота. Говорили, що коли Полуботок розхорував ся, наляканий цар Петро просив прощення у нього, — але гетьман сказав: „**За невинне стражданє моє і моїх земляків будемо судити ся у спільного і нелицимірного судії — Бога нашого. Скоро станемо перед ним і він розсудить Петра з Павлом**”. На старих портретах Полуботкових чигаємо слова, що гетьман мав сказати цареві: „**Заступаючи ся за вітчину, я не боюсь ні кайданів ні тюрми і для мене лучше найгіршою смертю умерти ніж дивити ся на загальну загибіль моїх земляків**”. Такимж шляхом ішов **Даніло Апостол**, що навіть з пожертвованєм особистого достоїнства боронив інтересів свого народа, сей послідний козак на гетьманським уряді. Врешті й чужий Україні **Кирило Розумовський**, останній титулярний гетьман, стягнув на себе гнів царагу за змаганя до автономії України.

І навіть коли прийшов остаточний кінець гетьманству (1764. р.) і коли на все українське житє впали страшні переслідування, — інтелігенція українська не затратила змагань до самостійности України. Російські управителі України 18-ого віку дивували ся, що нове українське покоління при західній освіті і культурі не переставало бути козаками і все заховало горячу любов для своєї нації і „солодкої вітчизни” „Ся невелика купка людей — так писали тоді про Українців — инакне не відзиваєть ся як тільки, що то вони найперші на цілїм свїті і що нема від них

нікого хоробрішого, нікого розумнішого, і нема нігде нічого доброго, нічого корисного, нічого дійсно свobodного, що могло-б їм придати ся, і все, що у них — то найкрасше". З великою силою проявили ся українські змагання 1767. р., коли Катерина II. дозволила всім частям держави виявити, яких законів бажають. Всі українські стани заявили тоді з незвичайною одностайністю, що бажають давньої автономії, — прав, які були за Богдана Хмельницького. Сі бажання були такі острії у своїм змісті, що тодішній управитель України Румянцев пробував арештованими спинити акцію і навіть на його почин суд засудив трийцять

осіб на кару смерти за стремління до досягнення самоуправи України.

Останні заходи визволити Україну зіпд російського пановання доходять до порога 19-ого віку. Коли 1791. р. між Росією і Прусами прийшло до напруження відносин, в Берліні у міністра Герцберга був на послуханю один з визначних Українців Капніст. Приїхав він із заявою, що Українці доведені до розпуки тяжким гнетом російського уряду, задумують підняти повстанє, і питає ся, чи можна числити на пруське зверхництво. Але Пруси не вважали справи зрілою і змагання спинили ся.

Аж у другій половині 19-ого віку ожили давні часи і стара справа знайшла вислів у нових формах...

Львів, в серпни, 1914.

Степан Руданський.

ТУГА В МОСКОВЩИНІ.

XXXXXXXXXX

Повій, вітре, на Вкраїну,
Де покинув я дівчину,
Де покинув чорні очі,
Повій, вітре, з опівночи.

Між горами там долина;
Там біленькая хатина;
В тій хатині голубонька,
Голубонька-дівчинонька...

Повій, вітре, до схід сонця,
До схід сонця, край віконця;
Край віконця постіль біла,
Постіль біла, де спить мила.

Повій, вітре, тишком-нишком
Над рум'яним, білим личком,
Над тим личком нахили ся,
Чи спить мила, подиви ся.

Як спить мила, не збудилась, —
Згадай того, з ним любила ся:
З ким любила ся і кохалась,
І кохати присягала ся.

Як забеть ся їй серденько,
Як дівча зітхне тяженько,
Як заплачуть чорні очі,
Вертай, вітре, к опівночи.

А як мене позабула
І другого пригорнула,
То розвій ся край долини,
Не вертай ся з України...

Вітер віс, вітер віс,
Серце тужить, серце мліє...
Вітер віс, завіває,
З України не вертає...

Т. Шевченко.

ТАРАСОВА НІЧ.

На розпнуті кобзар сидить
Та на кобзі грає;
Кругом хлопці і дівчата —
Як мак процвітає.
Грає кобзар, виспівує,
Вимовля словами,
Як Москалі, Орда, Ляхи
Бились з козаками;
Як збиралась громадонька
В поділеньку в ранці;
Як ховали козаченька
В зеленім байраці.
Грає кобзар, виспівує,
Аж лихо сьмієть ся:
„Була колись Гетьманщина,
Та вже не вернеть ся;
Було колись панували,
Та більше не будем...
Тої слави козацької
По-вік не забудем!
Україно, Україно!
Ненько моя, ненько!
Як згадаю тебе, краю,
Завяне серденько!
Де поділо ся козацтво,
Червоні жупани?
Де поділась доля, воля,
Бунчуки, гетьмани?
Де поділось? — Ізгоріло!
А чи затопило
Сине море твої гори,
Високі могили?
Мовчать гори, грає море,
Могили сумують,
А над дітьми козацькими
Поганці панують!

Грай же, море! мовчіть гори!
Гуляй, буйний, полем!
Плачте, діти козацькі!
Така ваша доля!

Встає хмара зза Лиману,
А другая з поля:
Зажурилась Україна —
Така її доля!
Зажурилась, заплакала,
Як мала дитина.
Ніхто її не вратує,
Козачество гине,
Гине слава, батьківщина,
Немає де дітись;
Виростають нехрещені
Козацькі діти,
Кохують ся невінчані,
Без попа ховують,
Запродана жидам віра,
В церкву не пускають!

Обізвавсь Тарас Трясило
Гіркими сльозами:
„Бідна моя Україно,
Стоптана Ляхами!”

Обізвавсь Тарас Трясило
Віру ратувати,
Обізвав ся орел сизий
Та й дав Ляхам знати!
Обізвав ся пан Трясило:
„А годі журить ся!
А ходім лиш, пани брати,
З Поляками бить ся!”

Вже не три дні, не три ночі
Буть ся пан Трясило;
Від Лимана до Трубайла
Трупом поле вкрилось.
Ізнеміг ся козаченько,
Тяжко зажурив ся,
А поганий Конецьпольський
Дуже звеселив ся;
Зібрав шляхту всю до купи,
Та й ну частувати.
Зібрав Тарас козаченьків
Поради прохати:
„Отамани, товариші,
Брати мої, діти!
Дайте мені порадоньку:
Що будем робити?
Бенкетують вражі Ляхи,
Наше безголове”.
— „Нехай собі бенкетують,
Нехай на здоров’я!
Поки сонце зайде,
А ніч-мати дасть пораду:
Козак Ляха знайде”.

Лягло сонце за горою,
Зірки засіяли,
А козаки, як та хмара,
Ляхів обступали.
Як став місяць серед неба,
Ревнула гармата;
Прокинулись Ляпки-панки —
Нікуди втікати!
Прокинулись Ляпки-панки —
Тай не повставали:
Зійшло сонце Ляпки-панки
Почотом лежали.

Червоною гадюкою
Несе Альта вісти,
Щоб летіли круки з поля
Ляпків-панків їсти.
Налетіли чорні круки
Вельможних будити;
Зібрало ся козачество
Богу помолитись.
Закракали чорні круки,
Виймаючи очи;
Заспівали козаченьки
Пісню сеї ночі,
Сеї ночі кровавої.
Що славною стала
Тарасови і козацтву,
Ляхів що приспала.

„Над річкою, в чистім полі
Могила чорніє:
Де кров текла козацькая,
Трава зеленіє.
Сидить ворон на могилі.
Та з голоду краче...
Згада козак Гетьманщину,
Згада. тай заплаче”

Замітка. „Тарасовою ночью” зоветь ся битва Переяславська в 1628. році, коли то козацький гетьман Тарас Трясило побив польського коронного гетьмана Конецьпольського над річкою Альтою. По веселоощах, у свята Божого тіла Поляки спочивали у своїм таборі, аж нараз напали на них козаки і розбили до тла.

За що боролись ми з Ляхами?
За що ми різались з ордами?
За що скородили снісами
Московські ребра? Засівали,
І рукою поливали,

І шаблями скородили,
Що-ж на ниві уродило?
Уродила рута, рута,
Волі нашої отрута!

Т. Шевченко.

Посольство чужосторонних володарів у гетьмана Хмельницького.

(Оповіданє літописи Самовидця).

В Різдво Христове (1649. р.) при-
слав король польський його милість
своїх великих послів, то є князя Че-
твертинського і пана воеводу київсько-
го Адама Кисіля з іншими благочести-
вими панами в посольстві до гетьма-
на Хмельницького і всего війська Запо-
рожського. А по причині їх приходу зло-
жив гетьман Хмельницький раду в Пе-
реяславі і там по Різдві Христовім при-
їхав зі всіми полковниками і сотниками
І там на тій раді в Переяславі вручили
панове послы королівські при посольстві
привілеї (письмо) на вольности і бу-
лаву і бунчук, хоругву, бубни, війскові
знаки від короля його милости, хочачи
закінчити ту війну. Там же і послы від
угорського короля були на тій раді: так
зараз по всіх землях пійшла слава ко-
зацька і Хмельницького, що різні во-
лодарі відзивали ся з приязню і дарун-
ки присилали, бо і послы від його цар-
ського величества з Москви, від госпо-
дарів волоського і молдавського, з вели-
кими дарунками стали приходити. При-
нявши великих послів короля його ми-
лости і ті клейноды війскові і дарунки
великі, відправив Хмельницький тих по-
слів з честію, обіцюючи все після жада-
ня короля його милости вчинити і зане-
хати сеї війни, тільки, щоби при старо-
давних вольностях своїх казацьких о-
ставати.

Богдан Лепкий.

Голос надії.

А я вам кажу: день іде,
Іде така година,
Коли ні тут, ні там, нігде,
Кордонів жадних не буде
Лиш даль далека, сина.

А я вам кажу: близький час
І хвиля недалека,
Що буря зірветь ся нараз,
Згуртує і змішає нас
І з близка і з далека.

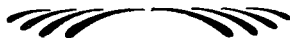
Хто каже вам, що все одно,
Де жити, як вмирати,
Той тягне вас в банго на дно,
Той вам дає без дна судно
І каже кермувати.

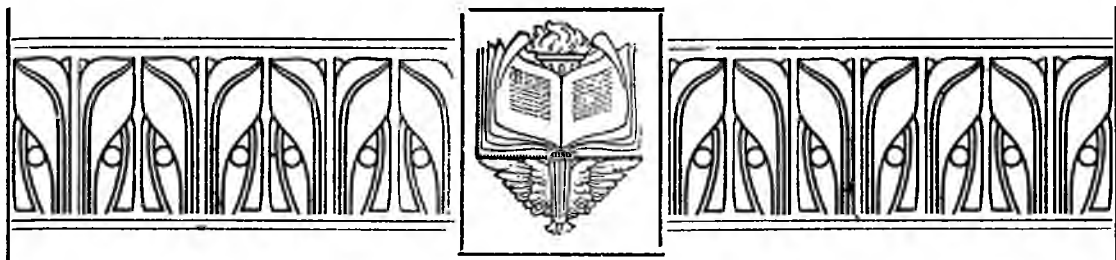
А я вам кажу: майте слух,
І нозір тому дайте,
Що вам говорить Волі Дух,
Про близку хвилю заверух
І хвилі тої чайте!

Як вдарить нам підземний дзвін
І сурми заголосять,
То йдім туди, де кличе Він,
Через кордони, гень над Дін...!
Нас кости предків просять.

Не пійдем ми, прийдуть вони,
Таке вже в світі право...
Як сталь гартуєть ся в огни,
Так ти нас, Воле, розогни,
Веди, веди нас, Славо!

У Львові, 27-ого червня, 1914.

Др. Іван Франко.

Сорок літ минуло вже, як др. Іван Франко почав працю на вбогій ниві нашого письменства. Сорок літ у життю людини багато значить, а ще більше сорок літ праці, праці для народу. І ще якої праці! Убого, пусто було ще тоді в нас, як він зачинав її. Народна праця на всіх полях була ще тоді, так сказати, в сповиточку. Народної свідомості тоді ще так як би й не було. По селах панувала темнота, а більшість інтелігенції задурманена москвофільством зовсім не журила ся народом. Тільки невеличкий гурт, переважно молодшої інтелігенції був національно свідомий, але й той не знав часто, що йому діяти, як взяти ся за діло. Сумно було тоді ще в нас. Ось в таких часах почав народну працю Іван Франко, тоді ще молодий, бо всего 18-літний студент університету.

Родив ся він в 1856. р. в селі Нагуєвичах, дрогобицького повіта, в Галичині, де його батько був ковалем. До народної школи ходив Іван Франко в Ясениці сільній і в Нагуєвичах, а відтак в Дрогобичі. Коли кінчив народну школу, вмер йому батько. Там в Дрогобичі ходив також до гімназії і

скінчив її 1875. р. Як в народній школі так і в гімназії вчив ся дуже гарно. Писати твори почав ще в гімназії в 1873. р., а друкував свої перші твори 1875 р. також ще в гімназії. Скінчивши гімназію 1875. р., записав ся у львівськй університеті на філософічний виділ та

вступив до студентського товариства „Академічний кружок”, в якм було найбільше студентів москвофілів. Та в роках 1875. і 1876. настали в сй товаристві великі зміни в пересвідченнях членів. До товариства писав листи славний наш учений і політик Михайло Драгоманів. В сих листах радив він академікам, що коли вони хочуть принести користь для народу, то мусять покинути своє москвофільство, а працювати для народу в його рідній мові і в поступовім

дусі. Богато молодежи пішло за радою Драгоманова, а найсильніше вплинув Драгоманів на Франка і його приятеля Михайла Павлика. Перші свої твори: поезії й оповідання містив він в часописі „Другъ”, яку видавали академіки. Там помістив він і першу свою більшу повість „Петрії та Довбушуки”. 1877. р. в літі арештували Франка. Його вміща-

ли в процес проти соціялістів і засудили на шість тижнів арешту, видержавши вісім тижнів у слідчій арешті. Засудили його за належанє до тайного товариства до якого він ніколи не належав і якого відай не було. Тяжко було Франкови і в тюрмі, та ще тяжше стало йому, коли вийшов з неї на волю. Тодішня наша інтелігенція вирекла ся його, обминала його, усунула з товариств. Та Франко не впаав на дусі. Він учив ся дальше в університеті і не кидав також народної праці. Разом з Михайлом Павликом видавав він тоді часопись „Громадський Друг”. Сю газету прокуратура конфіскувала раз за разом так, що редактори мусіли змінювати її назву на „Дзвін”, а відтак на „Молот”. По упадку сеї газети видавав Франко „Дрібну бібліотеку”, в якій видав кілька поучаючих книжочок.

З початком 1880. р. його вдруге арештували в Яблоніві. Передержали три місяці в слідчій в'язниці і відставили шупасом пішки до Нагуєвич. Ся дорога причинила ся до того, що він занедужав. В Дрогобичи, мимо того, що він мав горячку, впакували його в яму, в якій і дихати було годі, а відеи відіслали його полїцаєм знов пішки до Нагуєвич. Дома пролежав цілий тиждень на пропасниці. Коли прийшов трохи до себе, поїхав до Коломиї, де прожив три дні трома крейцарами, які знайшов на піску над рікою Прутом, а коли їх не стало пролежав півтора дня в кімнаті, ждучи голодової смерті. Виратував його від смерті товариш, котрого прислав Франків приятель Генік. У Геніка думат Франко лишити ся, поки не прийде до здоровля. Та вже по кількох тижнях коломийський староста велів відставити його шандарами з Коломиї. Шандар нігнав його ще хорого пішки в літню спеку. За старанєм старости заборонили Франкови жити в коломийськїм повіті і Франко знов поїхав до Нагуєвич, а відси до Львова, де знов записав ся на університет. У Львові wraz з Іваном Белеєм пізнійшим редактором „Діла” видавав літературно-наукову місячну газету „Сьвіт”, де надрукував початок своєї

більшої повісти „Борислав сьмієть ся” та кілька наукових розвідок і багато власних і перекладних віршів. Та у Львові не мав з чого жити і вже у великий піст 1881. р. вернув ся до Нагуєвич, де жив під шандарським дозором. Тут перекладав твори чужих письменників і писав багато до „Сьвіта”. Тут написав також історичну повість „Захар Беркут”, яка була нагороджена на конкурсї літературної газети „Зоря”. Пізнійше вернув ся до Львова і працював в „Ділі”. Вдруге запросили його до „Діла” і „Зорі” 1883. р. При сих газетах був він до початку 1885. р.

Від 1887. р. мусів працювати при польській газеті „Kurjer Lwowski”. Годі ся газета виступала нераз в нашій обороні. Та хоч писав для польської газети, не переставав писати і по українськи. Таки того самого року 1887. вийшов збірник його поезій п. з. „З вершин і низин”. Літом 1889. р. його знов арештували та видержали в тюрмі 10 тижнів без ніякої вини. Вийшовши на волю, зачав видавати „Літературно-наукову Бібліотеку”, а 1890. р. разом з Павликом політичну часопись „Народ”. До сеї газети писав також багато Михайло Драгоманів, котрий дав почин до засновання нової партії: радикальної, яка під прозодом Драгоманова, Франка й Павлика розбудила була живіший рух серед напного селянства. Франко виробив програму сеї партії й у цілїм ряді книжочок вияснив, як треба радикалам поступати, щоб принести хосен народови.

Тоді Франко тому, що мусів заробляти на житє, нерервав був науку в університеті і докінчив її у Відни 1893—4. р., де й одержав степенє доктора філософії. То смерті професора української мови у львівськїм університеті 1894. р. здав Франко іспит на такого професора, та хоч здав його дуже добре, посади не дістав. Причинив ся до того намісник Казимир Бадені і таки дехто й з Русинів.

В 1898. р. став він одним з головних редакторів великого літературного місячника: „Літературно-Науковий Вістник”, де містив багато своїх наукових

творів, оповідань, повістей і поезій. Тепер вже наша інтелігенція не відмекувалася його як колись і коли він 1898. р. обходив 25-літний ювілей своєї літературної праці, вся українська інтелігенція звеличала його. На тім ювілею сказав він: „Яко син селянина вигодований твердим мужицьким хлібом, я почув себе до обов'язку віддати працю свого життя тому простому народови. Вихований у твердій школі, я від малку засвоїв собі дві заповіді: „Перша, се було власне почуте цього обов'язку, а друга то потреба ненастанної праці; пізнійше я пізнав, що і нам всім, цілому нашому народови ніщо не прийде даром, що нам від нікого ніякої ласки не надіяти ся“

Останній раз взяв Франко участь у політичнім життю в 1899. р. при заснуванні національно-демократичної партії для якої працював також довгий час. Потім віддавав ся вже лиш головню науковій праці в „Науковім Товаристві ім. Шевченка“, де й доси працював мимі того, що від кількох літ тяжко хорий, бо має спаралізовані обі руки.

Вже сей коротенький перегляд життя і праці дра Івана Франка говорить нам, яке велике значіння має для нас Франко, які великі його заслуги для нашого народу. Куди не глянемо, всюди слідна його робота.

В письменстві дав він нам багаті гарних і вартісних творів для старих, для молодих, для дітей.

Справді нема в нас нічого красивого для дітей, як Франків „Лис Микита“, „Абу-Казимові капці“, „Пригоди дон Кихота“ та збірка казок п. з. „Коли ще звірі говорили“. І діти нічого так радо, так пильно не читають, як власне сї твори Франка. Але й старші любують ся в сих творах, бо вони писані так, що й старші може з них багато скористати, хоч для старших написав Франко й багато інших дуже гарних творів. Згадаємо тільки найважнійші: „Захар Беркут“ повість з жи-

тя тухольських селян в часах перших татарських нападів; Панські жарти“, поема з часів панщини і її скасування; поема „Коваль Бассім“; збірка бориславських оповідань, в яких оповідає про життя при копальнях нафти в Бориславі: повість „Боа Констритор“, теж з бориславського життя; збірка оповідань „В поті чола“; збірка поезій: „З вершин і низин“; „Мій Ізмаргд“; „Зілляве листе“; „З днів журби“; драма „Украдене щастє“ та дуже гарна поема „Мойсей“. Та се ще далеко не все. Всіх його творів так багато, що коли тому 16 літ, під 25-літний ювілей його видали тільки спис його творів, то самі заголовки заняли коло 150 сторін, а тепер треба би сю книжку може і подвоїти. Не менше важні його наукові праці. Сї праці читають і поважають вчені цілого світа. А коли до цього додамо ще книжочки для народу, статі по різних газетах, то будемо мати хоч який-такий образ його великої праці.

Понад 40 літ він вже працює для свого народу і за сей час дав нам, як сказано, дуже багато, можна сміло сказати, що він виховав нас і багато з того, що ми тепер osiąгнули на всіх майже полях, багато з того завдячуємо йому. Колись Франка відрікали ся в нас, нині вже всі ми свідомі великих заслуг його, знаємо всі, що по Шевченку не було в нас більше заслуженого чоловіка для нашої літератури на цілій Україні. Ми свідомі, що коли ми нині віримо, що сповнять ся слова, які Франко сказав до нашого народу:

...Прийде час і ти огнистим видом
Засядеш у народів вольних колі,
Труснеш Кавказ, впережеш ся Бескидом,
Покотиш Чорним Морем гомін волі
І глянеш як хазяїн домовитий
По своїй хаті і по своїм полі!

то се у великій мірі його заслуга. Тому нема нині між нами чоловіка, котрий не поклонить ся перед його заслугами.

Пам'ятник українського поета Івана Котляревського в Полтаві на рос. Україні.

(В день „білої цвітки” в маю минулого року прикрашено помятник нашого славного письменника вінками з цвітів і барвінку. З боку видно напис: „День білої цвітки”.)

Любов вітчизни де героїть,
Там сила вража не устоїть,
Там грудь сильнійша від гармат,
Там жизнь — алтин. а смерть — копійка,
Там лицар — всякий парубійна,
Козак там чортови не брат.

*

Мужича правда єсть колюча
А панська на всі боки гнуча.
(З „Енеїди” І. Котляревського).

Про вдачу і хоробрі діла гетьмана Петра Сагайдачного. (З давних літописних оповідань).

(Оповіданє Поляка Якова Собеского, батька пізнійшого короля Івана Собеского, що разом із Сагайдачним брав участь в Хотинській війні).

Сей Петро Конашевич настільки підіймав ся над своїм простим способом життя своїм острим розумом, визначною зрілостію гадок, незвичайним дотепом в словах і ділах, що з повною справедливостію мусить бути зачислений для потомства між найвизначнійших людей. Скільки проводив він запорожським військом, всюди окритий славою своїх подвигів на суші й морі користував ся він незмірною ласкою судби. Кілька разів погромив Татар на Перекопських стінах, наводив страх на Крим. Там він заняв худобу на стінах, у самої ціли відібрав добичу, захоплену на Руси. Коли Володислав (королевич, пізійше король) оружною рукою вертав собі право на Московську державу, Конашевич незвичайно проворно, страшенно збентеживши ворога, залучив ся з ним під самою Московією, столицею держави, обійс побідні хорогви по безмірних просторах її, попустошивши огнем і мечем ворожі краї, обернувши в сумні руїни

такі незвичайно сильні своїм положенням і залогами міста, як Єлець, Шацьк, Ливни, Калуга. Обтяжений багатою добичею, зробив він своє імя пострахом для цілої Московщини. Неменьше прославили імя Конашевича його морські походи: і тут була звісна його судьба, що завсїди приносила щасливі висліді його походам і кілька зруйнованих визначнійших торговельних міст Європи і Азії, попалені столиці Царгорода і вкінці рідка обоготність, проявлена ним у Хотинській війні, все те неустанно збільшало його славу серед Турків. І взагалі був се чоловік великого духа, що шукав небезпеки, легковажив житє, в бїгві пещий, в відступленю останчий, проворний, діяльний. В таборі був він сторожкий, мало спав, на нарадах був обережний і в усяких розмовах дуже маломовний. Обряд і релігію грецьку окружав він нечестно незвичайно горлячою.

Оповіданє про вдачу, жите-буте та хоробрі діла козаків.

(З давних літописних оповідань).

(Написав Француз Боплян, що в 1630-их і 1640-их рр. подорожував по Україні).

Козаки є грецької віри, а звуть її на своїй мові руською. Дуже шанують сьвята і пости, що займають вісім або девять місяців у році і підчас них не їдять мяса. Вони дотепні і проникливі, вибагливі і щедрі, не жадні великого богатства, а страшенно цінять свою свободу: без неї не можуть жити і задля неї підіймають вони повстання. Вони дуже міцні

тілом, легко зносять жар і холод, голод і спрагу. На війні витривалі, відважні, хоробрі, а навіть легкодушні, бо не цінять свого житя. В чім проявляють вони найбільше зручності і умілости — се бити ся табором, заслонивши ся возами; вони дуже добре стріляють з рушниць, своєї звичайної зброї, і боронять становища. Не злі вони також на мори.

На зріст гарні, проворні, сильні; люблять гарно убирати ся; се видно по них, як вони обловлять ся добичию в сусідних сторонах, бо без того вбирають ся досить скромно. З природи мають добре здоров'я, від хвороби вмирають дуже рідко, хіба в дуже великій старості. Здебільшого кінчать житє на полі слави, вбиті на війні.

Наміряючися йти на море, роблять се без дозволу короля, а беруть на се дозвіл у свого гетьмана. Потім збирають раду і вибирають отамана для начальства в сїм поході. Відтак удають ся в свою „війскову скарбницю“, своє збірне місце і там будують чайки. Чайки мають дві керми, з кожного кінця, тому, що при великій довжині чайки тратили-б багато часу на обертанє, коли треба, втікаючи, завернути ся назад. З кожного боку дають звичайно 10 до 12 весел і їдуть скорше ніж турецькі галери веслами. Мають і щоглу й на ній вішають вітрило, досить лихо зроблене, але уживають його тільки в добру погоду, а під сильний вітер ліпше люблять веслувати. Помосту сї чайки не мають, але як і повно наливають ся водою, то очерет, привязаний на околом всього човна, не дає йому потонути. Тверезости пильнують остро, бо в походах воини дуже цїнять тверезість. Рішивши йти походом на Татар, щоби віддячити за кривди і руїну вчинену ними, вони вибирають осінний час. Висилають в такім разі на Запороже річи потрібні для війни і походу і для будови чайок, взагалі все, що вважають потрібним. Потім їдуть в степи 5 або 6 тисяч, все добрі козаки, добре оружні: приходять на Запороже і будують чайки. Шістьдесять їх береть ся до будови одної чайки і виготовляють їх більше-менше за два тижні, бо вони виготовляють 80 до 100 чайок. В кождо чайку сідає 50 до 70 людей, кождий з двома рушницями і шаблею, а на берегах чайки 4 до 6 гарматок і припаси поживи.

Так зібравши ся, їдуть вони Дніпром. Отаман має свій значок на щоглі

і пливе звичайно на переді. Човни їдуть, так тісно, що майже один другого торкаєть ся. Турки звичайно знають про похід і тримають кілька галер на устю Дніпра, щоб не дати їм вийти. Але козаки перехитрюючи їх, виходять темної ночі, перед новим місяцем, ховаючи ся в очеретах, що ростуть в Дніпрі. Галери турецькі не ваять ся заходити туди, бо там нераз мали свій кінець; тому вдовольняють ся тим, що чекають їх у проході і хоч тут козаки їх все застають неприємованими, але все таки так скоро пройти, аби їх не побачили, козацькі чайки не можуть. Тоді йде вість по краях аж до Царгорода, а султан позсилає гонців по берегах, остерігаючи людність, аби стерегла ся, бо козаки на мори. Приїхавши, лишають козаки в кождій чайці тільки двох чоловіків і двох хлопців для сторожі, а самі, кождий з рушницею в руках, нападають на міста, здобувають, грабують і палять. Як нагодить ся їм стрінути кілька галер або інших кораблів, вони женуть за ними, нападають і здобувають. А роблять се так. На годину перед заходом сонця вони починають сильно гребсти до корабля чи галери, щоб не стратити її з виду і так тримають ся до півночі. Тоді дають знак і гребуть сильно до кораблів, а половина людей приготавляє ся до битви, то значить, щоби приставши до кораблів, кинути ся в їх середину. Неприятель здивований, побачивши, що його обпало 80 до 100 човнів, наповнюючи кораблі людьми й здобуваючи їх відразу.

Гетьмана свого вибирають так. Збирають ся старі полковники й старі козаки, що мають між ними повагу і дають голоси на того, кого вважають найбільше здатним до того. Хто дістав найбільше голосів, той вибраний. Так вибирають вони свого начальника; буває се часом в пустім степу. Називають його на своїй мові гетьманом, слухають його, бо власть його необмежена. Він поступає суворо, але не рішає нічого без воєнної ради.

Ой одна я, одна
Як билиночка в полі,
Та не дав мені Бог
Ані щастя ні долі,

Тільки дав мені Бог
Красу, карії очі,
Тай ті виплакала
В самотині дівочій.

Т. Шевченко.

ІМПЕРАТОРСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК В ПЕТЕРБУРЗІ ПРО УКРАЇНСЬКУ МОВУ.

Академія наук се найвисша повага в наукових справах. В Росії є така академія в Петербурзі.

Коли в 1904. р. вибухла в Росії революція, коли під ударами і сеї революції і воєнних погромів хитались підстави російської держави, тоді російське правительство задумало змінити трохи свою варварську політику між иншим також супроти українського народу. Тоді то російський комітет міністрів, застановившись над заборонами на українське друковане слово в Росії, поручив міністрам просвіти і внутрішніх справ, щоби по засягненню гадки в сій справі київського губернатора, Імператорської Академії Наук і університетів київського та харківського, застановили ся над сими заборонами і свої гадки в сій справі подали під розвагу комітетови міністрів. Всі запитані інституції висловили ся за знесенем заборони українського слова. Зокрема петербурська Академія Наук виголовила в сій справі обширний меморіал і випечатавши його, предложила міністрам.

До уложеня отсього меморіалу вибрала Академія осібну комісію, до котрої увійшли найвизначнійші на цілу Росію учені професори спеціалісти: Корш, Фамінцин, Заленський, Фортуна-тов, Шахматов, Данилевський і Ольденбург. Всі вони крім Заленського є Москалями. Головним референтом вибрано Шахматова, звісного в цілій Європі спеціаліста від історії язика і староруського письменства.

Сей реферат Академії Наук в Петербурзі стоїть на ґрунті окремішности українського народу, його мови і пи-

сьменства, його історичної традиції і права на свободний національний розвиток. Нема в нїм і слїду про те, наче би українська мова була нарічем московської. Меморіал виразно трактує яко рівнозначні національні одиниці нарід московський і український, мову московську і українську, а нема в нїм зовсім бесїди про якусь народність і язик „общерусскій”.

Меморіал з цілою рішучостю докazuje, що жадного „общерусского” язика нема і не було, що так званий „общерусскій літературний язик” се лише язик московський або великоруський, цілком чужий українському народови.

Так рішила петербурська Академія Наук в справі української мови. І голов-но на основі її меморіалу російське правительство знесло дійсно в 1905. р. звісну варварську заборону з 1876. р. на українське друковане слово.

Коли сказала своє сильне слово найповажнійша сьвятиня наук в Росії, що наша мова і московська се дві окремі самостійні мови: що наші нарід і московський се два окремі, самостійні народи, то що-ж супроти сього значать всякі пинні продажні голоси русофільські, котрі мають відвагу казати щось иншого? Хто ученійший, чи такий Бендасюк, Лудикевич, Бобрінський, чи члени російської Імператорської Академії Наук в Петербурзі?!

Конець кінцем всякий спір про самостійність нашого народа і його мови з огляду на рішене петербурської Академії Наук, тепер навіть не мислимий. Наука сказала своє слово, а перед наукою навіть російські шпіони повинні мати пошану.

(Малюнок О. Сластьона).

Весна красна!
 З чим до нас прийшла?
 З крашанками-писанками,
 З веснянками-квітоньками!

(Українська веснянка.)

Василь Стефаник.

Ш і д н и с.

Мала Доця ходила лавою поза плечі газдів, що писали коло довгого стола свої імена. Кожний зі взору. Грубими руками оті писарі обходили з кожного боку, відки би найліпше їм почати. Грудьми притискали так до стола, що аж скрипів. Наука йшла тихенько, лишень чути було мяскання губів, як газди мочили луфко в роті. А білявенька Доця заглядала до кожного, чи добре пише.

— Доцю, ну, а подиви си, як воно виглядає?

— Ще чепірнате, таке як нечисане повісмо, ще пишті.

І газда пхав олівце в рот і починав знов писати.

— А ну но глибини на моє, бо я вже его чешу другий вечір, аж ні груди больи. Ану читай, що я написав.

— Павло Лазаренко.

— Акурат я. Та так воно там стоїть, що кожний пізнає?

— Хто вчений тай кожний.

І Павло почервонів з утіхи й оглядав карточку з усіх боків.

— А ну но я ще раз его віпишу. І нахилив ся і слинив олівце.

Доця якось дуже поважно ходила поза плечі газдів, її мама дивила ся з печи і утихомиряла хлопців, аби не верещали, бо вуйки позмилюють нумера.

На лаві сидів старий Яків Яремів і з великим вдоволенням дивив ся на оту науку. Врешті не міг видержати, аби не заговорити. Дві годині глядів із найбільшою увагою, а тепер не втерпів.

— Мой, газди, та лишні трохи на завтра, таже груди вам потріскають.

Газди підняли голови і як прошиблені виглядали.

— Вішукав ем вам добро тай маєте мині подькиувати, а Доци маєте дарунок купити.

— Та хто вас на таке нараїв?

— Біда мене на це нарадила.

— Яка біда?

— Викслі.

І старий Яків став розповідати вже сотний раз, як то було.

— Таже всі знаєте, що-м на горівку не ввзав землю по банках, бо би ні Бог скарав. Але стара мене запхала.

— Як стара?

— Ви мой і молоді і вчите си вижу письма тай нічого не знаєте. Уходит з комори тай каже: мой, старий, таже муки нема лиш зо дві мисчині в міху. А я подумав, подумав тай гай до міста писати си на сотку до заволічкового банку.

— Прийшов я, знаєте, до банку і кажу, іпо так і так: не стало хліба межі діти тай пропну, пане, вапної ласки тай божої позичити сотку.

— Грунт маєш?

— Є, пане, таже без ґрунту сьогодні ніхто не даст.

— А стоїть на тобі?

— На мині.

— Табула чиста?

— Гет все чисто.

— Довги маєш?

— Та дес межі Жидами є не такий то довг, лиш струп. Та вже за цу сотку і хліба межі діти кину і Жидам рот заткаю.

— То принеси аркушок і аністрат тай пійдеши на посідзене.

— Та коли прийти на посідзене?

— Говори до мужика, тебе на посідзене не треба, лиш паперів.

— Вібачийте мені, пані, бо я не розумів а папері аді гезди. Тай вітьиг з пазухи тай подав. Там кажу дес є все, бо я то до купки складаю, всі письма. Я, видите, тому не розумію нічо та все тото разом тримаю. Перебрав він, найшов що до него тай каже: за тиждень прийди.

— Ходив я зо три рази, аж каже на-решті, що є гроші хвалені.

— А вмієш, старий, писати?

— Ёй, де пане! У школі мене не вчили, у воську не був-єм тай-сми цалком сліпий.

— То мусиш підписувати си у нота-ря.

— Я, прошу покладу знак своєв ру-ков, аді хрестик, а ви підпишіт...

— Не можна, каже, на вексельх хре-стів класти...

— А я в гадках став. Це як озмут уніс, як процент наперед відберут, як нота-реви заплатю тай того капіталу мало що мині лишит си.

— Звертів я си по місті за ручителя-ми тай надибаю шевця, отого злодюгу Ляпчінцкого. Воно, біда, все пипає по місті. Став я тай розказую за свою біду.

— Хлоп, каже, все дурний, гние ці-лу зиму тай би не навчив си навіть своє порекло на письмі покласти.

— А хоть ти злодюга вічна і помий-ник жицівський, але слова добрі маєш, погадав-єм собі тай побіг далі.

— Привів ручителів, підписали-м се у нотаря, але з сотки тринацїть левів о-бірвали.

— Несу я ті гроші до дому, а **тот** швец мині з голови не вілазит. Злодій то злодій, але слухні слова говорит. Аді рвут шкіру, здоймают як з вола. Сотку нібис узїв, а до дому що несеш?

На сім місци все Яків плював і та-пер плюнув.

— Кождий хоче від руки, кождий хо-че дурнички, а то бо вже так стало тісно, що раз тісно.

— Поклав сми гроші у скриню, а **сам** до Доці. Ти, Доцько, діда навчи підпи-сати намено, най дїд панам горло не на-чпхає; бо воно напхане. Я волю плах-тиночку купити...

— Тай навчила, тай-сте по селі пере-чули, тай-сте з діда насьміхали си. Але прийшло до крутого, треба викелі підпи-сувати, а ви за дїдом до Доці. Я вам до-рогу показав, що вже не мете гроші у-трачати.

— Та вже не мемо — відповідали га-зди — та маємо вам подькувати **тай** Доци, наші навчительці.

— Але маєте всі і по дарункови при-нести.

— Таже певне...

Доця сидїла на печи і дуже тішила ся і мама її усьміхала ся.

ЧЕРЕЗ ПРОСЬВІТУ ДО ДОБРОБУТУ!

Оповідують про данський нарід (Данців усіх є около 3 міліони душ, а живють вони у своїй державі, яка склада-ється з півострова і кількох островів, що лежать на північ від Німеччини, а обій-має 40.000 квадр. кілометрів),—що ще перед якими 30—40 літами ходили вони в брудних кожухах і деревляних чере-виках; жили ся печеною бруквою і вівсяним хлібом; мешкали в будах; ці-лий край потапав в болотах, нужді та злиднях, а про Данію мало хто знав на сьвітї. А нині в тім краю дома як двори, обсажені садами, обори, хліви і **стайні** повні дорідної красної худоби; нема **бо-**лот: дороги рівні, обсажені деревами і живонцотами; багато худоби пасеть ся на полях, а мешканці веселі і вдоволе-ні. Землю, над якою ми заложили **би** з гезикуки руки, довели Данці до такого стану, що нині родить обильно і кормить їх достаточно.

Що-ж вининуло на таку зміну?

Як почали на Даніїв снадати нещастя, як Німці відірвали від Данії кавалок землі, а нужда примушувала щораз більше людей втікати з краю перед голодовою смертю, прокинулись Данці з мертвоти та взялись до науки, почали закладати народні школи, школи фахові, а відтак народні університети, щоби ширила ся в народі просвіта, щоби розбуджувалась любов до рідного краю та замилюване до праці на своїй рідній землиці. Наука і праця вивели край із занепаду, а нарід зберегли від загибелі та зробили злиденну колись Данію найбогатшою і найпоступовійшою країною, голосною своїм добробутом і просвітою на цілу Европу.

А в тім перевороті найбільше прислужили ся народні університети або так звані курси висшої народної освіти.

Перший народний університет в Данії повстав перед якими десятима літами заходами людини великого розуму, доброї волі й охоти до праці для загалу. Називав ся він Грунтіг, а заложив був університет в селі Родінг, за гроші зібрані дорогою складок. Грунтіг уважав, що для піднесення народного добробуту треба давати народови більше знання ніж дає народна школа, а на те треба для дорослих закладати особні зимові курси і назвав свій перший курс народним університетом.

Науку в такім народнім університеті примінено до обставин і потреб сільського рільничого населення. Учено там рільництва, городництва, природописних наук, мірництва, рахунків, історії рідного краю, рисунків, співу і руханки (гімнастики). Університет мав свою бібліотеку й інші середники для помочи в науці. Наука була безплатна; плачено лише за мешканє і харч маленьку суму. Місцеві мешкали і харчувались дома, а на науку доходили. Позамісцеві мешкали при університеті. Вечері і свята проводили у спілній гутіріці, співі і читанню під проводом учителів. Видавали навіть власну газетку. Наука тривала спо-

чатку два роки, а пізнійше скорочено її до року.

Коли Німці забрали часть Данії, а з нею й село, в котрім був університет, Грунтіг переніс його до села Аскова, де сей народний університет існує й донині і є головним розсадником народної просвіти.

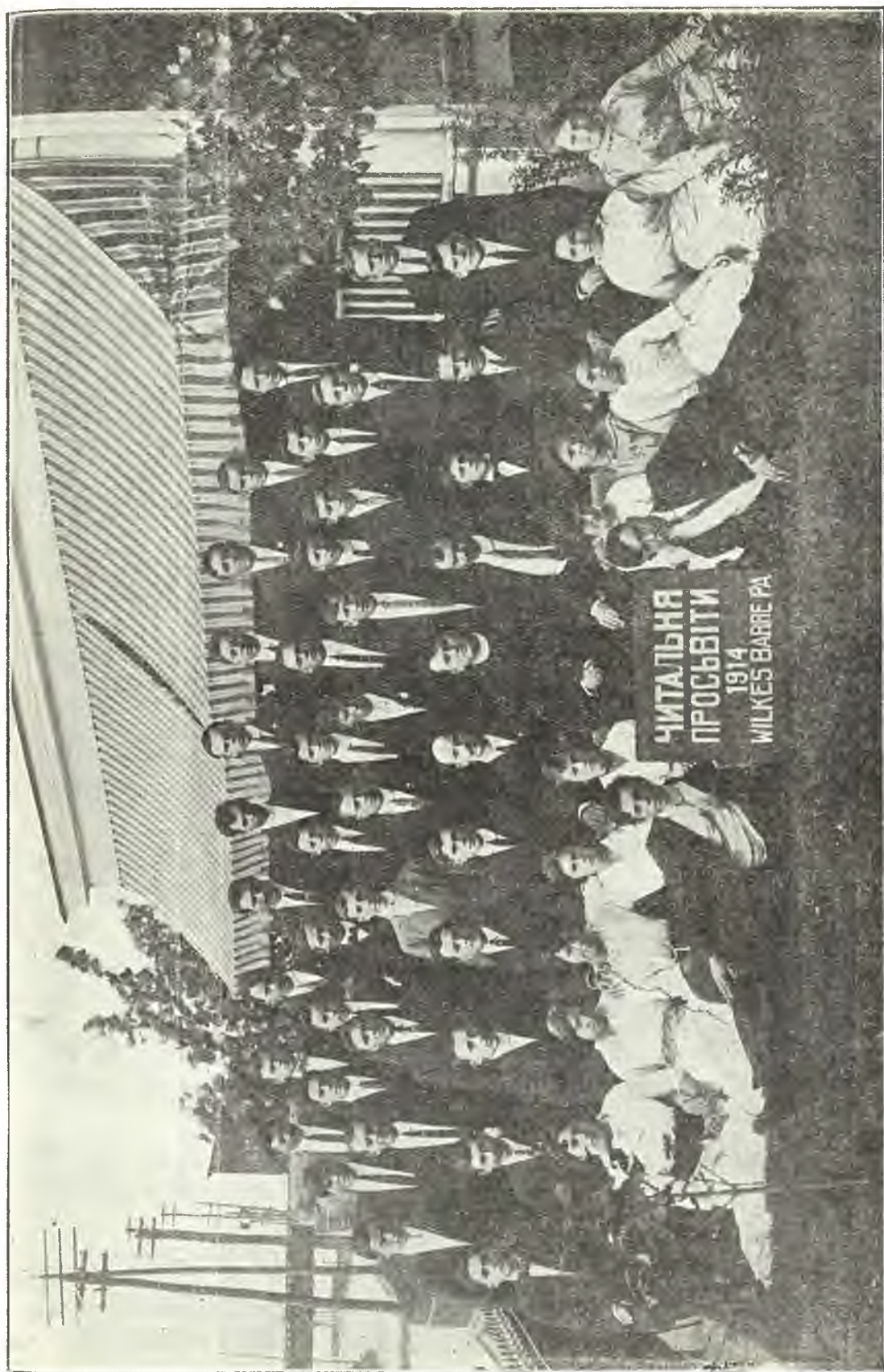
За тим приміром ійшли й інші, стало щораз більше перебувати народних університетів. В одних місцевостях основувало їх правительство, в інших громади, товариства або приватні особи. Таких університетів є тепер в Данії около 190, а побирає в них науку тисячі людей так, що на кожних 6 дрібних рільників припадає один господар, котрий счинив народний університет. Крім того в Данії є 14 рільничих шкіл, в яких також багато людей побирає науку.

Завдяки поширенню серед селян просвіти дійшли вони скоро до розуміння великої сили спілок. Гуртовою працею у спілках піднесли Данці на недосяжну для нас вижину сільське господарство.

Перше місце в господарці у Данців займає годівля худоби. Стараться вони як найбільше видобути із землі паші для коров, бо корова є головним жерелом тоходу й удержання данського господаря. Тож і серед спілок перше місце належить ся спілкам молочарським. Було їх з кінцем 1906. р. 1.157. В тімсамім році начислювано в Данії 182.300 молочних господарств, а в них 1,282.300 коров. З того належало до спілок 93% господарств і 92% коров; се значить, що на кожних сто господарств належало до спілок 93, а на кожних 100 коров від 92 коров доставляло ся до спілкових молочарень молоко.

Крім худоби ілекають Данці багато свиний і збувають їх переважно в битім виді. Спілкових різень було 34, а до спілок для збуту належало 8.400 господарств.

Для годівлі худоби існують особні спілки, котрі стараються о поправу раси, о контролю молочности, достарчають паші годівцям, видають нагороди за

Читальня „Просвіти” у Вількесбері, Па.

добре плекане худоби і т. д. Таких спілок було 1.884; з того таких, що займалися годівлею худоби було 1.259, таких що займалися годівлею свиний, — було 253 і вкінці 102 таких, що займалися годівлею овець.

Данці плекають також багато дробу. В 1908. році було 288.000 господарств, які продавали через спілки яйця, а курий в тих господарствах раховано на 3 міліони штук.

В кождім данськiм селі є крім того спілка кредитова і споживна.

Масло, биту і живу худобу та свині, дріб і покладки збувають Данці переваж-

но до Англії, меньше до Німеччини і Франції, а вартість вивожених щорічно продуктів виносить кілька сот міліонів корон.

Широким руслом плине до Данії із заграниці гріш за ті продукти, щедро оплачує працю данського господаря і дає йому змогу щадити. Данія належить до тих країн, де найбільше на голову припадає щадничих вкладок в касах.

Ні від кого Данці економічно не залежать, сильні своєю просвітою і добробутом, — а просвіта і добробут приносять щастє.

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ЗАПОВІДИ.

1. Українська дитина повинна приставати постійно з українськими дітьми і завсіді говорити з ними по українськи.

2. Родичі або старші члени родини нехай в передшкільнім віці учать дітей читати і писати по українськи.

3. Кімната повинна бути прикрашена українськими образами і крім церковних образів повинні ще висіти образи з української історії.

4. Українська дитина повинна учити ся українських приповідок, українських віршів, пісень і народних забав.

5. Нехай народні традиції відживають в українських родинах. Памятну річницю історії України нехай пригадає батько або хтонебудь зі старших.

6. Підчас довгих зимових вечерів нехай родина читає спільно добрі українські книжки.

7. В кождім українськiм домі повинна знаходити ся українська широко-народна часопись „Свобода”.

8. Скарбом родини нехай буде бібліотека, зложена з найкрасших українських книжок.

...9. Українська родина нехай користує з кожної нагоди, щоби бути на українським представленню, відчиті і народних сьвятах.

10. Українська родина нехай уникає всього, що приносить пониженє народній душі.

11. Батько, мати і старші члени родини нехай належать до Українського Народного Союзу, а дітий своїх нехай записують в члени Молодечого Союзу. Нехай не відмовляють ся від складок на публичні і народні ціли.

12. Запроданців українських, своїх членів, нехай родина стараєть ся позискати знов для вітчизни.

Лев Лотоцький.

Квасниця.

Зимовий ранок. Мороз, ще й вітер подуває. Брисько заліз в буди і звив ся в клубок. Ворони покракують на вербах... Тріпочуть крилами, та боять ся із верб відлетіти. Поморожує їх... А й Артемко Сус на подвірю. Стоїть і розглядаєть ся, начеб не чув ні морозу ні вітру. Він надяг кожух і опанчу та підперезав ся ремнем. На ногах великі барлаки, а на голові смушкова шапка. Йому не в гадці зимно. В нього инший клопіт...

Наготовив якраз сани до ліса. Його жінка Марунька прочитала йому гарний „пацер“. Вона назвала його ледачим гадзою. Дорікала, що навіть не вартує „халупника“, бо і той на плечи принесе вязку дров, а він має і худобу, а дров на обістю нема. Сукотала йому голову до опівночі і спати не дала. І сь рад-не-рад вибираєть ся він до ліса. Та коби то ще до ліса, а то на свою сіножать, коло скарбового ліса. Він взяв її за жінкою, тому яких 30 літ. Гарна сіножать! Є трава, а й дерево росте. Рік по рокови й ось вирости тамки вже здорові дуби. Є і берези, а й клени найдуть ся. Є і кругляк грабини, а й два буки близнюки узяли ся відкілясь, мусить зі скарбового ліса занесло насіне й вони вирости. Гарна сіножать, нічого собі! Та на лихо, настали „кепські“ часи. Пан не дасть дров, ані даром ані на відробок. Лиш купи і купи! Та де того купила взяти? Сяжень 30 корон! Хоч корову зжени!

Взяв ся до сіножати і по кількох роках прорідив зовсім дерево. Впало кілька беріз, а й дуба звалив торік простого як сьвічка! Аж серце краяло ся! А тут все дров і дров! Розсадило би тебе з твоїми дровами! Чи їсть їх, чи щось?!

Артемко з пересердя вхопив сани за дишель і пошуркав ними по снігу. Кривулі заскрипіли. Немов регочуть ся кляті: Ох, треба, треба тих дров! Чим-тим не здуриш, а вивершити треба! Страх! І ось бабиско до тижня спалить все до тріски! Страх! Страх!

Артемко ставав щораз лютійший. А тут і жінка так квасить з тим обідом! Сонце вже геть, геть... Щоби скоротити собі час, поглянув на скарбовий ліс. Там в закутині, за ровом і його сіножать. О, він знає її добре! Знає, де яка деревина росте, кілька дубів, кілька беріз, а кілька кленів. Є там і два буки і тринадцять грабів, а все просте, дорідне, якраз на материял... До чого-ж тут взяти ся? Сокира задрожить за першим ударом, наче душа застогне в дереві. Все просте як сьвічка! Рубай, що хоч!...

Артемко переходить гадкою поперед усі дерева, приглядаєть ся їм по черзі і нема, нема непотріба на опал! Нема! Аж ось — і квасниця. Ся чепірна влізла йому в очи. Вона при порубі, в самім куті, під скарбовим лісом... Гей! Гей! Стара вже, стара! Мох посивів вже на кондрах! З десять літ вже, як перестала родити. Постаріла ся, як і він...

Артемко всьміхнув ся сам до себе. Він нагадав собі тоту квасницю, як ще молодою була, тоді, тоді...

*

*

*

Пригадав собі давний час, як він ще був парубком. Зайшов був раз в ліс з ріщем, та якось ввійшов з вязкою аж на сіножать Чипіликів. Аж зирк, а тут на квасниці їх донечка Маруся. Сопіть?

обсипало золотом всю квасницю, а на ній повнісінько яблочок червоних, таких вже червоних! Дрібненькі та червоні! А тут і дівчина наче зірка. Рве яблочка, а чепірнате гіле похватило її рукав і біла рука замихтіла так мило. Підійшов він до квасниці і сперся на вязанку. Дівчина ні чичирк! Їдає, що й не бачить його! Аж тут він:

— Марусю, скинь яблочко!

А дівчина собі, удаючи налякану:

— Ой! А ти тут відки взяв ся?

— Відки? Заглянув крізь гущу; ти-ж наче сонце блистип! Злізь Марусю, я тобі щось скажу!

— О, о мудрий! Кажи відтам, я вчу-ю...

— Марусю, злізь!

— Ая!

— Злізь, а ні то я до тебе полізу.

— Йой, йой! — кричить вона. — Не лїзь, бо я випаду! Не лїзь! Чекай, я вже сама злізу...

І злізла. Слово по слові їй дізнали ся всього. По дорозі до села доповіли собі ще децьо і заки сніжок опорошив сьвяту землю, вони пібрали ся.

*

*

Артемко аж сплюнув. Мана якась лізе в очі! Мабуть квасниця навела її... Стара, чепірната! Але як обчистиш копіарі, то буде добра фіра дров! О, буде! А квасниця пече, пече...

Артемко самий дивувався, чому доси не зрубав ще сеї чепірнатої квасниці! Се-ж непотріб! Десять літ вже не родить! Мохом поросла вже! Сушнику буде кілька оберемків; до коліна стара поломить. Буде на підпалок!

Старому аж легше стало, начеб вже був на сіножати і почав рубати чепірнату квасницю. Але тут і покликала його жінка до обіду.

Пообідав, закупив люльку тай їде. Усів на наморожні, звисивши на бік ноги. Барлаки присипав зовсім сніг, який летів з під кінських копит. Коні біжать жваво, пофиркують... Вже за селом. Шусть з гори і вже на „болотній долині“.

Дорога рівна, хоч яйце коти. Снігурики поскакують попри сани, поцьвіркуючи, такі веселенькі. А сонце біжить і собі за ними так вже миленько, наче гуляє! То вчинить ся грив кінських, то зупинить ся на хребтах, то розіллеть ся скрізь і скрізь по снігу. Мов пацьорки хто розсилав...

Артемко свиснув батогом, а коні вчвал! Аж душа заскакала в нього, наче музика заграла... Гей! гей! Як то тоті ліга зійшли, а наче вчора діяло ся! Та йому не зле! Поле добре, справлене, є свого хліба до сита. Кілька куснів поля догушив, є худібка своя, діти відвіновані, найстарший син вже третю дитину колише.. Інуки! Довгу нема, ще три соточки винощило ся на село: наросте. Лиш готі дрова! той опал! Страх, кілька його греба! годі настарчити! Старий аж здримався, а гадки-думки наче сон який докучають...

Та ось вже і скарбовий ліс. Сама бучина! А все таке просте, грубе, високе! Очі рве до себе! З одного бука наклав би сяжень...

Ах, то булюб тепленько в хаті! Внуки поставали-б коло печі, наставили би рученята й покликували би наче дзвіночок: „жижа! жижа!“ Гей, гей! Та се чуже! Ой, чуже! Лиш дивися, доки очі не зайдуть сльозамн...

Артемкові ставало якось жалібно. Брови хмарили ся самі від себе. Цьвікнув доні і вони рушили скорим трухцем. Буки лиш миготять! Так їх багато! Гей, гей! Старий радий був стрілою перелетіти, щоби лиш не дивити ся на міліони сих буків. Міліони, а на його сіножати лиш два буки! лиш два!

Він прижмурив з пересердя очі, думаючи, що скорше перелетить і клятві буки лишить за собою. Може вже? Ще ні! Ще більше їх і щораз грубші! Боженьку! І то все до одної душі належне! А тут ще й сойка споміж буків своє: ще! ще! ще — ще — ще! Скажила-б ся ти, погана птице!

Старий аж плонув. — Ех... чорт по-бери! Є і в мене дерево, є!... І гень, замгтів краєчок його сіножати, наче вікно хто відчинив в заклятім чорнім замку і

сонічко вбігло до нього. І перед очі лізуть його дуби, білі берези, два буки, кільканайцять грабів і кленики, — та сього так мало, так дуже мало! Аж ось і квасниця! Ще тирхавійша! Але конарі грубі! Буде фіра, дві! З відземка будуть тертиці! Є ще, є що зрубати, є! Дуба покищо не треба ще валити!

* *

Старий в'їхав майже веселий на сіножать. Миленько звитає вона його. Наче в раю зупинився. На здорових дубах фуркотить жовте листечко, а білі берези всі в інею. Синичок так багато скрізь і скрізь... Малесеньке воно, а так цвірінькає в голос, аж в голові гамірно стає. Немов музиканти втяли дрібонької...

Артемко зупинив коні і зліз зі саний. Накрив коні верітками і причіпів опалку з оброком до дишла. Взяв сокиру й почав стежкою, яку мабуть дикі кози витоптали. Ось вже і дуби. Прості, простісенькі... Старий потис сокиру в долони, наче хотів сказати: ні, ні, сих не ткнемося, небого! Не ткнемося! Поминув і берези. Вже в грабині, а й буки стоять... Мов близняки, такі рівні, високі!

Він поправив шапку на голові, а з очий посипались іскри якоїсь завзятости. Най ростуть! Лишив усе. Впялив очі в закутину на поруб. Звідтіля, споміж корчів ліщини, виглянула до нього і квасниця. Сонце, звертаючи ся з полудня, сей закуток найдуше освічувало. Наче зібравши все проміне, яке доси крізь густий скарбовий ліс продирало ся, кинуло ним з усеї сили на квасницю і вкрило її від стіп до верха.

* *

Підходить Артемко, скрипаючи по морознім снігу, до квасниці, а вона всенька мов тота грань, аж палахкотить. Наче промовляє. Мов скрізь і скрізь то-ті червоні, круглові яблочка. Пристанув старий і дивить ся, а квасниця наче жива. Немов хтось там пнирає за яблочками. Протер старі очі: нема нікого там-ки, лини жовтий мох михтить в проміню сонця. Сплонув на ману, що його чіпала ся, і підійшов ближше. Нумо, до діла, день не стоїть.

Обтер вістре рукою і приклякнув біля пня. Обняв обіруч сокиру й замахнувся. Дзенькнуло залізо, а відгук вдерся десь глибоко аж в душу старечу. І вида-ло ся Артемкови, що хтось застогнав біля нього, а відтак і ніби покликнув на нього:

— Чоловіче, се-ж я, тота квасниця, де ти зазрів то-ті червоні яблочка тоді ще парубком... Се я, де заглянув ти Марусю, таку малоденьку з білими руками! Вона злізла і ви разом пійшли до села. Ви ішли лісом й одно одному сказали, що любите себе обоє. Ви пібрали ся відтак.

Артемко стиснув руками топориско і встав. Не міг чомусь взятись до діла! Не міг! Наче усе щось такого, до чого приріс цілою душею! Лишив квасницю й поплів ся до кругляка молоді грабини. Небавом залунав тутечки стукіт острої сокири. Грабина повалила ся на землю, а в куті при порубі мигтіла і далше в проміно заходячого сонця, стара тирхава квасниця...

Не вмирає правда наша,
Не вмирає воля,
І неситий не виоре
На дні моря — поля,
Не скує душі живої
І слова живого!

Тарас Шевченко.

О роде суетний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемо ся Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!

Тарас Шевченко.

ПРАВДА І НЕПРАВДА.

(Народна пісня).

Нема в світі правди, правди не зисьхати,
Бо тепер неправда стала панувати.
Уже тепер правда стоїть у порога,
А тая неправда сидить кінець стола;
Уже тепер правду ногами топтають,
А тую неправду медом напувають.
Уже тепер правда сидить у темниці,
А тая неправда з панамі в світлиці;
А вже тая правда сльозами ридає,
А тая неправда все пє та гуляє.
Десь ти, правдо, вмерла чи ти заключена,
Що тепер неправда увесь світ зажерла?

Михайло Старицький.

УКРАЇНСЬКА НИВА.

Гей ти, ниво! твого гону
Від Карпатів аж до Дону,
Тай широка-ж, як погляну!
Геть укрилась килимами,
Огорнула ся лугами,
Простягла ся до Лиману.

Що-ж то, ниво, лихом збита,
Потом кровію полита,
Заподіялось з тобою?
Не красуєш ся стогами,
Не пишаєш ся стиртами,
А глушиш ся лободою.

„Ох, ви, жалібники діти,
Та не вам би й говорити,
Коли самі марно спали!

Деж були ви? — Чужі руки
Завдавали мені муки,
Реняхами засівали.

Колись добре я родила:
Виростала з мене сила
Ворогам на страх і горе!
А тепер я геть дичаю
І не бачу тому й краю,
Бо ніхто мене не оре!”

Правда, ниво! За сльозами
Не рушали ми з плугами...
Гайдаж в поле! Гине нива!
Додамо до праці руки!
Хоч не ми, то може внуки
Дочекають того жнива!

ПІСНЯ БЕЗ СЛІВ.

(Правдивий опис з російської України.)

В селі Хрещатих Ярах ми розложили ся на попас під кучерявими вербами та стрункими тополями. Дереватихенько гойдались-шуміли, наче шептали казку про щось таємниче, велике. За вербами, із зеленого садочка виглядала старенька школа, а коло неї бігала і гомоніла дівтора в новенькім убраню з крашанками в руках.

— А ти не зривай пуплїхів, — кричав старший хлопчик до меньшого, — бо з них буде цвіт, а з цвіту ягідки...

— А тобі що до того! — відповів меньший хлопчик, умисне обшморгнув пуплїхи з вишневої вітки і вистрибом побіг по садку.

Гурток парубків і хлопів лежав на траві під школою і про щось гуторили.

— Пора співать, — крикнув у відтворене вікно учитель і висунув патлату голову.

Дівтора, штовхаючись, побігла в двері, а за нею посунули поважно і старші.

Незабаром залунала пісня. Звуки її то грізно піднимали ся в гору, то лагідно спускали ся вниз і непомітно зникали. Я підійшов до вікна і став прислухуватись: Весь хор гудів пісню без слів: „Ой, гай, мати” Розпатланий учитель махав руками як орел в повітрі, водив натхненними очима, а баси як гурток індиків готіли сильними голосами арию пісні, ведучи за собою весь хор... Кінчили. Змучений учитель виглянув у вікно, щоб відіхнути свіжим повітрям.

— Яку се пісню співали? — спитав ся я.

— „Ой, гай, мати”, — відповів учитель.

— А чом же хористи не вимовляють слів, а тільки гудуть? — питаю ся я.

— Та заборонили співати в школі українські пісні, — повідає учитель — от я й не співаю, а тільки арию виучую.. Уже багато пісень так ми вивчили.. Як будуть знати арию, то слова й самі вони собі підставлять.

— А московські пісні теж забороняють? — питаю.

— Ні! Московські можна співати, але школярі до них не охочі, не по душі їм і не хотять співати.

По спочивку хористи згуртували ся і вчитель учив їх арию другої пісні: „Ой, сів пугач”. Парубоцькі та дитячі голоси злилися в один могутний гомін і скаржились Богови на житеву неправду.

По перекусці, вечером, коли стало заходити сонце, ми рушили в дорогу. Хористи-парубки вийшли зі школи і пішли берегами понад ріку Рось, співаючи пісню „Ой, не гаразд, Запорожці”...

Чарівні слова сеї пісні, повні зневіри і розпуки остро били в серце і будили спогади про минуле. Уже ми вїхали за село, та пісня догонила нас і картала душу:

...Степ широкий, край веселий

Тай занастали...

В Києві, у квітні, 1914.

П. Городецький.

Тимто і стала по всьому світу
Страшенна козацька сила,
Що у нас, панове-молодці,
Була воля і дума єдина.

(З народної пісні.)

Ой чужая сторононька без вітру шумить,
Чужий батько, чужа мати не бе, — а болять.

(Народна пісня.)

З Москалем дружи, а камінь за пазухою д'ржи.

(Народна пословиця).

ПРИГОДИ В ТЕМНІМ МОСКОВСЬКІМ СЕЛІ.

(Правдиве, написане на основі зібраних відомостей на місці описаних подій.)

I.

Якийсь студент-Москаль загинув через те, що любив науку про цвіти і всякі рослини. Пійшов він раз в поле збирати рослини. Ішов собі, підспівував і рвав цвітки.

А з другої сторони поля появилася товпа мужиків і баб з Нижньої Голодівки в глибокій Московщині, в тульській губернії.

— Здорові були, любі селяни — промовив чемний студент до товпи, — здійсмаючи шапку і клаяючись.

— Здоров, сукін сину, бодай з тебе дух виперло! — відповіли мужики. — Ти чого тут хочеш?!

— Дякую. Я нічого не хочу! — відмовив студент, схиляючись і зриваючи якусь травку.

— Чого ти тут шукаєш?!

— Як бачите, я займаюся збиранням квіток.

— Чого ти тут хочеш?!

Ухо студента зловило нарешті зухвалий тон в упертій запитанню мужиків. Поглянув на них і побачив запалені страхом і злостью очі, бліді обличчя і брудні жилаві п'ястуки.

— Чого ти тут хочеш?!

— Що-ж ви собі думаєте, дорогі братя... Коли вам так дуже жаль тих квіток, то я зовсім радо віддам вам ваші квітки назад...

Втім із середини споміж мужиків вийшов старий дід Петро Савеліч Неуважай-Корито. Був се старушок білий як місяць а дурний як чобіт.

— Цвітки збираєш, паршивче? — захрипло промовив сей дідусь. Він бреше, діточка! Він холеру розпускає!...

Сей старець стояв завжди між мужиками у високім пошануванні і повазі.

— Правду говорить Савеліч! Беріть його, братчики... заходіть до него з лівого боку!

Студент заплакав.

— Вереши! пици! чортів сину! Думаєш, що може чорт, твій батько, прийде тобі на поміч? Обшукай лиш його добре, вуйку Міня! Чи нема якого порошку при нім?

Найшовся порошок.

Хоч то був порошок до зубів, але тому, що в людній з села Голодівки відбувалося полоскання зубів і горла простою горівкою — то культурна добичка, найдена в кишені студента і завинена в паперець, потвердила вповні в мужицьких очах се, що студент є бродягою та злочинцем.

— О, є порошок! Холеричний! Як судите, ребята: утопити хлопця, чи так таки його розтоптати?

Оба вигляди показалися для студента остільки незносними, що він промовив:

— Що-ж вам здається, мої панове!? Таж то просто порошок до чищення зубів... Зовсім не шкідливий. Коли хочете, то я його з'їм! Що?

— Брешеш! Не з'їси!

— Запевняю вас! З'їм і нічого мені злого не станеться.

— Все одно, братя, від чого він здохне. Найзжере! — сказали роз'ярені московські мужики.

Студент сів посеред круга товпи і почав їсти порошок до зубів.

Більше чутливі баби, дивлячись на се, плакати сердечно і перецінювати ся між собою:

— Таку то болісну смерть робить собі! Такий ще молоденький... і не хоче покаятися.

— Все! — сказав студент, показуючи порожній паперець.

— З'їси і той папір — присудив Петро Савеліч, білий як місяць а глухий як чобіт.

*

Як довідуємося з газет, — кормлення студента задержано зараз по з'їдженню порошку до чищення зубів, почім мали бп його пустити на волю.

Але в сути річі справа мала ся зовсім не так. Студент, кривлячи ся, проликував папір, почім ревідовано його дальше. Знайдено нотатку, щіточку до зубів і флящину з арабською гумою.

— Їдж і то! — розказав Неуважай-Корито.

Студент хотів подякувати, твердячи, що він вже не голоден і не має на се апетиту, але, коли побачив зближаючі ся до него бородаті лиця, тоді сейчас мовчки взяв ся до нотатки. Скінчивши з нею, розгиз на дрібні кусники молодечими зубами щіточку до зубів, запив арабською гумою, встав і промовив:

— Бачите, панове? Чи не мав я рації говорити, що ті предмети справді не є небезпечними?

— Очевидна річ — відповів добродушний мужик Коровяча Цегла. Непотрібно скривдили студента!

— Ви темний народ! — сказав зітхаючи студент.

*

*

*

Треба було спостерігти людей, поздоровкати ся з ними і йти далі, але студента згубило те, що знав московський нарід лише з книжок, а з близка їх вперше побачив.

— Темний ви народ — повторив він. Чи знаєте ви наприклад, що холера розпирюєть ся не через порошки, але через такі малесенькі кавалочки, які бувають у воді, на ярині і на овочах, так звані вібріони, такі маленькі, що в одній каплі води їх є багато більше ніж кілька тисяч.

Сбясни нам се! — приказав Петро Савеліч, але декотрі поробили міні, як би вже повірили.

Довкола був настрій настільки прихильний, що мужики вибачили студентови навіть його твердження, що нібито грім походить від електричності, що хмари є наслідком парованя води та що вітер переносить пару з одного місця на друге. Спротив вибух аж тоді, як студент сказав, що місяць самий не світить, але віддає тільки світло сонця.

А коли студент осмівив ся твердити безлично, що земля є кругла і що вона обертаєть ся довкола сонця, то сейчас товпа мужиків звалила ся на него і почала бити...

Били його довго, а потім утопили в ріці.

Длячого часописи се замовчали, — не знати.

II.

Прогнаний за пиянство помічник при одній малій телеграфічній стації в Росії Ванька Свищ волочив ся довго по залізничім двірці, шукаючи якогобудь виходу зі свого скрутного положення.

І майже зовсім несподівано знайшов вихід в постати помятої кокардки, яку згубив між шинами якийсь офіцер, котрий туди переходив.

— До роботи! — розказав собі Ванька Свищ.

Припняв до своєї телеграфістської шапки офіцерську кокарду, надягнув білу нагортку від пороху, наняв візок і розперши ся в ній, закомандирував:

— Їдьте до села Нижньої Голодівки! Скоро! Там заплачу!

Слабо дзвонячи трясилами заїхала трійка перед хату старости (війта). Ванька Свищ вискочив звинно з брички, а траснувши поза ухо змішаного його парадним виглядом переходячого туди мужика, крикнув:

— Мерзавче! Замкнути кажу! Начальства не бачиш? Розпустили ся ви! Заклич мені сюди старосту!

Застрашений, переляканий вибіг небаром вийт.

— Чого хочете, батечку?

— „Батечку?” Я тобі тут зараз покажу батюшку! Не бачиш генерала? Хто тут їде бричкою? Хто ти? Шапку треба зняти, чи ні? Як називаєшся?

— Ко — ...Коровяча Цегла.

Свищ захмурился і траснув замішаного Коровячу Цеглу кулаком по зубах.

— Я вам покажу!!! Розлайдакувалися всі тут? Староста! Зібрати мені зараз всіх мужиків, прочитаю грамоту.

За десять хвилин всі мешканці Нижньої Голодівки зібралися як перестрашена чорна хмара.

— Смирно! Тихо! — закричав Васька Свищ, виступаючи наперед. — Пишмо таке: „На підставі відозви царської комісії інтендатури санітарних воєнів, з приложенням такої печатки, по порозумінню з відділом емеритур публичної бібліотеки, зібрати зі всіх селян по два рублі і десять копійок належитості тротоарових і внесення їх же до Санкт-Петербурга до мирового з'їзду”. — Зрозуміли ребята? Не послухні сему приказови підлягають карі замкнення в тюрму до двох літ із заміною карі до рублів сріблом 500. Зрозуміли?

— Зрозуміли, ваше благородіє!

— Благородіє? — крикнув прогнаний телеграфіст Васька. — Мерзавці!!! Кокарди ще не знаєте? Постанов царського уряду про геральдицію не читали? Староста! Взяти того! Най посидить! Як зветься — Неуважай-Корито? Взять його!

* * *

Годину пізніше староста з уклони ми увійшов до хати, положив перед телеграфістом зібрані гроші і сказав несьміло:

— Може би... ніби, що ся тичить грамоти... щодо печатки...

— Осле! — воркнув телеграфіст.

Всунув гроші до кишені, відіпхнув по нелюдськи змішаного старосту, а вийшовши на двір, вскочив до повозки.

— Я вам покажу, лайдаки! — погрозив телеграфіст старості і зник в куряві пороку.

Наймудріший з мужиків Петро Савеліч Неуважай-Корито, білий як місяць а глупий як чобіт, підійшов до старости і промовив:

— Із самого Петербурга! То зараз пізнати! Тано якось ми викрутилися, хлопці!...

З московської мови переклав П. Д.

Іван Франко.

УКАЗ ПРОТИ ГОЛОДУ.

Голод вибух в персьнім краю:
В найбогатших городах
Бідні з голоду вмирають
По бульварах і садах.

Вчув се Геріс, цар суворий,
І розлютивсь: „Що се знов!”
І на голод спосіб скорий
Не міркуючи знайшов.

До славетних магістратів
Найбогатших в краю міст
Пописав і попечатав
Власноручно сюю вість:

„Сей указ мій царський строгий
Всяк у серце хай бере;
Де один у місті вбогий
З голоду від нині вмере,

„Там я богача одного
Взять велю — чи круть чи верть,
Голодом в тюрмі підземній
Заморю його на смерть.”

І указ сей чудо справив:
Хоч як хліб подорожів,
Бідний все мав хліб і страви,
А богач не зубожів.

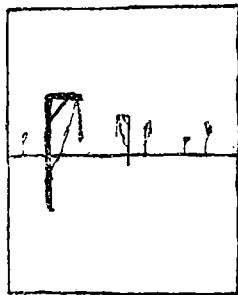
ЦАРСЬКИЙ РІД.

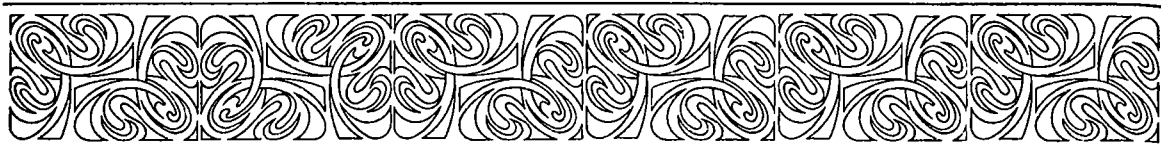
Російські царі та й російська держава обходили дня 6-го лютого 1913. р. ювілей 300-літнього пановання династії Романових. Властиво роду Романових давно вже нема. Рід Романових, котрий 1613. р. дійшов до царської влади в особі Михайла Федоровича, вимер. Остатний мужеський нотонок сього роду цар Петро II. згинув 1780 р., а остатна жінка з сього роду цариця Єлисавета померла 1762. р. Значить, що найменше півтора сотки літ минуло як сього роду не стало. Теперішній цар походить з німецького роду Гольштайн-Готторп. Першим із сього роду був цар Петро III. Отже не ювілей Романових, а Гольштайн-Готторпів повинна би обходити теперішня царська родина і не 300 а 150-літний. Родової, племінної злуки кровної теперішнього роду з родом Романових нема ніякої. Але всетаки є одна злука, що лучить теперішній царський рід з родом Романових, а се — духова. Одначе не в добрім значіню, а в як найгіршім, як найчорнішійм. Романові, захопивши владу в сумних для Росії часах, коли російський і так на-пів дикий ще тоді нарід стратив у злиднях зовсім голову й не знав, що йому діяти та дав легкше та робили з народу послухних і покірних невольників. А поневоливши свій нарід, забажали вони простягнути лабу і по другі народи. Та не було на се сили. От вони хонили ся хитроців. І підступами, брехливими обіцянками заманювали їх до себе, а відтак ослабивши, поневолювали. Ось так робили вони з нашим українським народом: так робили з народами на Кавказі та в Азії, так робили і з Поляками. Таксамо як колись Романові робили й роблять сьогодні царі з роду Гольштайн-Готторпів. Вони дальше угнітають і московські і чужі народи, таксамо заманили і нищати наприклад Фінляндців, таксамо взяли ся до Персів та до балканських Славян. Отсе й лучить рід Романових із родом Гольштаинів тісно і се тільки

дає їм право до святковання ювілею Романових, та не про славу і культурний розвиток говорити вони можуть, коли згадують про своє пановане, але про неволю і дикий розбій.

Пануючі з дому Романових, вже від першого наслідника Михайла Федоровича — Олексія Михайловича, за котрого то Україна злучила ся з Росією, відповідають за знесенє народних зборів і введене самодержавя (абсолютизму), який щораз більше поневолював підданих Росії і спинював їх культурний, господарський і політичний розвиток. Також і внутрішнє, родинне житє Романових повне крови, жорстокости, самоволі сплямнене розпустою цариці Катерини, Ганни й Єлисавети.

Не инакше було з родом Гольштайн-Готторпів. Сумна слава Катерина II. і убийство Павла I. вкривають сей рід вічною ганьбою. А в житю народу їх се вина, що Росія під панованем нагайки, шибениці, підкуництва, самоволі, горівки, розпусти гине в родиннім і політичнім житю та, що в розвитку станула геть позаду культурних народів. Живеть ся там добре хиба злодіям, розбишкам та чиновникам (урядникам, що зовсім не ліпші від злодіїв та розбишак, коли не гірші). Нагарбала Росія багато земель, та хісна з сього російський нарід не має, тільки отсі чиновники-злодії, що єсуть остатні соки зі свого народу й із нашого українського. Майже 300 літ уже гнетуть царі враз із своїми прислужниками наш нарід, задавити хотіли та це задавили, сила замала. Не задавили пашого, не задавили й других народів, тільки ненависть посіли в їх серцях до себе. І прийде час, що ся ненависть заговорить полумінем в серцях поневолених народів і вони подавши собі руки повалять своєю ката враз із прислужниками та здобудуть собі золю. Тоді й московський нарід заживе іншим культурним житєм і проклоном хиба згадувати будє своїх царів, що давили його, мучили й у темноті держали.

АДІН НАРОД — АДІН ЯЗИК.

—0—

СЕЛЯНКА УКРАЇНКА ПЕРЕД МОСКОВСЬКИМ СУДОМ.

(Правдива історія зі судової самі на російській Україні в Київщині, як судія Москаль говорив до селянки-Українки лише по московськи, а по українськи не розумів, вона-ж знова говорила по українськи, а не розуміла по московськи і тому вийшла з того просто чудасія.)

Судія (Москаль до жінки, що за свідка): Скажіте, свідетельніца ви знаєте, в каких атнашеніях жіла істіца с сваім саседом?

Сьвідок: Га?

Судія: Істіцу ви знаєте? („істіца” значить — позиваюча)

Сьвідок: Ні!

Судія: Да как-же? Вот ету женціну!?

Сьвідок: Параску?

Судія: Ну да, Параску.

Сьвідок: Та вжеж, що знаю. Ми собі ятрівки.

Судія: Што такое?

Сьвідок: Ятрівки — кажу.

Судія (двигуєть ся): Што ето значіт?

Сьвідок: „Ятровка” нібито по благородному. (того слова в російській мові нема).

Судія: Нічево не панімаю.

Сьвідок: Значить, ніби то, що наші чоловіки собі брати, її чоловік, мій чоловік...

Судія (сердито): Нічево не розберу: єя челабек, ето мой челабек!... Какіє там людї? Што ана тут нагараділа?

Сьвідок: Еге-ж, вона таки загородила як слід, по господарськи; від повітки аж до воріт, ліщиною...

Судія: Да пастойте! Я нічево не панімаю. Ви мне на вапрос атвечайте: істіцу знаєте?

Сьвідок (дивуєть ся, оглядаєть ся, здвигає плечима): Ні, такої не знаю.

Судія: Вот ету, Параску, знаєте?

Сьвідок: Таж знаю!

Судія: А саседа єя, вот етаво атвечіка? (обжалуваного).

Сьвідок: Ні, він не те — він кравець (по московськи: „партной”).

Судія: Што такое?

Сьвідок: Кравець, кажу.

Судія: Да савсем нет: он Прокопенко.

Сьвідок: Еге, Прокопенко Левізор.

Судія (здвигає плечима): Да што ви мне путаєте? Какой ревизор?

Сьвідок: На імя ніби-то йому, Прокопенкови.

Судія: Імя? (дивить ся у папери): Єлеазар!

Сьвідок: Ая-ая!

Судія: Да я вас не про імя спрашніваю. А вот ви мне скажіте, как ані жілі между сабой?

Сьвідок: Хто?

Судія: Да вот істіца... Параска с саседом сваім.

Сьвiдок: Хибаж вони жили з собою? Того я не скажу. Вона жінка чесна, у неї свій чоловік є.

Судия: Какой челавак?!...

Сьвiдок: Її-ж чоловік, Омелько.

Судия: Фу, ти чорт! Вот язык!

Сьвiдок: За що-ж ви мене лаєте? Хиба я що винна? Отсе мені з роду...

Судия (схаменувшись): Да кто на вас лає? Што ви вздумалі?

Сьвiдок (здвигає плечима): Не хай буде й так.

Судия: Так вот, как ані жilі между сабой? Ссоріліс? Ругаліс?

Сьвiдок: Еге, ругались раз-враз.

Судия: А он дурной (московське слово „дурной” значить: лихий) челавак по вашему?

Сьвiдок: Чого дурний? От як чоловік. Не дурний!

Судия: Хороший, значіт? (у Москалів „хороший” значить: добрий).

Сьвiдок: Ой, де вже хороший! Там такий, що як подивиш ся, то й сплюнеш...

Судия: Што?

Сьвiдок: Кирпатий, кажу, ще й віспуватий.

Судия: Нічево не панімаю... Да ви гаваріте, русекім языком!

Сьвiдок: Хиба-ж я що!? По якому-ж вам говорити?!

Судия: А отчево-ж муж єя, Параскі, драл са? (бив ся).

Сьвiдок: Ба ні, він нікуди не драв ся!

Судия: А жену біл?

Сьвiдок: Бив.

Судия: То как же ви гаваріте, што он не драл са?

Сьвiдок: Бо таки й не драв ся! Хибаж він божевільний, щоб на стіну лізти?

Судия: Нічево не панімаю! Да ви меня панімаєтэ?

Сьвiдок: Звиніть, як що ні... Я жінка проста...

Судия: Да вот ви мне скажіте просто: Ємелян, вот тот, са свайой женой жil дурно? (зле).

Сьвiдок: Та як же воно? Вона-ж йому жінка.

Судия: Ну да, жінка. Та как ані жilі с етой „жінка”?

Сьвiдок (здвигає плечима): Ні дурно, ні за гроші...

Судия: Какіє там „гроші”?! Я не про „гроші” спрашівая! Фу! Да што вас спрашівать?! Всьо равно толку не даб'юш са! Садітес!

(Сьвiдок сiдає і здивованими очима дивить ся навкруги.)

Судия: Да вот: ещо вас спрашу. Ви билі прі том, кагда падраліс Ємелян і єво жена с етiм свайм саседом?

Сьвiдок (сидячи на лавці): Еге, була.

Судия: В суде нада атвечать, стоя! Паднімітес! (встаньте.)

Сьвiдок здивовано озираєть ся.

Судия: Паднімітес, я вам гаварю!

Сьвiдок (дальше сидячи): Та як же так?... На що-ж я маю тут при людях... сорому такого набиратись? Отсе тобі суд! І обляяли... та ще й чесній жінці сором такий роблять!...

Судия (кричить): Да паднімітесъ, я вам гаварю!

Сьвiдок (рішучо): Ні, вже вибачайте! Я в себе, в хаті не підіймаюсь при людях, а не то в суді...

Дівчина: Бо щепель старий вломив ся, був спорохнавілий.

Лікар: Вламівся к тебе хто-то? („вломівся” — в значінню: закрив ся).

Дівчина: Еге, вломив ся.

Лікар: І стреляв?

Дівчина: Еге, стріляє аж у стегно, ось сюди.

Лікар: (оглядає). Да где же ета драбіна? Я не віжу!

Дівчина: Дома. Та на що вона вам?

Лікар: Как: „на що”? (Оглядає скрізь). Нікакой драбіни здес нет.

Дівчина: А вжеж нема. Впала я та ще об полицю отсим місцем...

Лікар: Да, в поліцію... Ну ето уж не майо дело. Канечно в поліцію, еслі вломівся к тебе етог как єво звать?

Дівчина: Га?

Лікар: Да кто вломівся?

Дівчина: Щепель старий.

Лікар: Пян бил?

Дівчина: Хто?

Лікар: Да Щепель етог, што-лі?

Дівчина: (дивуючись). Вибачайте, паночку, може я не зрозуміла...

Лікар: Ну, да мнз ето фсьо равно... Не майо дело. Ти в поліцію. (Оглядає скрізь). Да, сіняк ест, ударілас шібно. (Московське слово „шібно” значить по нашому — сильно).

Дівчина: Та не в шибку. Там і вікна нема в сінях. В полицю, кажу.

Лікар: Да, в поліцію. Ну, вот што, ти девушка мая: я тебе дам мазь, ти себе натірай ето место; прайдьот. Драбіни здес нет. А в поліцію ти заяві, што вломівся к тебе, етог как єво? — Старий Щепель, і стреляв в тебя. Но драбіни у тебя нікакой нет.

Дівчина: Спасибі вам. Поздоров вас, Боже, за добру пораду. А тож-я так терпіла, а тут ще напав мене й нежить...

Лікар: Не жіть, гаваріш? Что ти, девушка, ещо много лет прожівйош.

Записав Виборний Макогоненко.

Степан Руданський.

Загадка.

Позбірались дукачі,
Пють собі, гуляють,
Далі — скучно їм чогось —
Жида закликають...

— Дай нам загадку яку!

— Яка ж буде плата?

— Хто не скаже тобі з нас,

Заплатить дуката!

— А богато-ж вам, пани,

На то часу дати?

— Пів години! — Ну, герехт!

Слова не вертати!

Скажіть мені; що у день

Чорне аж чорніє,

Що біліє у ночі,

А ранком синіє? —

Задумались дукачі.
Пройшло пів години,
Але жаден не вгадав
Тої диновини.

До кишені, певна річ, —

По дукату дали.

— Що ж то, жидку, таке є? —

Жида запитали.

— А почім же знаю я? —

Жидок промовляє, —

Та воно собі таке,

Що хто його знає!

— Ну ж бо, жидку, не жартуй!

— Та жарти до ката!

Я і сам собі даю

Цілого дуката!

1859. II. 26.

Іван Франко.

Житє і стражданє і спійманє і смерть і муки і прославленє преподобного Селедія.

Скривати тайну царськую
Потрібно і конечно,
Бо як її розпаляєш,
Загинеш на безпечно.

Та крити божії діла
Негарно, навіть грішно;
Не скриєш божої хвали,
Лиш сам загинеш вічно.

То й лякаючись судьби
Раба, що на розробок
Повірений йому талант
Без діла скрив у сховок,

Бажаю оспівати вам
Що стане духу мого,
Житє, стражданє, муку й смерть
Селедія сьвятого.

Хто були родичі його,
В якій жили країні —
Не звісно; сам він з малеу жив
У водяній пустині.

На вічний взір аскетам всім
Не їв він хліба й мяса;
Пявки і хроби водянні —
Його вся страва ласа.

Олію, молока, вина
Не заживав він з роду;
Для дужшої покути пив
Морську солену воду.

Думками Бога хвалячи
Держав обіт мовчання,
І ані слова не прорік
Від роду до сконаня.

Важке зітханє, се була
Його мольба глибока;
Весь вік прожив зітхаючи,
Не зажмуривши ока.

Не мав він дому ні житла,
Лиш сам пісок та скали;
Мав плащ один із острих блях,
Що в тіло повростали.

Та на сьвятого напосівсь
Один король сердитий,
З оружієм і дрекольми
Пішов його ловити.

Пророцьким духом чуючи,
Що час його зближав ся,
З пустині вибрав ся сьвятий,
На сьвітло показав ся.

Тут вороги обпугали
Його кругом сильцями,
І до царя взяли ся гнать
Страшними палицями.

То цар безбожний крикнув: „Гей!
Веріть його, тримайте!
Йому живіт живцем поріть,
З його нутро мотайте!“

Для болю дужшого велїв
Солити сьвіжу рану,
Та тим ще злість не наситив
Мучительську, погану.

Живе ще тіло у бочки
Велїв він натоптати,
Поганцям хтів таким як сам
Ті моці в дар післати.

Не допустив всесильний Бог
До крайного скандалу,
Щоб моці праведника йшли
Поганцям на поталу.

Три дни й три ночі вітер бив
Судно на Чорнім морі;
Вже думав цар: „Скінчив ся сьвіт,
Погасло сонце й зорі.“

Аж сам Селедїй мученик
Га них змилосердив ся,
І моряку одному в сні
Прославлений явив ся.

І мовив: „Бог за смерть мою
Карати вас не буде,
Та труп мій ви везіть на Русь
Між православні люде.

„Нехай вони в великий піст
Їжиють із тіла мого
І славять Бога й згадують
Селедія сьвятого.

„Най постять так, як постив я,
Доступлять в Бога ласки,
Їдять мене і воду пють
І ждуть сьвятої паски.

„Як їх патрон я відчиняь
Їм буду неба брами,
Пісний Селедїй рай знайду
З пісними Русинами.“

І сталося так. І від тоді
Всі Русини голодні
Селедія сьвятого чять.
Дивні діла Господні.

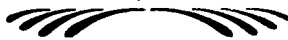
Степан Руданський.

ДОБРЕ ТОРГУВАЛОСЬ.

Чи в Києві, чи в Полтаві,
Чи в самій столиці,
Хо ив чуман з мазницею
Помежи крамниці.
І в крамницях, куди глянеш —
Сріблом, золотом сяє,
А йому то і байдуже:
Він догтю питає!
Сьміють ся дурні кацапи,
А він тільки сплюне,
Та до другої крамниці,
Богатшої суне.
В найбагатшій у крамниці
Два купці сиділо,

І туди чуман заходить
З мазницею сьміло.
Добрийдень вам, добрі люди! —
Та й зачав питати,
Чи нема у них, принаймі
Догтю де продати.
Нету! нету — купці кажуть
Та й, шельми, сьміють ся:
Здесь не дьоготь, только дурні
Одні прадають ся! —
А чуман їм: — То нівроку-ж
Добре торгувалось,
Що йно два вас таких гарних
На продаж осталося!

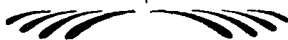

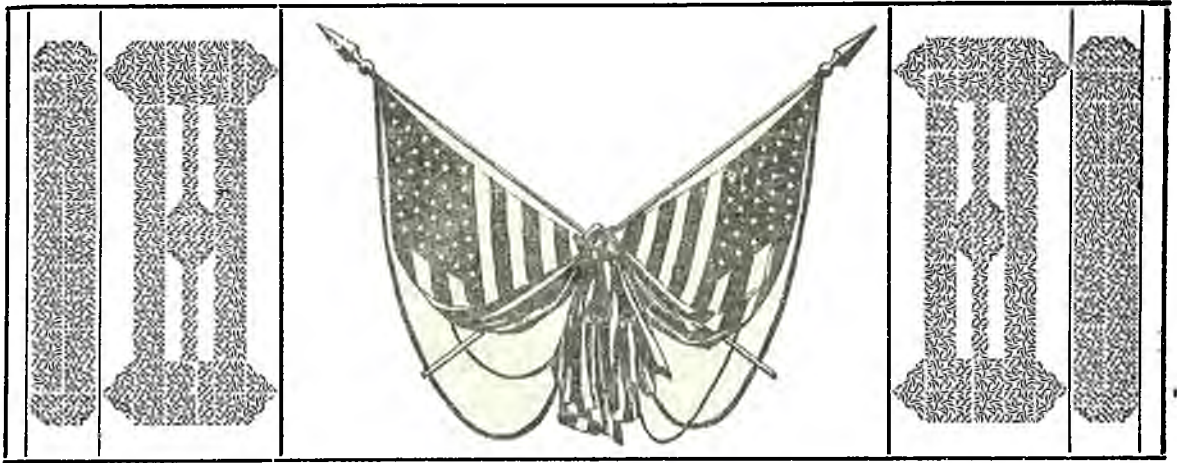
Степан Руданський.

НІ ЗЛЕ, НІ ДОБРЕ.

Здоров, брате! — А, здоров!
— Що-ж ти так змінив ся?
— А не диво, брате мій,
Бо я оженив ся!
— Слава Богу! — каже той.
— Ні, не слава Богу:
Моя жінка і бридка
І крива на ногу.
— То зле, брате! — каже той.
— Ба ні, не зле, брате!
Бо за нею я як чорт
Зробив ся багатий:

Славу хату збудував,
Ходив у дорогу!...
— Слава Богу! — каже той.
— Ні, не слава Богу:
Воли згинули в Криму,
До дому вернув ся, —
Аж і хата у огни,
І хати позбув ся...
— То зле, брате! — Ні, не зле:
Як хата горіла,
То і жінка там моя
В огни спопеліла.

Злучені Держави в Америці.

THE UNITED STATES OF AMERICA.

ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ.

Державний устрій Злучених Держав оснований на підставі конституції з 17. вересня 1787 р. Первісну конституцію доновнено відтак в різних часах 15 додатками.

Тут треба точно розрізнити правительство федеральне т. є цілих Злучених Держав від правительств поодиноких стейтів. Кожний стейт становить політичну одиницю, так сказати-б окрему державу в державі. Кожний стейт має свої окремі закони, уряди, міліцію і т. п. Федеральне правительство має полагоджувати справи, які є спільні всім стейтам.

На підставі конституції належать до федерального правительства отсі справи:

1) Накладанє податків і мита (цла).

2) Управильненє торгівлі заграничної і між поодинокими стейтами.

3) Чеканенє і видаванє грошей.

4) Управа пошти.

5) Затяганє державних позичок.

6) Виповідженє війни і заключенє мира.

7) Управа сухопутної армії і воєнної фльоти.

Ціла управа Злучених Держав спочиває в руках трох властей: законодатної, виконуючої і судової.

ЗАКОНОДАТНА ВЛАСТЬ (LEGISLATIVE).

Законодатна власть находит ся в руках конгресу (congress). Конгрес складаєть ся з двох частий: сенату (Senate) і палати послів (House of Representatives).

Сенат складаєть ся зі сенаторів (по двох з кожного стейту), котрих вибираєть ся на 6 літ. Вибори відбувають ся щороку в той спосіб, що одна третя часть сенаторів котра вибула 6 літ, уступає, а на їх місце вступают ново-вибрані. Кандидат на сенатора мусить мати найменше 30 літ; мусить бути горожанином Злучених Держав

найменше 9 літ і постійно мешкати в тім стейті, в яким кандидує. Предсідателем сенату є віце-президент Злучених Держав. Коли віце-президент заступає уряд президента, тоді сенат вибирає споміж сенаторів тимчасового предсідателя. Теперішній сенат складаєть ся з 92 сенаторів.

Палата послів складаєть ся з послів (конгресменів), вибраних в поодиноких стейтах, відповідно до числа населеня. Послів вибираєть ся на 2 роки. Кандидат на посла мусить мати найменше 25 літ і бути горожаном Злучених Держав найменше 7 літ та мешкати стало в тім стейті, в я-

їм кандидув. Предсідателем палати послів є так званий головний „спікер”.

Конгрес (обі палати) збираєть ся щороку на наради, які розпочинають ся в перший понеділок в грудні. Перша сесія триває до марта (коротка сесія), а друга до червня (довга сесія).

Кожний законопроект (bill) ухвалений в сенаті і палаті послів, стає доперва тоді законом,

коли його потвердить президент Злучених Держав. Коли президент не потвердить якогось законопроекта, то він повертає щераз під наради конгресу і стає законом, коли обі палати ухвалять його двома третими частями голосів. На случай, коли президент не зверне законопроекту протягом 10 днів (не вчисляючи неділь), законопроект стає важним і без потвердження президентом.

ВИКОНУЮЧА ВЛАСТЬ (EXECUTIVE).

Виконуюча власть находить ся в руках президента Злучених Держав. Президента вибираєть ся на 4 роки. Кандидат на президента мусить бути з уродження горожанином Злучених Держав (не натуралізованим), числити найменше 35 літ і жити постійно у Злучених Державах найменше через 14 літ.

Вибір президента і віцепрезидента відбуваєть ся через голосованє виборців (electors). В кождім стейті вибираєть ся тільки виборців, скільки вислав сенаторів і послів дотичний стейт. Вибори відбувають ся у всіх стейтах рівночасно, а іменно у перший второк в місяці падолисті кожного переступного року. Того дня переводить ся лише вибори на виборців. Всі управнені до голосованя віддають свої голоси на виборців. В січні слідуєчого року голосують виборці на президента і його заступника.

На случай смерти або уступленя президента обіймає його уряд аж до вибору нового президента віцепрезидент.

Президент має річну платню у висоті \$75.000, а віцепрезидент \$12.000.

Президент має право потвердити або відкинути законопроекти, ухвалені конгресом; за його згодою заключаєть ся міждержавні договори; іменуєть ся послів, повновласників і консулів; членів Найвисшого Суду і інших урядників Злучених Держав; предкладаєть ся конгресови внесеня щодо заграничних справ; йому прислугує право здержаня присуду засуджених на кару смерти; на случай війни є він головним командантом федеральної армії, воєнної фльоти і стейтових міліцій.

Президент іменує для своєї помочи приватного секретаря (з річною платнею \$6.000).

Кабінет міністрів складаєть ся з 9 міністрів. Міністрів (Secretary) іменує президент і вони лише від нього залежні. У Злучених Державах є слідуєчі міністри: міністер справ заграничних; фінансів; війни; судівництва; почти; маринарки; внутрішних справ; рільництва; торгівлі і міністер праці.

Кожний міністер має до помочи одного або більше секретарів і бюро (Department).

Річна платня міністра вносить \$12.000.

СУДОВА ВЛАСТЬ (JUDICIAL).

Судова власть у Злучених Державах находить ся в руках судів, основаних конгресом.

На чолі щілого судівництва стоїть Найвисший Суд Злучених Держав (Supreme Court of U. S.). Його рішення мають обовязуючу силу при виконуваню законів. Він стоїть на сторожі конституції Злучених Держав та має право уневажнити всі закони федеральні і стейтові, коли вони противляють ся конституції. Найвисший Суд складаєть ся з 9 членів: предсідателя і 8 судіїв. Предсідатель дістає \$16.000, а прочі члени по \$14.500 річної платні.

Низші судові власти є отсі:

Окружні Суди (District Court) в 92 федеральних судових округах, на які є поділені цілі Злучені Держави. Платня судіїв вносить \$6.000 річно.

Районозі Суди [Circuit Court] в числі 9. Десятьох членів Найвисшого Суду є рівночасно районними судиями. В міру того як нагромадить ся більше число справ, виїздять вони для їх полагженя до своїх районів. До помочи мають відповідне число судіїв (з платнею \$7.000 річно).

Районовий суд апеляційний [Circuit Court of Appeals] стоїть понад окружними і районними судами.

Склад теперішнього міністерства кабінету Злучених Держав.

PRESIDENT — WOODROW WILSON

VICE-PRESIDENT — THOMAS RILEY MARSHALL

Secretary of State — William J. Bryan	Secretary of Navy — Josephus Daniels
Secretary of Treasury — William G. McAdoo	Secretary of Interior — Franklin Lane
Secretary of War — Lindley M. Garrison	Secretary of Agriculture — David F. Huston
Attorney-General — James C. McReynolds	Secretary of Commerce — Wm. C. Redfield
Postmaster-General — Albert S. Burleson	Secretary of Labor — William. B. Wilson

„Кепітел” (Capitol), будинок у Вашингтоні, Д. К., де засідають законодавні палати Злучених Держав.

НАСЕЛЕНЕ І ПОВЕРХНЯ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

НАЗВИ СТЕЙТІВ	Число мешканців з р. 1910	Поверхня в квадратних милях	Перес. ч. мешканц. на 1 кв. милю	Столиця стейту
Alabama (Ala.)	2,138,093	52.250	41.7	Montgomery
Arizona (Ariz.)	204,354	113.020	1.8	Phoenix
Arkansas (Ark.)	1,574,449	53.850	30.0	Little Rock
California (Cal.)	2,377,549	158.360	15.2	Sacramento
Colorado (Col.)	799,024	103.925	7.7	Denver
Connecticut (Conn.)	1,114,756	4.990	231.3	Hartford
Delaware (Del.)	202,322	2.050	103.0	Dover
Dist. of Columbia (D. C.)	331,069	70	5.517.8	Washington
Florida (Fla.)	752,619	58.680	13.7	Tallahassee
Georgia (Ga.)	2,609,121	59.475	44.4	Atlanta
Idaho (Ida.)	325,594	84.800	3.9	Boise
Illinois (Ill.)	5,638,591	56.650	100.7	Springfield
Indiana (Ind.)	2,700,876	36.350	75.3	Indianapolis
Iowa (Io.)	2,224,771	56.025	40.0	Des Moines
Kansas (Kan.)	1,690,949	82.080	20.7	Topeka
Kentucky (Ky.)	2,289,905	40.000	57.0	Frankfort
Louisiana (La.)	1,656,388	48.720	36.5	Baton Rouge
Maine (Me.)	742,371	33.040	24.8	Augusta
Maryland (Md.)	1,295,346	12.210	130.3	Annapolis
Massachusetts (Mass.)	3,336,416	8.315	418.8	Boston
Michigan (Mich.)	2,810,173	58.915	48.9	Lansing
Minnesota (Minn.)	2,075,708	83.365	25.7	St. Paul
Mississippi (Miss.)	1,797,114	46.810	38.8	Jackson
Missouri (Mo.)	3,293,335	69.415	47.9	Jefferson City
Montana (Mont.)	376,953	146.080	2.6	Helena
Nebraska (Neb.)	1,192,214	77.510	15.5	Lincoln
Nevada (Nev.)	81,875	110.700	0.7	Carson City
New Hampshire (N. H.)	430,572	9.305	47.7	Concord
New Jersey (N. J.)	2,537,167	7.815	337.7	Trenton
New Mexico (N. M.)	327,301	122.580	2.7	Santa Fe
New York (N. Y.)	9,113,614	49.170	191.2	Albany
North Carolina (N. C.)	2,206,287	52.250	45.3	Raleigh
North Dakota (N. D.)	577,056	70.795	7.6	Bismarck
Ohio (O.)	4,767,121	41.060	117.0	Columbus
Oklahoma (Okla.)	1,657,155	70.057	23.9	Oklahoma City
Oregon (Oreg.)	672,765	96.030	7.0	Salem
Pennsylvania (Penn.; Pa.)	7,665,111	45.215	171.0	Harrisburg
Rhode Island (R. I.)	542,610	1.250	508.5	Providence
South Carolina (S. C.)	1,515,400	30.570	49.7	Columbia
South Dakota (S. D.)	583,888	77.650	7.6	Pierre
Tennessee (Tenn.)	2,184,789	42.050	52.4	Nashville
Texas (Tex.)	3,896,542	265.780	14.8	Austin
Utah (U.)	373,351	84.970	4.5	Salt Lake City
Vermont (Vt.)	355,956	9.565	39.0	Montpelier
Virginia (Va.)	2,061,612	42.450	51.2	Richmond
Washington (Wash.)	1,141,990	69.180	17.1	Olympia
West Virginia (W. Va.)	1,221,119	24.780	50.8	Charleston
Wisconsin (Wis.)	2,333,860	56.040	42.2	Madison
Wyoming (Wyo.)	145,965	97.890	1.5	Cheyenne
91,972,266		3,026.789	30.4	

ЗАМІТКА. Число населення 48-ох стейтів Злучених Держав від 1910-ого року, то значить протягом 4-ох літ доволі зросло. Після обчислення з дня 1-ого липня 1914-ого року се населенє виносило 98.781.324 осіб.

ІНШІ ПОСІЛОСТИ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

До Злучених Держав належать крім сего слідуючі посілости:

	Число населеня	Поверхня в кв. м.	перес. ч. мешк. на 1 кв. м.	Столиця
Alaska	64.356	590.884	0.1	Juneau
Philippine Island	7,635.426	122.255	62.5	Manila
Hawaii	191.909	6.449	30.0	Honolulu
Porto Rico	1,118.012	3.606	310.5	San Juan
	9 009.703	723 194		

Простір Злучених Держав враз з кольоніями числить 3,749.983 квадратних миль, ціле населене числило в 1910 р. 100,981.969, а дня 1-го липня 1914 р. — 109,021.922 душ.

ПРЕЗИДЕНТИ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

Число п.	ІМЯ І НАЗВИСКО	Час урядованя	Партійна приналежність	Передше заняте	Походжене
1.	George Washington	1789—1797	демокр.	влад. плянт.	Англієць
2.	John Adams	1797—1801	федерал.	професор	Англієць
3.	Thomas Jefferson	1801—1809	федерал.	адвокат	Англієць
4.	James Madison	1809—1817	республ.	адвокат	Англієць
5.	James Monroe	1817—1825	республ.	адвокат	Шотлянд.
6.	John Quincy Adams	1825—1829	республ.	адвокат	Англієць
7.	Andrew Jackson	1829—1837	республ.	адвокат	Шот-Ірлянд.
8.	Martin Van Buren	1837—1841	демокр.	адвокат	Голяндець
9.	William Henry Harrison	1841—1841	демокр.	військовий	Англієць
10.	John Tyler	1841—1845	независ.	адвокат	Англієць
11.	James Knox Polk	1845—1849	демокр.	адвокат	Шот-Ірлянд.
12.	Zachary Taylor	1849—1850	демокр.	військовий	Англієць
13.	Millard Fillmore	1850—1853	независ.	кралець	Англієць
14.	Franklin Pierce	1853—1857	независ.	адвокат	Англієць
15.	James Buchanan	1857—1861	демокр.	адвокат	Шот-Ірлянд.
16.	Abraham Lincoln	1861—1865	демокр.	фармер	Англієць
17.	Andrew Jackson	1865—1869	республ.	кралець	Англієць
18.	Ulysses Simpson Grant	1869—1877	республ.	військовий	Шотлянд.
19.	Rutherford Birchard Hayes	1877—1881	республ.	адвокат	Шотлянд.
20.	James Abram Garfield	1881—1881	республ.	професор	Англієць
21.	Chester Alan Arthur	1881—1885	республ.	професор	Шот-Ірлянд.
22.	Grover Cleveland	1885—1889	республ.	адвокат	Англієць
23.	Benjamin Harrison	1889—1893	демокр.	професор	Англієць
24.	Grover Cleveland	1893—1897	республ.	адвокат	Англієць
25.	William McKinley	1897—1901	демокр.	адвокат	Шот-Ірлянд.
26.	Theodore Roosevelt	1901—1909	республ.	публіцист	Голяндець
27.	William Howard Taft	1909—1913	республ.	адвокат	Англієць
28.	Woodrow Wilson	1913—1916	демокр.	професор	Англієць

ЯК СТАТИ ГОРОЖАНИНОМ У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

НАТУРАЛІЗАЦІЙНИЙ ЗАКОН.

Удїленє імігрантам горожанських прав у Злучених Державах називаєть ся натуралізацією.

Коли в європейських державах право горожанства удїляють політичні власти, то в Злучених Державах та справа належить до обсягу діяльності судів. Імігранти, які вповні відповідають вимогам натуралізаційного закону, мають право жадати горожанства в Злучених Державах, тоді як в європейських державах політичні власти можуть без жадного подання причин відмовити удїлення прав горожанства.

Услівя.

Услівя щодо удїлення горожанських прав є ріжні, відповідно до віку і до полу стараючих ся. Інші постанови є для повнолітних мушин (повнолітність у Злучених Державах признаєть ся з укінченням 21. роком житя), інші для повнолітних дівчат і вдовиць, інші знова для малолітних осіб, для замужних жінок і для дітей.

Повнолітних мушин обовязують слїдуючі постанови:

1) Імігрант мусить виказати ся сьвідками, що з днем, в яким стараєть ся о горожанство, найменше через 5 літ перебував постійно у Злучених Державах.

2) Мусить виказати ся достаточним знанєм англійської мови (іспит перед урядником).

3) Не може бути анархістом, то значить, що він не може бути анї явним анї з переконання противником існуючого державного ладу.

4) Не може бути полігамістом, то значить, що він не може бути одружений з кількома жінками, анї бути прихильником многоженства.

5) Мусить виказати ся сьвідками, що він, числячи від дня, в яким стараєть ся о горожанство, вже найменше через два роки, а не більше ніж через 7 літ, посїдає перші горожанські папері.

Всі повисше згадані постанови обовязують також повнолітні дівчата і вдови.

Лише імігрантам кольоністам, котрі управляють вільні землі (гомстеди), признає натураліза-

ційний закон деякі полекші, а іменно звільняє їх від знання англійської мови. Тут розходило ся державі головно о се, щоби заохотити імігрантів оселявати ся в мало залюднених стеях, де великі обшари землі не є ще під управою.

Замужні жінки набувають горожанські права вже через те, що їх мужі стали горожанами. Жінки набувають отже горожанство через натуралізацію їх мужів, без огляду на се, як довго вони у Злучених Державах перебувають, а навіть і тоді, колиб вони жили в якійсь иншій чужій державі.

Замужні жінки, котрих мужі живуть в інших державах або котрих мужі, живучи в Злучених Державах, не є ще горожанами, не можуть набути горожанських прав.

Діти, котрі уродили ся в Злучених Державах, набувають вже тимсамим горожанські права. Діти, котрі уродили ся в чужій державі, стають горожанами Злучених Держав з тою хвилию, коли їх батько набув горожанські права, але коли вік тих дітей не є висший ніж 21 літ. В кождім случаю горожанські права прислугують дітям доперва з днем, коли прибудуть на сталий побут до Злучених Держав.

Незамужні жінки (дівчата і вдови), як малолітні так і повнолітні, набувають горожанські права з хвилию, коли виходять замуж за американських горожан.

Перші горожанські папері.

Щоби стати горожанином Злучених Держав, треба постарати ся передівсім о перші горожанські папері.

Перші горожанські папері видають суди стейтові або федеральні. (Се право не прислугує судам міським, ні поліційним, ні кримінальним). В кождім таким суді є окремий відділ, котрий полагоджує того рода справи і подає конечні інформації.

Стараючий ся о перші горожанські папері мусить мати найменше 18 літ. Кандидат має зго-

досити ся в приналежнім стейтовім суді. Тут має виповнити відповідну декларацію (в суді можна дістати на се готовий друк). Всі рубрики декларації треба вірно і точно виповнити, як приміром: імя і назвисько, вік, місцевість, повіт і державу, з якої походить; точний опис своєї особи назву і день приїзду корабля; пристань в якій висів в Америці і т. п. Відтак складає присягу що має намір стати горожанином та, що зрікається свого горожанства в тій державі, з якої походить. Тоді урядник виставляє кандидату

Вудров Вілсон, президент Злучених Держав.

грамоту, так звані перші горожанські папері. Належитість за се виносить один долар.

Перші горожанські папері мають служити як доказ, що кандидат мав дійсний намір стати горожанином Злучених Держав. Також мають вони на цілі запобігти ріжним можливим надужитям. Колиб відтак показало ся, що кандидат подав неправдиві або суперечні пояснення, може через се

чаразити ся на відмовлене йому горожанських прав.

О горожанські папері можна старати ся сейчас по прибуттю до Злучених Держав.

Властиве горожанство.

Доперва в два роки по одержанню перших горожанських паперів, можна вносити подане, щоби суд признав повні горожанські права. Але стараючий ся мусить, як вже було висше сказано, бути повнолітний і найменше через 5 літ стало перебувати в Злучених Державах.

Кандидат має знова зголосити ся до суду, в котрого окрузі перебуває. Крім сего мусить стало перебувати найменше один рік в тім стейті, в котрім лежить сей суд. Хто через цілий рік не мешкає в однім стейті (числячи взад від дня, в котрім старається о горожанство), не має права вносити подання о признање йому горожанських прав.

Кандидат має відтак виповнити подібну декларацію, як при виниманню перших горожанських паперів, і власноручно її підписати. Крім сего складає приписану належитість в сумі \$4.00.

Найскорше в 90 днів по сім може наступити властиве уділене горожанства. Уділене горожанства відбувається на судовій розправі. Суд задалегідь повідомляє кандидата, коли він має явити ся. На розправу має кандидат привести зі собою двох свідків. Свідки мусять бути горожанами Злучених Держав. Вони мають під присягою зізнати, що кандидат дійсно перебував стало через 5 літ в Злучених Державах. Відтак кандидат складає присягу, що зрікається ся своїх горожанських прав і приналежности до своєї давньої держави, що буде поступати після постанов законів Злучених Держав та, що буде боронити державу перед виїшними і внутрішними ворогами. Крім сего судія ставить кандидату ріжні питання щодо його дотеперішного життя. Коли судія не найде нічого, що протавило б ся постановам закона, виставляє йому відповідну грамоту так звану „certificate of naturalization“. Кандидат стає з тою хвилию горожанином Злучених Держав.

Важніші приписи для військових добровольців у Зл. Державах.

Військова організація і спосіб вербовання рекрутів у Злучених Державах інакший ніж в інших державах.

В часі мира воєнна сила Злучених Держав складається зі сталого війська і міліції.

Стале військо числить в часі мира 100.000 людей. Воно є спільне для цілої держави. Примусового побору рекрутів у Злучених Державах нема; військо складається з добровольців. В кождім більшім місті є стації, де відбувається побір рекрутів-добровольців.

Міліція складається також з добровольців. Кождий стейт має свою власну міліцію. Члени міліції не сповняють сталої військової служби; військове образование набувають вони на відповідних курсах, які відбуваються звичайно у вечірних годинах. Члени міліції побирають платню лише в часі місячних виправ. До міліції приймають муштин у віці від 18 до 45 літ. На случай потреби кождий стейт обов'язаний зоружити припадаюче на него число членів міліції і віддати його до розпорядимости держави.

На случай війни кождий спосібний горожанин обов'язаний зголосити ся до воєнної служби.

Услівя для жовнірів у сухопутній армії.

Доброволець, який має намір вступити до військової служби в сухопутній армії Злучених Держав, мусить числити найменше 18 літ, а не більше як 35 літ. Найголовніші услівя: здорова будова тіла, добра вимова і знане англійської мови (говорити, читати і писати).

Кандидати у віці від 18 до 21 літ мають вказати ся дозволенем батька, а в разі його смерті — дозволенем матери, зглядно опікуна.

Жонаті можуть бути прийняті до військової служби за особним дозволенем дотичного команданта полку.

Кандидат мусить бути горожанином Злучених Держав або мати бодай перші горожанські папері.

Для кандидатів є приписаний після родів війська відповідний зріст і вага. При піхоті, побережній артилерії і піонірах: висота найменше 4 стопи і 4 цалі, вага до 190 фунтів. При кінноті: висота найменше 5 стіп і 4 цалі, вага до 165 фунтів. При полевій артилерії: висота найменше

5 стіп і 4 цалі, вага до 190 фунтів. При гірській артилерії: висота найменше 5 стіп і 8 цалів. Найнижша вага для жовнірів всіх родів війська виносить 128 фунтів, виімково до 120 фунтів.

Військова служба триває 7 літ; з того 4 роки стало при полку, а 3 роки в резерві. В часі приналежности до резерви не побирається жадної платні.

Місячна платня для простих жовнірів виносить від \$15.00 до \$18.00, для підофіцирів від \$21.00 до \$75.00. Крім платні дістають жовніри харч, мешкане, одіж і лікарську опіку.

По скінченню 4-літньої служби можна старати ся о поновне принятие до війська. Коли такий жовнір протягом трох місяців, числячи від дня виступлення, заявить охоту дальше служити, тоді нову службу вважається ся продовженням давньої і жовнір дістає в нагороду одноразово потрібну місячну платню і підвишене місячної платні.

По 20-ти літах служби має жовнір право на случай каліцтва і нездатности до праці право на удержане у військовім приюті „Soldiers Home“ у Вашингтоні.

По 30-ти літах служби набуває жовнір право до емеритури. Платня підчас емеритури виносить $\frac{3}{4}$ його послідної платні при війську, а крім сего дістає місячний додаток в сумі \$15.75, яко відшкодоване за харч, мешкане, одіж і т. п.

Коли жовнір помре підчас чинної служби з причини хвороби або каліцтва, якого набавив ся в службі, одержує вдова (зглядно инша назначена ним особа) одноразово шестимісячну платню з потрученем \$35.00 на кошти похорону.

Вже в перших місяцях служби може жовнір зістати підофіциром. Нежонаті жовніри, які є горожанами Злучених Держав, а не мають ще 30 літ, можуть по двох літах служби здавати офіцирський іспит.

Літа військової служби в Хінах, на Кубі, Філіпінах, в Алясці і Панамі числить ся подвійно.

Услівя для жовнірів при маринарці.

Кандидати до військової служби при маринарці мусять бути сильної будови тіла, здорові і зовсім вільні від таких хиб: пізний і неправильний розвій, довша недуга, слабкий умовий стан, корчі або епілепсія в послідних 5 літах, слабкий зір, притуплений слух, хронічний катар, лиха вимо-

ва, наклін до сухіт, слабе серце, боляки, лихі зуби і т. п.

Жовнірами при маринарці можуть бути лише горожани Злучених Держав (тут уроджені або натуралізовані), які знають добре англійську мову.

Вступаючий до чинної служби мусить мати найменше 18 літ, а найбільше 35 літ. Кандидати у віці 18 літ не потребують дозволу родичів, але мають предложити докази щодо віку.

Кандидати у віці 17 літ можуть бути прийняті за дозволом батька (зглядно опікуна) на хлопців до корабельної служби. Вони є обов'язані до служби аж до досягнення повнолітності.

Місячна платня жовнірів виносить від \$17.00 до \$33.00, місячна платня хлопців до корабельної служби \$10.00.

Вирочім мають тут примінене ті самі приписи, що й у сухопутній армії.

Контракт.

Що імігрантови треба знати про контракт після американського права?

(Отсі уваги не мають націли зробити з кожного читача свого власного „доєра”. Вони мають на меті лиш одно: дати їм загальні правні поняття про контракт після американського права, в той спосіб запобігти легководушному заключуванню неважних контрактів і так вратувати від довгого і кошовного судового процесованя.)

Що се таке контрант?

Контракт („контрект”) се умова межн двома або більшим числом осіб, якою вони згоджують ся щось робити або чогось не робити.

Якої форми вимагаєть ся для правосильности контракту?

Контракти можна зробити устно або письменно. Правильно для правосильности контракту не треба, аби він був зроблений на письмі: переважна частъ контрактів є правосильна, як зроблена устно. Лиш виїмково закон вимагає, аби деякі контракти були зроблені на письмі. І так:

1) Контракти купна-продажі землі мають бути на письмі. Устний контракт купна-продажі землі неважний і на підставі устного контракту не можна ви-процесувати ані належитости продажі ані перенесеня власности землі.

2) Контракти винайму на час довший ніж один рік мають бути на письмі.

3) Контракти, що відносять ся до подружних полагод, мають бути на письмі.

4) Контракт поруки (значить — контракт, яким одна особа зобов'язуєть

ся заплатити довг другої особи, коли би та друга особа не схотіла або не могла сама довгу заплатити) має бути на письмі.

Склепар давав товари на кредит Іванови Непевному. Склепар не був би дав Іванови Непевному, але Петро Годований заручив словом склепаревн, що, як Іван Непевний не заплатить довгу в склепі, то тоді він, Петро Годований, заплатить. Склепар думає, що устна порука Петра Годованого важна і він буде міг подати до суду та виграти від Петра, як Іван не заплатить довгу. Але склепар помиляєть ся дуже. Як подасть до суду Петра яко Іванового ручителя, то довгу від Петра не дістане, лиш своїм коштом в суді довідаєть ся, що контракт за поруки має бути на письмі. Судия йому певно скаже: „Пане склепар! Як Петро ручив словом за довг Івана, то треба було сказати Петрови: Петре, говори менше, а напиши на папері, що заплатиш, як не заплатити Іван. Колиб Петро був так зробив, то все було би „олрайт” а так пропало...

5) Контракти, які мають бути виконані пізнійше ніж по році, мають бути на письмі. Тому наєм робітника на один рік є важний, хоч би легш був зроблений устно, але наєм служачого на цілого року мусить бути на письмі.

6) Контракти купна-продажі річн вартости понад \$50.00 мають бути на письмі.

В отсех шістьох випадках закон вимагає, аби контракт робити на письмі.

В інших випадках усний контракт буде після закона важний. Але помимо сього, порадо було би робити на письмі також і інші контракти для оминення всяких непорозумінь щодо взаїмних прав і обовязків умовляючих ся сторін. Головно, коли ходить о контракт межі кривними, то такі контракти правильно повинні бути на письмі, бо суд не припускає, що кривні роблять собі услуги на підставі контрактного зобовязання, але припускає правильно, що вони роблять се з родинної любови і привязаня.

Хто може робити контракт?

Контрактів не можуть робити діти. Особи понизше 21-го року житя можуть заключати контракти, але тільки щодо річий конечно потрібних до житя („несе-серіс оф лайф”, як наприклад — харч).

Особи божевільні або придурковаті не можуть заключувати контрактів. За-мужні жінки давнійше не могли заключувати контрактів, але нині майже у всіх стейгах Злучених Держав замужні жінки можуть заключувати контракти і ними обтяжувати свою окрему власність. Зате таку власність, яка належить до них і до їх мужів спільно, — можуть вони обоє обтяжити лише такими контрактами, яких предметом є „житєві ко-нечности”

Поза сими ограниченнями кожда о-соба може свобідно заключувати кон-тракти.

Дальші вимоги контракту: відплата.

При кантракті одна особа (або сто-рона) дістає від другої за те, що вона гій в заміну за якусь прислугу зі сторо-ни другої. Се, що одна особа (або сто-рона) дістає від другої а те, що вона зобовязуєть ся, називає ся в англій-ським праві „кансидерейшен” (відпла-та) і воно мусить бути в кождім кон-тракті, коли той контракт має бути важ-ний перед правом. Такою „відплатою”

може бути: прислуга другої сторони, гро-ші чи якась инша вартісна річ. В кон-трактах межі кривними достаточною відплатою буде згляд на родину, любов і привязане; значить, що до важности контракту межі кривними не треба, а-би сторона, котра зобовязуєть ся до я-коїсь прислуги дістала зараз за се якусь вартість (відплату) від другої сторо-ни. Хоч би сторона в тім випадку за своє зобовязане нічого не дістала, то контракт буде важний, як тільки вихо-дить так, що вона зобовязувала ся до прислуги з родинної любови або привя-заня.

Коли не треба доказувати „кансиде-рейшен”?

Коли на письменнім контракті є при-ліплена або вибита печатка („сіл”), то-ді не треба доказувати, що була в кон-тракті відплата („кансидерейшен”). Хоч би зобовязуюча ся до прислуги сторона не дістала за се навіть злома-ного цента, то, коли на контракті є пе-чатка, то можна сторону, яка користала з прислуг, судово примусити до викона-ня зобовязання. (За печатку вважаєть ся якійнебудь кусник паперу приліп-лений на контракт).

Добровільні жертви („собскрипшенс”).

„Добровільні жертви”, „добровільні датки” чи на церкву чи на яку другу ціль, не мають „консидерейшен” (від-плати) і тому їх не можна судово ви-процесовувати від жертводавця, коли жертводавець („собскрайбер”) підпи-сав своє імя згорн, складаючи жертви, а відтак не хоче виповнити зобовязання. Але як жертводавець підписав своє імя на таким списі жертв („собскрипшен пейпер”), на яким жертву одної особи вважаєть ся за „консидерейшен” (від-плату) за жертви, які ті особи у якійсь мірі поносять для неї, то тоді таке зо-бовязане можна судово вимусити. (При-міром підписане жертви на школу, де вчив ся безплатно).

Дальші правні вимоги контракту: згода сторін.

Сторони, що заключають контракт, мають зі собою годити ся, то значить, що таксамо мають розуміти точки контракту. Коли одна сторона инакше розуміє контракт ніж друга, то такий контракт можна уневажнити.

До згоди доходить ся в той спосіб, що одна сторона робить якесь пропозиціє другій стороні. Як друга сторона приймає його, то значить, коли заявляє свою згоду, то контракт вже заключений. Але як довго друга сторона ще не заявила, чи вона годить ся на пропозиціє чи ні, так довго перша сторона може відкликати своє пропозиціє. Одначе, коли друга сторона вже прийняла пропозиціє, то перша не може вже того пропозиціє відкликати; а хоч би і відкликала, то друга сторона буде могла судово примусити її виконати се, до чого вона зобов'язала ся в пропозиціє.

Прийняте пропозиціє повинно бути цілковите: приймаючий не може нічого змінити в пропозиціє. Як він змінює, то таке прийняте зі зміною пропозиціє вважається за відкинуте першого пропозиціє, а за поставлене другого нового.

Пояснюванє контракту.

Контракти треба так поясняти, аби первісний намір сторін був виконаний. Але намір має виходити зі самого контракту; сторони не можуть змінити змісту або значіння письмєнного контракту устними побічними умовами. Коли сторони заключили письмєнний контракт, то суд не буде звертати уваги на ті умови, які сторони поставили ще собі устно при заключеню письмєнного контракту. Тому то при заключеню письмєнного контракту треба все домагати ся, аби всі точки й умови були поміщені в контракті.

При пояснюваню контракту береть ся слова в їх звичайнім значіню. Як яке слово ужите в технічнім значіню,

тоді се значінє береть ся під увагу. При тім вважається ся також на звичаї, які панують серед людей того заводу, до якого належать контрактуючі особи.

Виконанє контракту.

Умови або обіцянки одної сторони мають бути виконані, аби вона могла домагати ся виконання взаїмного зобов'язання другої сторони, значить тої так званої „консидерейшен” (відплати).

Статуя Свободи коло Нью Йорку.

Що більше: вона має доконати свого зобов'язання в контракті, заки бudo могла позивати другу сторону о виконанє її зобов'язання. Вона мусить виконати своє зобов'язанє в цілости, бо частинне виконанє не управнює її домагати ся навіть частинного винагородження. Колиж сторона виконала лише частину зобов'язання, а решти не може доконати, але не зі своєї вини, то тоді

вона може домагати ся відповідної відплати вже за виконане частинного зобов'язання. Як друга сторона не дозволила їй виконати свого зобов'язання, то тоді перша сторона є управнена не лише до винагородження за доконану часть зобов'язання, але також до відшкодування за зломане контракту.

До домагання відплати не вистарчає бути готовим до зобов'язаної прислуги, але треба дійсного і цілковитого виконання її.

Час виконання.

Контракт має бути виконаний в часі, означенім в контракті, або в слушнім часі, як час виконання в контракті не поданий. Як прислуги не доконано в належнім часі, то тоді друга сторона не є зобов'язана до виконання свого зобов'язання, значить — відплати, хіба що справа часу не має рішального значіння в данім контракті. В такім випадку зобов'язане до відплати лишається важне, хоч можна також домагати ся відповідного обниження відплати за проволоку.

Хороба або щонебудь, що робить виконане зобов'язання неможливим, є достаточним оправданем для невинувнення або проволок у виконанню зобов'язання.

Відшкодуване.

Яко средство проти зломаня контракту служить звичайно позов о відшкодуване („деміджіз”).

Величина відшкодування залежить від величини заподіяної шкоди. Як нема дійсної втрати, то можна домагати ся лиш умовленого відшкодування. В деяких випадках, де висоту відшкодування тяжко означити, сторони умовляють ся згори заплатити певну суму на случай недодержання контракту. (Таке відшкодуване називають „ліквидейтед деміджіз”). Колиж висоту шкоди можна означити, то тоді сторони не можуть умовляти ся про відшкодуване на суму вишу від дійсної шкоди, бо в такім випадку суд обнизить умовлену суму до висоти дійсної шкоди.

До чого можна примусити судово?

Не треба думати, що судовою дорогою можна примусити другу сторону до виконання контракту. Правильно можна вимусити лиш зворот шкоди і втрати.

Тільки виїмково закон дозволяє вимушувати виконане контракту. Приміром: при контракті купна-продажи землі, як власитель не хоче доручити „дід”-у, можна його примусити судово. Подібно також покупця можна судово примусити, аби заняв куплену землю і заплатив умовлену ціну купна. В обох тих случаях сторона замість позивати о дійсне виконане контракту, може подати о відшкодуване. Вона має до вибору обі дороги.

Недозволені контракти.

Слідуючі контракти є недозволені законом:

1) Контракт, яким одна сторона зобов'язується не провадити якогонебудь „бізнесу” або не починати більше якого „бізнесу”

2). Контракт, яким особа зобов'язується не виходити замуж або не женити ся з ніякою особою.

3) Контракти газардові („гемблінг контракте”), в яких виграна залежить від припадку. Однак в деяких стейтах лотерія є дозволена і лосьи продає ся публічно (наприклад в стейті Луїзіана).

4) Всі контракти, заключені в неділю, є неважні, оскільки не відносять ся до діл милосердя або житєвих konieczностей.

5) Контракти, якими умовляється ся недозволений законом процент (так звані лихварські контракти) є в деяких стейтах неважні, а в деяких важні лише до висоти законом дозволеної процентової стои.

6) Контракти, якими безпосередно або посередно умовляється ся про заплату за яке неморальне або протизаконне діло.

Крім сих загальних постанов, що мають примінене по всіх стейтах Злучених Держав, закони поодиноких стейтів забороняють ще інші роди контрактів.

ПАН І СЛУГА -- ПІСЛЯ АМЕРИКАНСЬКОГО ПРАВА.

(Master and servant).

Хто є слугою?

Слугою („сервент”) є той, хто сповняє особисті прислуги для другої особи звичайно за відплатою („консидерейшен”). Се слово відносить ся не лише до домашньої служби, але також до бюрових робітників („клеркс”) і т. п.

Як треба робити службовий контракт?

Як хто наймаєть ся на службу на час не довший ніж один рік, тоді службовий контракт може бути зроблений устно. Але як хто наймаєть ся на час довший ніж рік, то повинен зробити контракт на письмі.

Обовязки службодавця.

Службодавець (емплоєр”, „местер”) обовязаний достарчити слугі начине і машини. Як службодавець виставляє робітника на небезпеку від машинерії, а не пояснить йому, яка небезпека йому грозить, то він (службодавець) відповідає за се й обовязаний винагородити заподіяну шкоду.

Службодавець повинен займати у себе відповідних робітників. Як він держить свідомо недбалого робітника, то він (службодавець) відповідає за всяку шкоду, яку такий невідповідний робітник заподіє другим робітникам або посторонним особам.

Відповідальність службодавця за вчинки слуги.

Службодавець відповідає за всі вчинки слуги, спричинюючі шкоду другим особам, але під услівем, що слуга допустив ся сього вчинку в часі, коли він сповняв свою службу. Так наприклад залізнична компанія відповідає за недбальство кондукторів і других своїх робітників, як того недбальства допустили ся вони в часі служби і воно спричинило шкоду пасажирам. Зате службо-

давець не відповідає за се, коли його слуга поза своєю службою заподіє комусь шкоду.

Відповідальність службодавця за шкоди, заподіяні одним його слугою другому слугі.

Є се нічим неоправданий припис американського закона, що службодавець не відповідає за шкоди, спричинені його слугі другим його слугою. Коли наприклад кінь, полишений з возом на улиці в часі, як слуга поніс товари до якого дому, вдарить прохожого, то за таку неувагу слуги відповідає його службодавець так як за власну. Але як би випадково кінь вдарив переходячого дорогою другою слугу тогосамого службодавця, то службодавець за се не відповідає. Пошкодований міг би позивати лише слугу, а не пана! Суперінтендентів, менаджерів, наглядачів не уважаєть ся за спів-слуг і пан відповідає за всяку шкоду, заподіяну через їх недбальство своїм слугам.

Контрактор не вважає ся за спів-слугу ані за наглядача, але за роботодавця, як він провадить роботу самостійно.

Заплата („вейджес”).

Слуга обовязаний сповняти службу вірно і пильно через цілий час, на який наняв ся. Як він не сповняє своєї служби як слід, то не має права до заплати, ані до частини заплати. Як він покидає службу без причини перед часом, на який наняв ся, то не буде міг випроцесувати нічого. Як службодавець перед часом відправить його за нечесність, нездарність або за зле поведене, то він (службодавець) не обовязаний давати слугі ніякої заплати.

Як контракт був на місяці і запла-та мала бути плачена що місяця, то тоді слуга, покидаючий службу або від-

правлений, має право домагати ся за-
плати за відслужені а не заплачені ще
повні місяці але не має права до нале-
житости за частину послідного місяця.

Як слуга не може сповняти служби
через хворобу або другу подібну причи-
ну, тоді він не тратить заплати за від-
роблений а не заплачений ще час і має
бути винагороджений за весь час своєї
праці перед заведужанем.

Розв'язанє службового контракту.

Службовий контракт вважаєть ся
розв'язаний, коли умови контракту вже
цілком виконані обома сторонами. Коли
умре або слуга або службодавець, то
службовий контракт також вважаєть ся
за розв'язаний.

Безправна відправа слуги.

Як службодавець без причини від-
правляє слугу перед часом укінчення
його служби, то слуга може позивати о
відшкодованє. Як по відправі слуга не
може нігде дістати служби або роботи,
тоді відшкодованє буде виносити тільки,

кілько йому належало би ся, як би служ-
бовий контракт не був зломаний. Слуга,
що втратив службу, повинен шука-
ти роботи, а не ждати на відшкодованє,
не працюючи.

Малолітні на службі.

Родичі є управнені до прислуг зі
сторони своїх дітей. Як дитина служить
на господарстві своїх родичів, то ро-
дичі не обов'язані до заплати дитині за
роботу. Навіть як дитина повнолітна, то
родичі обов'язані до заплати лиш тоді,
як зроблено виразний контракт про за-
плату.

Коли дитина працює для другої осо-
би, то родичі є управнені до побираня
заплати, яка належить ся дитині і мо-
жуть забирати ту заплату від службодав-
ця. Службодавець не може відмовити
родичам виплати діточого зарібку. Як
він заплатить дитині, то родичі можуть
його подати до суду і він буде мусів за-
платити їм вдруге. Але родичі можуть
уповновласнити дитину до відбираня
своєї заплати.

Праця малолітних у Злучених Державах.

XXXXXXXXXX

Взагалі дітям і підроскам, хлопцям
і дівчатам, що прибувають з родичами до
Злучених Держав, вигляд на боротьбу о
істнованє в їх будучім житю представля-
єть ся о много кориснійше ніж для імі-
грантів, що прибувають до Злучених
Держав в дорослім віці. Вже те одно, що
вони, так сказати-б, до нічого ще не
звикли, є для них в їх будучій боротьбі
сильно помічне. вони легко можуть наг-
нутись і навикнути до нових, американ-
ських обставин життя, до иншого окруже-
ня людей і до відмінного ніж в старім
краю поведєня між людьми — взагалі, а
до условин праці в фабриках зокрема. До
тогож, що найважнійше, вони легко на-

бувають знанє англійської мови. І вони
скоро зачинають почувати ся справжни-
ми „Американцями”. Через ту легкість
зживати ся з окружаючими обставинами
житя скоро затираєть ся різниця між
дітьми імігрантів і дітьми Американців
і всі вони, вся молодіж (і діти імігрантів
і діти Американців) скоро підходять під
один тип — американської дитини. А
вже инакше у імігрантів, що прибувають
в дозрілім віці. У них різниці (між ни-
ми і між Американцями) — і щодо спо-
сібности до ріжного рода праці і взагалі
щодо відомостей і щодо звичаїв. вдачі і
т. д. ніколи майже не затирають ся, а як
затирають ся, то дуже поволи, доперва по

довгим побуті в Злучених Державах, але звичайно липають ще на них на ціле жите п'ятно імігранта-чужинця і стають кулею у ніг в їх зусиллях вибитись на верх.

Та легкість, з якою діти імігрантів уміють зжити ся з окружаючими обставинами життя, спричинює се, що роди праці, яких ті діти підіймають ся, і висота їх зарібків є така сама, що й у дітей всіх інших народностей і дітей американських з робітничої кляси.

Літа, які урядово вважаєть ся у Злучених Державах за літа праці малолітніх, є літа від 14 року життя до 16. До 14 року хлопець чи дівчина мають учити ся; по 16 році підпадають вже під приписи, які регулюють працю дорослих. Однак для дітей імігрантів ті норми не мають безоглядної сили. Імігранти старають ся, загалом беручи, висунути ся зпід цих приписів і скоро лише де в якій місцевості се є можливе, віддають свої діти на роботу ще перед 14 роком життя і то не лише в 13 або 12 році, але й 10 і 9, — розумієть ся, на велику шкоду тілесного і духового розвитку дитини.

Роботи, яких підіймають ся малолітні для зарібку, є дуже різнородні. Взагалі підіймають ся вони всяких можливих робіт, — помічних, легких, відповідних їх молодечому вікови. Такі помічні легкі роботи потрібні майже в кождім заводі, тож майже в кождім заводі і в промисловім і в торговельнім, ту роботу наводять. Але всетаки на вибір тих робіт, впливає передівсім занятє родичів, батька чи матери. Звичайно роблять діти в тих фабриках, згідно копальнях, де роблять їх родичі.

Всі ті роботи не вимагають, загалом беручи, великого напруження. В одних лише копальнях угля праця хлопців є тяжка і прикра. Передівсім в копальнях твердого угля (у східній Пенсильвенії), в угляних млинах, так званих „брехах”. Уголь, добутий з підземних покладів віндами такого млина („брехи”) висипуєть ся між сталеві карбовані вальці, які розтовкають його на малі кусні; опісля той потовчений уголь пересипуєть

ся через решета о очках різної величини і, так розсортований (відповідно до величини, якої уживають в різного рода фабричних печах), зсуваєть ся до зсипів-скринь, відки долішними отворами зсипуєть ся вже просто до залізничних вагонів. Задачею хлопців-робітників є видобувати, згідно вишукувати між углем каміне. В довгих рядах сидять вони один побіч другого над вальцями і перебирають зсуваючий ся в діл уголь та вилловлюють споміж нього каміне. Се робота тяжка і прикра, особливо в горішних поверхах „брехи”, де вибирає ся каміне між грубими куснями угля. Там часто аж до крові обтовчує уголь пальці.

До тих „брех” посилають родичі дитий звичайно в 12-тім році життя, хоч лучає ся, що посилають вже і в 10-тім, а навіть і в 8-ім році! Денна платня ріжна — відповідно до віку 11- і 12-літні хлопці дістають 50 і 60 центів; 13 і 14-літні 75 до 90 центів, старші, понад 16 літ \$1.00 денно, а дорослі 20-літні (бо й такі роблять в „брехах”) — \$1.25 денно. Робочий день триває 9, декуди 8 годин.

При мягкім углю нема осібної хлопцячої роботи; — хлопці роблять ту саму роботу, що старші, самостійно. наладовують уголь до візків, і від числа наладованих візків (і ваги наладованого угля) платить ся їм після тоїсамої скалі, що і старшим. Денний заробок ріжний, залежить від сили і витривалости, отже головно від віку і здоров'я; сей заробок хитаєсь між 75 цнт. і \$1.25. Звичайно ідуть до сеї роботи хлопці вже в 12 році життя.

Крім робіт в копальнях угля наводять ще хлопці роботу в залізних фабриках. Але і в тих залізних фабриках підіймають ся вони роботи не тому, наче би ті роботи якраз надавались для них, а тому, що в тих фабриках працюють їх батьки. І в тих фабриках не дістають вони якоїсь особливої означеної роботи, а звичайно уживаєть ся їх до всіляких послуг, навіть звичайним дорослим робітникам („лейбрам”). Денна платня хитаєсь між 50 а 75 цнт, хоч нераз доходить і до \$1.00, як хлопець більше до-

зрілий і сильний. Робочий день триває звичайно 10, а декуди 9 годин. Звичайно йдуть на роботу в 14 році життя, але лучається, що йдуть навіть і 9-літні діти, які за 9 годин денної праці дістають 45 центів.

В околицях, де нема копалень угля і залізних фабрик, наймають ся до роботи хлопці в інших фабриках й у всіляких торговельних і бюрових підприємствах. Денна платня хитає ся також і там між 50 а 75 цнт., а доходить нераз до \$1.00. Робочий день триває 10, 9, а декуди 8 годин.

Дівчата малолітні працюють знова там, де працюють дівчата дорослі, лише за меньшу платню, — 30 до 60 цнт. денно.

Вичисляти всі фабрики і підприємства, в котрих працюють українські малолітні імігранти і тамошні уроженці, годі. Все-ж таки наведу і тут ряд підпри-

ємств, в яких ті малолітні найчастійше находять роботу. Ограничусь тут однак лише на виказі підприємств, де працюють хлопці. (Щодо дівчат малолітних, то ті, як я вже щойно згадав, йдуть на роботу лише там, де йдуть дівчата дорослі і виконують ту саму роботу, лише за меньшу платню.)

Такими підприємствами, де працюють малолітні українські хлопці є отсі: копальні угля, фабрики коксеу, вальцівні заліза, сталівні, фабрики залізних виробів, фабрики машин, фабрики трамваєвих вагонів, чищенє лѡкомотив, боднарські варстати, гончарські фабрики, фабрики мила, гарбарні, фабрики паперу, ткацькі фабрики, фабрики диванів, фабрики капелюхів, фабрики цигар, газівні, пральні, реставрації, скелєни, до посилок в бюрах, продаж дневників, служби на фармах і т. д.

Юліян Бачинський.

Українська еміграція з Галичини і Буковини в 1913-ім році.

До Німеччини (З того 51.000 було рільних робітників, а 54.000 промислових).	105.000	Се значить, що річно тепер виїздить наших людей з Галичини і Буковини около чверть міліона шукати зарібку на чужині або поселити ся там на сталий побут в набутих земельних оселях.
До Чехії (в Австрії)	20.000	Після проценту емігрує з Галичини і Буковини 8%, то значить — на 100 людей покидає рідну землю 8 людей, або що виїздить щороку в чужі землі кожний 12-тий Русин-Українець з тих 2-ох країв в Австрії.
До західно-австрійських країв	3.000	Розумієть ся, що лише частина з тих емігрантів покидає свою рідну землю раз на все, а значна часть виїздить тільки на зарібкову еміграцію і по відповіднім часі вертаєть ся назад домів та привозить зароблений гріш і в той спосіб збогачує рідну країну.
До Данії	5.000	Еміграція у нас не нова. Вона вже має за собою кілька десятків літ. Протягом тих кількох десятків літ пливе еміграційна струя з рідного краю на чу-
До Румунії	18.000	
До Швайцарії	500	
До Англії (із золочівського повіта в Галичині до Манчестер)	500	
До Босни й Герцеговини	500	
До Злучених Держав Північної Америки	37.000	
До Канади	36.000	
До Бразилії та Аргентини	2.000	
Разом	243.500	

жину і також частинно відпливає назад з чужини до вітчизни. Через те еміграція стала ся серед нашого народу дуже важним чинником у його суспільнім життю. Майже третя часть цілого українсько-руського населення в Галичині і на Буковині є особисто або родинно заінтересована в еміграції, значить, що та третя часть населення остає

гло коштувати менше-більше около 120 мільонів корон (24 мільони доларів); а дорога 25 мільонів корон (5 мільонів доларів), значить, що могло лишити ся заощадженого гроша у тих 243.500 людей менше-більше около 55 мільонів корон (11 мільонів доларів) або по 220 корон (44 долари) пересічно на одного емігранта в однім році.

Приїзд корабля до Америки. На покладі стоять пасажир, а перед ними видно недалеко Нью-Йорк.

в безпосередних зносинах з емігрантами, своїми найближчими свояками і має від них економічні користи.

Які зиски має наш нарід з еміграції, можна бачити з таких приблизних обчислень:

Сих 243.500 українських емігрантів могло заробити річно менше-більше до 200 мільонів корон (або 40 мільонів доларів); з того жите сих емігрантів мо-

Старий край з того має користь подвійну, бо: 1) часть тих зароблених і заощаджених грошей вертаєть ся до нього через руки свояків емігрантів, а 2) що не потребує годувати чверть мільона людей, для котрих поживи не має і мусів би її спроваджувати із заграниці, а заплатити за сей недобір поживи не мав би чим, бо робучі руки тих людей, що покидають рідну землю, не можуть

дома знайти роботи з браку промислу. І коли би не еміграція, то ся нестача поживи і зарібку в краю спричиняла би тільки щораз більше обдовжене мало-земельних або безземельних людей, а тимсамим зубожіне краю. Еміграція не є відрадним явищем, але є konieczністю для упорядкування ненормальних і нездорових відносин.

Коли би один мільон Русинів-Українців (з Галичини, Угорської Руси і Буковини) не був переселив ся до Злучених Держав; около 400.000 до Ка-

нади та около 50.000 до Бразилії, то наша народна справа на тім зискала би остільки, що населене наших рідних земель в Австро-Угорщині було би більше майже о півтора мільона людей, але знова стратив би був наш нарід через те, що економічна нужда на тих наших землях була би дійшла до великих розмірів.

Еміграція се лік на нездорові суспільні відносини, лік потрібний і konieczний поти, поки ті відносини не зміняться ся.

ЕМІГРАЦІЙНИЙ ЗАКОН ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ.

На підставі ухвали 59. конгресу кожний чужинець платить при вступі на американську землю 4 долари поголового податку. Від сього податку вільні ті чужинці, що перебули найменше один рік в Канаді, Нью-Фунландії, на Кубі або в Мексику безпосередно перед віздом до Злучених Держав; вільні також і ті чужинці, що лише переїзять через Злучені Держави або ті, що приїзять до Гуам, Порто Ріко і Гаваї. Дохід з того податку йде на упорядкування імміграції.

Деякі особи цілковито не можуть бути впущені до Злучених Держав, а то: ідіоти, хорі наумі, епілептики, варяти, а також люди, що виїхали ся з умовою недуги і від сього часу ще не минуло 5 літ; також такі особи, що мали перед тим два або більше нападів варятства; далше не можуть бути впущені убогі люди, котрі можуть бути тягарем суспільности; заводові жебраки, люди навіщені сухотами або иншою заразливою недугою; особи, що поповнили злочин або такий проступок, що свідчить про моральний упадок; ті, що признають засади многоженства; анархісти, або ті особи, що взагалі хочуть дорогою насильства змі-

нити устрій у Злучених Державах або всякі правні форми, або стремлять до зміни устрою через убиване публичних урядників; явнотрішніці, жінки й дівчата, що хочуть прибути до держави в неморальних цілях; законтрактовані робітники, котрим обіцяв хтось стале заняття чи то на підставі усної чи письменої умови; особи, котрим хтонебудь заплатив в цілости або в часті, оскільки не буде виказаним, що така особа не належить до жадної з висше згаданих категорій і, що її переїзд не заплатила жадна корпорація, товариство, заряд міста, чуже правительство посередно або безпосередно; всі діти низше 16 літ, оскільки не приїзять в товаристві родичів, — о чім впрочім рішає секретар торгівлі і промислу. Сі приписи не відносять ся до осіб засуджених за провини чисто політичні, що не стягають морального пониження, оскільки ті особи під иншими зглядами надають ся до прийняття.

Фахові робітники можуть бути спроваджені, оскільки в тім краю нема незанихтих того рода робітників. Приписи о законтрактованих робітниках не відносять ся до фахових акторів, артистів, прелегентів, співаків, сьвящеників, про-

фесорів коледжів і семінарів і осіб заня-
тих в домових та особистих услугах.

Не вільно помагати або заохочувати
до імiграції при помочи оголошень, дру-
кованих заграницею, в яких обіцяють
ся дати робітникам працю в Америці.
Не відносить ся се до стейтів, котрі у-
рядово оголошують жерело праці на
своїх територіях.

Чужинець, що приїде неправно до
Америки, має бути відісланий сейчас
до власителя корабля, котрим приїхав.
Коли чужинець дістав ся вже неправно
до Америки, або став тягарем публичної
добродійности ізза обставин, що вже
істнували перед його приїздом, може
бути відісланий до старого краю, коли
це не замешкав через 3 роки у Злу-
чених Державах.

Відповідальність службодавця за ушкодження при праці.

Хоч щодо економічного розвитку краю,
щодо величини нагромаджених багатств
Злучені Держави не мають рівної собі
держави у світі, то мимо того вони не
належать до найпоступовіших держав.

Щодо сього Злучені Держави остали
далеко позаду усіх цивілізованих дер-
жав.

У всіх майже цивілізованих державах
істнують закони, які точно і строго озна-

Елис Айленд — „остров сліз", де відбувають ся оглядини та іспити емігрантів III. класи.

Одною з прояв консерватизму Злучених
Держав, дивного супроти їх просто горяч-
кового поступу в економічнім розвитку,
є законодавство, що відносить ся до робіт-
ників взагалі, а зокрема до справи одві-
чальности службодавця за ушкодження ро-
бітника при праці.

чують розмір та усліва винагороди. На
підставі тих законів потерпівший робіт-
ник, згідно його родина управнені до
відшкодованя і вони не потребують почи-
нати кошовних процесів, бо самий за-
кон дає потерпівшому робітникови повне
забезпечене його слушних домагань.

У Злучених Державах пояснюється основні закони в той спосіб, що хочай деколи існують стейтові закони про одвічальність службодавця, то робітника всетаки примушується почати процес, який при організації американського судівництва тягнеться часом так довго, аж процесуюча сторона помре або відступить від процесу або випроцесує лише таку суму, що нею вдасться якраз покрити кошти процесу.

Доперва в останніх часах слідна незначна поправа на тім поли.

Федеральний закон

себто закон, ухвалений конгресом Злучених Держав і обов'язуючий у всіх стейтах, відносить ся лиш до винагородження за ушкодження або смерть робітників, зайнятих при певних державних роботах, а саме: в державних фабриках, арсеналах, портах, річних і морських укріпленнях, при всіх роботах коло Панамського каналу.

Розміри винагородження залежать від величини ушкодження, а радше від того, на який час ушкоджене робить потерпівшого нездатним до праці.

Коли ушкоджене зробило робітника нездатним до праці на все, тоді йому належить ся сума, яку він одержав би яко свій заробок, протягом можливого для нього часу служби.

Як саме розуміти „можливий час служби”, закон не каже і тут полишено широку фіртку для самоволі тих судиїв, котрі не стоять на сторожі справедливости. Того винагородження може домогатися робітник, що був зайнятий при державних підприємствах.

Коли внаслідок випадку робітник помер, тоді до відшкодовання мають право ті особи з його родини, що мали в дійсності від нього поміч.

Коли випадок не зробив робітника нездатним до праці на все, тоді пошкодований робітник має право до відшкодовання за час не довший від одного року.

Закон говорить лише про нещасні случаи, а не про другі нещастя, на які наразений робітник при роботі, як на-

приклад — занедужане наслідком неприємних відносин при роботі. Тому робітник не має права до винагороди з тої причини, що затроїв ся при роботі газами, що простудив ся, обморозив руки, ноги, або впав жертвою подібного нещастя.

Головною виконуючою властю для справ о відшкодоване за ушкоджене при праці є Департамент Праці і Торговлі у Вашингтоні, Д. К.

Стейтові закони

про відшкодоване за ушкодження при праці дуже різнять від себе. В деяких стейтах їх цілком нема або найвищі стейтові суди признали їх за неконституційні, отже необов'язуючі.

Подаємо ось тут коротко стейтовий закон про винагороджене робітників за ушкодження, обов'язуючий у стейті Нью Йорк. Він замітний раз тому, що після нього укладані закони стейтів: Калифорнія, Іллінойс, Кензас, Нью Гемпшир, Вісконсин, Невада. До того ньюйорський закон є дійсно законом, себто обов'язуючою постановою. Виправді і ньюйорський суд був рішив, що сей закон незгідний з конституцією стейту („анконститушенел”), але при загальних виборах у стейті в 1913. році прийнято резолюцію, яка заборонює пояснювати конституцію так, аби через се укорочувати права стейтових законодавчих тіл щодо видавання законів для охорони життя, здоров'я і безпеченства робітників. Через те закон остав ся в силі помимо рішення найвищого суду ньюйорського стейту.

Ньюйорський стейтовий закон признає на случай смерті робітника право родині домогатися винагородження в такій сумі, яку погибший був би одержав за 1.200 днів своєї праці.

На случай утрати здатности до праці дістає робітник винагороджене в сумі, яку міг би заробити за 8 літ, але беручи тільки половину його тижневого зарібку.

Колиж робітник не втратив цілковито здатности до праці, а лише частинно, значить, що може виконувати простішу, легшу, таншу роботу, тоді винагородже-

не пошкодованого рівнасть ся половині ріжницї межі давною і теперішною заплаатою (за час 8 літ).

П р и к л а д и:

1) Робітник, заробляючий 16 долярів на тиждень, через нещасний випадок при роботі тратить цілковито і на все здатність до праці. Сей робітник буде управнений побирати через 8 літ по 8 долярів тижнево.

шкодованя. Але та сума винагородження не може перевисшати тисячки долярів.

Службодавець має право від часу до часу піддавати ушкодженого і побираючого винадгородження робітника лікарським оглядинам для ствердження його здатности до праці.

Сей закон відносить ся лише до небезпечних родів занятя, до яких належать приміром: будова і розбиране мо-

На Елис Айленд. Емігранти ждуть на іспитову комісію.

2.) Робітник, заробляючий також 16 долярів на тиждень, також тратить через нещасний випадок при роботі здатність до праці, яку виконував. Але він може дістати лекшу працю за 10 долярів тижнево. Ріжниця межі його давним зарібком а теперішним виносить 6 долярів; тому він буде управнений побирати половину сеї ріжницї, то значить 3 доляри тижнево через 8 літ титулом свого від-

стів, ставлене сталевих або залізних будівель, роботи при підземних залізницях, при кранах, ставлене мостів коло електричних проводів з великим напругенем, робота на движимих балконах висше ніж 20 стіп над землею, робота в тунелях і т. п.

Услівя одержання відшкодованя досить трудні. У всіх случаях, коли робітник удаєть ся до суду, мусить він сказати слі-

дує: що він приймаючи роботу, не піддавав ся самовільно небезпеці, конечний при роботі того рода, значить, що він не сподівався, що таке нещастє його стріне. Дальше треба довести, що ушкодженє не наступило з причини його особистої неосторожности.

Як би сторона противна, себто капіталіст або компанія, доказали, що робітник дістаючи роботу згори зрік ся всякого відшкодованя або піддався всякій небезпеці або що випадок наступив наслідком неосторожности самого робітника, тоді робітник, зглядно його родина, втратили би право на відшкодованє.

Колиж ушкоджений робітник або хто з його родини хоче йти на суд за відшкодованє, тоді повинен придержувати ся отсих правил:

Не повинен ніколи підписувати жадних палерів від противної сторони; компанійні агенти часто підсують до підпису неосторожним або незнаючим ан-

глійської мови робітникам зреченє всяких прав до відшкодованя.

Зараз по випадку треба списати імена й адреси всіх свідків робітників. Як сам ушкоджений не може сего зробити, найпопросить якого свідомого робітника.

Зі справою треба зараз взяти ся до доброго, а прихильного робітникам американського адвоката. Треба се зробити, не гаючи ся. Протяганє справи все шкодить робітникови.

Придержуючи ся отсих правил, робітники потрафлять для себе взяти бодай ту дрібку свого права, признану законами. А закони зробити ліпшии для себе зможуть лиш тим, що вишлють не заступників компаній до законодатних тіл, але правдивих заступників робітників. Як се зроблять американські робітники, тоді смерть робітника, з вини фабриканта не буде платити ся охлагом кількох соток доларів.

РІЛЬНИЦТВО В АМЕРИЦІ.

Статистичні звіти про стан рільництва в Америці вказують на величезний його розвиток.

За десять літ від 1899. року до 1909. вартість рільних продуктів у Злучених Державах зросла більше ніж о 2 мільярди доларів, (о 85 процент). Ціла вартість продуктів в 1909. році виносила 2 мільярди 511 мільонів 155 тисяч доларів; в році 1909 обчислено вартість пшениці, жита, вівса, ячменю, кукурузи, лєну, рижу, бараболь, сіна, бавовни й тютюну, що їх випродуковано тут в краю на 4 мільярди 652 мільонів 657 тисяч доларів. Перед десятима літами стейт Ілінойс продукував найбільше збіжа і його вартість доходила до \$195,145.000. В році 1909. стояв Ілінойс також на чолі всіх стейтів щодо збіжа, котрого вартість виносила \$337.,085.000. В тих отже літах продукція збіжа зросла о 73 процент. Величезний той зріст рільництва в Ілінойс не дорівняв загальному розвиткови Злучених Держав.

В порівнанню до попереднього стану найбільше піднесло ся рільництво протягом тих 10-ти літ у стейті Айдаго. Коли в 1899. році загальна вартість продукції виносила \$8,016.000, то в 1909. році випродуковано за \$32,906.000.

Найменший розвій виказує стейт Каліфорнія та Род-Айленд (зріст о 31 процент), і стейт Айова (зріст о 30 процент). Каліфорнія виказала ся лише приростом о 10 процент. Загалом полудневі стейти над Атлянтийським океаном піднесли свою продукцію о 103 процент, а стейти на далекім заході о 121 процент.

В 1909. році стейт Ілінойс займав перше місце в рільничій продукції, Тексас друге, Айова третє, Канзас четвєрте, Міссурі п'яте, Огайо шестє, Індіана семє, Міннесота осьме, Небраска дев'яте, а Джорджія дес'яте місце.

Міннесота протягом десяти літ стануєта поза стейтом Канзас та Індіана, а Огайо поза Канзас: Міссурі. Джорджія вису-

нула ся нагло наперед і побила стейти Нью-Йорк, Пенсильвенію, Вісканзін і Міссісіпі. Пенсильвенія зійшла з десятого місця на одинадцятье, а Нью-Йорк із шестого на дванадцятье.

Стейт Кентокі задержав ся на своїм шіснадцятім місці, а знова Оклагома піднесла ся з 27-ого місця на сімнадцятье.

В двацяти двох прочих стейтах рілнична продукція перевищила вартість 100 мільонів долярів, а в двох (Тенессі і Арканзас) збілила ся до сеї границі (по 98 мільонів долярів).

Коли ми вичисляємо вартість рілничих продуктів, то не вчисляємо до сеї статистики вартости худоби, молока, яєць, масла і сира.

УСТРІЙ СТЕЙТІВ, ПОВІТІВ І МІСТ.

Кождий із 48 стейтів Злучених Держав має право надавати собі конституцію та має цілковиту внутрішню автономію (самоуправу). Власти у всіх стейтах є менше-більше подібні й існують всюди на підставі конституції загальної. Сі інституції можна поділити на головні або центральні стейтові інституції і льокальні (місцеві). Місцеві власти обіймають приміром: громади, повіти, міста, містечка, села.

Ріжниця полягає в тім, що стейт для себе сам творить інституції, а менші адміністраційні одиниці творять собі інституції на підставі привилеїв, наданих їм стейтами або окремими трибуналами.

Законодатна власть стейту є в руках легіслатури, що складається з двох палат: сенату і палати послів. В сенаті є провідником заступник гвернора стейту а в палаті послів „спікер” (бесідник).

Виконуючу власть держить гвернор, а коли би він уступив, то його заступник („лютенент-гвернор”). Гвернор стейту має у своїм стейті подібну власть як президент у всіх Злучених Державах. Гвернора і його заступника вибирає цілий нарід. Судейська власть належить до стейтових судів.

Звичайно в кождім стейті урядують: секретар стейту, скарбник (касиєр), головний дорадник, контрольор і шкільний організатор.

МІСЦЕВА АДМІНІСТРАЦІЯ.

Місцеву (льокальну) управу установляють кождий стейт зовсім незалежно і тому ся управа є незвичайно різнородна.

Повіти („кавити”).

Між округами місцевої адміністрації найзвичайнішим є повіт. Кождий стейт є поділений на повіти, з виїмком Луїзіяни, де повіти називаються парохіями. Однак хоч є така велика ріжниця в організації і компетенції повітових властей, то всетаки має вона черти, спільні всім організаціям у Злучених Державах.

Американський повіт є цілком инший від повітів в європейських краях. Назва „кавити” вказує на його історичну звязь з англійськими графствами, бо з них взяли собі Американці взорець.

В Америці є около 3.000 повітів. Кождий стейт має від 60 до 100 повітів; найбільше має стейт Тексас (243), найменше Род Айленд (пять); і Делевер (три).

Щодо простору і числа населення, то виказують повіти великі ріжниці, але загалом є вони менші від англійських, французьких або німецьких. Около дві третини повітів має від 300 до 800 квадратних миль. Найчастійше стрічається повіти величини 400 до 650 квадратних миль. Більша половина повітів має від 10.000 до 30.000 населення, однак в північних стейтах над Атлантийським оке-

аном більша половина повітів має понад 50.000 населення; стейти положені на захід від околиці сухих рівнин мають навіть по 10.000 мешканців або й менше.

Десять частин повітів має рілний характер, але значне число стейтів має великі міста і тому найважливіші повіти лежать в самих містах; так приміром місто Нью Йорк має 4 повіти, а інші міста як Філадельфія, Ст. Луїс, Шікаго, Бостон, Балтімор, Сан Франціско і Денвер мають по одному повітові. В деяких таких повітах адміністрація повіта є злучена по часті з адміністрацією міста.

Не лише стейтові, але і повітові начальні урядники є вибрані народом і підлягають лише дуже слабкій контролі центрального правительства Злучених Держав у Вашингтоні.

Податки й „асисменти”.

Повіти у всіх стейтах, з виїмкою кількох, мають велике значінє у фінансовій адміністрації. Вони накладають податки і сповняють багато важних чинностей. В більшій часті повітові урядники колектують також доходи дрібніших місцевих округів. В полудневих і західних стейтах оцінюють повітові урядники маєток, після котрого вимірює ся податок, а в деяких стейтах повітові урядники мають певну контролю над місцевими податками. Через те, що в повіті є багато вибраних урядників, повіт стає дуже важним округом виборчим. Після повітів обчислюєть ся також голоси на урядників ширших округів або на послів. Тому то політичні партії творять свої виборчі комітети після повітів і через те повіт набирає також політичного значіння.

Повітові власти.

Виконуючу власть в повіті мають повітові комісарі. Вони також завідують повітовими будинками, мостами, школами, вязницями і камінними дорогами. Для публичного спокою і безпеченства є окремі регуляміни, що їх ухвалюють повітові конвенції.

Кожний повіт має свого секретаря („клерка”), який провадить метрики уродин, смерти, податкові акти, лісту голосуючих і т. д.

Шериф виконує судові вироки.

Скарбник приймає і виплачує гроші, ухвалені комісарами.

Коронер провірює випадки наглої або насильної смерти а в потребі віддає винуватих судам.

Крім сього маємо в повітах прокуратора, контрольора і надзираючу комісію.

Міські власти.

Виконуючу власть в місті має посадник („мейор”); у великих містах має він свою прибічну раду і заряджує також поліцією.

Господарством міським займають ся радні („олдермени”). Їх провідником є мейор міста. Міська рада надає концесії, устанавляє улиці, рішає про будову мостів, водопроводів, городів та завідує міським маєтком.

Місто має свої суди; одні називають ся міськими („мунісипел”), другі мирові („джостис оф ди піс кортс”). В деяких містах є окремі поліційні судії. Судіїв або вибирають городжани, або також іменує їх мейор міста, зглядно міська рада.

ПАШПОРТОВІ ПРИПИСИ У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Заграничний паспорт для горожан.

У Злучених Державах може видавати заграничні паспорти лише державний секретаріат (міністерство заграничних справ). В деяких случаях видача паспортів може бути здержана.

ра за кождий паспорт. Належитість треба долучити в готівці або яко почтовий переказ („мои ордер”) до подання о видачу паспорту. Ні чеків ні векселів посылати не можна.

Особи, які стараються о паспорт, мусять внести подане у формі „афідеві-

На Елис Айленд. Емігранти при ієнітивій комісії.

В надзвичайних случаях паспорти можуть бути виставлені заграницею послами або консулами. Горожанин Злучених Держав, який находить ся заграницею а бажає дістати паспорт, мусить звернути ся в тій справі до державного секретаря Злучених Держав через посольство або консулат.

За виставлене паспорта треба зложити належитість в сумі одного доля-

ту” до державного секретаря. Подане мусить бути власноручно підписане особою, яка о паспорт стараєть ся. Отсей „афідевіт” мусить потвердити заприсяжений урядник і приложити свою урядову печать.

Коли старающий ся о паспорт є неписьменний, тоді кладе на поданю знак в присутности двох сьвідків. В поданю треба подати місце і час уродження, заня-

те, місце сталого побуту і час, по яким стараючий ся о пашпорт думає вернутись до Злучених Держав, щоби сповняти дальше свої горожанські обовязки. Стараючий ся о пашпорт мусить зложити присягу вірности Злученим Державам.

До подання треба долучити також докладний опис особи. Треба отже описати: вік, висоту, чоло, очі, ніс, уста, бороду, краску тіла, лице і т. д. Опис мусить бути потверджений бодай одним достовірним свідком.

Коли о пашпорт стараєть ся горожанин натуралізований, тоді мусить залучити до подання „натуралізаційний сертифікат“, або його удостоверений відпис зі судового рекорду. Крім того мусить подати в „афідевіті“ назву пристані і дату прибуття до Злучених Держав, назву корабля, котрим приїхав, дотеперішнє місце побуту в Злучених Державах, коли і перед котрим судом був натуралізований та дати доказ, що він дійсно є тою особою, на котрої імя виставлений натуралізаційний сертифікат. Властноручний підпис на „афідевіті“ мусить відповідати підписови на натуралізаційнім сертифікаті. На случай, колиб в підписі виходила велика різниця, треба її оправдати.

Невіддані жінчини мусять залучити до подання посвідку, що не є замужні. Коли стараюча ся о пашпорт є жінкою або вдовою по горожанині Злучених Держав з уродження, то се треба в поданю зазначити і треба подати, чи дотична жінка (зглядно вдова) уродила ся в Злучених Державах, чи заграницею. Колиж стараюча ся о пашпорт є жінкою або вдовою по натуралізованім горожанині, то мусить залучити до подання натуралізаційний сертифікат мужа. Тесаме відносить ся і до дітей.

Пашпорт є важний через два роки віддати його виставлення. Новий пашпорт можна дісати на підставі поновного подання. Коли стараючий ся є натуралізованим горожанином, тоді при поданю можна залучити давний пашпорт замість натуралізаційного сертифікату.

Коли стараючий ся о пашпорт виїздить заграницю разом зі жінкою, і малолітними дітьми та зі слугою, то вистарчить один пашпорт для всіх. Треба однак в поданю се зазначити, подаючи вік усіх, що разом вибирають ся в дорогу.

В пашпорті не подаєть ся жадних титулів особи.

Всі подання в справі видачі пашпортів треба посилати на адресу:

Department of State

**Bureau of Citizenship
Washington, D. C.**

На поданю треба подати точну адресу стараючого ся о пашпорт, зглядно особи, на котрої адресу має бути надіслана відповідь.

„Малий” пашпорт.

Після закона з дня 2. марта 1907. р. державний секретар є уповажнений видавати мешканцям Злучених Держав, котрі ще не осягнули горожанських прав, пашпорти, на підставі котрих їх властитель, будучи заграницею, може звернутись до американського правительства з просьбою о охорону. **Закон дозволяє виставляти того рода пашпорти лише таким особам, які мають вже перші папери і найменше три роки перебувають стало в Злучених Державах.** Одначе такий пашпорт є важний всего через 6 місяців і не може бути продовжений. Отсей пашпорт не хоронить його властителя перед властями його давної вітчизни. Отсей „малий” пашпорт треба вносити таксамо подання як і о звичайний пашпорт.

Головна різниця при видачі пашпортів лежить в тім, що горожанин має право жадати виставлення пашпорта, а видача так званого „малого” пашпорта для не-горожанина зависить зовсім від волі державного секретаря.

Щодо видачі „малих” пашпортів постановлено деякі загальні правила і так: „Малі” пашпорти видаєть ся лише таким особам, котрі доведуть, що їх по-

дорож є конче потрібна та, що на случай залишення сеї подорожи вони потерпіли би якісь страти. Також жадаєть ся, щоби від часу одержання перших горожанських паперів до дня внесення подання о пашпорт минуло найменше шість місяців. Нікому не вільно другий раз старати ся о „малій” пашпорт.

них Державах і тут натуралізував ся яко горожанин Злучених Держав, задержує права американського горожанина на случай повороту до давної вітчизни і буде уважаний за горожанина Злучених Держав.

Колиж одначе дотична особа переступила у своїй вітчизні карний закон пе-

Імігранти при обіді в галі іміграційного уряду на Еліс Айленд.

„Малій” пашпорт не признає ніяких полекший його властителям з огляду на іміграційні приписи при повороті до Злучених Держав.

Важне для австрійсько-угорських горожан.

На підставі умови між Злученими Державами й Австро-Угорщиною бувший горожанин Австрії або Угорщини, який через пять літ перебуває у Злуче-

ред опущенем краю, то по повороті може бути арештована і карана, хіба що наступило передавненє щодо часу, предвиджене законом.

Натуралізований горожанин Злучених Держав, який давнійше був горожанином австрійським або угорським, може бути арештований і караний на підставі військового закона лише в отсих случаях:

1). Коли його асентировано і записано яко рекрута в часі перед його виїздом

грованем з краю, хоч би навіть не відбував ще військової служби.

2). Коли він виїмав під час чинної військової служби або під час урльопу.

3). Коли його в часі перед його еміграцією з краю візвано до військової служби в резерві або краєвій обороні, а він не виловнив приказу.

4). Коли він виїмав по проголошенню війни в краю.

Вік, в якому австрійський або угорський горожанин є обов'язаний до військової служби, числить ся від 1-ого січня того року, в якому він кінчить 21-ий рік життя, до укінчення 31-го року життя.

Натуралізований горожанин австрійського або угорського походження повинен по прибуттю до давньої вітчизни предложити паспорт американському консулеви і місцевим властям. Коли би показало ся, що його імя находит ся на спи-

сі обов'язаних до військової служби, то треба доказати, що його натуралізація наступила згідно з умовою, заключеною в 1871. р. між Злученими Державами й Австро-Угорщиною та, що він не провинив ся проти її постанов.

Важне подорожуючих до Росії.

Горожани Злучених Держав, котрі хочуть відвідати Росію, мусять перед виїздом дати свій паспорт для підпису російському консулеви. Як можливо, то се треба зробити у Злучених Державах, у Сан Франціско, Шікаго або в місті Нью Йорку.

Хто хоче бути в Росії довше ніж три місяці, мусить до російського консуляту вносити окреме подане, щоб на його паспорті дав „візум“, що він їде до Росії на час довший ніж три місяці.

ЗРІСТ НАСЕЛЕННЯ У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Отся табеля виказує зріст населення у Злуч. Держ. за 114 літ (від 1800-ого р. до нині):

рік:	ч. населення:	1913	96,692.050
1800	5,308.483	1914	98,781.324
1810	7,239.881		
1820	9,638.453		
1830	12,866.020		
1840	17,069.453		
1850	23,191.876		
1860	31,443.321		
1870	38,558.371		
1880	50,155.783		
1890	62,632.270		
1900	76,303.387		
1905	84,084.545		
1910	92,174.515		
1912	95,410.503		

Се число обіймає лише населене 48-ох стейтів Злучених Держав, бо населене всіх земель Злучених Держав, як се вже також зазначено на иншій місци, виносило в 1914-ім році 109,021.992 осіб.

З табельки бачимо, як протягом 100 літ (від 1800-ого до 1900-ого року) населене Злучених Держав зросло з 5 мільонів до 76 мільонів дуп. В теперішній 20-ім століттю за 14 літ населене в сій новій напій вітчизні зросло о 22 мільони дуп (з 76 мільонів до 98 мільонів).

Місто Нью Йорк.

(З приводу 300-літнього ювілею основання міста).

Триста літ тому назад на острові Менгетен, де нині вносять ся найвисші у світі будівлі, де кишить найрухливіше купецьке і промислове житє, як ніде инде на землі, — бушувало низко-культурне плем'я червоноскірих Індіан, зване Іроквой.

У вересні 1609. року приплив сюди на голядським кораблі відважний англійський моряк. капітан Генрі Гадсен. Іроквойські Індіани стрінули Гадсона з по-

еспанського ярма, прилучила нововідкриту країну до своєї держави. В 1610. році вислано корабель, вже нарочно виражений для торгівлі з Індіанами. Ся виправа принесла великі зиски і дала великий початок торгівлі шкірами і футрами. Опісля почали слати корабель за кораблем.

В 1614. році корабель під командою капітана Адрієна Бльока розбив ся на скалах недалеко американського побережа, а виратовані моряки і купці почали

Новий поchtовий будинок в Нью Йорку при 33-тій улиці, обіч Пенсильванієнської стації.

честями і страхом яко висланика Великого Духа, найвисшого свого бога. Хотай цілє подорожжя Гадсена була цілком друга, (він хотів знайти на півночі дорогу до Індій в Азії) — але проворний купець скоро побачив, що торгівля футрами з Індіанами може дати голядським купцям, на яких службі він стояв, ще більші може доходи ніж торгівля східним корінєм. Його донесення про нову полатну торгівлю викликало незвичайний рух в Голяндії і тоді то Голяндія, яка на весні 1610. року вибила ся на волю зпід

будувати хати над Горішнім ньюорським Заливом (Оппер Нью Йорк Бей). Менше-більше в тойсамий час на полудневім кінці менгетенського острова инші купці почали будувати свої оселі. Отсе є малий початок того великанського людського муравлинка, яке нині кипить рухливим житєм на Менгетен і довкола. Відтак поступ йшов уже скоро.

В 1625. р. „Західно-Індійська Компанія”, якої висланником був Гадсен і яка мала у своїх руках всю торгівлю з Індіанами, дістала право зорганізувати

тут „Провінцію Західно-Індійської Компанії” і вибрала собі південну часть острова Менгетен на стацию для заатлянтійської торгівлі і для осідку уряду.

В 1626. році начальний директор сей провінції купив від Індиян цілий остров Менгетен за товарів вартости 60 гульденів (ко-ло 24 долари) і на південній його части побудував Форт Амстердам, який обіймав 30 деревляних, корою критих домів.

Спочатку лише сама „Західно-Індійська Компанія” мала тут землю і лиш вона вела торгівлю, ще й діставала різні особливі права. Аж в 1638. році отворено остров для всіх купців усього світа і місто стало ся правдивим світовим осередком, в якім населене пів тисячі душ в 1643. році говорило 18 мовами.

Містом правила компанія як своєю виключною власностию. Аж в 1641. році директори компанії мусів дати поселенцям політичні права, бо вони не хотіли инакше йти до боротьби з Індіанцями.

В 1653. році місто дістало чартер яко місто Новий Амстердам під управою вйта, двох посадників і 5 радних.

Але ані нідерляндський уряд ані управа міста не богато журила ся о належне обезпеченє острова, а „Західно-Індійська Компанія” гляділа тільки за зисками і за тим, як би то найкрасше здирати населене ріжними драчками. Осьтому, коли в 1664. році під містом появила ся англійська фльота під проводом князя з Йорку, якого Англія вислала на підбій того краю, місто було цілком безборонне і мусіло піддати ся просто без опору. Такто в 1664. році з голляндського міста, Нового Амстердаму, зробило ся англійське місто Нью Йорк, назване так від його завойовника.

Від сього часу Нью Йорк ріс постійно, спочатку помало, пізнійше щораз скорше.

В 1790. році роблено першу перепись населеня і вона виказала 33 тисячі душ в Нью Йорку, (коли у Філадельфії було тоді 42 тисячі).

Нью Йорк був першою столицею Злучених Держав. Дня 30. цвітня 1789. р. перший президент Злучених Держав.

Джордж Вашингтон присягнув на конституцію з балкона федерального будинку в Нью Йорку, що стояв на нинішній Вол-стріт.

В 1800. році перенесено столицю до Вашингтону в дистрикті Колумбія.

До 1874. року місто Нью Йорк обіймало тільки остров Менгетен. В тім році прилучено до нього часть Вестчестер кавнті, а в 1895. році решту. В 1898. році прилучено цілу Кінгс кавнті і частину Квінс кавнті, що лежать на Довгім острові (Лонг Айленд), цілу Річмонд кавнті, що лежить на Стейтен Айленд, части міст Іст Честер і Пелгем. Місто дістало назву „Великий Нью Йорк” (Грейтер Нью Йорк). Нині місто обнімає простір 309 квадратних миль і ділить ся на пять дільниць („боровс”), а саме: Квінс, Бруклін, Річмонд, Бронкс і Менгетен.

Осередком торговельного руху є остров Менгетен. Се вузкий довгий остров, що тягнеть ся з північного сходу на південний захід. Від заходу обливаеть його води ріки Гадсен (Гадсен Рівер), з півночи і з півночного сходу ріка Гарлем (Гарлем Рівер), зі сходу так звана Східна ріка (Іст Рівер). На південнім вистромі острова лежить старе місто з крутими, вузькими улличками, в яких ориєнтуватись дуже тяжко. Зате решта острова має широкі, просто з північного сходу на південний захід біжучі „євєню”, і під протим кутом з ними перетинаючі ся „стріти”, які називані числами (1-ша, 2-га „стріта” і т. д. аж до 242-ої) а не означені назвами: через те ориєнтованє в тій часті міста не представляє найменшої трудности. Межи „євєню” найкрасша „мійонєска євєню”, себто пята. На ній находять ся дома найбільших американських богачів і красні церкви.

Менгетен має головні офіси міста, найбільші банки, бизнесові дома, музеї, палати. Тут є найвисші у світі хмародери, з яких найвисший 57-поверховий дім Вулворда. На Вол-стріті є банки і біржа, які своїми фінансовими операціями рішають про промисл, торгівлю і рільництво не лише Злучених Держав, але також багато других країв.

Дільниці Квінс та Бруклін лежать на схід і південний схід від Менгетен. З Менгетен получені вони величезними мостами, з яких найбільший є Бруклінський міст (Бруклін Брідж). Бронкс лежить на північнім сході від Менгетен за рікою Гарлем.

Річмонд лежить на захід від Брукліна, а на полудневий захід від Менгетена.

Але сї числа нїяк ще не дають поняття про ту величезну масу людей, яка переливається по Нью Йорку як морська філя по піску берега. Треба ще взяти під увагу, що довкола Нью Йорку є багато близьких міст, які адміністраційно не належать до міста Нью Йорку, але які удержують зносини з містом не менше тісні як населенє Річмонду або Квінсу. Се мі-

Бруклінський міст, який лучить Менгетен з Брукліном.

Се великий острів, облитий із заходу і півночі рікою Артур Кіл, зі сходу і полудня Долішнім Заливом (Ловер Бей).

Тринайцята перепись з 1910. року виказала, що місто Нью Йорк має 4 міліони 766 тисяч душ населеня. Після дванайцятої переписи (з 1900 р.) було в Нью Йорку 3 міліони 437 тисяч, значить — за десять літ приросло понад один і чверть міліона душ!

Тепер же число населеня Великого Нью Йорку перевисшило вже 6 міл. душ.

ста Джерзі Сіти, Гобокен, Елизабет, Нью-арк і другі. Як узяти се на увагу, то покажеть ся, що над морськими каналами того Горішного Заливу розсіло ся в дійсности найбільше місто свїта, яке має населеня понад 10 міліонів душ. Се осередок фінансового житя Америки. Се один з найбільших свїтових осередків торгівлі і промислу, се один з найбільших портів свїта. Се серце і мозок Злучених Держав.

—o—

НАЙВИСШИЙ БУДИНОК НА СЬВІТІ.

Будинок Вулворда є найвисшим мешкальним будинком не лише в Нью Йорку, але і в цілїм сьвіті. Його висота числить 792 стіп. Найвисша піраміда в Єгипті є о 200 стіп низша від будинку Вулворда.

Є він власністю мільонера Френка В. Вулворда, котрий доробив ся великого маєтку на 5 і 10 центових артикулах.

Вартість площі і кошти будови виносять 13,500.000 долярів.

Лише завдяки великому поступови на поли будівництва була спромога довершити того рода будову. Яко головний будівельний материял служило залізо, сталь і бетон. Будинок числить загалом 57 поверхів, 4 пари сходів і 28 електричних вінд (елеваторів) служить до удержання комунікацій.

Щоби мати бодай в приближеню понятя, кілько і якого материялу зужито до будови сего будинку, нехай послужать отсі числа: 24.000 тон стали; 17,000.00 цегол; 87 миль дроту (т. є. довжина рівна віддаленю між Нью Йорком і Філадельфією), щоби освітити 80.000 електричних ламп; 43 милі рур до водопроводу; 3.000 дверей і 3.000 вікон і т. д.

Будинок є огнетривалий; до будови не ужито ані кавальчика дерева.

Около 10.000 осіб находить в тім будинку приміщенє, наче мале місточко живе на маленькім куснику землі.

Будова розпочалась в падолисті 1910 р., а була скінчена в серпни 1911 р.

Властитель сього будинку Френк В. Вулворд є сином фармера в Родмен, Н. Й. До 19-ого року житя перебував на фармі, ходячи до торговельної школи у Водертаві, Н. Й. Оплати і видатки шкільні покривав з гроший, на які тяжко мусів працювати в часі, вільнім від науки. По скінченю школи дістав місце в склепі, де побирав початково \$3.50 тижнево платні, а по трох місяцях по \$6.00. Будучи в купецькім бізнесі, впав на гадку, щоби отворити sklep з товарами в рівній ціні по 5 і 10 центів. Не маючи гроший до заложеня такого skleпу, затягнув у знакомих позичку в сумі \$300 та заснував в Ютіці, Н. Й. перший 5-центовий sklep. Помисл був щасливий; бізнес удав ся. В короткім часі приступив він до розширення того бізнесу і по інших містах Злучених Держав, закладаючи щораз то нові 5 і 10 центові skleпи.

Протягом 33 літ міг Френк Вулворд похвалити ся 600 skleпами і чистим маєтком в сумі 65 мільонів долярів.

З боротьби між робітниками і капіталістами у Зл. Державах.

ВИЗИСКУВАНЄ РОБІТНИКІВ.

В останніх двох роках американські часописи, а навіть заграничні, повні були вісток про боротьбу між американськими робітниками і властителями копалень угля в Злучених Державах.

Часописи писали не лише про страйки і викидане робітників з праці, але також про битви, в яких обі сторони стояли проти себе з оружжєм в руках, в яких ранені і вбиті надали масами, в яких брали в нолон і палили дома як на війні. Навіть прийшли були вісти, що озброєна державна сила звернула дула машинових карабінів на діти маленькі і жінки безборонні та десятнами їх клала трупом. Словом, боротьба між робітниками і властителями копалень прибирала форми звичайної війни. Прочитати ще раз коротко про найважливіші події з тої боротьби буде для кожного робітника цікаво не лише тому, що се частина історії класи, до якої він сам належить і, що се події, які може ще і йому прийдесть ся переживати, але також тому, що ті боротьби ще не покінчені і кожної хвилі можуть вибухнути з більшою ще силою.

Як в усіх других галузях промислу так і в углянім промислі робітник дістає лише частину вартости витвореної своєю працею. Решту задержує собі властитель копальні і се становить керпичу, з якої властитель черпає свої тисячі і мільйони.

Та американські властителі копалень не вдовольняють ся тим зиском, але старають ся ще визискати робітника всякими другими способами. Вони досягають ще й по ту частину, яка припала робітникови яко заплата за його працю і старають ся і з неї урвати собі як найбільше при помочи всяких способів.

Крадіж і обман — се звичайні способи, уживані компаністами у відношенню до робітників. Компанійна крамниця (стор), компанійні дома, компанійні

доктори і другі „добродійні інституції” — се звичайні способи для обману робітника.

В компанійних сторах, в яких компанії примушують робітників усе купувати, дають їм товари гірші а дорозше. Доходи з тих склепів бували часто більші ніж доходи з копалень.

Для тоїсамої ціли визиску служить будованє компанійних домиків („катиждж”). Компанія будує дома, які відпродує або віднаймає робітникам. В обох случаях робітник однаково зависимий від компанії. Котрий виплачує „свою” хату, зависимий в такійсамій мірі як той, що мешкає в наймлений, бо компанія на всю околицю є одиноким роботодавцем. Кілько разів межи компанією і робітниками або робітником прийде до непорозуміння, компанія зараз викидає робітників з нанятих домів за те, що не платять „ренту”, а закупивших хати викидає за те, що не платять рат.

Для визиску уживаєть ся навіть коіальняного лікаря, оплачуваного робітниками.

Одним з дальших способів визиску є численє тони на 2100 фунтів замість на 2 тисячі фунтів. Деколи обманюють робітників так далеко, що 3 тисячі фунтів числять на тоні. На ті обманства звернули робітники увагу і домагали ся, аби при вазі стояв їх представник, ними плачений; але тому домаганю компанії все спротивляли ся і через се не раз доводили навіть до довгих страйків.

Загалом число тих всіх птучок і способів не має кінця.

ОБОРОНА ПРОТИ ВИЗИСКУ.

Проти того страшного визиску робітники все бороли ся, але їх боротьба не все кінчила ся успішно.

Компанії часто не лише панують над цілою околицею, але також і над зако-

нодатними тілами. А робітники або не мали права голосу при виборах, або хоч його мали, то не розуміли значіння робітничого заступництва і голосували на компанійних вибранців. Через се американське робітництво, позбавлене заступництва в конгресі, легіслатурах і других законодавчих тілах, — не могло багато порадижити навіть дуже завзятою боротьбою.

Одиноким способом оборони робітничих інтересів в Америці були дотепер юнії. (для копальняних робітників юпія, що зветь ся „Ди Юнайтед Майн Воркерс”). Але боротьба при помочи „трейд юпіонів” приходила дуже дорого робітникам. Як лиш юнія зорганізувала в котрій околиці робітників, робітники зараз виступали проти пайгрубших форм визиску, який в їх околиці панував. Очевидно, члени компанії не хотіли стражити ані одного цента свого зиску і готові були богонити його навіть найбільшими жертвами. **Вибухала** зараз **завзята** **безпощадна** **боротьба**, в якій **копальняні** **власителі** **поступали** **безоглядно** і **гимсамим** **робітників** **примушували** **вживати** **безоглядних** **средств**.

ЗВІРСТВА У ВЕСТ ВІРДЖІНІЇ.

До держав, у яких та боротьба була найзавзятійша, належить **Західна Вірджинія**.

Коли в 1902. році юнія „Ди Юнайтед Майн Воркерс” почала організувати робітників в тім стейті, то копальняні власителі виступили проти найзвичайніших домагань робітників і довели до страйку. Компанії тоді спровадили страйколомів, а крім того взяли через ославлену компанію детективів Балдина Фелца простих злочинців на копальняних сторожів. Ті сторожі, узброєні в карабіни, через 12 літ проливають робітничу кров і зрошують нею землю Західної Вірджинії.

Спокійні колись робітники не вдержали, відгребали старі рушниці, вживані давно їх батьками та дідами для оборони перед Індіанами, і від тих руш-

ниць поляг також не один злочинець з банди Фелца.

Одначе углеві магнати мали не лише копальні і гроші, але також і політичну силу, бо робітники вибирали послів з партій, прихильних компаніям і ними оплачуваних. Отже ті послі, вибрані робітниками, а прихильні робітничим ворогам, видали тоді закон, що нікому не вільно носити оружя під загрозою кари 6 місяців арешту і 50 до 500 доларів гривни. Очевидно, роззброєно лише робітників, а до бандитів з агентури Фелца закон немов би не відносив ся. Їх прецінь нанято до убивання людей і тому їм треба було оружя далше. Ще й доповнено їх зоруженє, бо „до охорони копальень” дано їм машинові карабіни, які на одну мінуту можуть викинути 500 до 1000 куль.

Під таким напором терористичного полку узброєних бандитів розбили ся юнії в цілім стейті Вест Вірджинії, а удержали ся тільки в поодиноких місцевостях, як приміром в Кебин Крік. В тій місцевості допускали ся компанії і їх наймити страшних жорстокостей і злочинів на робітниках і їх родинях. Коли робітники заявили страйк, компанійні розбійники зігнали їх родини з компанійного поля і жінки і діти мусіли йти потоком, поки не вийшли поза компанійну власність. Коли розбійники компанії вбивали робітників, справа все кінчила ся тим, що судия випускав за кавцією („бейл”) злочинця і більше його до відвічальности не потягав. Коли компанійні бандити напали раз на табор робітників, що розложили ся поза компанійною власністю, **прийшло до правдивої дводневої битви, в якій впало багато трупів по обох сторонах.**

Небавком опісля копальняні сторожі вбили страйкаря, а товариші страйкаря вбили убийника. Спроваджено заграз міліцію і заведено воєнний стан. Говернор стейту запорядив доходженє, яке відкрило просто неімовірні річі. Знасилувано вагітні жінки робітників і доводжено так до передчасних уродин.

Раз 64 робітників, їх жінки і діти, нападнені компанійними розбійниками мусіли сховати ся в пивниці і довго чекати, поки могли втічи. Страйкарів ставлено перед воєнний суд, хоч се противить ся постановам законів і конституції. Довше як рік мешкали, мерзли і голодували в шатрах робітники, їх жінки і дрібні діти, — все у страху і небезпеці зі сторони компанійних наймитів.

Дня 7. лютого 1913. р. вислано опанцирений поїзд з машиновими карабінами на робітників, і в ночі отворено на табор робітничих шатер убийчий огонь, в яким згинуло багато робітників. Навіть самі властители копалень брали участь в тій стрілянині.

Дня 8. лютого дальше стріляно на шатра.

Міліція відібрала оружє і безборонних страйкарів виставила на певну смерть. Але робітники постарали ся о нову зброю для самооборони. Арештовано знов 200 страйкарів і робітницьку агітаторку, звану серед робітників „Мадер Джовнс”. Арештовано і мучено їх ріжними способами.

Але все те не помогло. Робітники держали ся, аж поки не прийшло до угоди, яка в часті сповнила їх домагання.

Одначе боротьба в Західній Вірджинії ще не скінчила ся. Ще нераз вірджинські поля зацвітуть червоним цвѣтом робітничої крові, проливої в обороні робітничих прав.

НЕЧУВАНІ ЗВІРСТВА В КОЛОРАДО.

Подібні страшні річі діяли ся в південнім К о л о р а д о.

Углярним копальняним робітникам в Колорадо не позволено організувати ся. Коли 15 тисяч зорганізованих робітників зажадало від компанії признання юнії, компанія, на якої чолі стоїть Д ж а н Д. Р а к е ф е л е р, найбагатший чоловік світа, відкинула домагання, а почала спроваджувати узброєних бандитів із Західної Вірджинії через агентуру Валдвина Фелца.

Заки ще робітники вийшли на страйк, бандити вже почали боротьбу з робітниками і на головній улиці Тринідаду збили організатора юнії.

Дня 16. вересня 1913. почала ся майнерська конвенція для обговорення справи страйку. Предложені справоздання показали, що за 1910. рік в копальнях згинуло 323 робітників на 15 тисяч 364 занятих. Се був найвисший процент убитих при праці в цілім світі! Закон гварантував робітникам їх власного „вейт майстра”, а компанія виганяла кожного робітника, що домагав ся, аби йому позволено дивити ся, як уголь важать! Хоч закон забороняє примушувати робітників купувати в копальняних крамницях, компанія мимо того примушувала робітників купувати лише в компанійних склепах, де ціни були не раз півтора раза виспі ніж в других! Робітники мусіли мешкати в компанійних домах, які до домів не були подібні. З робітників стягали на лікаря, на школу, а ніколи їм того не давали.

Дня 23. вересня 1913. р. проголошено страйк. Робітники зажадали: признання юнії, 8-годинного дня праці, виплати що 14 днів, все те річи, признані законом, а не сповнювані. Се не був страйк, радше задержанє праці для вимушення, щоби компанія виконувала законні приписи.

З Вірджинії спроваджено шатра, бо Ракефелер і його компанія почали викидати робітників з домів серед дощу і снігу. Коли в страйку взяло участь не 25 процент робітників, як компанія сподівала ся, але 95 процент, компанія взяла ся до ще лютіїших способів. **Нападано на табор робітників, на жінки та не оставлено навіть дітий в спокою.** Наповнено в'язниці страйкарями. Спровождено вісім машинових карабінів і почато боротьбу. Дня 17. жовтня прийшло у Форбес до першої боротьби, в якій згинув один страйкар, а двох ранено. Одно шатро робітничє пробито 147 кулями з машинового карабіна.

Сторожі копальняні вдарили потім на страйкарські шатра в Лудлов. Прий-

шло до завзятої боротьби, в якій згинуло багато напасників. Спроваджено міліцію і та відібрала карабіни робітникам та копальняним сторожам, але полишила сторожам машинові гвери.

Дня 28. жовтня оголошено воєнний стан. Тимчасом копальняні властители зорганізували вже міліцію, платну компаністами, а зложену в переважній частині зі злочинців і бандитів всякого рода.

Генерал міліції почав тягнути робітників на воєнний суд, зложений з подібних бандитів як члени міліції. Хорих робітників витягано зі шпитальних ліжок і в кайданах гонено до тюрми. Без суду держано їх в арештах тижнями і місяцями. Різними муками примушувано їх, аби самі признавалися. Не давали їм спати, обливали зимною водою. Одному робітникови сказали, що буде розстріляний і казали копати гріб для себе. 17 страйкарів держали добру годину перед люфами машинових карабінів, а потім били батогами за те, що не просили ласки. 82-літню агітаторку „Мадер Джовнс” держали в тюрмі від січня до цвітня лиш за те, що не хотіла виїхати зі страйкової околиці. Коли державний контролор заявив, що офіцири міліції предкладають фалшиві рахунки, йому загрозили, що вбють його. Склепи робітників спльондровано, жінки і дівчата знасилувано, демонстрацію безборонних жінок розігнано кавалерією. Хіба Москалі вміють так газдувати як було в Колорадо.

Робітники були би щдлыми людьми, як би були спокійно се все знесли. Вони пострали ся о оруже.

Робітники-страйкарі мешкали в шатрах невеличкими таборами. Найбільший табір був положений в Лудлов і мав яких 400 шатер, а в них мешкало коло тисячки людей, межи ними 271 дїтий. Табір сей лежав на дуже добрім місци, бо туди мусїли переходити висїдаючі зі залїзниці страйколоми і з ними могли говорити страйкарі.

Дня 20. цвітня 1914. р. приступили перебрані за міліцію копальняні сторожі до знищення кольонї в Лудлов, я-

ка їм була солию в оці. О годинї 9. рано почали вони без найменьшої пристоки стрїляти з машинових карабінів на шатра зі скоростію 400 куль на мінуту з одного карабіна. Страйкарі-мушцали виїшли з табора, аби стягнути на себе огонь карабінів і вратувати свої родичи. Але убийники на службі Ракефелера хотїли конче знищити кольонїю. Жінки і дїти поховали ся в ями, які були приготовані на такий випадок в шатрах.

Першою жертвою впав хлопчина, який подавав води своїй хорїй матери. Провідник грецьких страйкарів з білою хоругвою в руках хотїв приблизити ся до команданта і просити милосердя для жінок і дїтий. Огонь задержано, але робітника вбито кольбами, а по вбитю дальше стрїляно на табір. Банда копальняних сторожів підїшла потім з нафтою, підляла шатра і підпалила. В короткім часї з шатер остали ся тільки згарища. а під згарищами спалені на уголь трупи мушци, жінок і дїтий. В одній ямі знайдено тринадцять трупів жінок і дїтий, подушених, спалених, зуглених! Один страйкар, Чарлз Коста умер від ран. Щасливий був, що вмер: його жінка згинула і двоє дїтий, одно чотиролїтне, а друге шестилїтне. Три дни по смерти жінки в трупарни в Тринїдад вродила ся з трупа жива дитина. Доктори казали, що се рідкий случай. Робітники казали, що з костей помордованих встає местник.

*

*

*

Мордованє робітників в Колорадо розбудило робітників далеко поза Колорадом. Робітничі проводирі взивали робітників, аби робітники узброїли ся для оборони жінок і дїтий, а гроші на оруже давали юнїї. Страйкарам прийшла поміч з усіх сторін. Прогнано сторожів копальнє, а деякі копальні спалено. Через цілий тиждень страйкарі панували над Тринїдадом і околицею та через цілий час був там взірцевий лад і порядок. В одній місцевости жінки і дїти копальняних сторожів зі страху перед гні-

вом страйкарів поховали ся до канальні. Довідали ся про се страйкарі і під охороною відвезли їх безпечно домів. Так поступили страйкарі з жінками і дітьми тих, котрі стріляли їх жінки і діти.

Незадовго потім відкликано міліцію, а вислано військо державне в страйковий дистрикт. Наступило завішене оружя.

Справа однак ще й до нині не по-лагоджена. Все ще грозить в Колорадо вибух нової кровавої ворожнечі. І така небезпека існує не лише в Колорадо. Вона в дійсности є всюди, де капіталісти і робітники стоять проти себе як вороги, що бють ся над поділом висліду праці, і вона буде доти існувати, поки той поділ людей на ті дві класи буде існувати.

ПРАВО ГОЛОСОВАННЯ ЖЕНЩИН У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

У Злучених Державах вільно жінщинам голосувати в чотирох державах (стейтах) на рівних правах з мушчинами: у Вайомінґ від 1869. р., Колорадо від 1893. р., Юта і Айдаґо від 1896. р.

В Канзас голосують жінщини від 1871. р. у всіх справах шкільництва, а від 1887. р. вільно їм брати участь у всіх виборах міських. В двох державах: Монтана і Айова вільно жінщинам голосувати в справі видавання бондів на міські потреби. В справах шкільництва вільно жінщинам голосувати у 18-ти отсих державах: Мішиґен, Мінесота, Нью Гемпшир, Орегон, Месечусетс, Нью Йорк, Небраска, Вермонт, Віскансин, Вашингтон, Арізона, Монтана, Нью Джерзи, Норд Дакота, Савт Дакота, Іллінойс, Коннектикет і Огайо.

СТАТИСТИКА ТЕЛЕФОНІВ.

Найбільше телефонів має місто Нью Йорк. Є тут загалом 441,100 телефонічних стаций. За Нью Йорком іде Шікаґо з 279.000 стациями, Філадельфія з 145.600 і Бостон з 140.200.

З більших світових міст мають значнійше число телефонічних стаций отсі міста: Берлін 177.900, Париж 84.500, Стокгольм 73.600, Гамбург 65.000, Відень 58.000, Петроград 35.00 і Токію (в Японії) 32.600 стаций.

Під оглядом відносин числа мешканців до кількості телефонічних стаций веде перед Стокгольм у Швеції, де припадає одна телефонічна стация на 7 мешканців, друге

місце займає Шікаґо (1 стация на 8 душ), Бостон і Філадельфія (одна стация на 10 душ), Нью Йорк (11), Берлін (13), Лондон (32), Париж (34), Відень (38), Петроград (48) і Токію (одна стация на 67 душ).

СТАТИСТИКА ЕМІГРАЦІЇ З 1913—1914 Р. (Урядовий виназ).

До Злучених Держав прибуло за останній рік (від 1. липня 1913. до 1. липня 1914.) 1,487,318 імігрантів, і так: Африканців (чорних) прибуло 7,559; Вірмен — 10,440; Чехів — 12,084; Болгарів — 10,340; Хінців — 2,263; Хорватів — 52,773; Кубанців — 3,427; Дальматинців — 6,076; Голяндців — 16,026; східних Індусів — 186; Англійців — 57,204; Фінляндців — 15,970; Французів — 19,997; Німців — 86,223; Греків — 260,052; Жидів — 138,005; Ірляндців — 38,034; Італійців — 343,521; Японців — 7,510; Кореанців — 99; Литовців — 29,868; Мадярів — 32,030; Мексиканців — 12,336; Поляків — 198,704; Португальців — 12,319; Румунів — 16,922; Москалів — 63,227; Українців — 41,719; Скандинавців — 40,902; Шотляндців — 21,762; Словаків — 28,233; Еспанців — 11,135; Еспанців з полудневої Америки — 1,456; Сирийців — 10,447; Турків — 2,612; Велшів — 3,075; Західних Індійців — 1,450; иншого народа — 3,463

Коли чоловік жиє 70 літ, то сей час переводить він менше-більше в той спосіб: на спанє посвячує 23 роки, на працю 19 літ, на забаву 10 літ, на їдженє і пите 6 літ, на подорож 6 літ, на нездужанє 4 роки, на убиранє 2 роки.

СЛАВЯНИ.

ОБЗОР

Як перед вибухом війни, так і під час неї багато говорять про Славян тому, що Росія, хочаби розбити Австрію, кинула клич, що вона хоче освободити Славян. Ми Українці аж надто добре відчули на своїй шкірі сю „славянську свободу” Польщі і Росії, тож знаємо, що нинішні Славяни зовсім не становлять якоїсь національної цілості. Подібно як Германи або Романи розпадається й Славянщина на поодинокі народи, котрі себе люблять або ненавидять, відповідно до своїх політичних та економічних інтересів.

Кожний з тих славянських народів має свою самостійну історію, розвиває свою культуру і має свої окремі національні ідеали.

Мимо ріжниць політичних лучить Славян подібність мови та спільне походження, бо предки теперішніх славянських народів мешкали на однім просторі в передісторичних часах.

Історики твердять, що вітчизною Славян є край положений між Дніпром, Карпатами, Німном і Вислою, отже менше-більше нинішня Україна і частина Польщі. Відси пішла колонізація славянська на всі сторони світа.

Вчені ділять Славян на 3 великі громади, а кожда громада розпадається на кілька народів.

Західну громаду Славян становлять: Поляки, Кашуби, Лужицани (лужицькі Сербі), Чехи і Словаки.

До східної громади належать: Москалі, Українці і Білоруси.

В склад полуднево-славянської громади входять: Словінці, Сербі, Хорвати і Болгари.

Часть славянських народів не має своєї окремої держави. Поділені на менші або більші часті входять вони в склад інших держав, з котрих деякі стараються винародовлювати недержавні славянські народи, а притім фал-

шують також статистику в некористь підданих націй.

Так приміром статистика російська зовсім не хоче навіть зачислити Українців до націй; статистика галицько-польська зменьшує все галицьких Українців о кількост тисяч; тесаме діється з Русинами на Угорщині, а навіть і на Буковині.

Також приватні статистики не можуть бути точні, бо мимо найліпшої волі учених і їх безсторонности, вони цього не можуть докладно перевести. Се залежить у великій мірі також від самого народу, зглядно від його свідомости. Кілько разів наприклад лучається, що самий чоловік не знає, як себе назвати та означити свою народність. Тесаме й урядові акти таких держав, як Америка, не можуть бути певні, бо такі назви як: Австрийці, Галичани, Угорцани і т. д. не вказують ще, до якої народности вони відносять ся. Особливо наші люди тим грішать. І тому, передісім на чужині, не можливо хоч би в приближеню вірно подати числа народів.

Мимо того статистики стараються всякими способами дійти до правдивого числа. При помочи усяких заходів учених вдало ся дійти до отсього зіставлення числа населення поодиноких славянських народів:

Москалів є	65 міліонів
Русинів-Українців	40 міліонів
Поляків	20 міліонів
Сербів і Хорватів	9 міліонів
Білорусів	8 міліонів
Чехів	7,500.000
Болгарів	5,300.000
Словаків	2,400.000
Словінців	1,500.000
Лужицьких Сербів	120.000
Разом	158,820.000

або кругло: всіх Славян около 160 міліонів. Українці становлять якраз четверту часть цілої Славянщини.

Австрійський престолонаслідник Франц Фердинанд і його жінка Софія, убиті дня 28. червня 1914. р. в Сераєві сербським заговорником. Біля архинняжії пари їх троє дітей.

Новий австрійський престолонаслідник архикнязь Кароль Франц Йосиф з жінкою Зитою.

**Цісар Франц Йосиф І.
підписує воєнний декрет.**

МИНУЛИЙ РІК.

Рік 1914. був незвичайно обильний в події світової слави в різних частях світа.

Зачата попереднього року акція президента Вілсона в справі успокоєня Мексика тривала й біжучого року і скінчила ся по довгих тарапатах опорожненем мексиканського міста Вера Круз в другій половині падолиста.

Нещастє, яке потрясло світом, лучило ся при кінци мая на ріці св. Лаврентія в Канаді, коли то пасажирський корабель

Папа римський Пій Х., померший у Ватикані дня 20. серпня 1914. р.

„Емпрес оф Айрленд” ударений малим фрахтовим кораблем пійшов на дно разом зі своєю залогою і подорожними. Фрахтовий корабель, що їхав серед мраки, вдарив з боку на „Емпрес оф Айрленд” і перерізав його майже на двоє. Через величезну діру вода наплила корабель так скоро, що він протягом 14 минут пійшов на дно. Тому, що катастрофа лучила ся о 2-ій годині по півночи і всі подорожні спали, лише дуже мало з них, в числі около 400 вистувало ся, а 954 людей затонуло.

По балканській війні утворено, як звично, окрему державу **Альбанію**, для якої са-

ме в 1914. році устанавлено **короля Віда**. Його панованє не тривало навіть цілого року, бо в Альбанії вибухло повстанє проти нього і він мусів уступити саме по вибуху європейської війни.

Найважнійшою подією, яка дала нагоду до вибуху світової війни, був **замах на австрійського архикнязя престолонаслідника Франца Фердинанда і його жінки Софії** дня 28. червня в Сераєві, столиці Боснії. Ви-

Папа римський Венедикт XV., вибраний на з'їзді кардиналів (конкляве) дня 3. вересня 1914.

стрілами з револьвера замордував архикнязя і його жінку сербський студент **Прінціч** в Сераєві. Заговор на жите архикнязя був підготовлений в Сербії за спонукую Росії. Замах виконано 2 рази; перший раз **кинув бомбу студент Габріновіч**, коли архикнязь їхав із залізничного двірця до ратуша. Та бомба ранила кілька осіб, одначе не ушкодила архикняжої пари. Другий раз, коли архикнязь їхав з жінкою в автомобілі з ратуша до шпиталю, вистрілив до нього і до його жінки другий сербський студент **Прінціч**. Рани були смертельні для обох і обоє в кілька хвиль по замаху померли.

По убитій архикняжій парі лишило ся троє дітей; двох хлопців і одна дівчина. Найстарший хлопець Максимілян має 12 літ. Діти покійного архикнязя не мають права наслідства австрійського престолу тому, що його жінка не була родом з пануючих домів, лише з чеського шляхотського дому (Хотеківна) і архикнязь Франц Фердинанд зрік ся права наслідства престолу для своїх дітей.

З уваги на те наслідство престолу в Австро-Угорщині по покійнім архикнязю Францу Фердинанді перейшло на молодого 27-літнього архикнязя Кароля Франца Йосифа, який в 1913. р. кілька місяців перебував в Коломиї wraz зі своєю жінкою архикнягинею Зитою та приглянув ся галицьким національним і суспільним відносинам.

В чотири місяці по замаху, дня 28. жовтня с. р. по кількадевній розправі видав суд в Сераві присуд на убийників архикнязя Франца Фердинанда, наслідника австро-угорського престолу і його жінки княгині Гогенберг.

Гаврила Прінціча, властивого убийника засуджено на 20 літ тюрми. Чотирох заговорників, що приготували заговор, засуджено на смерть через повішене; одного на досмертну визницю; дальше двох заговорників між ними і Данила Габріновича, котрий кинув на архикнязя бомбу, яка не вибухла, на 20 літ; одного на 16 літ; одного на 13 літ; двох на 10 літ; одного на 7 літ, а двох на 3 роки тюрми.

Прочих обжалуваних (в числі 6) увільнено.

*
* *

Серед воєнної заверухи, яка вибухла в місяць по смерті австрійського престолонаслідника, умер папа Пій Х., який вславив ся за час свого понтифікату реформою церковних законів. На його місце вибрано папою кардинала делля Кіеза, єпископа з Болонії, котрий по виборі приймив імя Бенедикта XV.

Тверезість в Злучених Державах.

Доктор Е. Г. Вилієме в часописі „Медичний огляд” остро критикує своїх товаришів тому, що вони не виступають проти алкогольних напій, які нищать організм людей. Коли би лікарі були більше совісні, то вони не терпіли би пиянства.

Оборонці тверезости у Злучених Державах ведуть свою роботу вже 25 літ, однак їх успіхи дуже слабкі. Половина населення Злучених Держав живе в так званих „сухих” стейтах, де вже заборонене пиянство. Але мимо того уживане алкоголю протягом 17 літ майже подвоїло ся. Більше пють в тих стейтах, де якраз заборонено пити, а меньше там де шире дозволене.

У вісьмох „сухих” стейтах число хорих на умі від пиянства зросло на 2.3 процент, коли загальний процент умово хорих в цілих Злучених Державах виносить далеко меньше. В „сухих” стейті Мейн число хорих на умі з причини уживання алкоголю досягає 21 людей

на 100.000 мешканців, а в стейті Небраска, де алкоголь не забороний, досягає се число до 27 людей на 100.000 мешканців. „Сухий” стейт Кензас має тільки умово хорих, кілька їх є в 17 „алкогольних” державах, а убогих більше в „сухих” Кензас ніж в Небрасці.

Сі дати спонукують нас пригадати ся над значінем законів, що забороняють пиянство. Для людей не треба строгих законів, але гарного і розумного виховання цілого населення, а особливо молодіжи. Публична опінія, коли вона осуджує пиянство яко щось лихе і погане, — може скорше ослабити пиянство навіть між слабкими та безхарактерними людьми.

В тій справі можуть відіграти гарну роль жінчини, котрі своїм впливом на дітей, на братів, на мужів, на кривних і знайомих можуть дуже багато зробити для поборення того страдного суспільного нещастя.

ДЕЩО ПРО КАНАДУ.

Простір Канади.

Канада — се великий простір землі, який розтягається на північ від Злучених Держав. Займає Канада майже цілу ту часть північної Америки, що лежить на північ від Злучених Держав. Не належить до Канади на тім просторі лише півостров Аляска, який є посілюсттю Злучених Держав. Зі сходу Канаду обливає Атлантийський океан і його заливи, з півночі Північний Ледовий океан і його заливи, із заходу Канада притикає почасти до Тихого океану, почасти граничить з Аляскою. Поверхню Канади можна щодо її зовнішнього вигляду поділити на три часті:

1.) Східна горбовата, ріжноманітна частина.

2.) Середня досить високо положена рівнина, переважно степова і позбавлена дерев.

3.) Західна гориста часть. Тут є високі скалисті гори, що тягнуться також в Злучених Державах і на Алясці.

Канада має понад 3 мільйони 745 тисяч квадратних миль. Канада більша 14 разів від Австро-Угорщини, 18 разів від Німеччини, яких 200 разів від Сербії, понад 300 разів від Бельгії, а понад 1000 разів від Чорногори.

Підсонє і земля.

Підсонє Канади дуже різнорodne. Инакше на сході, инакше в середині на степах, а инакше на заході, инакше на полудни Канади, а цілком инакше на півночі.

Північно-східна частина має коротке тепле літо, а довгу студену зиму. Тут землі до управи мало: збіжє рости не може через морози в літі.

Південно-східна частина Канади, а саме долина ріки св. Лаврентія має гарне підсонє: зимну, суху зиму і тепле літо без вогкості але з достаточною скількістю дощу. Земля тут дуже урожайна і надасть ся дуже добре до управи збіжжа, городовини та овочевих дерев. Ще

дальше на захід починають ся великі степи Манітоби зі землею дуже урожайною і доброю до управи збіжжа, головнопшениці. Земля над Червоною Рікою (Ред Рівер) се чистий, глибокий чернозем, що в нічім не уступає черноземови України. Урожайна земля тягнеть ся далеко поза провінцією Манітоби на захід і північний захід. Хоч та полоса тягнеть ся нераз дуже далеко на північ, то помимо того вона має лагідніше підсонє ніж Манітоба, положена богато дальше на полудне. Манітоба має найострійше підсонє з усіх так званих прерійний (степових) провінцій. Зимы там дуже острі, літа дуже гарячі, головнополуднями панують великі спеки, хоч ночи дуже холодні. Побережє Тихого океану має дуже гарне підсонє. Земля і підсонє дуже пригожі для садівництва.

Мінеральні богатства Канади.

Канада належить до земель дуже богатих в мінерали, хоч можна сказати, що дійсне її мінеральне богатство ще не розсліджене добре. Має вона і золото і дуже багато угля, не мало міді, нафти, срібла, олова, заліза та других мінералів. Тому копальні ростуть там скоро і числом і скількістю добутих мінералів.

Заряд Канади.

Канада підлягає Англії. Ділить ся вона на девять провінцій: Онтеріо, Квебек, Нова Скотія, Новий Брансвік, Манітоба, Саскечеван, Алберта, Бритійська Коломбія і Острів Принца Едварда. Щодо своєї величини провінції ідуть в такім порядку:

1. Квебек	706.834	кв. миль
2. Онтеріо	407.262	
3. Брит. Коломбія	355.855	
4. Алберта	255.285	„
5. Манітоба	251.832	
6. Саскечеван	251.700	
7. Нью Брансвік	27.985	
8. Нью Скотія	21.428	„
9. Остр. Пр. Едварда	2.184	„

На чолі адміністрації Канади стоїть головний губернатор (говернор-дженерел) Канади, якого іменує і усуває король, а який урядує при помочи ради зложеної з прем'єра, 13 начальників різних департаментів і двох міністрів без теки. На чолі провінційної адміністрації провінцій стоять гвернори провінцій.

Законодавна власть для цілої Канади спочиває в руках доміняльного парламенту, який радить в місті Отаві (в провінції Онтеріо).

Кожда знов провінція має власний провінційальний сойм, який може установляти закони в справах, не порішених доміняльним парламентом.

Населенє Канади виносило в	
1791 році	145.000 душ
1861	3,090.000 „
1871 „	3.689.000 „

До сего меньше-більше часу колюнїзовано переважно східну часть Канади. Від сього часу імїграция звертаєть ся щораз більше до так званих „прерийних провінцій” себто до: Манїтоби, Алберти і Саскечевану.

Число населеня зростає скоро:

Населенє Канади виносило в	
1881 році	4,324.000 душ
1891	4,833.000 „
1901	5,371.000 „
1911	7,204.000 „

Водзпад Ніяґари (Наяґара Фолс) з канадійської сторони.

Еміґрация до Канади.

Невизискані природні богатства краю, широкі простори урочайної землі, величезні мінеральні скарби, з правдивою щедростю в канадійські землі вложені, нагода до збогаченя — се все почало від кількадесяти літ приманювати імїгрантів до Канади.

Сто пятьдесять літ тому назад канадійські поселенці ограніччали ся майже виключно до долини ріки св. Лаврентія і її приток і населенє Канади тоді виносило разом не більше як 70 тисяч душ.

Сей величезний процент зросту населеня завдячує Канада не природному приростови населеня (значить: високому процентови уроджень), але великій імїграції. І так:

Імїграция до Канади виносила в	
1901 році	49.149 душ
1902	67.379 „
1903	128.364 „
1904	130.331 „
1905	146.266 „
1906	189.064 „
1907	124.667 „

1908 році	262.469	душ
1909	146.908	„
1910 „	208.794	„
1911 „	311.084	„
1912 „	354.237	„
1913 „	402.434	„

Бачимо з тої таблички, що імміграція більшала майже правильно і дійшла на-решті до висоти мало не пів мільона і-мігрантів на рік!

Пособляє тому межі іншими причи-нами також агітація перевозових ком-паній й агітація канадійського уряду, який на цілі імміграції видає величезні суми.

Українська імміграція до Канади.

Для нас Українців цікаво було би знати, кілька саме з тих іммігрантів до Канади є Українцями. На жаль однак числа Українців не можна подати навіть прикибно.

Наперед не можна подати числа У-країнців тому, що давнішні статистичні обчислення не займали ся докладно на-ціональною приналежністю іммігрантів.

Коли пізнішче власти почали до-кладнішче вивідувати ся про се, тоді знова показала ся ще замала національ-на свідомість наших людей. Українці з Росії звичайно подавали себе не за Українців (Українієн), але за Москалів (Рошен).

Галицькі знов Українці одні пода-вали себе за Русинів (Рутінієн) і ті не пропали при обчисленю української і-міграції в Канаді. Але другі подавали себе або за членів неіснуючої нації „Галішенів” або просто думали, що на них будуть краще дивити ся, як пода-дуть себе за „пана”... і записували ся яко Поляки. В обох случаях багато ро-било невмісне і хибне рахуванє наших людей на те, що через фалшиве поданє своєї національності можуть собі по-могти. Може воно колись так і було — хоч тяжко припустити — але в Канаді висше цїнять українських іммігрантів і тому кождому Українцеві багато краще подати себе за Українця (Українієн) а-

бо за Русина (Рутінієн) ніж за Поляка або якогось-там „Галішену”.

Ще інші мало свідомі галицькі У-країнці, знаючи лиш про свою релігійну відрубність від сусідів подавали себе за Греків (ніби тому, що вони — греко-католики). А були і такі, що подавали себе за „Австрійків” і конець. Очеви-дно, були й такі, що готові були себе по-дати за члена якоїнебудь нації, про я-ку тільки імміграційний урядник міг зга-дати першим словом.

Ось-чому подавати хоч би приближ-но число української імміграції до Ка-нади дуже трудна справа. Приходить ся шукати Українців межі ріжними на-родностями, а передівсім між отсимп ви-думаними народностями:

Статистика приміром з 1901 року виказує, що до Канади прибуло в тім році 228 Австрійців. Більшість числа се певно Українці, несвідомі того „чий вони діти” В тімсамім році прибув на-віть 1 чоловік, який записав ся яко „Бу-ковинець”. Очевидно, буковинський Ру-мун чи Німець записав би ся яко Румун або Німець. Сховати ся під назву „Бу-ковинця” потрафить хіба несвідомий Українець, таксамо як під назву „Галі-шену”, „Австрійка” і т. д.

В тімсамім році — як записано — приїхало 4.702 осіб того гатунку, що належать до неіснуючої нації „Галіше-нів” Очевидно се знов переважно Укра-їнці. Приїхало також 546 „Гунгарів” (Гонгерієн). Можна сказати на певно, що знайшли ся такі „хитрі” Українці з Угорщини, що записали ся яко „Гунга-ри” і в той спосіб збільшили значінє свого найзавзятішого ворога.

Приїхало дальше в тім році 1.044 „Москалів” (Московіт). Не помилить ся той, хто і з того часть почислить до Українців, бо темні наші люди з Мо-сковщини те й тільки знають, що вони з Московщини і те усім мельдують.

Дальше Українці записали ся пев-но яко Поляки, яко Румуни а може і ще які там. Деякі наші люди бувають ча-сом дуже помислові у вишукуваню для себе „народности”

Се і є причини, які роблять неможливою першу підставу всякої організації своїх сил: **почислене себе і обчислене своїх сил.**

Взявши однак всі обставини під увагу, можна припустити, що число української іміграції в Канаді, як не перевищує числа пів мільона душ, то в кождім разі дуже до сього числа зближається.

Рільництво, а саме управа збіжа, розвивається пайкрасше в прерийних провінціях. Від року 1910. до 1912. Канада управляла пересічно щороку озимої пшениці на 19 мільонів доларів весняної пшениці на 110 мільонів, вівса на 114 мільонів, ячменю на 20 мільонів, жита на півтора мільона, гороху на 4 і пів мільона, бараболь на 35 мільонів доларів.

Німецький цісар Вільгельм II.

Австрійський цісар Франц Йосиф I.

(До статі: Європейська війна).

Земляки наші поселили ся переважно в отсих трох провінціях Канади: Алберта, Манітоба і Саскечеван. Менше є Українців в Онтеріо, Квебек і Брітіш Колумбії, а в прочих провінціях вже тільки зникаюче число.

Будучність Канади.

Канада має величезну будучність перед собою і яко край промислу і яко рільничий край.

Уряд Канади обчисляє, що для цілий рільництва падається в Канаді 440 мільонів акрів землі. Відкинуто при тім обчисленю цілі північно-західні території і Юконську територію, які ледви чи надають ся під управу, а також всі ліси і болота Канади, хоч ті можуть бути остаточно справлені для хліборобства.

Дотепер занято під управу коло 150 мільонів акрів землі, а Канада вже сто-

їть на четвертім місці межи всіми країнами світа щодо продукції пшениці, а на третім щодо управи віска.

Не менше велику будучність має лісова господарка, риболовля, фабричний і копальняний промисл в Канаді.

Роздаване урядом вільної землі.

Землю, яка надається до управи, а не є занята ніким, уряд віддає під управу кольтоністам даром.

Подібно як земля у Злучених Державах, також земля в Канаді поділена на великі квадрати шість миль довгі і шість миль широкі. Такий квадрат звуть „тавнішіп”. Кожда „тавнішіп” означена числом і ділиться на 36 секцій (секшен). Кожда „секция” має квадраткову милью поверхні себто одну милью довжини й одну милью ширини. З 36 секцій в „тавнішіп” найбільше 16 може бути призначених до роздачі, бо другі заняті звичайно залізничними компаніями.

Кожда секция має чотири „гомстеди” (фарми). Кождий „гомстед” має 160 акрім (112 моргів) землі.

Інформації про вільну землю для роздачі можна засягнути від „правительственного земельного уряду” (Говенмент Ленд Офіс) кожного дистрикту. Можна також дістати письменні або усні інформации від іміграційного уряду (Комішенер оф Іммігрейшен) у Вініпегу, в домініяльнім земельнім уряді (Домініон Ленд Офіс), від департаменту внутрішніх справ (Департамент оф Інтіріор — адресувати треба так: W. W. Cory, Deputy of the Minister of the Interior, Ottawa) в Отаві, а також від суперінтендента іміграційних справ (Суперінтендент оф Іммігрейшен) в Отаві. В Злучених державах удержує канадійський уряд своїх агентів, котрі дають радо всякі інформації і щодо іміграції і щодо набуття землі.

Богато може довідати ся про землю той, хто удається до уряду правительственной землі („Говенмент Ленд Офіс”). В таких урядах є мани, справлювані кожного дня і тому певно пока-

зуючі всі вільні землі. Там можна дістати також опис „тавнішіп”, в якій поселенець вибрав собі землю і можна прочитати донесення урядових геометрів.

Хто хотів би найкрасше поінформувати ся про яку землю, повинен поїхати на вибрану землю і оглянути її на місці.

„Гомстед” може дістати даром кождий мущина, що має скінчених 18 літ житя.

Коли поселенець вибере собі призначену до роздачі землю, тоді він зголошується особисто в земельнім уряді („ленд офіс”) по землю. Таке зголошення називають „ентрі” і платить ся за нього 10 доларів (т. зв. реджистрейшен фі”). По землю зголошувати ся треба в уряді дистрикту, в яким лежить бажана земля.

Хто дістане „гомстед” обовязаний: Управляти землею через три роки, перебувати на землі найменше 6 місяців в році і побудувати мешкальний дім на „гомстеді”. Він обовязаний обгородити свою землю і кожного року піддати під управу число акрім, означене урядом.

Коли поселенець через три роки сповняв свої обовязки яко посідач „гомстеду” і є горожанином, можна йому на домагані видати патент на повну власність землі. Патент видає земельний уряд.

Просьбу о патент треба внести при кінці третого року до місцевого агента або гомстедового інспектора. На шість місяців перед тим треба подати до комішенера „оф Домініон Лендс” в Отаві заяву про намір внести просьбу.

Як би поселенець побачив, що через похибку попав на фарму, яка не оплачується, може просити о зміну „ентрі”. Уряд дозволить се зробити, як просьба буде належито понерта.

В деяких дистриктах гомстедовці можуть докупити чверть сусідньої секції за млатою 3 доларів за акер. Услівя такої прикупини: Треба мешкати шість літ, через шість місяців в кождім році, а землі й обробити 50 акрім землі.

Вибираючи „гомстед” поселенець повинен брати під увагу передівсім отєї обставини:

1. Гатунок землі і рід верхної верстви.
2. Яка ростинність росте на дикій землі?
3. Відки можна брати сіно?
4. Відки брати воду?

Російський цар Микола II. (на ліво) і англійський король Юрій V. (на право).

5. Відки брати материял опаловий, а відки материял будівельний?
6. Віддаль від залізниці.

Порада департаменту іміграції в Канаді.

Департамент іміграції в Канаді радить у своїх брошурах переселяти ся до Канади лише хліборобам і домашній прислузі. Ввсяким друтиим імігрантам департамент радить їхати лише тоді, коли, вони згорн мають запевнену роботу в Канаді або мають покладні гроші на випадок безробітї.

Роздача фарми (гомстедів) в провінції Алберті в 1913-ім році.

В 1913 році забрано 14.348 гомстедів в Алберті.

І так в едмонтонськїм дистрикті	
забрано	5.630
в Calgary	2.763
„ Red Deer	1.476
„ Medicine Hat	2.090

Президент Франції Пуанкаре.

„ Lethbridge	531
„ Grand Prairie	818
„ Grouard	1.040

На „Піс Рівері” забрано минувшого року около 2 тисячі гомстедів.

Пашпорти до Канади.

Інспектор іміграції в Канаді розіслав іміграційним бюрам такий циркуляр:

„Після права ті особи, що приїдять з держав, де є принята пашпортова си-

стема, повинні при висїданю в Канаді представити властям свої пашпорти. Се право доси примінювано лише до італійських імігрантів. Тепер іміграційний департамент в Канаді признав за конечну потребу примінювати се право і до імігрантів з Росії. Але з уваги на те, що російські власти видають внутрішні пашпорти, перепустки і пашпорти заграничні, — канадійські власти прийматимуть від російських підданих лише ті останні.

КІЛЬКО ПАПІРОСІВ КУРЯТЬ В АМЕРИЦІ.

Статистика виказує, кільки папіросів викурюли курці послідними літами в Америці. В низше поданих цифрах вчислені лише продані готові папіроси. Кілько випалено кручених папіросів, годі обчислити.

Отсі числа подають, кільки в останних роках курено папіросів у Злучених Державах:

1907	5,292,171,000
1908	5,793,846,000
1909	6,811,498,000
1910	8,612,566,000
1911	9,919,018,000
1912	13,233,802,000
1913	15,812,092,000

А сього року се число доходить вже до 20 мільярдів.

Ціна за папіроси виносить у Злучених Державах пересічно 1 цента (є дешевші, а є і дорожші), значить, що за прокурених 20 мільярдів папіросів платять річно курці 200 мільонів доларів, а кільки то ще йде на тютюн в пушках та на цигари.

В багато стейтах готових папіросів не вільно продавати, однак показуєть ся, що на ніщо не припадуть ся всякі заклази, бо пристрасть куреня збільшаєть ся з року на рік. Се лихо треба все і всюди поборювати. Чому?

По перше тому, що пускаємо з димом тяжко запрацьований гріш, який можна би обернути на щось хосенного. По друге тому, що курене тютюну є шкідливе здоров'ю. Воно викликає нервові биття серця, забурення жолудка, брак апетиту, хронічний катар гортани і наклін до грудних недуг. По третє тому, що курене тютюну ослаблює память та спроваджує безсонність. По четвєрте, що з причини куреня в різних обставинах дуже легко о ножар і шкоди.

МЯСО У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Статистика бюро інспекції мяса в Злучених Державах виказує ось такі цікаві цифри:

Протягом останних 7 літ сконтрольовано в 792 інспекційних стаціях, удержуваних урядом Злучених Держав, 377 мільонів штук худоби, призначеної на заріз. З того числа відкинено 1,100.000 штук цілковито і 4,750.000 в части, бо вони не були цілком здорові. Дальша контроля мясних артикулів в ріжнородній перерібці виказує цифру 44 мільярди фунтів (1 мільярд має тисячу мільонів), з чого відкинено і знищено 148 мільонів фунтів. До вивозу остемпльовано в згаданім часі 8 мільярдів фунтів мяса.

ПОХОДЖЕНЄ КОЛЮМБА.

Кристофор Колюмб, як загально звісно, походив з міста Генуї в Італії. Мешканці сього міста були незвичайно зарозумілі на те, що з їх міста походить той, що відкрив Америку. Минулого року написав один професор, Еспанець Ля Рієга книжку, в котрій стараєть ся доказати, що Колюмб зовсім не був Генуенцем, але Еспанцем-Жидом з еспанської провінції Понтеведра, а до Генуї прибув між 1440. і 1450. роком, щоби забезпечитись перед переслідуванєм, на яке були тоді виставлені Жиди в Еспанії. На се відповів редактор італійського дневника Каффаро цілим рядом статей, в яких документами виказав, що родина Колюмбів походила з Генуї. Дід Кристофора, Іван був ткачем в Квінто коло Генуї, а батько Доменіко був уже горожанином Генуї. В Генуї вродив ся також і Кристофор. Тими документами повернено назад віру в правду, що великий відкривець Америки походив з Генуї.

Що пишуть про війну.

Загальний погляд.

Тамтого року померший голова німецького штабу Шліффен так описував війну (Gesammelte Schriften, Mittler und Sohn in Berlin).

Головну перемогу здобуває піхота. Гармати, баліони і кавалерія допомагають пішому війську і боронять його.

Знати, де ворог стоїть і якими дорогами до нього йти.

Як ворогська армія перемита, кавалерія переслідує її огнем своїх карабінів, машинних гвинтів і своєї артилерії, що кінноті товаришить.

У звідках і дослідках ворогських сил може заступити летун кінного жовніра.

З війни в Галичині.

Москалі зловили Гуцула в Карпатах і засудили його на розстріл як австрійського шпигуна. Перед смертю відмалював його російський маляр Кравченко.

Кавалерія не видно на головних полях битви. Вона виїздить на звідки далеко наперед цілого війська, робить собі дорогу у бою з ворогською кавалерією і побивши її, старається дійти аж до тих місць, де є ворожа сила.

Дослідивши ворогські становища, вона повертається до своїх і дає їм

Найбільше значіння в теперішніх війнах має піший жовнір і гармата.

Піхота не б'ється — чоловік коло чоловіка так, як то намальовано на старих образах. Вона не може стояти на отвертій полі під ворожим огнем. Вона лиш деколи йде приступом на багнеті. Вона не лиш тоді варта похвали, як

„кожним стрілом трафляє”, але й тоді як потрафить витримати неприємельські стріли. Тому то піший жовнір мусить на кождім кроці найти собі фортецу і все мати на гадці, що він повинен трафити, але його не повинні трафити. Він стає за деревом, за корчем, за горбом або в долині; мірить і стріляє, все готовий скочити наперед до найближшого охоронного місця, щоби стріляти знов і поступати наперед. Він кладеться на землю, повзе до скиби, до рова, до копиці сіна, стріляє, клячучи або лежачи і все наближається до ворога. Піші стрільці бються довгими лініями, чоловік від чоловіка бодай на метер, ряд за рядом у певнім віддаленні. Вони лиш на той час можуть зібратися у колюмну, як мають перед собою добру захорону. Инакше знищила би їх ворожа артилерія одною сальною прапшелів.

Як у першій лінії внаде один, на його місце наступає иний з другого ряду, що стоїть у резерві. Підчас боїв самоходи раз-ураз довозять набої. Але скоро або пізно приходить така нора, що резерва лучить ся з першою лінією і вони ідуть приступом на багнети. Простір між обома неприємельми такий короткий, що його можна перебігти хоч як густо кулі надуть. Його треба перебігти, хоч по дорозі нема ані дерев ані домів для захисту. Той, що такого бігу боїть ся, нічого собі боязливо не може, лиш дурно відбирає відвагу товаришеви, бо звісно, що і страх і відвага заразлива річ.

Піхота йде під охороною артилерії. Далеко за плечима піших відділів, на горбах стоять гармати і грають военну музику. Вони мають синити і втишити ворожу артилерію, вислідити і знищити ворожу піхоту і таким способом промостити дорогу своїй.

Вони теж повинні забезпечити ся від ворожого огню і не стояти на отвертім місці. Але гармату не так легко сховати. Лише проти прапшелів і карабінових куль можна гармату заслонити сталевими панцирами.

Так іде день за днем у безнастанній стрільбі. У ночі копають шанці і роблять напади, як се тільки можливе. Битва під Мукденом у російсько-японській війні тривала два тижні. Через те, що теперішня зброя ліпша, мусять жовніри шукати захисту від неї і стояти далше один від другого ніж у давних війнах. Тому то велика битва тепер займає багато більше поля ніж давно. 220 тисяч жовнірів, що били ся під Кенігсгрецом в Австрії в 1866-ім році, потребували би нині чотири рази більшого місця до битви.

Велика битва ведеть ся на такім просторі, як два три повіти і складається з кількох битв, з многих засідок і з малих перемог та погромів, на переміну по обох сторонах. Той сьміється найліпше, хто на кінці сьміється ся.

Вожд не виїздить тепер зі штабовими офіцерами на гору побіч поля бою і не оглядає війська, як то було тому століт за Наполеона. У найліпші скла нічого ині не побачив би, бо війська не вступають близько себе, лице до лица. Гарматні стріли ідуть на далекий простір і скорше рознесли би вожда разом зі штабом, ніж він би викрив, де вони стоять.

Тому він сидить може на милью від фронтової лінії у безпечнім кріслі і видає прикази. У кожній кімнаті є телефон і телеграф і коло кожного апарату офіцер. Ті офіцери збирають рапорти з усіх сторін. Крім того що хвилі приїздять звістуні на конях, на біциклях і на самоходах. Деякі вісти приносить телеграф без дроту, а також і почтові голуби. Раз-ураз виїздять гінці з наказами. **На столі перед вождем лежить мапа і вона йому має сказати, що робити.** Де наступати; де стояти на місці; де йти взад або, де вдарити цілою силою, піславши на поміч найліпші полки. Він повинен знати дороги і місця, віддалене і перепони маршу, час, до якого той генерал, що просить помочи, витримає в битві, і силу, яку неприємель може на нього кинути і спосіб, яким неприємель

Мобілізація в Австрії з початком серпня 1914.

воює, і характер, який його генерали мають. Він повинен відгадати те, чого не міг обрахувати, повинен мати щастя і — виграти.

Ранений жовнір.

Угорський полковий лікар др. Оскар Ганасевич з Кольосвару, що служив під час балканської війни в болгарським шпиталі в Дедеагачи, пише у сьогоднішнім літневим номері „Штрефлерової військової газети“, що міліметрові грецькі кулі не робили Болгарам великої шкоди. Найменша небезпека була від тих куль, що трафляли м'яккі частини тіла, не порушуючи кості. Такі рани гоїли ся дуже легко і скоро; жовніри легковажили їх і не хотіли лежати в ліжку.

Рани у грудях є гірші, але й вони добре гоїли ся власне тому, що малі кулі лишають малий отвір. Тільки декотрі ранені кахляли кровю і то лише кілька днів. Найгірші рани все були від порушення голови або черева. Як карабінова куля трафить в голову, то далеко не все мусить жовнір вмирати, але майже все багато натерпить ся від операції. Ганасевич лічив ранених у лице, з пробитими щокми; особливо прикрі рани з порушенням язика. Всі виздоровіли.

Найбільше случаїв смерти було від ран у череві.

Теперішня лікарська штука забезпечує найліпше подужанє у таких случаях, де у давних війнах люди гинули від того, що ранене тіло ятрило ся.

Тому сто літ, французський лікар Ляре лиш одного дня у битві під Бородіном в Росії мусів відтяти 200 рук і ніг, а Ганасевич торік у балканській війні на 400 операцій лиш один раз відтїяв раненому жовнірови ногу. Вона була дуже побита і він бояв ся закаженя крови.

*

*

*

На питанє, кілька куль трафляє, відповідає італійський фаховець Молі, що у битві коло Кінчо (в російсько-японській війні) лише одна гарматна куля на кожних 150 і одна карабінова на кожних 3.300 трафляла жовніра, але тільки четверта часть ранених вмерла. Він дістав такий рахунок, почисливши ранених і вбитих і вистріляні набої.

Добра мала армія бє велику нездалу.

Жовнірів не треба рахувати лише зажити. Не та армія вигравє, що має більше людей, але та, що має ліпших

Мобілізація в Росії з початком серпня 1914.

Утеча галицьких Українців з дрібними дітьми з Галичини на Угорщину.

людей, то значить — відважнійших, ліпше озброєних, здоровіших і ліпше ведених.

Історія знає 70 великих морських битв, а між ними є 20 таких, де перемогла менша сторона.

Історія сухопутних воєн показує такі приміри, що добрий жовнір і добрий вождь були семикратно більшого противника.

В 1700. році перемогли Шведи під проводом Карла XII. сім разів більшу російську силу коло міста Нарви.

В 1799. р. Французи перемогли сім разів більшу турецьку й англійську армію під горою Табором коло Назарету.

В 1621. р. перемогли Поляки при помочи українських козаків битву під Хотиним, хоч турецький противник мав п'ять разів більше жовнірів.

В 1717. р. перемогли Австріяки під проводом князя Євгена Савойського три рази більше турецьке військо коло Білгороду.

В 1871. р. мали Французи в битві коло Герікур три рази більшу армію ніж Німці, але Німці перемогли.

В 1815. р. перемогли Австріяки тричі більшого італійського противника коло Толентіно.

В 1877. р. перемогли Турки в одній битві під Плевною, хоч Москалі поставили проти них чверть рази стільки людей.

Таксамо було в 1870. р., як Німці перемогли Французів коло Шампінї. Таких битв, у котрих двічі більша сторона програвала, є дуже багато. На примір в 1793. р. коло Еркелїн — Французи; в 1650. р. коло Дунбар — Шотландці; в 1664. р. коло Готгарда, в 1691. р. коло Слянкамен і в 1697. р. коло Зенти — Турки програвали, хоч їх було двічі більше ніж ворога.

Мирослав Січинський.

Берлін, дня 16. серпня, 1914.

Серби возять гармати на війну коровами.

Стріляє гарматами з воєнного корабля.

Гармати на побережжі Англії для оборони берегів перед ісприятельськими воєнними кораблями.

ХРОНІКА ВОЄННИХ ПОДІЙ.

(Події європейської війни від 28. липня до 30. листопада 1914.)

28. липня 1914. р. Австро-Угорщина виповідає війну Сербії.

31. липня. Мобілізація Росії й Австрії. Оголошене воєнного стану в Німеччині. Німеччина ставить Росії ультимат, а Франції запит.

1. серпня. Мобілізація Німеччини і Франції. Німеччина виповідає війну Росії.

2. серпня. Німецький панцирний корабель „Авгсбург” бомбардує Лібау. Франція розпочинає воєнні кроки. Німеччина займає князівство Люксембург.

3. серпня. Німеччина виповідає війну Франції. Німецькі війська займають Каліш і Ченстохову в російській Польщі.

4. серпня. Засідане німецького парламенту та ухвалене 5 мільярдів воєнного кредиту. Німецькі війська входять до Бельгії. Англія виповідає війну Німеччині.

5. серпня. Німецькі воєнні кораблі бомбардують кріпости на побережж Альжиру (французька посілість в Африці). Німці нищать коло Соьдав у східній Прусії бригаду російської кавалерії. Австрія виповідає війну Росії. Чорногора виповідає війну Австрії.

6. серпня. Сербія виповідає війну Німеччині. Німецькі панцирники „Гебен” і „Бреслав” проломлюють лінію англійської флотії коло Месини.

7. серпня. Німці здобувають кріпость Лієж в Бельгії. Франція видаляє 60.000 Італійців. Австрійські війська здобувають Радивилів, Волочиска і Новоселицю в Росії.

8. серпня. Німецький корабель „Королева Люїза” закладає міни в усті Темзи і затоплює англійський панцирник „Амфіон”.

9. серпня. Англія затримує у себе два нові турецькі дредноти, побудовані в Англії.

10. серпня. Німці відносять перемогу над 7. французьким корпусом коло Мільгавзен (в Альзациї). Австрійська флотія бомбардує горногорську пристань Антіварі.

12. серпня. Чорногора виповідає війну Німеччині.

13. серпня. Англія і Франція виповідають війну Австрії.

14. серпня. Іспанія оголошує нейтральність. Австрійські війська здобувають Шабац в Сербії. Цар обіцяє Полякам автономію.

19. серпня. Японія висилає Німеччині ультимат.

20. серпня. Німці обсаджують столицю Бельгії Брукселею. Німецький панцирник „Штрасбург” затоплює англійську підводну лодку поблизу англійського побережжя.

21. серпня. Побідна битва Німців з Французами між Мецом і горами Вогезами під проводом баварського пресдолонаслідника. Вісім французьких корпусів побитих втікло. Здобуто 200 гармат і взято багато бранців. Німці розпочинають облогу бельгійської твердині Намір.

22. серпня. Велика перемога німецького наслідника престолу на північ від Мецу.

23. серпня. Німецькі війська машерують на твердині Льонві, Люнвіль і Мобеж. Заняте Люнвілю.

24. серпня. Мароко зриває дипломатичні зносини з Австрією і Німеччиною, чим нарушає умову в Альжесірас. Росія розпочинає офензиву у східній Галичині.

25. серпня. Німці здобувають твердиню Намір в Бельгії. Австрійські війська під проводом генерала Данкля відносять перемогу над російськими під Красником. 40.000 Москалів взято в неволю.

26. серпня. Дальша перемога Австрійців під Красником над 10 дивізіями з 6 російських корпусів. 500 Москалів взято до неволі. Здобуте французької твердині Льонві армією німецького наслідника престолу.

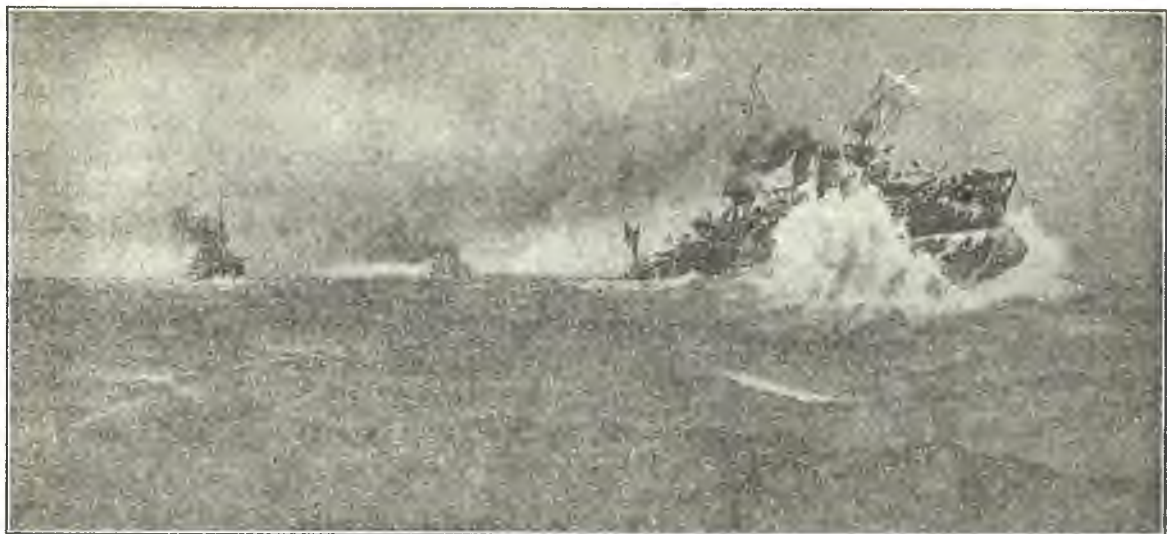
27. серпня. Зміна міністерства у Франції. Знищене Лювену німецьким військом з причини нападу цивільного населення. Перемога німецької армії під проводом генерала Клюка над Англійцями коло Мобежа.

28. серпня. Англійці побиті під Сан-Кентен.

29. серпня. Німці розбивають п'ять російських корпусів і три дивізії кавалерії під проводом генерала Гінденбурга, по триднівній битві під Таненбергом, Ортельсбургом і Гільбенбургом у східній Прусії. Ціла артилерія знищена. 90.000 нерапених Москалів взято до неволі і здобуто 300 гармат. Згинуло там в озерах 150.000 московського війська.

30. серпня. Австрійські війська вже 7-ий день відпирають напір Москалів на Львів.

31. серпня. Армія Вільова розбиває під Сан-Кентеном чотири французькі корпуси. Армія ні-

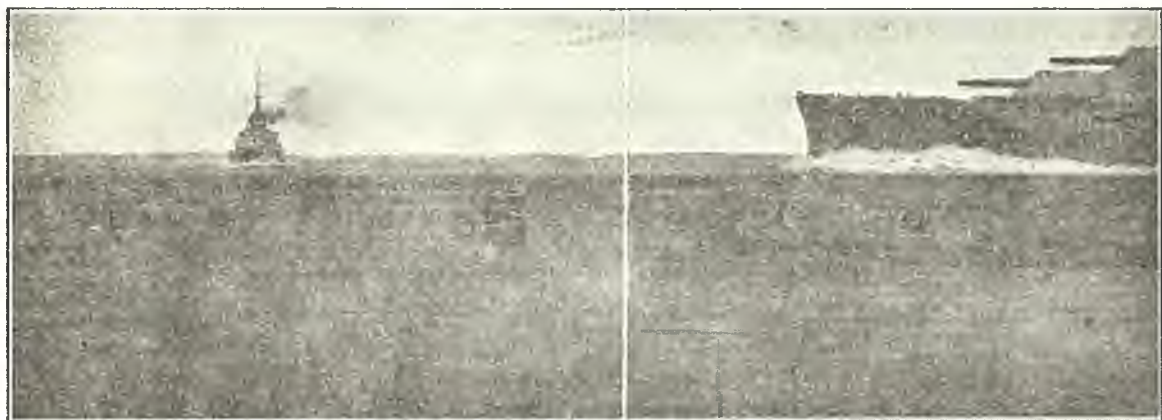

Напад підводного судна на воєнні кораблі.

Підводні судна мають незвичайно велике значінє в битві на морі. Мале незамітне судно може спричинити неприятели дуже великі страти. Вже в дотеперішній війні був случай, що одно німецьке судно протягом одної години затопило три великі англійські воєнні кораблі.

Підводне судно є так збудоване, що може плисти по воді або під водою, відповідно до потреби. Через те є воно таке небезпечне, бо кожної хвили несподівано може явити ся недалеко свої жертви. Підводне судно виконує напад в сей спосіб, що підїздить на віддалене одного кільометра або ближше до корабля, який має затопити, і стріляє на нього торпедами. Один цільний вистріл торпедовий вистарчає, щоби знищити найбільший воєнний корабель.

Довжина підводних суден числить 60—100 стіп, а залага їх виносить 16 до 24 людей. Командантами підводних суден іменують найспосібніших офіцирів маринарки.

Підводні міни.

Підводні міни — се рід бомб, які закладаєть ся у воді, щоби в сей спосіб унеможливити керсізд неприятельським кораблям.

Міни містять в собі сильний вибухаючий материял, який вибухає на случай удару з кораблем.

Загалньо уживають мін, прикріплених до дна моря. Давнійше уживано мін вільно плаваючих, що однак заборонено на підставі міжнародного права.

Що-до будови мін то є два головні роди: міни, які запалюють ся автоматично внаслідок удару, і міни які запалюють ся електрикою, поведеною зі стації. Звичайно міни є получені по дві разом так, що корабель, зачепивши за шнур, спричиняє рівночасний вибух обох мін.

Сторона, котра закладає міни, має точну карту заложених мін, щоби кожної хвили в разі потреби можна їх оминати або й усунути.

шецького престолонаслідника здобуває твердиню Монмеді.

1. вересня. Бельгійська королева втікає з Антверпен до Лондону.

2. вересня. Коло Ремс побито десять французьких корпусів. Австрійські війська під проводом генерала Авфенберга і при помочи групи архидиякона Йосифа Фердинанда відносять перемогу коло Замостя і Тишовець над російською варшавсько-виленською армією, здобувають 200 гармат і беруть 20.000 бранців. Французьке правительство втікає з Парижа до Бордо. Австрійські війська опорожнюють Львів. Німецька кавалерія запускається аж під Париж. Німці здобувають без боротьби форти північної Франції Лян, Ля-Фер, Конде, Ірзон і Ле-з-Айвель.

4. вересня. Німці займають без боротьби Ремс. Армія Білова здобуває у Французів 6 прапорів, 283 тяжких гармат, 116 польових гармат, 79 машинових карабінів, 166 аеронавів і бере 12.934 бранців.

5. вересня. Боротьба коло твердині Нансі в присутності цісаря Вільгельма. Англія, Франція і Росія зобов'язують ся в Лондоні, що мир закінчатимуть лише всі разом. Англійський панцирник „Петфайндер” затоплений.

6. вересня. Твердиня Мобез піддається Німцям. Німці беруть 40.000 війська французького, англійського і бельгійського до неволі і 400 гармат. Шлезькі війська беруть до неволі 1000 Москалів.

9. вересня. Коло Львова розпочинається нова битва.

10. вересня. Битва над рікою Марн. Німці здобувають 50 гармат і тисячі Французів беруть до неволі.

11. вересня. Генерал Гінденбург розбиває праве крило російської армії і відпирає за Німеччину. Німецький престолонаслідник здобуває укріплені місця на південний захід від Верден. Туреччина оголошує, що перестав рахуватись з різними договорами, які зв'язують її руки.

12. вересня. Побито російський корпус під Ліком в східній Пруссії.

13. вересня. Перемога австрійських військ коло Городка; взято 10.000 російських бранців. Австрійці переривають офензиву задля переважаючих сил російських з півночі. Нова перемога Гінденбурга приносить величезну добычу. Ненад трох бельгійських дивізій з Антверпен Німці перемогли.

14. вересня. Австрійська армія Данкля та Авфенберга лучить ся з головною армією. Генерал Данкль видає приказ до армії, в якій дякує своїй першій переможній армії за її хоробрість і заявляє, що вона станула в місцях, які на приказ головного вождя мала зайняти. Російська сувальська губернія переходить під німецьке правління.

15. вересня. Полудневу Угорщину (Сирмію і Банат) очищено від сербського війська, що було там вдерло ся. Голяндська королева Вільгельміна в престольній промові зазначає повну нейтральність Голландії.

16. вересня. Урядово стверджується, що австрійські війська перейшли через ріку Дрину до Сербії і, що розбито всі заходи Сербів удержати ся в Сирмії і Банаті. Урядова німецька газета заявляє, що Німеччина доти не зложить зброю, доки не буде забезпечена її будучність. З Ніша, нової сербської столиці, доносять, що там холера.

17. вересня. Австрійські війська у кровавих боях відпирають напад російської піхоти. В Австрії покликано загальне ополчення з років 1892 до 1894.

Армія генерала Гінденбурга іде на твердиню Осовець в Королівстві Польським. По короткій боротьбі займають Німці Гравю і Щуцін в Королівстві Польським в Росії.

18. вересня. Урядово стверджується, що заграничні відомості про ворохобню чеських полків в злобою клеветою та, що якраз протилежно жовіри всіх народностей австро-угорської монархії б'ють ся з подиву гідним героїзмом. Коло укріплення міста під Сінявою ведеть ся спільна боротьба з Москалями, в якій австрійські війська по героїськи тримають ся. Туреччина зносить від 1. жовтня всякі привілеї для чужинців. Шведський міністер заграничних справ заявляє, що правительство постановило боронити нейтральності Швеції до крайних границь.

19. вересня. Урядово доносять, що нове установлення австрійських військ переводить ся. Німеччина збирає на нову військову позичку 4 і пів мільярда марок. Австрійський і німецький Червоний Хрест переводить виміну списів полонених з Росією. Французько-англійські війська виперто на цілій фронті битви у Франції до оборонного становища. Французькі військові кораблі острілюють без успіху австрійський порт Катаро в Дальматії. Німецький панцирник „Емден” затопив 10.—19. вересня в бенгальським проливі в Індії 7 англійських кораблів, вартості 18 мільйонів.

Німці у Франції переплавають ся через глибоку рвучу ріку при помочи пливаючих коний.

Німецькі польові укріплення (закопи) для піхоти.

На повисшій образку є представлені німецькі закони на боевій лінії в Росії.

Обі воюючі сторони старають ся як найліпше захистити свої становища перед нападом і стрілами неприятеля. Декуди сам терен дає такий природний захист. Однак дуже часто треба побудувати штучні укріплення.

Коли військо сподівається, що буде мусіло довгий час перебувати в законах, тоді і будова їх сильніша і старанніша.

В таких случаю закони, рови, скріпляють ся цементом і покривають ся дахами, який хоронить людей не лише від зимна і дощу, але також від ворожих літаків. В тих законах містять ся вилкопи і поодинокі кімнати, призначені до відпочинку, снания і т. д.

Закони тягнуть ся здовж боевої лінії, часто і на кілька кілометрів безпереривно. Звичайно будується кілька рядів законів, один ряд за другим, і лучить ся їх зі собою ровами. В передних законах знаходять ся передні сторожі, які є все готові до бою. За ними займає місце головна сила армії, а відтак резерви.

Одним словом — закони представляють велике підземне місто, в котрім мешкає невидиме військо. Тут є головні улиці, хідники, телефони і т. д. Важніші місця законів є укріплені гарматами і машинними карабінами.

Будоване сильних законів стало причиною, що декуди воєнна акція дуже поволі поступає наперед (як приміром у Франції). Війна прибирає характер облоги і нераз треба ужити навіть дуже тяжких гармат, щоби прогнати неприятеля з його законів і в сей спосіб посунути свою лінію наперед.

20. вересня. В Австрії і на Угорщині основується війська позичкова каса на час війни. Австрійські війська здобувають Валево в Сербії і Ложницю.

21. вересня. Заходи о позичку французьку в Америці не вдаються.

22. вересня. Німці побідно відкидають напади Французів з Тулю і Вердену, причім беруть багато бранців, машинових карабінів і гармат. Розпочинається острілювання артилерією німецькою форти між Тулем і Верденом. Боротьби не приносять ще рішень. Німецька підводна лодка „У 9” затоплює три англійські панцирники „Ебавкір”, „Гог” і „Крессі”, вартости 100 мільонів.

23. вересня. Австрійські війська здобувають в Сербії верхи коло Крупань, причім зломано відпорну силу Сербів. Сербський князь Юрій ранений.

24. вересня. Англійська флотя стратила досі 18 кораблів, в тім 4 панцирники, а німецька лише 7; усі самі малі. Панцирник „Емден” запалює коло Мадрасу збірники нафти. В німецькій армії роздано досі 35.000 зелізних хрестів за хоробрість.

25. вересня. Паде перший форт між Тулем і Верденом, званий Кам де Ромен. Нове уставлене австрійського війська укінчене без перешкод з сторони ворога. Кріза кредитових інституцій у Франції. Німецький бальон кидає бомби на Остенду. Генерал Гінденбург видає розказ до своєї армії, в якій дякує за побіду над другою російською армією виленькою, що була вступила до пруської провінції. При тій другій побіді взято 30.000 бранців, 150 гармат і багато амуніції. Французи покликують на війну річник з 1915. року.

26. вересня. Франція відсилає назад свої африканські війська. На галицько-угорській границі російські відділи пробують пробити ся, але їх відпирають австрійські війська.

27. вересня. Австрійський штаб заперечує розширюванню за границею вістки ворожої преси про нинішні успіхи Москалів на лінії Сяну та під Перемишлем. На угорській границі повторюються дрібні переналки. В Персії приходить до боротьби між Москалями і перськими племенами.

28. вересня. Німецька артилерія розпочинає облогу Антверпен острілюванням частини форти. Напад Бельгійців з Антверпен відперто. Також твердиню Осовець в Королівстві Польським зачинає німецька артилерія острілювати. По обох сто-

ронах Висли розпочинають ся спільні операції сполученого німецького й австрійського війська проти Москалів, супроти чого російське військо відступає назад. В Сербії австрійські війська переходять наново Саву й Дрину.

29. вересня. Боротьба в Карпатах сполучена з великими втратами Москалів. Панцирник „Емден” товить знова кілька англійських кораблів. На північ від Висли прогнано кілька російських дивізій кавалерії.

30. вересня. В Антверпен упали два форти. З провалів в Карпатах прогнано Москалів. Туреччина замикає мінами Дарденелі.

1. жовтня. Облога Антверпен поступає наперед. Німці здобувають один форт і редуту, оточують форт Велем і займають місцевість Термон. Англійський корабель „Австралія” затоплений.

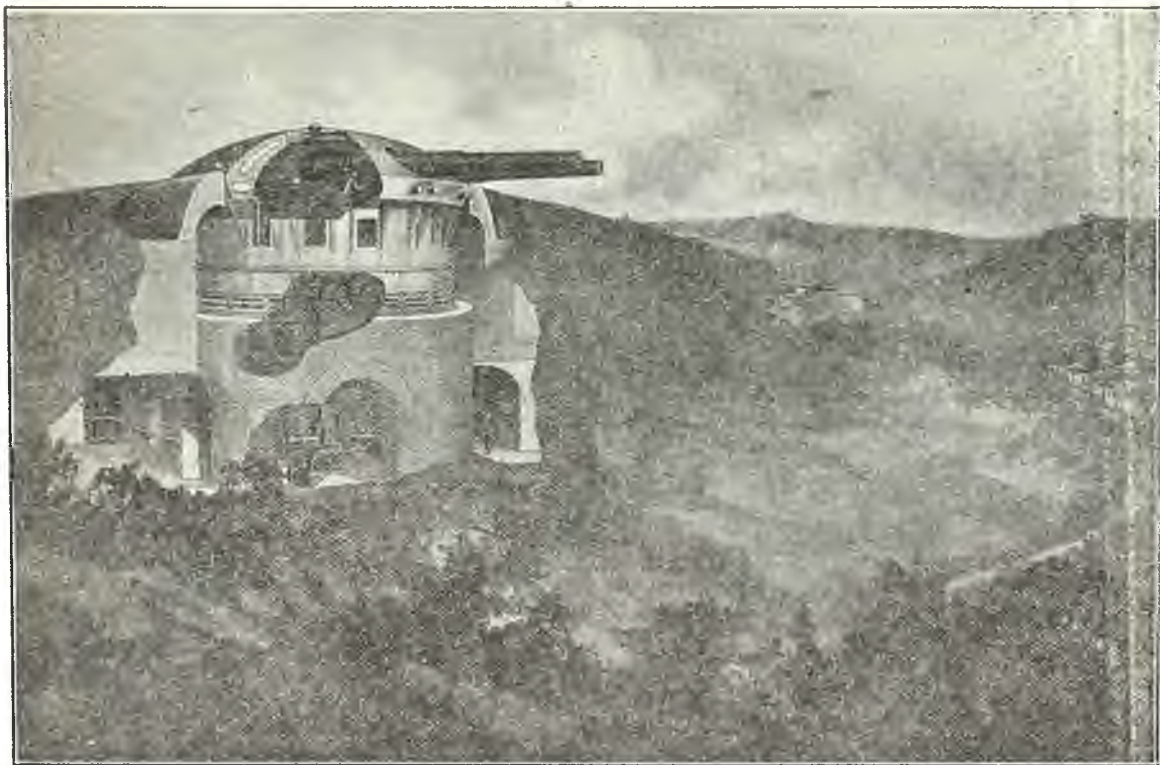
2. жовтня. Боротьба австрійських військ з російськими коло Екермезе і Керешмезе. В новій Сербії музулмани ворохоблять ся проти Сербів.

3. жовтня. Австрійські війська цілковито розбивають дві горногорські бригади і проганяють на Фоцу. Генерал Гінденбург розбиває коло Августова два російські корпуси і бере 2000 Москалів і неволі. Німецький панцирник „Ляйпціг” затоплює англійський корабель. Японці при нападі на німецьку твердиню в Азії (в Хінах) Цінгтав трагять 2500 люда. Коло Антверпен впали дальше три форти і редуту. Через се Німці розпочинають триступ до внутрішньої лінії форти.

4. жовтня. Під Тарнобжегом погромлено російську дивізію піхоти. Укріплення коло Сандомира здобувають Австрійці. В просмику коло Ужкока Австрійці проганяють російське військо. На голудне від Керешмезе в угорській Русі йде боротьба з російськими відділами. Австро-угорські війська хвилево кидають Мармарош-Сигот. В Королівстві Польським в Росії між Опатовом і Остремом вигнано російську бригаду гвардії з укріплених становищ. Німці взяли московських 3000 бранців і багато гармат.

5. жовтня. Боротьба коло Тече і Крачфальва на Угорщині. Німці здобувають під Антверпен місто Ліер і форти Лянекен, Врухем і Кессель.

6. жовтня. Австрійські війська побідають Москалів під Мармарош-Сиготом. Російський напад на сувальську губернію відперто. Німці взяли 2700 московських бранців і 9 машинових карабінів; на захід від Івангорода взято 4800 російських бранців. Під Антверпен Німці переступають

ФОРТ І ЙОГО БУДОВА.

Кожда кріпость складаєть ся з одного, двох, часом і трох перстенів фортів (приміром Перемишль має два перстені фортів, Краків три перстені).

Форти є звичайно збудовані на горбках, з яких є добрий вигляд на цілу околицю. Кожний форт мусить бути так збудований, щоби з гармат форту можна було острілювати кожде місце, яке находить ся перед фортом.

У фортах нової системи гармати є забудовані. Вони є уміщені в мурованих казематах або сталевих вежах.

На повисшій образку є представлена сталева вежа з двома гарматами. Ціла отже будова вежі находить ся в землі, понад землю вистають лише дула гармат, окриті зверху грубим сталевим панциром. Такі гармати обслугуєть ся декуди при помочи електрики. В міру потреби є уміщені на деяких фортах і чотири такі сталеві вежі.

Приступ до форту є незвичайно тяжкий. Приступу до форту боронять не лише цільні стріли гармат, які вже в часі мира на кожде місце в околиці форту є точно обчислені, але також різні інші перешкоди, якраз в тій цілі збудовані. Такими перешкодами в першій мірі є глибокий і широкий рів (6 до 10 метрів), яким є окружений майже кождий форт. Рів є наповнений водою, або дно і береги рова є обезпечені ostrими залізними палями, полученими зі собою колючим дротом. Крім сего цілий терен, положений в околиці форту, є підмінований.

Щоби взяти форт в посідане, треба його найперше знищити і то до сеї міри, щоби з гармат форту не можна було більше стріляти. До бомбардованя фортів уживаєть ся гармат найбільшого калібру, без них бомбардоване форту, а тимсамим його здобуте є майже неможливе.

ріку Шельдту. Бельгійське правительство переносить ся до Остенди.

7. жовтня. По завзятій боротьбі Австрійці відбирають місто Ряшів в Галичині. Москалі атакують твердиню Перемишль, але австрійське військо відпирає їх і завдає їм великі страти. В Карпатах даліше йде завзята боротьба, щаслива для Австрійців. Сербів, що вступили до Боснії, прогнано коло Бани-Баска через Дріну. По дводневних битвах цілком розбито коло Романової Планини сербське військо, що ішли під проводом бувшого міністра війни Бодзановича. До неволі взято батальон піхоти і забрано багато гармат, табор і амуніцію.

8. жовтня. Під Антверпен взято форт Брендонг. Німці розпочинають бомбардувати часті міста, що лежить поза внутрішньою лінією фортів. Антверпен горить. Під Перемишлем в ночі на 8. жовтня генеральний штурм Москалів, однак безуспішний. Москалі починають відступати від облоги. З Розадова Москалів прогнано. Під Ланцутом триває боротьба. Москалі утікають з Мармарошського комітату. Коло Бачку розбито дивізію козаків. Зпід Ужока прогнано Москалів до Турки, зпід Веречки до Славска і Тухольки. В боротьбах на Угорщині проти Москалів відзначають ся Українські Січові Стрільці.

9. жовтня. Німці здобувають твердиню Антверпен. Москалі розпочинають напад на Перемишль з полуднево-східної сторони, але Австрійці відперли їх і завдали великі страти. Через се Москалі відступили зовсім від облоги. 6 російських дивізій піхоти втікає зпід Ланцута через Сян. На схід від Динова розбито сильний російський відділ.

12. жовтня. Австрійці нанесли Москалям сильне поразення коло Ланцута; потім Москалі стали в Галичині поводити уступати на схід.

14. жовтня. Німці здобули бельгійське надморське місто Остенду.

15. жовтня. Австрійці прогнали Москалів зпід Перемишля. Перша московська облога Перемишля тривала від 21. вересня до 15. жовтня (25 днів) і скінчилася уступленням Москалів. За весь той час Москалі під Перемишлем не могли почванити ся найменшим успіхом.

29. жовтня. Турецька фльота розпочинає війну проти Росії бомбардуванням російських пристаней над Чорним Морем. Німецький корабель Емден затопив знова два англійські кораблі.

31. жовтня. Турецькі кружляки затопили 5 російських воєнних і 20 торговельних кораблів.

3. падолиста. Німецькі кружляки затопили коло полудневої Америки три англійські воєнні кораблі.

5. падолиста. Туреччина зачала також війну проти Англії. Франция виповідає Туреччині війну.

9. падолиста. Австрійці полонили 15.000 Москалів в Галичині коло Стрия і 15.000 Сербів в Сербії коло Шабацу. Німці віддали Японцям свою азіатську твердиню Кіаочав у Хінах по 2-місячній облозі.

11. падолиста. Москалі втікають з Буковини. Бунти на російській Україні серед резервістів.

12. падолиста. Москалі приступують до другої облоги Перемишля.

14. падолиста. Українських послів з Відня Дра Льонгіна Цегельського і Дра Степана Барана радо прийняло болгарське правительство в Софії та обіцяло в разі потреби допомогти оружжям до освободження України з московської неволі.

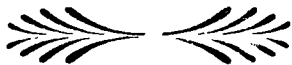
15. падолиста. Турки розбили на Кавказі цілий корпус російського війська. Англійський великий воєнний корабель (дреднот) „Одейшес” затопив ся, наїхавши на німецьку міну коло ірландського берега.

17. падолиста. Побіда Австрійців у Сербії; взято 8.000 Сербів до неволі. Побіда Німців в Росії; взято 65.000 Москалів до неволі.

24. падолиста. Австрійці в Росії взяли 29.000 Москалів до неволі. Турки даліше бють Москалів на Кавказі.

26. падолиста. Англійці стратили воєнний корабель „Болварк”, котрий затонув із залогою в силі 800 людей.

30. падолиста. Німці взяли до неволі знова понад 20.000 Москалів в Польському Королівстві; разом за 3 тижні між 11. і 30. падолиста взяли Німці й Австрійці понад 100.000 Москалів до неволі.

Європейська війна.

ПРИЧИНИ ВІЙНИ.

Дня 28. липня 1914-ого року Австрія виповіла війну Сербії і за кілька днів війна обняла майже цілу Європу.

Що за причина сеї війни?

Австро-угорський міністер заграничних справ граф Берхтольд в письмі до сербського правительства і цісар Франц Йосиф I. в письмі до народів наддунайської монархії писали, що причиною війни було те, що сербські урядові чинники приложили руку до згладження зі сьвіта австрійського престолонаслідника Франца Фердинанда і його жінки Софії в Сараєві дня 28-ого червня 1914. року.

Але на ділі не се було причиною війни. Се тільки було причиною прискорення вибуху війни — Австрії проти Сербії, а рівночасно і теперішньої великої європейської війни.

До сеї війни приготувляли ся всі воюючі тепер держави в останніх роках з незвичайною горячкою і вона могла вибухнути кожної хвилі.

Вибух великої європейської війни грозив в 1908-ім році з приводу прилучення Австро-Угорщиною Боснії й Герцеговини яко складових частин монархії, а опісля вдруге підчас останньої балканської війни в 1912-ім і 1913-ім році. Не вибухла тоді війна між великими європейськими державами тільки тому, що вони не були ще добре приготовані.

Аж сього року прийшла та критична хвиля. Держави, які рішили ся на війну, вважали, що вже доволі до неї приготовані і не отягали ся довго та з поспіхом використали подію з 28-ого червня яко безпосередну причину війни.

Властивої причини війни — воюючі держави не подають, але вона мимо того звісна.

А сею властивою причиною теперішньої війни (вирочім, не лише теперішньої) є економічні інтереси воюючих держав.

*

*

*

Після тих інтересів уложили ся союзи і злуки поодиноких держав, які служили для оборони власне тих економічних інтересів або для завоювання для них ширшого сьвіта.

І так повстав наперед в 1883-ім році **3-державний союз**, який завязали між собою: Австро-Угорщина, Німеччина й Італія, а опісля повстав свобіднійший союз (з меншими взаїмними зобов'язаннями) — так зване **3-державне порозуміння**, яке завязали між собою: Франція, Англія й Росія. (Англія з Францією в 1904-ім, а з Росією в 1907-ім році).

Правительства тих 6-ти держав голосили, що ті міждержавні союзи служать для збереження мира, але кождий, хто слідив за розвитком політичних подій в Європі, був певний, що само істнуване 3-державного союзу і 3-державного порозуміння є небезпекою недалекої війни між ними — для оборони чи для розширення своїх економічних інтересів.

І остаточно війна прийшла, як можна було сподівати ся і, як згори заповідали всякі політики. А прийшла вона тільки ізза економічних інтересів воюючих держав.

ЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВ.

А тепер придивім ся, які то ті економічні інтереси держав загалом і кождої зокрема.

Новочасна держава, коли вона має чек сліди розвивати ся, мусить передівсім бути економічно сильна — другим словом: мусить бути багатою країною. Пе-

редівсім мусить визискувати скарби своїх земель, а коли їх мало, то треба шукати нових — чужих, які достачили би тих скарбів. Зачинаєть ся про ми слова про дукція з тих скарбів і сьвітова торгівля. Культурна держава стараєть ся своєю торгівлею запанувати над менше культурно і промислово розвиненими державами або територіями і тягнути з них користи для населеня. Звичайно культурна держава вивозить в слабо розвинені держави або території свої промислові витвори, а відтам привозить сирі материяли, потрібні на ті витвори. Така сьвітова торгівля повинна приносити культурній державі користи з вивозу і привозу; значить, що вона повинна мати грошеві зиски, повинна багатіти.

Сю ціль осягають держави в той спосіб, що із слабо розвиненими державами заключають корисні для себе торговельні договори (наприклад Німеччина з Росією або Австрія з балканськими державами), а також займають у своє посідане різні нерозвинені а багаті в природні скарби території яко свої кольонії або займають їх лише під сферу економічних впливів.

(Розумієть ся, що і промислово розвинені держави між собою заключають договори для визискування тих продуктів яких самі не мають та старають ся, аби вони були для них як найкориснійші).

Колиж яка культурна держава розвинула вже свій промисл виспе понад своє запотребованє, а не має заграничного ринку збуту для своїх продуктів або коли їй такий ринок збуту замикають другі держави, — то вона зачинає бідніти і просто грозить їй руїна, перед якою вона мусить боронити ся всіми способами. Крайним способом серед теперішніх обставин є — оруже.

* * *

Пригляньмо ся тепер зокрема економічним інтересам воюючих держав.

З-державний союз:

Німеччина — се дуже сильно промислово розвинена держава, але не має

такого ринку збуту і виміни, аби відпо-відав її економічній силі. Франція й Англія старали ся обмежити німецький ринок збуту і Росія за їх впливом не хогіла заключати з Німеччиною корисного договору, а всі кольонії, які Німеччина доси має, не представляють великого значіння. Отже Німеччина не могла багато числити на користи з власних кольоній і мусіла вдоволяти ся менше корисним ринком збуту в полудневій Америці, а також і в північній та в інших далеких країнах. Боліло се німецьких політиків, що німецька держава, так високо розвинена промислово, а не має відповідної сили на сьвітовім ринку, а рівночасно бачили вони, що сей ринок, який ще тепер мала — непевний, хиткий. А до того виділи вони, які великі скарби тягнуть зі своїх кольоній Англіїці і Французи, та ще й притім старають ся ставати на перепоні німецькій сьвітовій торгівлі. Се ображало національну гордість Німців, а журба про красшу будучність для своєї вітчизни не давала їм спокою.

І ціла Німеччина сьвідомо готовила ся до війни проти Англії і проти Франції — для оборони своїх економічних інтересів та для панованя у торговельнім сьвітї. Німеччина хотіла би ослабити надмірне панованє Англії на мори і тимсамим над кольоніями і посілостями. Покищо хотіла би бодай знищити Францію на суші та за її гроші побудувати флоту, сильнійшу від англійської, аби опісля з Англією поділити ся пануванєм у сьвітовій торгівлі.

Австро-Угорщина — се найнещасливійша держава з усіх воюючих, бо промисл у неї доволі розвинений, а сьвітова торгівля дуже обмежена. Перелівсім не має вона жадних кольоній, а збут свій обмежала переважно на балканські держави. Вкінни дійшла до того, що і балканські держави, за почином Росії, почали відбирати Австрії ринок збуту. Передівсім не хотіли заключати з нею корисних торговельних договорів, а крім того бойкотували австрійський промисл. В останніх роках австрійська загранична торгівля при-

носила річно пів мільярда корон недо-
бору. А все ще ішло до гіршого і мо-
нархії Габсбургів грозила економічна
руїна, яка була би довела до упадку
держави і до бажаного Росією розбо-
ру на кілька малх держав.

Отже війна Австро-Угорщини проти
Росії і проти її попіхача — Сербії, се
ратунок перед економічною загибілю.

Італія — найменше інтересована
в тій війні і тому вона — бодай покищо
— нейтральна. Відповідно до свого про-
мислу вона має досить кольтоній, де мо-
же вести корисну виміну продуктів. Має

Покищо пробує сього „легким коштом”
— нейтральністю, а може ще й ужив
иншого способу.

З-державне порозуміне:

Англія — здобутків не потребує, бо
має доволі посілости: в Азії, Африці,
Австралії, Америці, які дають їй аж над-
мірну змогу розвивати промисел, торгов-
лю та багатіти. Коли Англія виступила
до війни, то лише для оборони тих ін-
тересів, своєї переваги у сьвітотій тор-
говлі — одним словом: для оборони
свого пановання на морі.

Німці на зруйнованих фортах великої кріпости при помочи 42-центиметрових гарматних куль
в Антверпен (в Бельгії).

також повний доступ до моря, але не
чуєть ся зовсім свободною у своїх рухах.
Болить її, що мусить ділити ся зі своїм
союзником — Австрією, морем Адрий-
ським, хоч з огляду на своє положенє,
повинна Італія мати більше право до
того моря; але ще більше болить її, що
на Середземнім морі має велику силу
майже цілком чужа тому морю Англія
через те, що держить у своїх руках про-
ливи, які замикають се море (із заходу
Гібральтальський і за посідання твердині
Гібральтару, що панує над проливом, а
із сходу Суєський канал, якому вправді
запоручено нейтральність, але на ді-
лі він є в руках Англії). Італія рада би
вдодути більшу силу на обох тих морях.

Франція — також не могла числити
на зиски, а радше боронить вона своїх
інтересів. Одні, добре уміщені, її інте-
реси — се її кольтонії, а другі, зле у-
міщені — се її золото, позичене росій-
ській державі. Отже Франція в теперіш-
ній війні заняла найпоганітйше станови-
ще, бо станула по стороні Росії майже
виключно в інтересі французьких мі-
нйонерів-банкирів, що дали своє золото
Росії в позичку. Інтереси ощадного
французького народу не вимагали, аби
його золото сипало ся єдино до поро-
жньої скарбниці царського уряду і впро-
чим навіть на случай воєнної невдачі
Росії се золото не дуже ще так загро-
жене. Але в інтересі французьких бан-

кирів лежить власне війна, бо їх банки ще доволі повні, а по війні голод на золото зростає, а тимсамим зростає і його ціна. Сини Франції проливають свою кров в обороні інтересів паризьких банкірів в Росії і за се, аби від готівки, яку вони ще мають, могли вони брати більший процент. Трошки більший процент дістануть і всі ті ощадні Французи, що носять до банків свої ощадности, але війна буде їх далеко більше коштувати ніж варта сей приріст проценту.

Росія — се величезна держава, але мало розвинена культурно й економічно. Промисл там дуже незначний. Ціле її державне й економічне жите рухається за чужі гроші. Але хотіла би вона дорівнати иншим культурним державам. Для того російські політики хотіли би її зробити сильною політично й економічно. Одно з другим іде в парі, нерозлучно. Покищо Росія держить ся самодержавем як варварська держава. Алеж все так не вдержить ся і російські політики мусять шукати такої основи, яку мають культурні новітні держави — се є: політична єдність горожан, яка дає внутрішню силу державі, та економічна самостійність. Не може бути в Росії такої політичної єдности, яка є у Франції або в Німеччині, котра опирається на національній єдности, бо в Росії є більше народностей, тож російські політики хотять на будуче оперти внутрішню (а зати́м і зовнішню) політичну силу на перевазі одного сильнішого народу над другим, так як наприклад в Австрії мають перевагу Німці, а на Угорщині Маляри. Одначе хотять вони, аби та перевага не була штучна так як в Австрії або в Угорщині, де меншість верховодить над більшістю, але щоб була дійсна. Ясна річ, що та перевага має бути в руках московського народу. **Одначе на лихо Москалі в Росії не мають чисельної переваги.** На 180 мільонів населення (після найновішого обчислення) левви трохи більше ніж третина (65 до 70 мільонів) є Москалі, а решта — инші народи.

І тут власне, при шуканню за природною перевагою, російські політики зійшли на фалшиву дорогу, бо хотять її утворити — штучно, а се в той спосіб, що хотять змосковщити цілий 40-мільоновий український нарід і майже 10-мільоновий білоруський нарід і тоді, маючи около 110 мільонів на загал 180 (або 165 по відпаденню Польщі) — сотворити державу, в якій внутрішня політична сила опирала би ся на тій перевазі одного московського народу.

В тій цілі ведеть ся в Росії москвичене Українців і Білорусів і в тій цілі ведеть ся тепер заборча війна в Галичині, на Буковині і на угорській Русі.

До другої цілі, до сотворення економічної независимости — греба державі передівсім свободи рухів. Та свобода рухів в теперішніх часах лежить — на морі. А Росія, хочка вона велика, не має вигідного і свого бідного доступу до моря. На півночі на Балтійським морі панує Німеччина, а на полудні Чорне Море замикає Туреччина своїм Дарданельським проливом. Тому то Росія хотіла би конче дістати ся на море. У теперішній війні хотіла би здобути від Туреччини Царгород та запанувати над Дарданелями і виплисти собі спокійно на води Середземного моря, а на будуче має також охоту на Швецію та на Персію, які отворили би їй нові моря.

Отсі дві цілі то є сфабриковане одного 110-мільонового народу і здобуте доступу до моря — се дві головні основи російської державної політики, здійснене яких мало би щойно вести до сотворення новочасної культурної, сильної політично та економічно російської держави.

Теперішня війна Росії має власне вести до тих цілей.

Отже покищо одинока Росія у теперішній війні безпосередно має більше політичний інтерес ніж економічний, бо вона покищо ще ринків збуту для свого промислу не потребує, бо його не має і сама є ринком збуту для промислу других держав і є щойно у стадії творення новітньої держави.

ТЕПЕРІШНА ВІЙНА Й УКРАЇНА.

Теперішня велика європейська війна має чимале значінє для будучности України.

Кожний з нас мусить признати, хоч ми і не дуже такі приязні для Австрії, що українському народови як о н а ц і ї було там ліпше ніж в Росії, а по війні, коли Австрія її виграє, можна сподівати ся, що буде ще багато ліпше і наш нарід мав би там повну свободу національного розвитку.

Але знайдець ся може дехто, особливо з російських Українців, котрий скаже, що економічно буде в Австрії гірше, бо промислово розвинена Австрія буде використовувати і винищувати слабо промислово розвинену Україну.

На се можна відповісти питанням: А чи тепер в Росії не використовують України чужі капіталісти: французькі, бельгійські, німецькі, чеські, а навіть американські? І вони там мають повну свободу рухів, а нарід не має свободи рухів для самооборони. А в Австрії мав би бодай ту свободу рухів і взяв би ся до самооборони проти економічного визиску. А друге, в Австрії українська земля подорожіла би, а таксамо і земельні продукти, а тимсамим народне багатство.

Отже не треба бути австрофілом, а би бачити і національний і економічний інтерес для українського народа в Австрії — бодай в недалекій будуччині, бо про далеку будуччину годі тепер ще говорити.

При тім слід звернути увагу ще на одну річ, а саме, що ми не мусимо попадати в розпуку, як би Росія побіди-

ла і загорнула українські землі від Австро-Угорщини.

Переслідування Українців будуть, але, аби Росія змусовщила 40-мільоновий нарід — в се годі вірити. Се нездійснима політична мрія.

А корисні моменти по такім висліді війни були би отсі: 1) злученє всіх українських земель; 2) вплив свідомої маси нашого народа з Галичини і Буковини на несвідомі маси нашого народа в дотеперішній російській Україні.

Вирочім і російському самодержавю не вічність, а хто знає, чи зараз по війні не вибухне революція та, чи не настане в Росії повпа свобода?!

Треба взяти на увагу, що Росія по війні буде сильно ослаблена економічно, а помочи від Франції й Англії так легко не дістане, бо вони самі для себе будуть потребувати золота, отже Росія буде мусіла глядати внутрішньої сили, а ту силу добуде, як дасть змогу населеню свобідно економічно, політично і культурно розвивати ся.

Цар і його уряд будуть мусіли відкликнути ся до населеня лише зі свободою, коли схотять найти прихильний відгомін. Се зроблять або із власної спонуки, із зрозуміння положеня або — під напором революції.

Про будучність українського народа будьмо спокійні. 40-мільоновий нарід не загине і мусить здобути свої права істнованя яко нації та — скорше чи пізнійше, — також право самостійного державного житя, до якого має передісім всі потрібні економічні основи.

Володимир Лотоцький.

ЖАРТИ.

В московських школах.

Оповідав один московський професор в школі про славного маляра Рубенса і між иншим, щоб віднести здібности маляра в очах слухачів, додав: — Подумайте, він за одним рухом пензля потрапив замінити лице усміхненої дитини на лице плаксі!

На те відповів один ученик: Ото велика штука! Я сам потрапляю се зробити. Не потребую навіть пензля, а лише кавалок бука?!

— 0 —

В одній московській гімназії викладав один професор про те, як то Коперник ціле життя працював над тим, щоби доказати світові, що земля крутиться ся довкола сонця.

Потім встав професор і питаєть ся одного ученика, що він гадає про наукову працю Коперника і, яке вона має значіне?

На се ученик відповів:

— Я гадаю, що Коперник був остатний дурень, коли він ціле життя думав над тим, чи земля крутиться ся, чи ні.

— Чому? — питаєть ся професор.

— Нехай би був добре вплив ся горівкою, то була би йому земля сама крутила ся, — каже ученик.

Ся відповідь подобала ся префесорови і він уложив такий вірш:

Коперникъ цѣлый вѣкъ трудился,
Чтобъ отыскать землиращенье.
Дуракъ!! За чѣмъ онъ не напился?—
Она-бъ сама пришла в круженье!

Сей вірш післав він до міністерства просвіти і міністер просвіти Кассо так собі сей вірш сподобав, що зробив професора директором сеї гімназії.

Зноваж новий директор почував ся до вдячності своему ученикови і пив з ним горівку три руські місяці. При горівці співали все той вірш, а як вертали ся, то говорили до себе:

— Капернік дурак, вот в Расеї ест два Каперніки!

— Ти сам дурак московський! В Расеї ест міліони таких Капернікоф как ми!...

— 0 —

Сповідь зі страху.

Опанас Хараман пішов раз попопрудни разом з жінкою Параською до ліса по дрова. Коли вже назбирали ріща і хотіли вертати ся домів, нагло небо потемніло та зачало блискати і греміти.

Параська дуже настрашила ся та сховала ся під дуба і молила ся. Прибіг до неї чоловік і каже:

— От, може нам тепер, Парасю, і смерть. То бодай висповідаймо ся перед смертю одно перед другим! Скоро клякай і говори свої гріхи.

Параська вклякнула і висповідала ся перед чоловіком з усіх гріхів. А потім встала і сказала до чоловіка:

— А тепер ти клякай, а я буду тебе сповідати! А Опанас підніс голову до гори, поглянув на небо і каже:

— О, вже не треба! Диви, цілком випогоджуєть ся!

— 0 —

Наші діти.

М а л а в н у ч к а: Бабусю, то правда, що твої окуляри побільшають?

Б а б у с я: Так, моя дитино, окуляри побільшають, аби можна ліпше бачити.

М а л а в н у ч к а: Ах бабо, то ліпше здійміть окуляри, як краєте мені чоколяду.

Малу Оленку збила молодина сестра Славця. Оленка звертаєть ся отже обурена до мами і каже:

— Мамо, на що ви берете всьо, що лише бузьок вам принесе?

„Єзик крайови”.

У ч и т е л ь (Поляк в Галичині в школі): Як бендзе по руску: Упали мами в лице?”

У ч е н и к: Упалив маму в лице.

У ч и т е л ь: Як буде по руськи: „Волами до Бога?”

У ч е н и к: Волами їдеть ся до Бога.

Овва!...

П и л и п: Знаєш, мій дідусь мав 100 літ!

Н і к о д и м: Овва! Мій, як би жив, то би мав тепер 149 літ!...

Якої хотіли би „статуї Свободи”?

I.

Богаті і гарні ньюйорські дівчата хотіли би, щоби „статуя Свободи” („стечу оф Либерти”) держала ся все так як вони найновішої моди у строях.

II.

Натомісць ньюйорські софраджетки (жінчини, що борють ся о такісамі політичні права для жінщин, які мають мушцини) хотіли би, щоби „статуя Свободи” виглядала так як софраджетка, бо кажуть, що не кожда жінчина може заступати свободу, а лише софраджетка.

Царська заплата.

Російські часописи подають таку цікаву згадку про царя Петра Великого.

Цар Петро був віддав будову моста коло літнього царського города недалеко Петербурга своєму улюбленому приятелеви Меньшікову. Меньшіков віддав роботу якомусь будівничому і казав йому так будувати, аби в кишени Меньшікова як найбільше гроший лишило ся.

Будова моста скінчила ся в зимі. І перший переїхати через нього мав цар з Меньшіковом. Саме на Меланії перед Новим Роком виїхав цар зі своїм приятелем саньми, щоби перевести ся по новім мості. Був вечір, звізди світили, а Меньшіков в душі тішив ся, що небавком дістане похвалу або ще якусь нагороду.

Сніг трохи дробить, коні мчать і вже на мості. Аж нараз... друс... і міст завалив ся. Сани з кіньми злетіли в діл і цар зі своїм приятелем опинили ся на леді. Міст був не високий, а сніжна верства була досить груба, тож нічого їм не стало ся, лише трохи пообтовкали собі боки і наїли ся страху.

Цар, піднявши ся скоро на ноги, виймив зіпід кожура свою улюблену нагайку і почав нею тріпати свого приятеля Меньшікова по голові. По виміренню відповідної порції, сів він знова до саней і кликнув:

— Ну, сїдай, мій приятелю, поїдемо до дому. Міст вже ми оглянули, ти свою заплату дістав, тепер поїдемо на вечеру.

І поїхали.

— 0 —

Цар і його війско яко гарматне мясо.

З російської війни.

1-ий солдат: А що, є там ще яка кропля того „руського духа“?

2-ий солдат: Нема нічого, але виджу не-приятеля. Кажу тобі, Швабиско зближаєть ся. Німецьку пікельгавбу (шанку війскову) виджу так добре, як була на крок від мене!...

— 0 —

Чи гріх?

Хлоп: Отче духовний, чи то гріх ошукати жида?

Сьвященник: Був би гріх, як би ви його ошукали, але не бійте ся, бо вам се ніколи не вдасть ся.

— 0 —

Українець до нацапів: Гей, люди, люди! Чи є між вами хоч один чоловік?

— 0 —

Молитва Мазура.

Мазур сїдав на коня, та ніяк не сяде, усе ссується. От він і молить ся:

— Ох, Господи, поможи! Мати Божа, поможи! всі сьвяті, допоможіть!

Та як напружить ся, так і опинив ся на другім боці. Тоді й крикнув:

— Та ну бо вже! — не всі відразу!

— 0 —

Малі філософи.

Малий Андрійко: Тату, що то таке **пелю?**

Батько: То таке страшне місце, де ідуть по смерті бідні грішники!

Андрійко: А де ідуть боготі грішники?

—о—

Малий Грицько: Мамо! Нащо ви мене мочите в воді, коли потім знова витираєте на сухо?

—о—

Малий Микольцо: Тату, котра година?

Батько: За десять минут пята.

Микольцо: Е, мені не треба знати яка буде за десять минут, ви скажіть, яка тепер.

—о—

Кому чого замало?

Кожному чоловікові — часу і гроший.

Хлопцєви — літ.

Старцєви — жити.

Чорнобривій старій бабі—горного волося.

Капіталістам — людської кривди.

Хрунєви — одного рила.

Циганови — сьвіта.

Царєви — шибениць.

Кацапови — зради і рублів.

Полякам — царської нагайки.

Американським Українцям — союзів.

Союзам — членів.

—о—

Кому чого загато?

— Злодіям — поліції.

Поліцаям — злодіїв.

Населєню — поліцаїв і злодіїв.

Дівчині — літ.

Відному — довгів.

Самовбийникови — жити.

Кацапам — чєсти.

Москалям — волі.

Українцям — неволі.

—о—

Кому чого замало і загато.

Скупарєви — гроший.

Замало йому і тому хоче наскладати як найбільше.

Загато йому і тому їх не видає, лише дусить немилосерно.

—о—

На улици в Нью Йорку.

Хлопець (підходить до незнаной дівчини і пробує з нею зачати розмову отсими словами):

— Правда, який гарний пині вечір, моя пані?

— То правда! Чому-ж ви мені його псуєте?

—о—

Рахункова любов.

Але я вам раджу зі щирого серця: женіть ся з Оленою. Вона відійме вам не один біль з вашого серця; додасть вам відваги до життя; поділить разом з вами долю і недолю та поможить родину.

—о—

Маленька Зоня оглядає книжку з образками і говорить до мами: — Мамусю, а чи ті звірята знають, як вони називають ся?

Мама: Ні, дитинко.

Зоня: То певно було би дуже неприємне для осла, як би він знав?! Правда, мамусю?

—о—

Російський міністер скарбу Барк до російського президента міністрів Горемікіна:

— Нарід загибає від горівки. Треба її знести, а підвишити податок від цукру. Скинемо з хлопца той тягар, випростуємо йому спини й осолодимо трохи жите.

—о—

Чому властиво?

Капітан: Чому жовнір повинен віддати життя за вітчизну?

Жовнір: (чіхавсь в потилицю) Маєте рацию пане капітан, таки правда, бо чому властиво повинен віддавати за вітчизну життя?

—0—

На залізничім двірці в Росії.

Офіцер (питає жовніра): Чи сей поїзд до Шолтави, чи до Одеси?

— Так точно, ваше високоблагородіє! — відповідав скоро вояк.

—0—

Міренє часу у женщин.

Секунда — вистріл очима.

Мінута — поцілунок.

Квадранс — поцілунки.

Година — поцілунки.

День — пригляданє в зеркалі.

Доба — вбиранє.

Тиждень — зміна любови.

Місяць — зміна одягу.

Рік — в метриці нема жадної зміни.

—0—

Трошки за багато.

— Ох Боже! Що стало ся? — кличе жінка, бачучи як її муж блідий як смерть вертаєть ся до дому, опираючи ся на рамени свого приятеля: — Говори, що тобі бракує?

— Гм, мені? — Цілком нічого. Мені здаєть ся, що я ще маю трошки за багато.

—0—

Не обертайте мене до гори ногами,
бо буду планати!

Танож рация!

— Чого шукаєш на дорозі?

— Пять долярів!

— Згубив?

— Ні, але може знайду.

—0—

Доробив ся з нічого!

— Кілько ти маєш довгу?

— 50 тисяч!

— О, то ще не дуже багато?!

— Але уважай, я з нічого дійшов до такої великої суми! Ценда при душі не мав я, як зачинав.

—0—

Коротка промова.

Два приятелі довго засиділись у шиночку. Обидва добре випили, ось один і питає другого:

— Що ти говориш жінці, коли доведеть ся пізно вернутись до дому?

— Моя промова коротка: я звичайно тільки скажу — „добрий вечір!“, а вже решту вона...

—0—

Яка причина?

— Що за причина? — питає молодий офіцер гарну дівчину, — що муштини себе взаємно не цілують, а жінчини, куди не ступиш, то всюди взаємно цілують ся?

— Бо муштини мають що ліпшого до цілованя, а жінчини не мають! — відповіла офіцерови дівчина.

—0—

Чому нема гроший?

Гроший так багато тепер намножило ся в світі, що вони цілком стратили давну вартість. Коли хто хоче тепер щонебудь купити, то мусить на ту ціль назбирати дуже багато гроший. І власне через те тепер так тяжко прийти до гроший і тому нема гроший.

—0—

Шкода того заходу...

Хоррй (до лікаря): Пане! Як би ви мене вилічили, то я умер би з радости!

—0—

Як виглядає в хаті, коли голова родини роззлостить ся.

РОЗВИТОК АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.

Англійська мова має около 600.000 слів, але майже половина з тих слів — се штучно утворені наукові слова, які рідко можна почути в живій мові, а тільки можна їх знайти в наукових книжках або в словарах („дікшенерах”).

При розгляненню і провіренню 100.000 слів показало ся, що 60.000 було німецького (англо-саксонського) походження; 30.000 слів було латинського і грецького походження, а 10.000 походило з інших чужих жерел.

Нове виданє одного з найбільших англійських словарів „Стендерд Дікшенері” обіймає менше-більше 425.000 слів.

(Англійський письменник Мілтон ужив в своїм творі „Страчений рай” 8.000 слів, а найславніший англійський письменник Шекспір уживав у своїх творах 16.000 слів.)

Англійська мова у своїм розвитку має три доби:

- 1.) Англо-саксонська (менше-більше від 500-ного до 1100-ного року по Христі);
- 2.) норманська (менше-більше від 1100-ного до 1400-ного) і
- 3.) нова доба (менше-більше від 1400-ного доси).

Перші поселенці Англії — се були Англо-Сакси (німецького походження) і тому спершу в Англії була англо-саксонська мова, дуже зближена до німецької.

Але коли в 1066-ім році по Христі завоював Англію Вільгельм Заборець і поселив ся в полудневій Англії разом зі своїми 60.000 Норманів, зачав ся знова вплив норманської мови (зближеної до мови французької) на мову англо-саксонську, якою говорило тодішнє населенє Англії.

Нормани мали сильний вплив на розвиток мови населеня в Англії, але основна будова мови таки лишила ся давна — англо-саксонська (німецька).

Відтак з тої німецько-французької мішанини новстала мова нова, яку названо англійською.

Вона розвивала ся опісля вже на тій основі щораз дальше, аж дійшла до нинішнього розвитку, де зазичила ся ще більше в мовах чужих народів і приевіла собі багато нових, особливо наукових слів.

Англійська мова розвиваєть ся і росте щораз дальше, в міру того, як зростають у світі здобут-

ки культури і цивілізації. Щороку прибуває англійській мові кілька тисяч нових штучно утворених слів, переважно на основі слів старо-грецьких.

Розвиток мови іде з розвитком народу, котрий сею мовою говорить.

Англійською мовою говорило перед 114 літами (в 1800-ім році) всего 20 мільонів людей, а нині говорить нею 8 разів більше людей, то значить 160 мільонів. Нема сумніву, що тих 160 мільонів душ без порівняня більше уживає слів і далеко більше удосконалених ніж їх 20 мільонів дідів і прадідів зперед 114 літ.

Розвиток інших мов.

Наша українська мова є також дуже богата. Тепер обчислюють, що 40 мільонів Українців уживає менше-більше 100 тисяч своїх народних слів в слові і письмі. До того не числить ся штучно утворених слів в науці, торгівлі і промислі, яких число росте рівно з розвитком народу. Більше слів чисто народних не має жадна инша мова і тому мова українська може сьміло стати обіч мов найкультурніших народів. Число слів штучно утворених, потрібних в науці, промислі і торгівлі, зростає скоро і буде дальше зростати разом з розвитком нашого народу.

Наші сусіди Поляки і Москалі при розвитку своєї мови запозичали ся сліпо без розбору у чужих собі Німців і через те попусували вони свої мови, викривили і відчужили їх від народу.

Натомісць вже Українці і Чехи мале перед очима живий відстрашаючий примір на Москалях і Поляках і не пійшли їх хибною дорогою та при розвитку своєї мови не ішли на сліпо до чужих, але до свого жерела — до простого народу і дали літературній мові чисто народну основу, а оминали ті похибки, які зробила Москалі і Поляки. Через те українська літературна мова українському народови або чеська чеському — близша ніж московська літературна мова московському народови або польська — польському. Москаль видить в московській літературній мові, що то німецький дім з московського материялу, а Українець бачить у своїй літературній мові, що то український дім з українського материялу.

ЦІКАВІ ВОРОЖБИ НА 1915. РІК.

(Що заповідає англійський ворожбит зі звїзд?)

Ніхто не знає будучности, хоч кождий хотів би її знати.

Кождий бажав би роздерти ту заслону, що відділює нас від того, що нас чекає.

Бажане знати будучність проявляло ся все у людей всіх часів, всіх країв. Бо бажане пізнати її, вгадати її — се прикмета людської цікавості.

Нічого не помагає, що тисячі людей видавали пророцтва, які не сповняли ся. Не помагало, що пророків ворожбитів осмішувано; люди дальше пророкують.

Річ ясна, що межі масою пророцтв трапляють ся і такі пророцтва, які сповняють ся.

Теперішня війна, непевність, яка буде доля так многих держав і народів, мусіли причинити ся до того, що повстало багато пророків...

Ріжні пророки заповідають у всякий спосіб закінчене війни, предсказують всякі зміни, більше або менше страшні, дивні, несподівані.

В Англії тішнить ся великим поширенем серед народа книжочка, яка виходить в Лондоні під назвою: „Raphael's Prophetic Almanac“, себто „Пророчий альманах Рафаеля“ або „Prophetic Messenger“ себто „Пророчий вістун“. Видане на 1915. рік — се вже 95-те видане того „пророка“.

Подивім ся, що ворожить той пророк. Почекаймо знов відтак і подивім ся, чи він вгадав.

Ось на підставі старого способу вороження зі звїзд сей англійський ворожбит пророкує на місяць січень 1915. р. таке:

„Злучені Держави, Бельгія й Англія будуть відчувати пригнобляючий вплив планети Сатурна. В російській державі будуть сипати ся реформи за реформами, а всі для поправи долі народа“.

Але народ видно не буде вдоволений тими реформами, бо ворожбит ворожить на місяць лютий 1915. р. таке:

„Револьюційні вибухи занепокоять Росию. В середній Росії зійдуть ся планети Марс і Уран, що означає повстанчі рухи“.

В місяці м а р т і біда зачинає чіпати ся Англії, бо — як каже Рафаель — „великі видатки буде мати англійське міністерство фінансів, розтра-

тити ся багато публичного гроша. Зелізничі і поштові видатки зростуть. Вигляди в рільництві також не будуть добрі, бо погода буде кепська; буде зимно. Справа шкільна знов висунеть ся наперед, а релігійне питанє стане кісткою незгоди“. І то не лише Англії, але і її союзникам не буде вести ся, як кажуть звїзди.

Зате ць в і т е н ь і м а й принесе багато весняних благодатей, але народи не будуть довго ними тішити ся, бо зараз в червні 1915. р. небесні дороги знов так змінюють ся, що не ворожить нічого доброго...

Та на тих нещастях ще не кінець. Щедрі небесні звїзди приготавляють на л и п е н ь дальші несподіванки.

Планета Меркур принесе кепські часи і пічнуть ся „скандали у високих кругах в Англії і процеси за образу чести“.

Не принесуть звїзди в місяці ч е р в н я щастя Португалії, яка знов буде мати колотнечу. В Лізбоні, столиці Португалії планета Марс викличе заворушенє.

Немилосерні звїзди в с е р п н и несуть народи Англії страйки і локавти та випадки зелізничі. Для панів також дуже кепські будуть часи, бо — як пише Рафаель — „по краю піде соціалістична пропаганда в злучі зі справою оподаткування землі“. „Кепські знаки покажуть ся на небі і через них багато потерпить Росія, Злучені Держави, полуднева Африка і Голандія“, — каже англійський пророк.

В е р е с е н ь дальше несе одним добро, а другим нещастє. Діяльність англійського парламенту покаже, що настають красні часи для робітників. Звїзда ворожить дальше нещастє для Англії, бо розширенє виборчих прав на англійські жєнщини. У Франції і в Італії будуть соціалістичні неспокої.

Місяць ж о в т е н ь знов не ворожить нічого доброго. Знов напасти на англійського короля, знов „неповодження шпиталів“ і т. и. Рим (столиця Італії) і Франция стануть театром страшних подій.

Далі звізди в місяці п а д о л и с т і приносять ще нові клопоти для Англії, які поширять ся на її кольонії, а також діткнуться болючо і Росию, Францию та Італію.

На кінець і місяць г р у д е н ь не приносить багато потіхи; бо в Англії знов будуть різні міністерські клопоти та випадки летунів. У Франції і в Італії буде ще гірше, хочай не найгірше, бо се найгірше має прийти аж в 1916. році.

*

*

*

Неменьше цікаві річи ворожить пророк „коронованим головам” поодиноким країв. Ось-так наприклад пише, що ц і с а р Н і м е ч ч и н и буде оставати під військовими впливами. Буде він виставлений на небезпеку війни і ушкоджене особи, головно в цвітні і при кінці року. Здоров'я його буде слабе в осени. Буде подорожувати і оглядати чужі краї в літі”. (На жаль не сказано, як він буде подорожувати по чужих краях: чи яко ворог з гарматами, чи яко приятель тільки з гарматчими вистрілами на віват?!)

„Для ц а р я Р о с і ї — читаємо далше в тій англійській книці пророцтв — 1915-тий рік буде найнещасливішим роком за цілий час його дотеперішного панованя. Буде він мати багато особистих нападів і поважних непорозумінь з міністрами та із заграницею. Спокою цар не буде мати до кінця 1915-ого року.

Для ц і с а р я А в с т р і ї звіздині віщованя такі: Планета Меркур ворожить внутрішні клопоти в державнім устрою. Особливо в місяці маю буде мати ц і с а р клопоти конетитуційні. Ті клопоти будуть наслідком війни, яка не буде для Австрії без значіння.

Замітне ще, що Рафаель ворожить д е р ж а в і с у л т а н а — Туреччині, зріст і більше значіне

в світі; президентови Ф р а н ц і ї — велику небезпеку, а к о р о л е в и Б е л ь г і ї — великі клопоти.

Ворожби для прочих володарів держав менше цікаві.

Зайтне ще, що сей пророк Рафаель заповідає на основі вороження президентови Вілсонови, що З л у ч е н і Д е р ж а в и мати-муть в 1915-ім році нові клопоти з Мексиком, але мимо того сей рік залишеть ся дуже корисно, бо піднесеть ся значіне Злучених Держав у світовій політиці та піднесеть ся промисл і торговля і через те зросте богатство цілого краю.

*

*

*

Всяке ворожитство — се тільки забавка в згадуване будучности і про всі ворожби можна напевно сказати, що вони сповнять ся або ні.

З того ворожитства Рафаеля замітне тільки одно, а саме, що він своїй вітчині Англії ворожить на 1915-тий рік самі невдачі, а тансамо такі невдачі заповідає і союзникам Англії, то є: Росії, Франції, Бельгії і Португалії.

Тим сей англійський пророк різнить ся від інших, наприклад французьких і російських ворожитів, котрі не дивлять ся як там по небі манирують собі звізди, але вважають своїм патріотичним обовязком обсипати свою вітчину як найліпшими надіями, аби потішити своїх земляків.

Інакше робить холоднокровний Англієць. Той дивить ся на звізди на холоднім небі і з повним спокоєм віщує недобрый рік своїй вітчині.

Одначе Англіїці будуть більше радіти, коли заведуть ся на пророцтві Рафаеля ніж Французи на рожевих заповідях своєї ворожки пані де-Теб.

ЛЕГКІ І ТЯЖКІ РІЧИ.

О много лекше видати \$100.00 ніж заробити \$1.00.

—o—

Лекше виказувати похибки другому ніж побачити свої.

—o—

Лекше зашкодити цілій громаді ніж допомогти одному чоловікови.

—o—

Лекше нищити ніж будувати.

Лекше відібрати честь чоловікови ніж віддати йому її назад.

—o—

Лекше розбити товариство ніж оснүвати і провадити.

—o—

Лекше дійти до ладу і до порозуміння зі сто розумними ніж з одним дурнем.

—o—

ДЕЩО ПРО ЗЕМЛЮ.

Ціла поверхня земської кулі має 509,950.714 квадратних кілометрів (1,972.707 американських квадратних миль).

Поверхня земської суші має 148,671.500 квадратних кілометрів (майже 30% цілої поверхні землі).

Поверхня земських вод 361,279.200 квадратних кілометрів (понад 70%).

Містота цілої землі виносить 1,082,841,315.400 кубічних кілометрів (читай: 1 біліон 82 мільярди 841 мільйонів 315 тисяч 400).

Вага землі виносить: 5690 тріліонів тон (Поненне: 1 мільон має коло себе 6 зер, а мільярд має 9 зер, 1 біліон має 12 зер, а тріліон має 18 зер; коли кажемо 5690 тріліонів, то значить, що по тім числі треба ще поставити 18 зер).

Обвід землі виносить 934,100.000 кілометрів.

Віддалене землі від сонця виносить 149,471.000 кілометрів.

Віддалене землі від місяця 384.400 кілометрів.

Один оборот землі довкола себе триває 23 години 56 минут і 4 секунди (1 доба).

Один обіг землі довкола сонця триває 365 днів 48 минут і 46 секунд (1 рік).

ЧАСТИ СЬВІТА.

Європа має 9,913.400 квадратних кілометрів простору, на яким живе 433 мільйони населення.

Азія має 44,309.800 квадратних кілометрів простору (майже 5 разів тільки що Європа), а на тім просторі живе 833 мільйони населення (менше ніж двічі стільки що в Європі).

Африка має 29,820.200 квадратних кілометрів простору, на яким живе 127 мільйонів людей.

Австралія й Океанія (острови між Тихим та Індійським океаном) має 8,962.5000 квадратних кілометрів простору, на яким живе 7 мільйонів населення.

Америка має 42,106.000 квадратних кілометрів простору, на яким живе 163 мільйони населення.

Полудневі полярні простори мають 13.599.600 квадратних кілометрів.

Разом простір земської суші виносить 148,671.500 квадратних кілометрів, а живе на ній

1.563,000.000 (понад півтора мільярда) населення. (Се обчислене з 1910-ого року; тепер число населення значно більше).

АМЕРИКАНСЬКІ МІРИ І ВАГИ.

Міри довжини.

1 інш (цаль) = 12 ланс (= 2 і пів центиметра).

1 фут (стопа) = 12 іншів (= 30 центиметрів).

1 ярд = 3 фіти (= 90 центиметрів).

1 миля (майл) = 1760 ярдів (= около 1600 метрів).

1 узол (нот) або морська миля = 6.080 фітів (= 1855 метрів).

Міри поверхні.

1 квадратний фут (сквер фут) = 144 квадратних іншів (сквер іншес) — (= 900 квадратних центиметрів).

1 квадратний ярд (сквер ярд) = 9 квадратних фітів (сквер фіт) — (= 8.360 квадратних центиметрів).

1 квадратна миля (сквер майл) = 640 акрів (ейкерс) — (= понад 2 і пів квадрат. кілометра).

Міри течий і сипких продуктів.

1 пайнт = 4 джілси — (= понад пів літри).

1 кварта (кворт) = 2 пайнти — (= 1 $\frac{1}{10}$ літра).

1 гальон (гелон) = 4 кварта (квортс) — (понад 4 літри).

1 бушел = 4 пеки (пекс) — (= 35 літрів).

Замітка: При міреню вина на 1 пайнт звичайно дасть ся менше ніж пів літри, а на 1 гальон (гелон) менше ніж 4 літри. Натомісць при міреню пива звичайно на 1 пайнт дасть ся більше ніж пів літри, а 1 гальон (гелон) більше ніж 4 і пів літри.

Торговельні ваги.

1 унция (авнс) = 16 дрем (дремс) — (= 28 грамів або майже 3 дека).

1 фунт (павнд) = 16 унций (авнсес) — (= 450 грамів або 45 деків).

1 квортс = 25 фунтів (павндс) — (= понад 11 кілограмів).

1 гандредвейт = 100 фунтів (павндс) — (= 45 кілограмів).

1 тона (тан) = 20 гандредвейтів (гандредвейте) — (= понад 900 кілограмів).

СПОДІВАНЕ ДОЖИТТЯ ПРИ ОСЯГНЕННЮ ПЕВНОГО ВІКУ.

Понизша табеля є зіставлена на підставі довголітніх досьвідів найбільших товариств **в-**безпечень на житє. Ся табеля є підставою для всіх товариств **в-**безпечень на житє; після неї обчислюють товариства висоту річних премій (вкладок).

Вік	муж.	женщ.	Вік	муж.	женщ.
10	49	48	48	22½	22
11	49¼	47¾	49	21¼	21¼
12	48½	46½	50	21	21
13	48	45¾	51	20½	20½
14	47¼	45	52	20	20
15	46½	44¼	53	19¼	19¼
16	46	43½	54	18½	18½
17	45¼	42¾	55	18	18
18	44½	42¼	56	17	17
19	43¾	41½	57	16½	16¼
20	43	41	58	15¾	15½
21	42¼	40¼	59	15¼	15
22	41½	39½	60	14½	14¼
23	41	39	61	14	13¾
24	40¼	38½	62	13¼	13
25	39½	38	63	12¾	12½
26	38¾	37¼	64	12¼	12
27	38	36½	65	11½	11¼
28	38¼	36	66	11	10¾
29	36½	35½	67	10½	10¼
30	36	35	68	10	9¾
31	35¼	34¼	69	9½	9¼
32	34½	33	70	9	8½
33	33¾	32½	71	8½	8¼
34	33	31¾	72	8	7¾
35	32¼	31	73	7½	7¼
36	31½	30½	74	7¼	7
37	30¾	30	75	6¾	6½
38	30	29	76	6¼	5½
39	29¼	28½	77	6	5¼
40	28½	27¾	78	5¼	5
41	27¾	27¼	79	5	4¾
42	27	26½	80	4¾	4¼
43	26¼	25¾	81	4½	4
44	25½	25	82	4¼	3½
45	24¾	24¼	83	4	3¼
46	24	23½	84	3¾	3
47	23¼	22¾	85	3½	2¾

Отся табеля вказує отже, кільки літ буде ще жити здоровий мущина (зглядно жінка), коли вже осягнув певний вік житя.

П р и м і р: Здоровий хлопець, який числять тепер 10 літ, буде жити ще 49 літ (зглядно 10-літна дівчина буде жити ще 48 літ) т. зн. доживє 59 літ. Очевидно, що поданий вік є пере-січний.

„СВОБОДА“

найстарша українська часопись в Америці і орган
Українського Народного Союзу

заложена 1893 року.

„СВОБОДА“ є найбільшою зі всіх українських часописий в новім і старім краю.

„СВОБОДА“ виходить три рази тижнево — у второк, четвер і суботу.

„СВОБОДА“ розходить ся в 25 до 30 тисячах примірників у Злучених Державах і Канаді.

„СВОБОДА“ подає цікаві новини американські і краєві, популярно-наукові розвідки, оповідання і фейлетони.

ПЕРЕДПЛАТА ВІНОСИТЬ:

В Злуч. Державах на цілий рік -	\$2.00
на пів року -	\$1.00
„ „ на чверть року -	.75
До Канади і старого краю на цілий рік	\$3.00
на пів року	\$1.50
на чверть року	\$1.00

Адреса:

„SVOBODA“

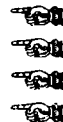
83 Grand Street, Jersey City, N. J.

В адміністрації „Свободи“ можна дістати дуже цікаві книжки власного накладу.

Цінники висилаєсь даром.

Гроші належить висилати враз з замовленнями на поштовий або експресовий моні-ордер або в реджістрованім листі.

В просьвіті сила і будучність!

„Просьвіта” У. Н. Союза видає місячні просьвітні книжочки з поучаючими статями, цікавими оповіданнями, віршами і гарними ілюстраціями.

Передплата на висше згадані книжочки виносить в Злучених Державах річно 75 цнт., а поза межами Злучених Держав річно \$1.00.

Поодинокі книжочки в розпродажи коштують по 10 цнт.

—0—

Для дітей „Просьвіта” У. Н. Союза видає окрему місячну ілюстровану газетку „Цвітк”.

В „Цвітці” подаєть ся добірні оповідання, цікаві і поучаючі байки та казки, вершики, сьміховинки, забавки, загадки і т. п., а все те ще й прикрашене гарними образками.

Всі батьки, що хотять, аби їх діточки не забували, якого вони роду, що хотять виховати свої діточки на добрих синів і доньок свого народу, повинні для них записати „Цвітку”. Річна передплата (за 12 чисел) виносить всего 75 центів, а поза границями Злучених Держав \$1.00.

—0—

„Просьвіта” Укр. Нар. Союза видає ще „Сьвітові перлини”, книжочки меншї обємом, але цінного змісту.

Вже вийшли з друку:

Ч. 1. Л. Толстой. Де любов там і Бог.
Ціна 10 цнт.

Ч. 2. Джіовані Чіамполі. Сільська вчителька. Ціна 10 цнт.

„Просьвіта” У. Н. Союза має також на складі до продажу:

Бедвін Сендс. (Історія України в англійській мові). Ся книжка дуже пригожа для поученя тут роджених українських дітей про рідний край і нарід, а також і для поясненя Американцям про наш нарід. Ціна \$1.00

Т. Шевченко. „Кобзар” в 2-ох томах. Оба томи \$1.60

Я. Федорчук. Memorandum on the Ukrainian Question in its National Aspect. — Ціна 50 ц.

Ю. Бачинський. Українська іміграція в Злучених Державах Америки. Ся книжка дає розгляд житя української іміграції в Злучених Державах Америки від перших початків іміграції до останних часів. В сій книжці в 75 ріжних ілюстрацій і дві карти. Ціна \$1.75

Крім того є на складі на продаж І. річник видавництва „Просьвіти” — ціна \$1.00, і І. річник „Цвітки” — ціна \$0.75.

Хто хотів би стати передплатником видавництва „Просьвіти”, і рад би ближше познакомити ся з отсими виданнями, нехай пише або піле замовлення і гроші на адресу:

„PROSVITA“ U. N. A., 83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Друкарня „Свободи“

виконує

СТАРАННО, ДЕШЕВО І НА ЧАС ВСЯКІ ДРУКАРСЬКІ РОБОТИ,

як:

ТИКЕТИ, ПРОГРАМИ НА ПРЕДСТАВЛЕННЯ, БАЛІ І
КОНЦЕРТИ.

НАГОЛОВКИ ДО ЛИСТІВ, КОВЕРТИ, ФОРМУЛЯРІ,
КАРТИ КУПЕЦЬКІ І ВІЗИТОВІ.

КНИЖОЧКИ КОЛЕКТОРСЬКІ ДЛЯ БРАТСТВ І ТОВА-
РИСТВ.

СТАТУТИ, БРОШУРИ І БІЛЬШІ КНИЖКИ.

Вп. Урядники Відділів У. Н. Союза повинні звертагись зі всякими друками до друкарні „Свободи“.

При друкарні „Свободи“ знаходить ся також

КНИГАРНЯ

і має на своїм складі різнородні книжки, як: опозідання, новелї, байки, гуморески, книжки до заба-
ви і розривки, популярні наукові розвідки, бунварі, самзучки, театральні штуки, молитвенники і т. и.

Крім книжок знаходить ся много різнородних друків, як: переписні листки з портретами ви-
значних Українців, листи з віршами, портретами і др.

СПИС КНИЖОК:

Американський Гимн „Май Контрі“ під нотами в українським перекладі. — Ціна 10 цт.	В старім і новім краю. — Образ з сучасного жи-
ття в 4-ох відслонах. Дуже весела штука для
маторських театрів. — При кінці сеї книж-
ки знаходить ся сьмішне оповідане „Стад-
ник“. — Ціна 25 цнт.
*Американець , веселий образ з життя народу зі
сьпівами, в трох діях. — Ціна 15 цнт.	*Гостина сьв. Николая , драматична гра для ді-
тий. — Ціна 10 цнт.
Америка. — Збірка віршів. — Зміст: Америка.
Важкі думи. Галицьким панам у альбом. До
сестри. Публіка. Се що такого є? В Пенсиль-
венії. Два образки. Одна лиш калина. Я хочу
до дому. Купить мази. Прощане з краєм. Сла-
ва Пророка. Поет і Муза. Будучність руського
робітника. Вітер по поли. Ой в мене квіточки
цвили. — Ціна 15 цнт.	*Галицькі анекдоти. (Гуморостичні оповідання).
— Ціна 10 цнт.
Бери та читай. — Ціна 30 цнт.	Дещо про звірята, рослини, каміне і скали. —
В сій книжці знаходить ся около 200 цікавих
образків звірят, птахів і риб з докладним опи-
сом, де вони живуть. — Ціна 30 цнт.
*Блудний син. Образ з життя наших виселен-
ців в Америці у 4 актах зі співами. Ціна 25 ц.	*Думи, думки, коломийки і пісні народні. —
Ціна 30 цнт.
*Вертеп. Сценічна картинка для колядників, що
ходять по хатах в часі Різдвяних Свят. Ці-
на 10 цнт.	Дорога до сьвідомости: Капітал і праця. —
Ціна 10 цнт.
*В неволі темноти. — Комедія з життя русько-
американського народу в 3 актах 25 цнт.	Дорога до сьвідомости: Борба клас і длячого
робітники організують ся. — Ціна 10 цнт.
Весела книжочка з 17 образками. — Гумори-
стично-сатиричний збірник для сумних людей.
— Містить в собі багато сьмішних віршів, до-
тепів і оповідань. — Ціна 35 цнт.	Два брати, з байок Братів Грімів. — Ціна 15 цт.
Емігрант. — Дуже веселі пригоди з життя емі-
гранта. — Ціна 15 цнт.
З кого ся насьмівають, з того люди бувають. —
Посол ієтришин. — Модний адвокат. Збір-
ка оповідань. — Ціна 10 цнт.

- 3 ріжних нив.** — Зміст: Вся людська твар з хвалою прийде (вірш). Чого нам дійсно потреба. Не плоти ради, не плоди (вірш). Найбільший духовний поет (Данте Аліг'єрі). Михайло Петрович Старицький, батько українського театру і визначний український поет. Як будуть йти шапи? Ангел та пустельник (оповідане). Дещо цікавого із природи і науки. Зі сьвіта. — Ціна 15 цнт.
- *Житє Ісуса Христа.** 1.25
- *Житє і Твори Івана Франка.** — Ціна 10 цнт.
- Житє, зарібки, організації і т. п. в Злуч. Держав.** — Дуже цікава розправа про відносини праці і життя в Америці. — Ціна .. 15 цнт.
- Журавлі.** — Зміст: Журавлі, (вірш). Закутник (оповідане). Новітні гайдамаки (вірш). Пісні про Канаду. Пайлот Бют, оповідане про судьбу молодого робітника-емігранта. Звідки бере земля тепло. — Ціна 15 цнт.
- *Жіночий язик, індіанська казка. Невдалий линч,** оповідане. — Ціна 15 цнт.
- Зуб за зуб (оповідане).** — Вом (з каліфорнійського життя). Судьба сьвітів. Назва „Русини” — Ціна 10 цнт.
- *Казки за циганів.** — Ціна 10 цнт.
- Назки про жидів.** — Зміст: Як Іван жидів мучував. Вандрівка Івана з жидами. Як Іван водив жидів на гриби, а відтак у ставі потопив. Мужик з жидом в спілці. Пан і жид. Казка про жиду. Як жид Русина правовав. — Ціна 15 цнт.
- Книжочка рахункова.** — Дуже практична книжочка до обчислювання всяких рахунків; вона є позиточна так для бизнесменів як і для робітників. З додатком деяких цікавих відомостей. — Ціна 30 цнт.
- Коротка історія Руси до зруйнования Січи.** Містить багато образків руських князів і гетьманів. — Ціна 10 цнт.
- *Конець „Титаніка”,** правдивий опис морської катастрофи. — Ціна 40 цнт.
- *Мужицьна доля.** Збірка оповідань. Ціна 10 цнт.
- Марія.** — Зміст: Марія (уривок з поеми Т. Ш.). На чужині (вірш). Скором (оповідане). Рік 1903-ий в старім краю. Людоїдство в Конго. Клопоти кума Софрона (вірш). — Ціна 10 цнт.
- Многострадальний народ.** (Огляд історії українського народу). — Ціна 20 цнт.
- Навернений Грішник.** — Ціна 20 цнт.
- Народний рух австро-угорських Русинів.** — Ціна. 20 цнт.
- Напад на Січ.** — Ціна 5 цнт.
- *Оповідане про Алі Бабу і сорок розбійників.** Арабська казка. — Ціна 20 цнт.
- О підземних снарбах.** — Природнича розвідка про всякі мінерали, находячі ся в землі і як вивторюють ся з них річи необхідні в житю людей. — Ціна 25 цнт.
- Оповідання про заздрих Богів.** — Ціна 10 цнт.
- *Провідник, практичний підручник до науки англійської мови без помочи учителя з доданем словара.** — Ціна \$1.50
- *Під прапором свободи.** Вибір патріотичних деклямацій. — Ціна 30 цнт.
- *Пісні про Канаду і Австрію.** Пригоди з життя емігрантів, писані вершом. — Ціна 40 цнт.
- Покуса.** — Зміст: Покуса (оповідане). 3 практичної школи (оповід.). Я тут голова (оповід.). Пісня про Канаду. 11.000 метрів над землею. Руському серцю (вірш). Вік людей, зьвірять і ростин. — Ціна 10 цнт.
- Принц і нуждар.** Дуже цікаве оповідане славного американського писателя Марка Твейна в перекладі В. Держируки. — Ціна 50 цнт.
- *Причта про садівника та інші оповідання, гуморески і сатури.** — Ціна 40 цнт.
- *Промови, деклямації і желаня на хрестинах, заручинах і весілю для кумів, старостів і дружбів.** — Ціна 10 цнт.
- Про кінець сьвіта.** — Ціна 15 цнт.
- Про нутро землі (з 22 образками).** — Розкази про будову землі і її переднотонів здобутки. — Ціна 25 цнт.
- *Підручний календарик на рік 1915.** — Ціна 10 цнт.
- Руський штунар.** 212 гарних штук до забави. — Зміст: Часть I. Забави фізичні і хемічні. Часть II. Штуки з картами. Часть III. Штуки рахункові. Часть IV. Штуки жартібліві. — Ціна 50 цнт.
- Рицар і смерть** — Ціна 5 цнт.
- Розмова Поляна з Русиною.** — Дуже веселий вірш, в котрім Русин висміває польську пиху. — Ціна 10 цнт.
- Релігійні віровання старинних народів.** — Зміст: Релігія Єгиптян. Релігія Халдейців. Первісна релігія Індусів. Ісповідники релігії Брама. Релігія Будди. Релігія Перзів. Релігія Жидів. Релігія Греків. Релігія Римлян. — Ціна 20 цнт.
- Русько-англійський тлумач, з котрого можна дуже скоро навчитись англійської мови.** — Сторін 256, тверда оправа. — Ціна .. 60 цнт.
- Слово ч. 5.** — Зміст: Блаженний чоловік (з Псалтира). З книги приповісток Соломона. Чи буде що з наших дітей? Громадське житє Італійців в Нью Йорку. Штука і архітектура на виставі в Ст. Луїс, Мо. Дві левади (оповідане). Дещо цікавого. Зі сьвіта. — Ціна 15 цнт.
- Слово ч. 6.** — Зміст: Спочив мій дух... (вірш). Спокій душі. Не виносить ся серце вже моє (вірш). Потреба літератури. Народні школи в Пенсильвенії. Дорога любови, то Вожа дорога. Зі сьвіта. — Ціна 15 цнт.
- Степові люди.** — Оповідане з життя в донських степах. — Ціна 15 цнт.
- Страшна пімста.** — Оповідане М. Гоголя з козацьких часів (з многими образками). — Ціна 20 цнт.

Сьпівомовки	40 цнт.
Свекруха. — Комедія в 3 діях	25 цнт.
Страйк. — Сценічний образ в трох діях з життя хліборобів в Галичині. (Штука для аматорських театрів). — Ціна	20 цнт.
Стріляй на смерть! — Робітнича драма в 1-й дії. (Для аматорських театрів). — Ціна 15 цнт.	
Товариска ворожка, для веселої розривки в кружку знайомих. — Зміст: Ворожене будучности для женщин. Ворожене будучности для мужчин. — Ціна	15 цнт.
*Хлопська доля. — Ціна	5 цнт.
Хто з чого жие? (Розвідка на тлі економічним) — „Земля Рече” — Ціна	15 цнт.
Через кордон. (Цікаві розкази емігранта). Емігрант (вірш). — Ціна	15 цнт.
*Що стало ся з Рудольфом або трагедія на замку Маерлінг. — Ціна	60 цнт.
Як мужик ходив до царя правди шукати (оповідане). 3 гір (вірш). За землю (оповідане). Світ без Аллаха (арабська байка). Як воляк німстив ся на цареві (казка). — Ціна 15 цнт.	
Які то є люди на землі? (з 22 образками і 2 малюнками). Дуже цікава розвідка про всі раси людий і їх житє. — Ціна	50 цнт.
*Як писати листи або найновіший і найпрактичніший Русько-анг. Листівник. — Ціна 75 цнт.	

ВИДАННЯ „ПРОСВІТИ” У. Н. СОЮЗА.

Ч. 1. Різдвяна ніч (з 10 образками). — Ціна	20 цнт.
Ч. 2. Що то є книжка? — Початки козаччини (з 5 образками). — Козачий кістяк. — Кіндрат Бубненко-Швидкий. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	20 цнт.
Ч. 3. Тарас Шевченко. — Ціна	20 цнт.
Ч. 4. Сьвято весни. — Ворог між нами. — Христос Воскрес. — До часу збанок воду носить (2 ілюстр.). — Тополя (1 ілюстрація). — Мати. — На Великдень. — Старинний звичай. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	20 цнт.
Ч. 5. Вода в природі. — Уміркований та щирый. (В. Винниченко). — Заграй. — Останки „Фортун”. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	20 цнт.
Ч. 6. Як закладати читальні і вести бібліотеки. — Чому рік має 365 днів. — Що таке грім. — Алькоголь, повільна отруя. — Шинок. — Чотири дні. (Всеволод Гаршин.) — Заповіт Ярослава Мудрого. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.
Ч. 7. Огонь на услугах чоловіка (3 ілюстрації). — Становище пияниці. — Янко Музика. — Сви-	

нячий син. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.
Ч. 8. Богдан Хмельницький в Галичині (2 ілюстрації). — Письмо (6 ілюстрацій). — Фляшка горівки. — Не в добрий час (4 ілюстрації). — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.
Ч. 9. Про Христофа Колумба та відкрите Америки (2 ілюстрації). — Закон не спинить пиянства, тільки вихованє. — Ріп Ван Вінкель (Вашінгтон Ірвінг). — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.
Ч. 10. Історія заложення Злучених Держав Північної Америки. — Самсон. — До тих, що сьміють ся з яною людини. — Як Сніжка щось по ночі водило і що то було? (1 ілюстрація). — Бог на землі (Індійська казка). — Свати. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.
Ч. 11. Жінка і її значінє в суспільнім житю. — Сільський хірург (3 ілюстрації). — Смерть отаманова. — Дурень. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.
Ч. 12. Американські трости. — Ковбок. (Казка.) — Емігранти. — Дні нашої слави і недолі. — Ціна	15 цнт.

МОЛИТВЕННИКИ І КНИЖКИ БОГОСЛУЖЕБНІ ТА РЕЛІГІЙНІ.

Новий Завіт	2.00
Псалтир	1.00
Бог Надежда Моя, звичайна оправа	1.00
Бог Надежда Моя, кістяна оправа	2.00
Бог Радость Моя, кістяна оправа	1.40
Віночок, для молодіжи, звич. оправа	28
Дорога до неба, скіряна оправа	90
Дорога до неба, малий, звич. оправа	32
Друг Душі, кістяна оправа	1.30
Друг Душі, малий, звич. оправа	50
Збірник Богомоленій, кістяна оправа	2.00
Горі імєм серця, скіряна оправа	1.10
Горі імєм серця, звич. оправа	34
Хліб Душі, кістяна оправа	1.80
Молитвослов для католицьких лиць	1.20
Помилуй нас Боже, для молодіжи, скіряна оправа	80
Помилуй нас Боже, звич. оправа	50
Коляди	15
Коляди і Щедрівки на Різдво Христове і Богоявлення з додатком пісень страстних, воскресних і інших пісень церковних	20
Ангельський хор, часть II.	5

ДРУКИ:

Книжочки платничі для вписування місячних вилат членів до Братств і Товариств, 50 штук	3.50
Метрики хрещення, шлюбу і смерті, штука	3
Помяник за померлих	10
Листові папери. Листи з вінею Т. Шевченка, М. Лисенка, Ів. Франка, Богдана Хмельницького, М. Драгоманова за штуку	2
Книжки для опікунів хорих	1.00
Сьвідоцтва лікарські для хорих членів Бр. і Товариств	3
Портрет Т. Шевченка, поменшене портрету славного артиста-малюра Ф. Красицького. Величина 13x16 цалів на тревалім папері. Ціна 20 ц.	
Переписні картки. — 1) Т. Шевченко (з портрета Красицького), 2) Шевченко в молодім віці, 3) Шевченко в неволи (з власноручного портрета), 4) Родинна хата Т. Шевченка, 5) Могила Т. Шевченка в Каневі над Дні-	

пром. — Картки виконані в трох кольорах і прикрашені зображеннями в народних мотивах. — 5 карток 15 цнт.

ВКАЗІВКИ ДЛЯ ЗАМОВЛЯЮЧИХ КНИЖКИ.

Кожний замовляючий книжки повинен виписати виразно всі титули книжок, які йому подобались і обчислити загальну належитість за книжки. Коли хто замовляє книжки на меншу суму, то належитість може присилати поштовими марками, а при більших замовленнях належить посилати гроші через поштовий або експресовий моні-ордер. Адреса замовляючого мусить бути написана як найдокладніше. Мешкаючі по малих місцевостях повинні при замовлюванню книжок посилати 10 центів на реджістер, бо трапляєсь часто, що хтось другий з країнів забере їм книжки з пошти.

Замовлені книжки висилаємо відвратною поштою. Гроші належить присилати враз з замовленням. Срібних грошей канадських і марок (стемпів) не приймаєсь.

Замовлення належить висилати на адресу:

“Svoboda”, 83 GRAND STREET,
JERSEY CITY, N. J.

The National Bank of Shamokin

В ШАМОКІН, ПА.

John Mullen, President, A. D. Robertson Vice Pres't, Geo C. Graeber. Cashier,
F. A. Gable, Ass't Cashier, Con. R. Graeber. Teller.

АКТИВА:

Пожички і проценти	\$1,523.353.67
Державні і інші цінні папери	293,530.00
Дім банковий	15,000.00
Довги других банків	22,187.95
Готівка і резерва ..	290,691.01
	<u>\$2,144.762.63</u>

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:

Капітал	\$ 100,000.00
Надвижка і несплачені зиски	340,039.54
На нотах в обігу	75,000.00
Невиплачені дивіденди	501.66
Депозити	<u>1,629.221.43</u>
	<u>\$2,144,762.63</u>

ПЛАТИТЬ 3% ВІД ЧАСОВИХ ДЕПОЗИТІВ.

Один з найліпше просперуючих банків
в Шамокін, Па.

Вложений в сім банку грош є певний.

**ФАБРИКА ФАН, ПРАПОРІВ, ВІЙСКОВИХ ПРИБОРІВ, ШАПОК,
ВІДЗНАК І РІЖНИХ ТОВАРИСЬКИХ ТА ЦЕРКОВНИХ РІЧИЙ.**

**НАША ФІРМА Є ЗВІСНОЮ ВІД МНО-
ГИХ ЛІТ ДЛЯ РУСЬКИХ БРАТСТВ
І ТОВАРИСТВ.**

Наші ручної роботи вироби як: То-
вариські і братські відзнаки, беджі і пра-
пори є з тривалого матеріялу, старанно
викінчені, а притім в дешевій ціні.

Многі похвальні письма від братств і органі-
зацій свідчать о солідности наших виробів.

Хто раз замовить у нас товар, сей і на будуче
звернесь до нас з замовленєм. Спробуйте і пере-
конайте ся!

Ми не оплачуємо ніяких агентів а є самі фа-
брикантами і тому ми є в можности продавати
усьо дешевше як інші фірми, а притім можемо
дати

ЛІПШИЙ МАТЕРІЯЛ І ГАРНІЙШУ РОБОТУ.

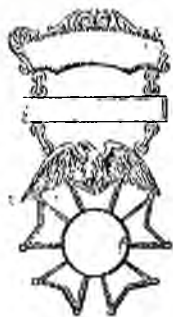
Жадайте нашого цінника, який висилаємо без-
платно а з якого переконаєтесь, кільки руських
Товариств та Братств ми обслугуємо і що всіх
вдоволилисьмо.

Руські робітники і урядники. Руська обслуга.

Всякі замовлення просимо посилати на адресу:

EAGLE REGALIA CO.,

115 NASSAU STREET, NEW YORK, N. Y.

ДОБРА РАДА!

Хто хоче шанувати своє здоров'я, нехай не йде до чужих за скислим товаром, коли у нас є свіжий. — Хто хоче бути багатий, нехай не просить чужих за свої гроші, коли наша ціна других задивляє. — Хто хоче від 6 до 9 днів переїхати через море, найзголосить ся до нас, понеже ми маємо шифкарти на найліпші лінії як: **North German Lloyd, Red Star Line, Hamburg-American i Russian-American Line;**

нетільки ціна низька, але і обслуга дуже чесна. — Хто хоче, аби гроші до посилки були певні, нехай зголосить ся до нас, а буде вдоволений.

Є то найстарший руський штор в EXCELSIOR, PA.

і флія Руського Шамокінського штору
Nicefor Habura, Postmaster
і співробітник Руського штору.

LLOYD i KOPYSCIANSKI

АДВОКАТИ

Одинока русько-польсько-словенська фірма адвокатська в місті Шамокін. Займаєсь справами гіпотечними реальностей і асекурацією від огню. До всіх європейських справ затрудняємо європейського адвоката.

5-7 E. Independence St., Shamokin, Pa.
(Напроти Opera House).

FRANK BOBKOWSKI
ПІДПРИЄМЦЯ ПОХОРОНІВ

Винаймає також керичи на хрестини, весілля, похорони та при інших okazіях по дуже низьких цінах.

RACE STREET. SHAMOKIN, PA.

W. H. Unger, Pres.
M. G. Stief, Vice Pres
W. M. Tier, Cashier.

The Market Street National Bank OF SHAMOKIN, PA.

ПУБЛИЧНА ШАДНИЦЯ НА СТЕЙТ
ПЕНСИЛЬВЕНІЯ ЯК І НА ЦІЛІ
ЗЛУЧЕНІ ДЕРЖАВИ.

Капітал, надвижка і зиски
виносять - - 265.000

Депозити - - - 700.000

Платить 3% від часових депозитів.

Ів. Глова, предс. **М. Сметана**, кас.
Іван Пірожек, секретар

Russian Mercantile Assoc'n

найстарший руський штор в Америці має завжди доволі свіжого товару та продає по дуже уміркованих цінах. Посилає також гроші і продає шифкарти до всіх частий світа. Обертає місячно сумою \$7.500.

Заряд **Марко Сметана**.

ПИЙТЕ ВСЕГДА

ШАМОКІНСЬКЕ ПИВО

Ліпшого нігде не виробляють, як у

Fuhrman & Schmidt

(власителі бровару)

SHAMOKIN, PA.

ТИСЯЧІ ДОЛЯРІВ

видають денно люди, аби почувти славних співаків, музиків, бесідників, куплети або народні і веселі пісні, монольоги і т. д.

Все те можете почувти в своїй власній хаті без найменших видатків, коли маєте від нас грамофон, який ми даємо на сплату по

\$1.00 на місяць.

Возьміть наш грамофон на тримісячну пробу, цілковито даром, а коли він Вам не подобаєсь, зложений Вами задаток звернемо назад, так що три місячне уживане нашого грамофону не коштує Вас ані цента.

24 плит зі співами і 50 плит з музикою даємо даром.

Гваранція письменна на 15 літ на кожний фонограф.

Пишіть до нас, а ми сейчас Вам подамо близші услівя як також вишлемо Вам багато ілюстрований катальог даром.

Royal Phonograph Co.

91 East 4th Street, Dep. 6 A, New York, N. Y.

ЧИ ЗНАСТЕ,
що касієр „Укр. Народного Союзу”

АЛЕКСІЙ ШАРШОНЬ
ПОСИЛАЄ ГРОШІ ДО КРАЮ
— і має —

ДОБІРНУ ГРОСЕРНЮ
ТОВАР СЪВІЖИЙ. ПРОДАЄ ДЕШЕ-
ВО, АЛЕ ЛИШЕ ЗА ГОТІВКУ.
РОДИМЦІ ПОПИРАЙТЕ СВОГО!
524 Pine & Franklin Sts.,
SHAMOKIN, PA.

REITZ BROTHERS
cor. Clay and Franklin Sts.,
SHAMOKIN, PA.

Контрактори і Будівничі
Будують дома і продають вся-
кого рода дерево і матеріал
будівельний.

МИХАІЛ ЯНКОВИЧ
РУСЬКА ГРОСЕРНЯ І БУЧЕРНЯ
(власний дім).

На складі завсїгди сьвіжий товар.
Русини! до свого, а певно защадите
немало гроша.

525 Pine & Franklin Sts.,
SHAMOKIN, PA.

Складайте свої ошадности
В
FIRST NATIONAL BANK
в Ford City, Pa.

а будете безпечні і дістанете
від вложених гроший 4%

Висилка гроший до всїх
част й сьвіта і продаж карт
корабельних.

КАПІТАЛ І НАДВИЖКА
\$100,000.00

D. B. Heiner, President.
H. McD. McCue, Vice Prest.
Daniel H. Core, Cashier.

UNGER & SNYDER
АДВОКАТИ

заступають у всяких справах судових
і репрезентують добрі асекурації
від огню.

241 W. Spruce St, Shamokin, Pa.

East End Lumber Company
ГОЛОВНИЙ СКЛАД
БУДІВЛЯНОГО ДЕРЕВА
cor. Franklin & Chestnut St.,
SHAMOKIN, PA.

Коли ставляєте хату чи инший бу-
динок, то зверніть ся до нас по бу-
дівляний матеріал. Доставлений на-
ми матеріал є дуже тревалий.

SHAMOKIN BANKING COMPANY — Shamokin, Pa.

W. C. McConnell, President. T. J. Mullen, Vice Pres't. I. S. Huber, Cashier.

Закладовий капітал \$100,000.00.

Вплачений капітал \$50,000.00

Надвижка \$93,000.00.

Платить 3% від часових депозитів.

Скоро і старанна услуга у всіх банкових функціях. — Наймоднійше уряджений і ведений після найіппших метод і угодієнь

Уділяєсь радо чекове конто для корпорацій, фірм і поодиноких людей.

Коли хочете убезпечити від огня свій дім або домові річи і меблі, то зголосіть ся до агенції асекураційної:

D. A. GOLDMAN

Park Hotel Ford City, Pa.

ГАВРИІЛ МАЛИНЯК

WHOLESALE

**cor. Franklin & Spruzheim Sts.,
SHAMOKIN, PA.**

Має завсїгди на складі сьвіже пиво в великих і малих бочїлках з найлучших броварів, як також найліпші горівки і лікери. — Свій до свого!

КУПУЙТЕ

на кредит!

**В ПЕРШІМ
І НАЙБІЛЬШІМ
ДОМІ КРЕДИТОВІМ**

на кредит!

**В ПЕРШІМ
І НАЙБІЛЬШІМ
ДОМІ КРЕДИТОВІМ**

ГОДИННИКИ

ЗОЛОТІ, СРІБНІ І ИНШІ ДОРОГОЦІННОСТИ

ПО ДУЖЕ ЗНИЖЕНИХ ЦІНАХ

по \$1 місячної сплати ратами
Даром! Позволяємо на 30 днів безплатної проби.

Гарантуємо кождий годинник на 20 літ.
Даром! Правдивий з лотий перстень кождому
купуючому даром!

Не відтягайте, лише жадайте зараз наш
безплатний, богатий, прекрасний катальог.

The Watch & Jewelry Co.,

194 E. HOUSTON ST., D. 30 NEW YORK, N. Y.

Худий від довгих літ -- „Осягнув 22 фунти в 23 днях“

ПРАВДИВІ ПИСЬМА ЛЮДИЙ, КОТРІ ДОСВІДЧИЛИ НА СОБІ КОРИСНІ
НАСЛІДКИ „САРГОЛЯ“.

„Я упав був з тіла цілковито“, говорив Ф. Гейнон. „І був приневолений оставити роботу з причини обезсилення. Однак, завдяки лікови „Сарголь“, я почуваюсь як відроджений. Я здобув 22 фунти ваги в 23 днях“.

„Сарголь“ додав мені 10 фунтів ваги в 14-ох днях“, запевнює В. Д. Робертс. „Сей лік дав мені добре спанє, смак до їди, охоту і замилюванє до праці“.

„Я мав 132 фунти ваги, коли я почав уживати „Сарголь“. По 20-ох днях я вже важив 144 фунти. „Сарголь“ є чудесним средством для придбання тіла“ заявляє Д. Мартін, а І. Мейер додаває: „Через останних 20 років я заживав кожного дня лік проти нестравности і худів з кожним роком. Я опісля зачав уживати „Сарголь“ через 40 днів і чуюсь тепер далеко ліпше як попередно через 20 років. Моя вага піднеслась з 150 на 170 фунтів“.

Коли сотки муштин і женщин, які живуть у сім розлогім краю Америки, заявляють з щиростію, що їм прибуло через уживанє „Сарголю“ 10 до 35 фунтів ваги тіла, то й Ви, мої худенькі панове, пані і панночки, мусите признати, що „Сарголь“ є знаменитим средством до придбання ваги тіла.

Чи не варто було би й Вам над сім подумати? Много худих людей говорить: „Я віддав би неодно, щоб лиш придбав більшє тіла“, а коли дехто подасть їм якусь раду, то звичайно відповідають: „Се не для мене, шкода заходу, я вже не стану грубшим“. — А воно є неправдою і доки Ви не ужите „Сарголь“, доти не можете так думати.

„Сарголь“ придбав соткам худих здорового тіла помимо їх сумніву. Не думайте, що уживаючи „Сарголь“ станете грубими. „Сарголь“ додає лиш ваги тіла, виповнює запалі місця і надає нормальний вигляд видови Вашого тіла. Зважте себе при розпочатю уживаня „Сарголю“ і знов в друге по якімсь часі, а вага тоді дасть Вам належну відповідь.

„Сарголь“ має вигляд малих табличок і уживаєсь по одній при кожній їді. Змішавшись з їдою спричинює скорє відділюванє поживних частий, які опісля входять в кров і розходять ся по цілім тілі. Грубі добре збудовані люди, не потребують „Сарголю“. Їх здорова будова не потребує помочи. Але органи худих людей сего потребують, бо поживні части їди переходять через них як недопалене вуглє через отворені рушта. Кількнадневна проба уживаня „Сарголь“ пересвідчить Вас цілковито.

Тож попробуйте!

ПРИЙДІТЬ ЇСТИ З НАМИ НА НАШ КОШТ

Безплатний купон

Сей купон уповажнює кожного до одержаня одної 50-центової пачки „Сарголю“, средства до збільшеня ваги тіла (коли передтим не уживано) за долученєм 10 центів на кошти пересилки і опакования. Прочитайте вперед се наше оголошенє, а потім вложіть десятана до листу і пришліть нам враз з сим купоном, а ми сейчас вишлемо Вам одну пачку. Адреса:

THE SARGOL COMPANY,
217-A, Herald Building, Binghamton, N. Y.

Напишіть виразно Вашу адресу і залучіть сей купон.

ПЕРШИЙ І НАЙБІЛЬШИЙ СКЛАД ІНСТРУМЕНТІВ МУЗИЧНИХ

ІВАНА РУДЕНСЬКОГО, Д. 6

Велика війна стримала вивіз наших фонографів до Європи майже на цілий рік.

З того згляду продаємо нині найліпші фонографи, грамофони і говорячі машини майже за дармо.

Велика війна стримала вивіз наших фонографів до Європи майже на цілий рік.

З того згляду продаємо нині найліпші фонографи, грамофони і говорячі машини майже за дармо.

Найбільший вибір всьляких фонографів по найнижших цінах з додатком численних рекордів цілком даром.

ЗІ ЗГЛЯДУ НА ПЕРЕПОВНЕНЕ НАШИХ МАГАЗИНІВ ДАЄМО ТІ ВЕЛИЧАВІ МАШИНИ НА МАЛІ СПЛАТИ МІСЯЧНІ ПО \$1.00.

ГАРАНТУЄМО НАШІ ФОНОГРАФИ НА ПОВНИХ 10 ЛІТ НА ПИСЬМІ.

Наколи одержимо малий завдаток висилаємо кожду машину з рекордами НА 3 МІСЯЦІ БЕЗПЛАТНОЇ ПРОБИ.

Тут подаємо декотрі руські рекорди, становлячі лише малий збір з нашого великого цінника, найпопулярніших пісень, далекої, старої опущеної нашої Вітчизни, котрих не повинно бракувати в ніодній руській хаті. Хто таких ще не має, нехай замовить їх ще нині.

Подвійні рекорди по 65 і 75 центів.

- 1310 Віють вітри
Через річеньку.
- 1311 Реве та стогне
Ой, у лузі.
- 1312 У сусіда хата біла
Іхав козак за Дунаєм.
- 1210 Дівча в сінех стояло
Ой, за гаєм, гаєм.
- 1211 Ой, не ходи Грицю
Кучерявий Марко.
- 434 Коваченьку, куда йдеш
Змарнів я.
- 594 Зелена рута
Рах цях, цях.
- 703 О, не забудь
Полька мазурка.
- 704 Видітали орли
Краковяк.
- 707 Танець в пітьмі
Не співайте мені.
- 601 Чом так скрито, чом, чом
Жіночий марш.
- 702 Вуди Імя Твое
Вічна пам'ять.
- 951 Реве та стогне
Ой, у поли керниченька.
- 952 Ой піду я до млина, до млина
Марш.
- 954 Моно рідна
Родимий краю.
- 131 Ой, Дніпре, мій Дніпре
Ой, щож душі загуло
„Раная“.

- 700 Український козачок
Тужно по родині.
- 1212 Сонце низенько
Гоп мої гречаники
- 1213 Гончий кавалер
Гандзю книш.
- 599 Ой, летіла зазуленька
Охоча військова трупя.
- 597 Зміна варті в бургу у Відни
На городі коло броду.
- 433 Гей там на горі женьці жнуть
Дівча в сінех стояло, стояло
- 435 Ой місяцю, місяченьку
Стоїть явір.
- 1133 Марш робітників
В корчмі.
- 1149 Єврей при телефоні
Ігра слів.
- 864 Не борони мене, рідні
Соловей.
- 81 Марсельеза
Тв й Вальс.
- 1166 Старі Товариші
Серенада Любови
- 640 Циганська полька
Рок-ко вальс.
- 75 Армейський марш
На караул.
- 78 Королівський охотничий марш
З бомбами і гранатами.
- 1307 Бальовий чардаш
Під яблнкою.
- 598 Козачок (російський танець)
Ой, під гаєм зелененьким.

- 600 Марш сигналовий
Ой у поли три керниченьки.
- 953 Віддала мені
Люблю дивитись.
- 435 Ой, місяцю
Стоїть явір.
- 705 Хусточко моя
Бальная лезгінка.
- 706 Ой, гаю, гаю
Крижова полька.
- 596 Чи ти милий
Марш черкесів
- 595 Не чужого ми бажаєм
Бальная лезгінка.
- 366 По філях Дунаю
Гдурей.
- 865 Сустрігитись з Тобою
Поглянь на луч.
- 1038 Стоїть гора високая
Баляда Вядро.
- 1150 Як ми шуміли
Самовар.
- 1039 Карі очі
Коробушка.
- 1040 Сонце всходить і заходить
Уродилась.
- 1308 За здоровля
Хор гостей.
- 1196 Всі говорять
Рах цях, цях.
- 1197 Марш, туга за родиною
Мазурка.
- 1066. Будь занятим
Всі одно ділають.

Наш склад є завсїгди отворений до 9-ої год ини вечером а також в неділі і свята до 10-ої.
Відвідайте нас чим скорше, або пишіть по безплатні катальогі до Івана Руденського, Д. 6.

INTERNATIONAL PHONOGRAPH CO.,

196 EAST HOUSTON STREET,
NEW YORK, N. Y.

ТОВАРИШ

АНГЛІЙСЬКО РУСЬКИЙ ПІДРУЧНИК ДО СКОРОГО І ПЕВНОГО ВИУЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ З ДОДАНОМ СЛОВАРЦЯ І НАЙПОТРІБНІШИХ ІНФОРМАЦІЙ.

СТОРИН 256. — Ціна 60 ЦЕНТІВ.

ЗМІСТ: Часть перша: Англі́йський алфаві́т друкований і писаний, вимова поодиноких букв і зложених амовуків і...співзуків. Части мови і граматичні приміри. Часть друга: Принагідні розмови. Часть трета: Вільні вправи. Часть четверта: Назви еге́йт'в Злучених Держав, назви світових держав і народів, імена хресні: мужеські і женські, головніші руські свята, посилка гроший, візирці воєдиких листів і їх адресоване. Русько-англі́йський словарець.

Сю книжку можна купити в Книгарні

„SVOBODA“ 83 Grand St., Jersey City, N. J.

W. J. Pickering Furniture Co.

Склад нових меблів і печів по низких цінах на легкі сплати.

Продають і відкуповують також уживані меблі.

НАПРАВЛЯЮТЬ І ВІДНОВЛЮЮТЬ УШКОДЖЕНІ МЕБЛІ.

ЦІНИ УМІРКОВАНІ.

609 N Shamokin St., Shamokin, Pa.

THE GUARANTEE TRUST AND SAFE DEPOSIT CO. OF SHAMOKIN, PA.

Уділяє позички і приймає депозити. Занимаєсь адміністрацією маєтків звичайних і сиротинських.

Платить 3% від депозитів.

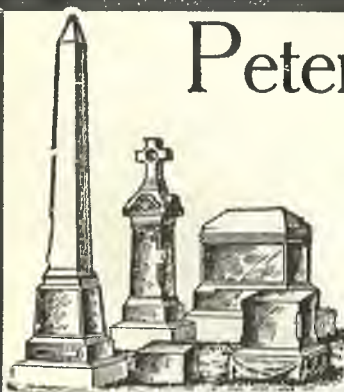
Капітал \$125.000.00

Надвижки \$228.000.00

Депозити \$920.000.00

Фонди опікунчі \$111.000.00

C. C. LEADER, President,
E. G. SEILER, Vice President,
E. M. LEADER, Secretary,
HENRY L. LEAM, Treasurer.

Peter Barr

НАГРОБНИКИ
КАМ'ЯНІ ПЛИТИ
ЖЕЛІЗНІ
ОГОРОЖІ -
РОБИТНЯ

cor. Independence
& Market Sts.,
Shamokin, Pa

DIME TRUST & SAFE DEPOSIT COMPANY, Shamokin, Pa.

АКТИВА:

На позичках	
і льокаціях	\$638,295.05
Банковий дім	110,875.00
Готівка і резерва	71,703.34
	\$820,873.39

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:

Капітал	\$125,000.000
Надвижка	125,000.00
Нерозділені зиски	30,864.97
Депозити	540,008.42
	\$820,873.39

Платить 3% від депозитів.

Урядники Банку:

F. P. Llewellyn, President
W. C. Hack, 1st Vice President

W. A. Geise, 2nd Vice President
John L. Sheef, Treasurer

НЕ ДАЙТЕСЬ ОМА-
НИТИ ПІДРОБЛЕНИМИ
ІТКАМИ. СЕ Є ОДИНОКИЙ
ПРАВДИВИЙ. МОЖЕТЕ ПІЗНА-
ТИ ЙОГО ПО ЯКОРІ. 25 І 50
ЦЕНТ. БУТЕЛЬКА ПО АПТИКАХ І
ВПРОСТ У

F. AD. RICHTER & CO.
74-80 WASHINGTON ST., NEW YORK, N. Y.

Обов'язки членів У. Н. Союзу.

Членом Українського Народного Союзу може стати кождий Українець, і то мущина у віці до 50 року житя, жєнщина до 40 року житя.

Вступне до У. Н. Союзу без огляду на класу обезпечєня і вік виносить \$2.00. В тій сумі містить ся вже належитість за грамоту, відзнаку, книжочку і т. д.

Кождий член платить через ціле жите що місяця сталу вкладку, відповідно до класи обезпечєня і до віку (після побіч поданої податкової табелі).

В У. Н. Союзі є отсих 6 клас обезпечєня:

Класа А. на \$ 250

Класа АА. на \$ 500

Класа Б. на \$ 750

Класа Ц. на \$1.000

Класа ББ. на \$1.500

Класа ЦЦ. на \$2.000

Мущина може належати до кождої довольної класи обезпечєня т. є. від \$250 до \$2.000, жєнщина лише до обох перших клас т. є. від \$250 до \$500.

—o—

Класа	А.	АА.	Б.	Ц.	ББ.	ЦЦ.
вік	на \$250	на \$500	на \$750	на \$1000	на \$1500	на \$2000
18	22	43	65	86	1.29	1.72
19	22	44	66	88	1.32	1.76
20	23	45	68	90	1.35	1.80
21	24	47	71	93	1.40	1.86
22	24	48	72	95	1.43	1.90
23	25	49	74	98	1.47	1.96
24	26	51	77	1.01	1.52	2.02
25	26	52	78	1.04	1.56	2.08
26	27	54	81	1.07	1.61	2.14
27	28	56	84	1.11	1.67	2.22
28	29	57	86	1.14	1.71	2.28
29	30	59	89	1.18	1.77	2.36
30	31	61	92	1.22	1.83	2.44
31	32	63	95	1.26	1.89	2.52
32	33	65	98	1.30	1.95	2.60
33	34	68	1.02	1.35	2.03	2.70
34	35	70	1.05	1.40	2.10	2.80
35	37	73	1.10	1.45	2.18	2.90
36	38	76	1.14	1.51	2.27	3.02
37	40	79	1.19	1.57	2.36	3.14
38	41	82	1.23	1.63	2.45	3.26
39	43	85	1.28	1.69	2.54	3.38
40	44	88	1.32	1.76	2.64	3.52
41	46	92	1.38	1.83		
42	48	96	1.44	1.91		
43	50	1.00	1.50	1.99		
44	52	1.04	1.56	2.08		
45	55	1.09	1.64	2.17		
46	57	1.14	1.71	2.27		
47	60	1.19	1.79	2.37		
48	62	1.24	1.86	2.48		
49	65	1.30	1.95	2.60		
50	68	1.36	2.04	2.72		

Крім сталої місячної вкладки платить кождий член без огляду на вік і класу обезпечєня додатково 35 цнт.: на фонд адміністраційний 17 цнт. (в тім містить ся вже і передплата за „Свободу”); на фонд резервовий 10 цнт., на фонд убогих 5 цнт. і на фонд народний 3 цнт.

Щоби стати членом У. Н. Союзу, треба бути рівночасно членом одгого із відділів У. Н. Союзу.

Влизших інформацій уділить Канцелярія У. Н. Союзу.

UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION

83 Grand St.

Jersey City, N. J.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ

оснований 22. лютого 1894 р.

Є НАЙСТАРШОЮ І НАЙБІЛЬШОЮ УКРАЇНСЬКОЮ
ЗАПОМОГОВОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ В АМЕРИЦІ.

Український Народний Союз виплатив за 20 літ
свого існування около МІЛІОН ТРИСТА ТИСЯЧ
ДОЛЯРІВ посмертного і допомог своїм членам.

Власний маєток У. Н. Союзу числив з кінцем
1914 р. понад ДВІСТА ТИСЯЧ ДОЛЯРІВ.

Український Народний Союз:

Одинока українська організація, яка відповідає
законним вимогам всіх стаїтів Злучених Держав.

Одинока українська організація, яка прийняла
справедливу систему плачення членських вкладок
після літ.

Одинока українська організація, яка дає певність,
що зможе сповнити всі свої зобов'язання супроти своїх
членів.

Одинока українська організація, яка старається
також і о моральне і просвітне піднесення своїх
членів.

ВСТУПАЙТЕ ГРОМАДНО В ЧЛЕНИ У. Н. СОЮЗА!